

צעירים ומבוגרים. עלינו להקים מספר מוסדות אשר יסייעו בידינו להוויית חינוך מיני רחב אל הפועל.

לנו תפקיד של צדקה רוחנית. עלינו לעשות רבות כדי שנביא לאיזון רוחי

אחיזתנו וקיומנו בארץ ישראל אינה תלויה רק בעוצמתנו הצבאית. היא תלויה גם בעוצמתנו הרוחנית.

גדעון רפאל בן-מיכאל

"מעט לעט"

מבחר מאמרים שכתבתי בעיתונים

"מקור ראשון", "הצופה" ו"עלון שאנן"

היהודי
מדינת
מהמו
עמנו
קשה
רצנו
בעת
להנח
הציב
מי
דינה? ת

בעלי מוניטין שיהוו בסיס פעולה מילוי החזון.

המוסדות הנ"ל יעסקו בהכנת תכנים מתאימים, הכשרת מנחים, הש

" במקום שרבים מאסו באבן הבונים היהודית שורשית, מסוגלת הציונות הדתית להיות לראש פינה רוחנית בהנחלת קנייני הרוח של העם היהודי במדינת ישראל. אם תגשים חזון זה, זו תהיה שעתה היפה ביותר

תלמויות מורים בתיאום עם משרד החינוך, הקמת תשתיות לבתי מדרש וני בר מצווה ובת מצווה, מפגשים דתיים וחילוניים והכשרת מנחים בדברים שיעבירו באופן קבוע בימי שיעור בפרשת השבוע בבתי הספר הממלכתיים. יכולתי למנות רעיונות נוספים. נשאר זאת לצוות העוסקים במלאכה.

במקום שרבים מאסו באבן הבונים היהודית-שורשית, מסוגלת הציונות הדתית להיות לראש פינה רוחנית בהנחלת קנייני הרוח של העם היהודי במדינת ישראל. אם תגשים חזון זה, זו תהיה שעתה היפה ביותר.

ודמוקרטיה הם תרתי דסתרי. הם לא

בכפיפה אחת עם היהדות. חיבור זה הוא דברתי ונחוצ לשמירת מרכה

שתמנע את החיכוך בין יהדות ודמוקרטיה. רק החורשים רעה כנגד מורשתנו יוכלו לסייע בהסבת הדעת לקו המצוי משעולים מעשיים למניעת החיכוך. בתחום החינוך עלינו לפעול בקרב

תית. למה? כי הציונות הדתית קשורה בכל רמ"ח איבריה לציבור הכללי ואף זוכה להערכה רבה. יש לה את היכוד לת הסגולת להצליח במשימה זו. יש בה יכולת מופלאה של הידברות ללא התנשאות.

כאשר עבדתי במשרד החינוך, פנה אלי מנהל ביי"ס תיכון כללי גדול וביי"קש ממני בכל לשון של בקשה לאתר מורים צעירים חובשי כיפות סרוגות לבית ספרו. הוא היה סבור שחובשי הכיפות הסרוגות מסוגלים בדרכי נועם ובדוגמה אישית להנחיל את מורשת ישראל לנוער בחינוך הכללי. האתגר הניצב לפנינו הוא ערוב. עלינו לעמול ולפעול בשני מישורים, האחד - במסלול ההסברתי והשני - במסלול החינוכי.

הציונות הדתית נועדה למלא שליחות חשובה זו. יש לנו אחריות רבה על שמירת צביונה היהודי של המדינה. זה אחד מיעדינו.

המילה צדקה שורשה מלשון צדק. מעשי הצדקה מביאים לצדק ולאיזון כלכלי וחברתי, לסגירת פערים וסיוע לחלשים בחברה. כך במקביל, נועד

לכל בני משפחתי, ידידי ואחרי, שלום והמרכה,

ביוון העתיקה יכלו האזרחים לנאום בכיכר העיר, היה זה מקום שבו יכלו כולם להתכנס, לשמוע ולהשמיע את דעתם. כיכר העיר שימשה מרחב ציבורי ושם התנהלו שיחות בעניינים פוליטיים, פילוסופיים, מדעיים וחברתיים.

כיום, האמצעים להשמעת דעות השתכללו. אדם יכול להביע את דעותיו בבחירות פוליטיות, בכתיבה עיתונאית המתפרסמת בעיתונות על גוניה וברשת האינטרנט ועוד.

אני בחרתי את מדיום הכתיבה. ניתנה לי הזכות לשכון באכסניה נאה: בעיתון "הצופה" ולאחריו בעיתון "מקור ראשון". עיתון זה הוא "כיכר העיר" שלי, שדרכו אני משמיע דעותיי מעת לעת. וכן כתבתי מאמרים נוספים בעיתון "עלון שאנן", עלון של קהילתי בשכונת נווה שאנן בחיפה.

אלפי קוראי העיתון קראו את מה שכתבתי, ועתה, החלטתי לשלוח מקבץ של מאמרים לידידי ומכריי שאינם מעלעלים בעיתון "מקור ראשון".

בצעירותי למדתי את מאמריו של "אחד העם" לקראת בחינת הבגרות בספרות עברית. אימצתי מתוך מאמריו משפט, שהתווה את דרכי בדרך כתיבתי. וכך כתב: "סלסלו את המחשבה והיא תרומם את הלשון".

לדעתי, לתוכנם של המאמרים יש גם כיום ניחוח רלוונטי. קראו ועיינו במאמרים.

שבת תשע"ו, פברואר 2017

ג'צ'ון רפאן קן-מיכאל

אין לנו ארץ אחרת

יש לרבים מאתנו ביקורת על התנהלותה של המדינה. אך במקביל זכרו: אין לנו מדינה אחרת!

מוטרד מהסחף. אין לנו צה"ל אחר!

תה הקמת מדינת ישראל.

בסוף 1939, בעקבות "ליל הבדולח", הפליגו

מאמרים מעיתון "הצופה"

900 יהודים באוני
בגרמניה אל קובה
טול אשרות הכניס

מי כנגד ההתנתקות.
חשוב שיאמר, הלקח העיקרי והחשוב מהז
שואה הוא שעם ישראל זקוק למדינה עצמאית רי
וחוקה לא רק מהדיכוי הביטחוני, אלא גם
זוקים החברתיים של המדינה יהיו חוקים
ות ברזל. אני סבור, שהבחירות האחרונות
כעין משאל עם. העם לא נתן תמיכה מא
כנגד פינוי ישובים מעבר ל"קו הירוק".

הצופה

המשיכה לכיוון ארצות הברית, אך גם זו סירבה
לקלוט את היהודים, למרות אישורי הכניסה שקי
בלו 734 מניסעיה. אחרי מסע של כחודש בים הר
דיעו הולנד, בלגיה, צרפת ובריטניה על
לקלוט את היהודים, והאנטייה הוחזרה ל
לפיזור היהודים במדינות אלה.
רוב פליטי "סנט לואיס" נספו מאוח
בשואה, עם כיבושן של המדינות בידי ה

אין להתייחס. יש לאזור כוח ותעצומות נפש
כדי להשפיע על העם בתבונה, בשכל תוך כדי
אהבת העם והמדינה. אל ניסחף למחוזות לא
רצויים. לא נרוויח מכך מאומה.
במקביל, עלינו להשפיע על אופייה ודמותה
היהודית של מדינת ישראל. אני מוטרד גם מהא
פטרופסות של מפלגות השמאל על הצדק החב
רתי. אין אנו שומעים במידה מספקת התבטאויות
המבטאות את ההלכה היהודית וחוננם של נביאי
ישראל ביחס לצדק חברתי. קיומה של מדינת יש
ראל תלוי רבות גם באופייה היהודי.

מכל משמר. אמרותיו האנטישמיות של נשיא אירן
הצהרותיו לחיסול מדינת ישראל, אינם דברים
בעלמא. עלינו להתייחס במלוא הרצינות להכרזת
תיו. בארצות אירופה ובעיקר בצרפת, גואה עתה
גל אנטישמי. יודעים היהודים בארצות הללו כי
מדינת ישראל תשמש עבורם מקום מקלט בטוח.
בתקופה האחרונה, אנו עדים לירידת ערכו
של צה"ל בקרב צעירים מהמגזר שלנו. אני שומע
בסביבתי צעירים המסיקים מאירועי ההתנתקות
ומאירועי עמונה, שצה"ל הוא לא בדיוק הצבא
שלהם. אני יודע שרק מעטים חושבים כך, אך אני

פרשת האנטייה "סנט לואיס" הוכיחה כי ליהודים
המהגרים מגרמניה אין למעשה, ארץ מקלט.
סיפורה של האנטייה "סנט לואיס" מלמד יותר
מכול על התייחסותו השלילית והאטומה של הער
לם החופשי לבעיית היהודים הנמלטים מציפורני
הגרמנים. אילו היתה לנו מדינה בתקופת טרום
השואה. היינו יכולים לקלוט את כל פליטי ארצות
אירופה. הגרמנים ביקשו להשמיד את העם היהודי
די. אילו היתה לנו מדינה, ייתכן מאד שהיינו יכו
לים למנוע השמדת 6 מיליון יהודים בשואה.
נקמת העם היהודי כנגד הרוצחים הגרמנים, היי

גדעון רפאל בן מיכאל

איך נתנחל בלבבות?

קראתי בעיתון "הצופה" מאמרים רבים, המביעים את הכאב, על שאנו, הציבור הדתי-לאומי לא מצאנו את הדרך להתנחל בליבותיהם של כלל הציבור בישראל.

אני רוצה להפנות את תשומת לב הקוראים לראשיתה של הציונות הדתית שנקראה ה"מזרחי". המושג הוא קיצור מילים של המושג הערכי "מרכז רוחני", ששמה דגש על המשולש: ארץ ישראל, עם ישראל ותורת ישראל.

אין לי ספק, שבתהליך מתמשך, הזנחנו את המיקוד על הקמת "מרכז רוחני" יהודי שייתן מענה לכלל עם ישראל. אנו התקפלנו יותר פנימה אל תוך עצמנו אל הקונכייה ששמה "הציונות הדתית". הקמנו מערכת חינוך לתפארת, פיתחנו את ישיבות התיכונים, האולפנות וישיבות ההסדר.

ללא היסוד של הכרת תורת ישראל, קשה מאד להבין את תורת ארץ ישראל. אלו כלים השלובים זה בזה. זאת הסיבה המרכזית לאי הזדהותו של הציבור הכללי עם דרכה של הציונות הדתית.

ברם, נשאלת האלה: מה עשינו ותרמנו להפצת היהדות בקרב כלל ישראל? איזה מוסדות הקמנו להפצת קרן התורה בקרב הציבור הכללי? אני הכרת מנהלי בתי ספר על-יסודיים חילוניים שפנו אלי בתחינה, שלח לנו מורים מדור הכיפות הסרוגות שילמדו תנ"ך ותורה שבע"פ. אנו רוצים שבני הנוער יתבשמו ממידותיהם ודרכם. לצערי הרב, לא נמצאו מועמדים. צעירינו, בעלי ההשכלה התורנית לא ראו בנושא זה אתגר וצו השעה.

התוצאות קשות. תמונה עגומה, תוארה בעיתון "מעריב" מיום שישי האחרון, במאמר שפרסם העיתונאי דן מרגלית: "**חגים זמנים לדרכון**". **הנה מספר קטעים ממאמרו:** "האליטות שהפכו את הנהירה לחו"ל לריטואל כמעט דתי בחגים, והפוליטיקאים הרבים מדי שילדיהם בחרו שלא לחיות כאן, מאבדים מסמכותם המוסרית להנהיג את האומה.

כדאי להתבונן בחודש תשרי, וגם בניסן, ימינה ושמאלה, ולהיווכח כי האליטות החילוניות נעלמו. בין כסה לעשור, וממנו ועד לשמיני עצרת, ולפני ליל הסדר או

מיד אחריו, מסתלקים מנהיגי הציבור ואצילי הממון מארצם וממולדתם. הם אינם כאן, שנה אחר שנה.

הפוליטיקאים והעשירים – האליטות בעידן המודרני – חדלים להיות חלק מהחוויה הישראלית החילונית, שנרקמה סביב החגים המעצבים את ההווה היהודית. ילדים חילונים נהגו לשחק בראש השנה וביום הכיפורים ב"איקס-מיקס-דריקס" בחצר בית הכנסת. הם השתעשעו עם האושפיזין בסוכת השכן ואכלו מצות אצל סבתא וסבא. בהתבגרם טיילו בארץ אל "בורות המים" של נעמי שמר, המפכים "מי מבוע, מי תהום ומי נהר".

בעשור האחרון הם נגררים בילדותם אחרי ההורים בשדרה החמישית בניו-יורק ובקזינו בלאס-וגאס. בני העשירים עושים סוכות ופסח על סיפון היאכטה. בעקבותיהם הולך וגדל שיעור בעלי היכולת הכלכלית הפחותה, שמחקים אותם בטיולי תיור פחות מרהיבים וממוססים את הנוהג המשפחתי-מסורתי.

זה אחד המפוררים הגדולים של הלכידות היהודית. מגמה זו אינה מנותקת ממגפת הירידה, שבהיעדר תחושת שייכות פוקדת את השכבות המובילות בישראל. מספיק להתבונן שוב לימין ולשמאל, ולראות כמה בנות ובנים לפוליטיקאים ואנשי עסקים בחרו לא לחיות כאן – והם בוודאי אינם יכולים לטעון לקשיים כלכליים – כדי להבין את מה שידוע, אבל נעטף בקשר שתיקה: האליטות החילוניות הוותיקות איבדו מסמכותן הציבורית והמוסרית להנהיג את האומה.

הגיעה השעה למסור בהדרגה מתמדת את ההנהגה הלאומית לידי עולים מרוסיה המתערים בארץ וליוצאי עירות הפיתוח **ול"כתומים"**. זה בלתי נמנע. גם ראוי".

מה עלינו לעשות לשינוי המציאות?

- א. להקים מסגרות להפצת תורת ישראל בקרב הציבור הכללי.
- ב. עלינו להכשיר מורים ומחנכים בעלי כישורים ומוטיבציה שילמדו תנ"ך, תורה שבע"פ והיסטוריה בבתי הספר הממלכתיים.
- ג. עלינו לחדש ולרענן את המדרשות ליהדות עבור הציבור הכללי.
- ד. על נציגינו בכנסת להיאבק על לימוד מקצוע התנ"ך בבתי הספר הכלליים כמקצוע חובה.

ה. יש להקים עמותה שתפיץ יהדות ולימוד תורה באינטרנט. ראו את הצלחתו הבלתי רגילה של אתר "הדף היומי" באינטרנט, שהיוזמה להקמתו באה מפעילים מהיהדות החרדית.

ו. עלינו להגדיל את מספר הרבנים הגדולים והייחודיים בהפצת תורה לכלל עם ישראל כדוגמת הרב מאיר ישראל לאו שליט"א והרב מוטי אלון שליט"א שתרומתם אדירה.

ז. עלינו לשנות את סדר העדיפויות של המשולש הערכי ב"מרכז הרוחני" שיתחדש, ראשית תורת ישראל, אחריה עם ישראל ואחריה ארץ ישראל. זהו, לדעתי הסדר הנכון.

ח. להגשמת ההצעות הללו דרוש ממון רב. איני בטוח שניוושע מתקציבים ממשלתיים. עלינו להקים הקדש מיוחד למימוש מטרה זו, שיתנהל על פי אמות מידה מוסריות ועל פי כללי המינהל התקין. באם יחוש הציבור שכך מתנהלת מערכת חשובה זו, הוא גם יתרום בעין יפה.

ט. פעילות זו, עלינו לקיים כמאמר הפסוק: "דרכיה דרכי נועם וכל נתיבותיה שלום" ואז יתקיים "השיבנו ה' אליך ונשובה חדש ימינו כקדם".

פורסם בעיתון "הצופה" ב-ט"ז תשרי תשס"ו, 19.10.2005

גדעון רפאל בן מיכאל

איך נתנחל בלבבות?

ללא היסוד של הכרת תורת ישראל, קשה מאד להבין את תורת ארץ ישראל. אלו כלים השלובים זה בזה. זאת הסיבה המרכזית לאי הזדהותו של הציבור הכללי עם דרכה של הצינונת הדתית

קראתי בעיתון "הצופה" מאמרים רבים המביאים עים כאב על שאנו, הציבור הדתי-לאומי, לא מצאנו את הדרך להתנהל בלב כלל הציבור בישראל. אני רוצה להפנות את תשומת לב הקוראים לראייתו של הצינונת הדתית שנקראה "המרחיב". המרחיב הוא קיצור מילים של המושג הערכי "מרכז רוחני", שמש רגש על המשולש: ארץ ישראל, עם ישראל ותורת ישראל.

אין לי ספק, שבהנחיה מתמשך הנתנו את המידע על הקמת "מרכז רוחני" יהודי שיתן מענה לכלל עם ישראל. התקפלו יחד פנימה אל תוך עצמנו אל הקניניה ששמה "הצינונת הדתית". הקמנו מערכת חינוך לתפארת, פיתחנו את הישיבות והתיכונים, הארלפנו וישיבות ההסדר.

ללא היסוד של הכרת תורת ישראל, קשה מאד להבין את תורת ארץ ישראל. אלו כלים השלובים זה בזה. זאת הסיבה המרכזית לאי הזדהותו של הציבור הכללי עם דרכה של הצינונת הדתית.

ההצעות השאלה מה עשוי ומה תרמו להפצת היהדות בקרב כלל ישראל? איזה מוסדות הקמנו לה? פצת קרן תורה בקרב הציבור הכללי הדתי מנהל בתי ספר על-יסודיים חילוניים שפנו אלי בתחנה שלה לנו מורים מודרניים הרוגות ש"למוד תנ"ך ותורה שבע"פ. או רוצים שבני הנוער יתבשמו ממורותיהם ודרכם. לצערי הרב, לא נמצאו מעשמים. צערינו, בעלי ההשכלה הרוגות לא ראו בנושא זה אתגר וזו השעה.

התוצאות קשות. בעיתון "מעריב" מיום שישו הא"ד, פרסם העיתונאי דן מרגלית את המאמר: "הגנים והגנים ליריכו". זהו קטע ממאמרו: "האלימות שהפכה את התורה לוח"ל לישראל כמעט דתי בוד גם, והאלימות שהפכה דתיים מדי שילדיהם בודו שלא

לחיות כאן, מאבדים מסמכותם המוסרית לתהוה את האומה. כראי לתבונת בחדש תשרי, וגם בניסן, ימי נח ושמהלה, ולהיזכר כי האלימות החילונית נעלה מו. בין כסה לעשור, וממנו ועד לשמיני עצרת, ולפני ליל הסדר או מיר אחריו, מסתלקים מנהיגי הציבור ואצילי הממון מארצם וממולדתם. הם אינם כאן, שנה אחר שנה. הפוליטיקאים והעשירים האלימות בעיר הבורגני, חולים להיות חלק מהחוויה הישראלית לית החילונית, שניקמה מכוב החגים המעצבים את החוויה היהודית. ילדים חילונים נהגו לשחק בראש השנה וביום הכיפורים ב"איסקימסקידיסק" כחצי בית הגנבים. הם השתעשעו עם האשפיון בסוכת השכן ואלכו מצות אבל סתא וסבא. בתגובה מיר לן בארץ אל "בורות המים" של נעמי שמר, המפכים "מי מבוע, מי תהום ומי נהר".

בעשור האחרון הם נגררים בלדותם אחרי ההורים בשרה החמישית בנידיוק ובקיטו בלאסיוגאס. בני העשירים עושים סוכות ופסח על סיפון האיכטה. בני קבוצתם הולך וגדל שיעור בעלי היכולת הכלכלית המתפתה, שמחקים אותם בתור פחות מרהיבים וממוססים את הנהגה המשפחית-מסורתית.

זה אחד המפרידים הגדולים של הליכות היהודית. מגמה זו אינה מנותקת ממגפת הירידה, שהיא עיר תחושת שייכות מוקפת את השכבות המובילות בישראל. מספיק להתבונן שוב לימין ולשמאל, ולראות כמה בנות ובנים לפוליטיקאים ואנשי עסקים בחרו לא לחיות כאן, והם בוודאי אינם יכולים לשעור לקשיים כלכליים, כדי להבין את מה שידוע, אבל נעשה בקשר שתיקה אלימות החילונית הותיקות איכות מסמכותם הציבורית והמוסרית להתנה את האומה.

הגינה השנה למעור בהדרגה מתמדת את ההנהגה

גה הלאומית לידי עולים מרוסיה המתערים בארץ וליוצאי עיירות הפיתוח ול"בתומים". זה בלתי נמ"נע. גם ראוי.

מה עלינו לעשות לשינוי המציאות? להקים מוסדות להפצת תורת ישראל בקרב הגוי בוד הכללי. להכשיר מורים ומחנכים בעלי כישורים ומטוביבציה ללמד את היהדות בבתי הספר של החינוך הממלכתי. לחפש ולרענן את המדרשות ליהדות עבוד הציבור הכללי.

על נציגנו בכנסת, להיאבק על לימוד מקצוע התנ"ך בבתי הספר הכלליים כמקצוע חובה.

יש להקים עמותת שפמ"ץ יהדות לימוד תורה באינטרנט. ראו את ההצלחה הבלתי רגילה של אתר "דף היומי" באינטרנט, שהיוזמה להקמתו באה מפעילים מהיהדות החרדית.

עלינו להגדיל את מספר הרבנים הגדולים והייחודיים בהפצת תורה לכלל עם ישראל כדוגמת הרב מאיר ישראל לאו שליט"א והרב מוטי אלון שליט"א שתרומתם אדירה.

עלינו לשנות את סדר העדיפויות של המשולש הערכי ב"מרכז הרוחני" שיתחדש, ראשית תורת ישראל, אחריה עם ישראל ואחריה ארץ ישראל. זהו, לדעתי הסדר הנכון.

להגשמת ההצעות הללו דרוש ממון רב. איני בטוח שניוושע מתקציבים ממשלתיים. עלינו להקים הקדש מיוחד למימוש מטרה זו, שיתנהל על פי אמות מידה מוסריות ועל פי כללי המינהל התקין. באם יחוש הציבור שכך מתנהלת מערכת חשובה זו, הוא גם יתרום בעין יפה.

פעילות זו, עלינו לקיים כמאמר הפסוק: "דרכיה דרכי נועם וכל נתיבותיה שלום" ואז יתקיים "השיבנו ה' אליך ונשובה חדש ימינו כקדם".

גדעון רפאל בן מיכאל

אין לנו ארץ אחרת

יש לרבים מאתנו ביקורת על התנהלותה של המדינה. חשוב להשמיע את הביקורת וראוי להיאבק על עמדות ודעות באמצעים שמדינה דמוקרטית מעמידה לרשותנו, אך במקביל זכרו: אין לנו מדינה אחרת! עלינו לשמור על קיומה מכל משמר.

בסוף 1939, בעקבות "ליל הבדולח", הפליגו 900 יהודים באונייה "סנט לואיס" מנמל המבורג בגרמניה אל קובה. שלטונות קובה הודיעו על ביטול אשרות הכניסה שניתנו ליהודים. האונייה המשיכה לכיוון ארצות הברית, אך גם זו סירבה לקלוט את היהודים, למרות אישורי הכניסה שקיבלו 734 מנוסעיה. אחרי מסע של כחודש בים הודיעו הולנד, בלגיה, צרפת ובריטניה על נכונותן לקלוט את היהודים, והאונייה הוחזרה לאירופה לפיזור היהודים במדינות אלה.

רוב פליטי "סנט לואיס" נספו מאוחר יותר בשואה, עם כיבושן של המדינות בידי הגרמנים. פרשת האונייה "סנט לואיס" הוכיחה כי ליהודים המהגרים מגרמניה אין למעשה, ארץ מקלט.

סיפורה של האונייה "סנט לואיס" מלמד יותר מכול על התייחסותו השלילית והאטומה של העולם החופשי לבעיית היהודים הנמלטים מציפורני הגרמנים. אילו היתה לנו מדינה בתקופת טרום השואה. היינו יכולים לקלוט את כל פליטי ארצות אירופה. הגרמנים ביקשו להשמיד את העם היהודי. אילו הייתה לנו מדינה, ייתכן מאד שהיינו יכולים למנוע השמדת 6 מיליון יהודים בשואה. נקמת העם היהודי כנגד הרוצחים הגרמנים, הייתה הקמת מדינת ישראל.

עתה, לאחר ההתנקות מגוש קטיף, אנו שומעים קולות של ייאוש מהמדינה שלנו. שמעתי מפי רבים מדי שלא הניפו את דגל המדינה ביום העצמאות. קראתי מעל דפי "הצופה" כי רבים התכנסו פנימה לתוך קונכייתם ולא חגגו את יום העצמאות.

יש לרבים מאתנו ביקורת על התנהלותה של המדינה. חשוב להשמיע את הביקורת וראוי להיאבק על עמדות ודעות באמצעים שמדינה דמוקרטית מעמידה לרשותנו, אך במקביל זכרו: אין לנו מדינה אחרת! עלינו לשמור על קיומה מכל

משמר. אמרותיו האנטישמיות של נשיא אירן והצהרותיו לחיסול מדינת ישראל, אינם דברים בעלמא. עלינו להתייחס במלוא הרצינות להכרזותיו. בארצות אירופה ובעיקר בצרפת, גואה עתה גל אנטישמי. יודעים היהודים בארצות הללו כי מדינת ישראל תשמש עבורם מקום מקלט בטוח. לכן זכרו: אין לנו מדינה אחרת!

בתקופה האחרונה, אנו עדים לירידת ערכו של צה"ל בקרב צעירים מהמגזר שלנו. אני שומע בסביבתי צעירים המסיקים מאירועי ההתנתקות ומאירועי עמונה, שצה"ל הוא לא בדיוק הצבא שלהם. אני יודע שרק מעטים חושבים כך, אך אני מוטרד מהסחף. אין לנו צה"ל אחר!

היה ויכוח בינינו האם מותר להשתמש בסמלי שואה במאבק על פינוי ישובים? אני תמיד גרסתי שאל לנו להשתמש בסמלים אלה במאבק הלגיטימי כנגד ההתנתקות.

חשוב שייאמר, הלקח העיקרי והחשוב מהשואה הוא שעם ישראל זקוק למדינה עצמאית ריבונית וחזקה לא רק מההיבט הביטחוני, אלא גם שהחישוקים החברתיים של המדינה יהיו חזקים כעבותות ברזל. אני סבור, שהבחירות האחרונות היו גם כעין משאל עם. העם לא נתן תמיכה מאסיבית כנגד פינוי ישובים מעבר ל"קו הירוק".

אין להתייאש. יש לאזור כוח ותעצומות נפש כדי להשפיע על העם בתבונה, בשכל תוך כדי אהבת העם והמדינה. אל ניסחף למחוזות לא רצויים. לא נרוויח מכך מאומה. רק נפסיד.

במקביל, עלינו להשפיע על אופייה ודמותה היהודית של מדינת ישראל. אני מוטרד גם מהאפוטרופסות של מפלגות השמאל על הצדק החברתי. אין אנו שומעים במידה מספקת התבטאויות המבטאות את ההלכה היהודית וחזונם של נביאי ישראל ביחס לצדק חברתי. קיומה של מדינת ישראל תלוי רבות גם באופייה היהודי.

גדעון רפאל בן-מיכאל

תפילות "על תנאי"?

ביום העצמאות, נודה לקב"ה על הניסים שנעשו לנו ונתפלל לשלומה של מדינת ישראל

מאמרו של טולי פיקרש "אין לחגוג השנה את יום העצמאות" ["הצופה", כט בניסן], מהווה תמרור אדום. זה הרגע שעלינו לבצע עצירת בלמים ולא לקבל בשום פנים ואופן את הנאמר במאמר. משפט כגון, "ראוי גם שבבתי הכנסת של החוגים הדתיים לאומים לא יקיימו השנה בערב יום העצמאות תפילות חגיגיות", מהווה פגיעה חמורה ואנושה בפסיקת רבותינו, שפסקו שביום העצמאות עלינו להוסיף תפילות מיוחדות ולומר את ההלל בשם ומלכות. תהליך ההידרדרות

בפסיקת רבותינו צף ועלה, כאשר תהליך פינוי גוש קטיף וצפון השומרון התחיל לקרום עור וגידים. אז החליטו מספר בתי כנסת להפסיק את התפילה לשלום המדינה.

במחלוקת שבינינו ובין החרדים לגבי תפיסת עולמנו ההשקפתית הדתית לאומית, הם טוענים כלפינו, שאנו מקבלים פסיקות "על תנאי". המציאות הנוכחית הוכיחה שהם צודקים. האם יעלה על הדעת שאם המצב הרוחני של עם ישראל יגיע לשפל המדרגה נבטל את תפילות חגי ישראל?

במרוצת הדורות התפתחה מסורת בקהילות ישראל להתפלל לשלומה של מלכות. התפילה מבוססת על הנאמר בספר ירמיה: "ודרשו את שלום העיר אשר הגלית אתכם שמה והתפללו בעדה אל ה' " (ירמיה כט, ז). בספר עזרא, מסופר על הצהרת כורש והרשות לבנות את בית המקדש. ניתנה הוראה גם לספק את הצרכים להקרבת הקורבנות. בהמשך כתוב: "שיהיו מקריבים ניחוחים לאלוקי השמים, ומתפללים לחיי המלך ובניו" (עזרא ו, י).

גם המשנה במסכת אבות, דורשת מאתנו להתפלל לשלומה של מלכות וגם נותנת סיבה לדרישה זו. "רבי חנניא סגן הכהנים אומר: "הווי מתפלל בשלומה של מלכות, שאלמלא מוראה איש את רעהו חיים בלעו" (אבות, פרק ג, משנה ב). הגמרא, במסכת עבודה זרה (ד, ע"א) נותנת פירוש אליגורי לדברי התנא רבי חנניא: "למה נמשלו בני אדם לדגי הים? שכתוב 'ותעשה אדם כדגי הים' (חבקוק א, יד). מה דגים שבים, כל הגדול מחברו בולע את חברו, אף בני אדם, אלמלא מוראה של מלכות, כל הגדול מחברו בולע את חברו".

הרב ב"צ מאיר חי עוזיאל זצ"ל הראשון לציון כתב בשנות החמישים: "היום הזה נהיית לעם ה' ". דבר זה ראוי לאומרו ביום זה הוא יום הכרזת מדינתנו העצמאית מדינת ישראל היום הזה נהיית לעם לה' אלוהינו, כי ביום הזה התפרקנו מעול שעבוד מלכות זרה בארץ ישראל... יום זה הוא יום טוב לישראל היושב בארצו ובכל תפוצות פזוריו, לדורותינו ולדורות עולם, להודות לה' חסדו, להגיד בקול זמרה וצהלה הלל ותהילה: 'זה היום עשה ה' נגילה ונשמחה בו".

הגאון רבי משולם ראטה זצ"ל כתב: "חמישה באייר, שנקבע לחוג אותו בכל הארץ זכר לנס תשועתנו וחירותנו מצווה לעשותו שמחה ויום טוב ולומר הלל. ואף ציבור שבעיר אחת או יחידים שקובעים עליהם יום טוב לעצמם, על נס שנעשה להם, חייבים לקיים עליהם ועל זרעם והבאים אחריהם עד

גדעון רפאל בן-מיכאל

בואו נושיט יד לחרדים

הגיעה העת שניזום פעולות קירוב בינינו לבין החרדים. אנו קוראים תדיר בעלוני פרשת השבוע ובמאמרים בעיתונות, על הצורך להרבות באחדות ישראל ובאהבת ישראל. זה אכן צורך קיומי.

לכל היהודים יש פלטפורמה משותפת של זהות יהודית ועלינו להרבות, להדגיש ולקדם את המשותף ולא את המפריד.

מי הם ה"אנחנו"? כוונתי לציבור היהודי-דתי-לאומי, שבהשקפת עולמו מודגשת הדרך של "תלמוד תורה עם דרך ארץ", המרים בו זמנית את שלושת הדגלים של עם ישראל, תורת ישראל, וארץ ישראל, רואה את עצמו משולב בכל מערכות החיים של המדינה והחברה בישראל ורואה בשרות הצבאי ובשרות הלאומי ערך יהודי ולאומי קיומי.

במקביל, מתקיימת חברה יהודית-דתית תוססת של החרדים, שאינם רואים עין בעין את דרכנו והשקפת עולמנו. אני מעורה היטב בחברה של "אנחנו", ואני מודאג מאד מהניכור "שלנו" כלפי החברה החרדית. לא הייתי מרחיק לכת ואומר, שקיימת בקרב לא מעטים בקרבנו עוינות כלפי הציבור החרדי שהשקפת עולמו בנושאי מדינה וחברה שונה מהשקפותינו. למען הגילוי הנאות, עלי לספר שבני שגדל בערוגות החינוך הממלכתי משתייך היום לעולם החרדי. אני מכבד את הדרך שאותה בחר, למרות שהשקפותיי שלי ושל רעייתי לא השתנו.

אוכל לומר, שהיום אני מכיר יותר את החברה החרדית שלא הכרתיה מקודם. למרות שאני חולק על דרכה החברתית, אני מוקיר ומעריך את עולמה הרוחני בלימוד תורה, בקיום מצוות ובמפעלי החסד הרבים שהיא מקיימת למרות שהיא חברה ענייה. כמעט שאין מספרים לנו עלייה ועל מירקם החיים החברתי שלה. כמה מאמרים וידיעות התפרסמו בעיתון "הצופה" בשנה שעברה הקשורים לעולם החרדי? אני תמה לעיתים, מדוע אין שיתוף פעולה הדוק בינינו ובין החרדים ברמה הפוליטית בנושאי קיום תורת ישראל ומוסדותיה ובעיצוב הפרהסיה היהודית במדינת ישראל? מדוע אינני שומע על גוף משותף בין רבני הציונות הדתית והרבנים החרדיים העוסק בנושאים תורניים, במוסדות התורה, בפסיקה הלכתית ובכינוסים תורניים?

אנו שומעים מעת לעת על פעולות קירוב יפות בין דתיים וחילוניים. הגיעה העת, שניזום פעולות קירוב בינינו ובין החרדים. אני מציע שבתחילת הדרך, המנהיגות הרבנית ציונית תתחיל ביוזמה. אני יודע, שישאלו אותי רבים, מדוע אתה מעלה את הדברים כלפינו, מדוע החרדים לא יוזמים את שיתוף הפעולה עמנו? תשובתי: עיינו במסכת אבות דרבי נתן (יב, ג): "אוהב שלום כיצד? מלמד שיהא אדם אוהב שלום בישראל בין כל אחד ואחד, כדרך שהיה אהרן אוהב שלום בין כל אחד ואחד. שנאמר: "תורת אמת הייתה בפיהו, ועוולה לא נמצא בשפתיו, בשלום ובמישור הלך אתי, ורבים השיב מעון" (מלאכי ב,ו).

פורסם בעיתון "הצופה" ב-ג' חשוון תשס"ה, 18.10.2004

בואו נושיט יד לחרדים!

הגיעה העת שניזום פעולות קירוב בינינו לבין החרדים

אנו קוראים תדיר בעלוני פרשת השבוע וכי מאמרים בעיתונות, על הצורך להרבות באחדות ישראל ובאהבת ישראל. זה אכן צורך קיומי. לכל היהודים יש פלטפורמה משותפת של זהות יהודית ועלינו להרבות, להדגיש ולקדם את המשותף ולא את המפריד.

מי הם ה"אנחנו"? כוונתי לציבור היהודי-דתי-לאומי, שבהשקפת עולמו מודגשת הדרך של "תלמוד תורה עם דרך ארץ", המרים בו זמנית את שלושת הדגלים של עם ישראל, תורת ישראל, וארץ ישראל, רואה את עצמו משולב בכל מערכות החיים של המדינה והחברה בישראל ורואה בשרות הצבאי ובשרות הלאומי ערך יהודי ולאומי קיומי.

במקביל, מתקיימת חברה יהודית-דתית תרסטת של החרדים, שאינם רואים עין בעין את דרכנו והשקפת עולמנו. אני מעודה היטב בחברתה של "אנחנו", ואני מודאג מאד מהניכור "ש"לנו" כלפי החברה החרדית. לא הייתי מרחיק לכת ואומר, שקיימת בקרב לא מעטים בקרבנו עוינות כלפי הציבור החרדי שהשקפת עולמו בנושאי מדינה וחברה שונה מהשקפותינו.

למען הגילוי הנאות, עלי לספר שבני שגרל בערוגות החינוך הממלכתי משתייך היום לערלם החרדי. אני מכבד את הדרך שאותה בחר, למרות שהשקפותיי שלי ושל רעייתי לא הן תנו.

אוכל לומר, שהיום אני מכיר יותר את החברת החרדית שלא הכרתיה מקודם. למרות שאני חולק על דרכה החברתית, אני מוקיר ומעריך את עולמה הרוחני בלימוד תורה, בקיום מצוות ובמפעלי החסד הרבים שהיא מקיימת למרות שהיא חברה ענייה. כמעט שאין מספרים לנו עלייה ועל מירקם החיים החברתי שלה.

כמה מאמרים ויריעות התפרסמו בעיתון "הצופה" בשנה שעברה הקשורים לעולם החרדי? אני תמה לעיתים, מדוע אין שיתוף פעולה הדוק בינינו ובין החרדים ברמה הפוליטית בנרשאי קיום תורת ישראל ומוסדותיה ובעיצוב הפרהטייה היהודית במדינת ישראל? מדוע אינני שומע על גוף משותף בין רבני הציונות הדתית והרבנים החרדיים העוסק בנושאים תורניים, במוסדות התורה, בפסיקה הלכתית ובכינוסים תורניים?

אנו שומעים מעת לעת על פעולות קירוב יפות בין דתיים וחילוניים. הגיעה העת, שניזום פעולות קירוב בינינו ובין החרדים. אני מציע שבתחילת הדרך, המנהיגות הרבנית-ציונית תתחיל ביוזמה. אני יודע, שישאלו אותי רבים, מדוע אתה מעלה את הדברים כלפינו, מדוע החרדים לא יחזיקו את שיתוף הפעולה עמנו? תשובתי: עיינו במסכת אבות דרבי נתן (יב, ג): "אוהב שלום כיצד? מלמד שיהא אדם אוהב שלום בישראל בין כל אחד ואחד, כדרך שהיה אהרן אוהב שלום בין כל אחד ואחד. שנאמר: 'תורת אמת הייתה בפיהו, ועולה לא נמצא בשפתיו, בשלום ובמישר הלך אתי, ורבים השיבו מעון'" (מלאכי ב,ו).

גדעון רפאל בן-מיכאל

גלגולה של "הגדת פסח" "הגדת השואה" - תש"ה

הגדות רבות נכתבו לקראת חג הפסח בשנות השואה. יהודים רבים שביקשו לחגוג את ליל הסדר במסגרת המינמלית האפשרית באותם ימים שחורים, מרים וקשים.

אחת ההגדות, בה נתקלתי כאשר עסקתי בטיפול וקידום המכון ללימודי השואה בחיפה היא הגדה שנכתבה על-ידי טובי טרקלטאוב, שנולדה בעיר מונקטאש שבהרי הקרפטים והועברה מהמשלוחים של מחנה ההשמדה "אשוויץ" למחנה "לנצינג" שבאוסטריה. מחנה "לנצינג" היה מחנה בת של המחנה המרכזי: "מאוטהאוזן".

מאמצע שנת 1944 הגיעו למחנה מאוטהאוזן כ- 6000 יהודים שעברו את סלקציה ב"אשוויץ". היה זה לקראת סיום המלחמה. אחריהם הגיעו 4600 יהודים ממחנה "פלשוב" שלייד קרקוב-פולניה. הטיפול ביהודים היה אכזרי. הם הועסקו בכריית מנהרות למפעלי תעשיית הנשק.

העבודה התנהלה בשלוש משמרות, בקצב מזורז מאד, מדי חודש הגיעו אלפי אסירים חדשים, כמספר הנספים באותו פרק זמן.

ב- 25.1.45 עם הפינוי הכללי של "אשוויץ" החל להגיע למחנה מאוטהאוזן משלוח נוסף של כ- 9000 אסירים והיהודים היו בהם רוב האסירים.

במחנה הבת "לנצינג" היו כ- 565 אסירות. היה זה מחנה של נשים שהוקם ב- 3.11.41.

ב- 9.5.45 שוחרר המחנה. במחנה זה, בתנאים קשים ומחפירים, בפסח, שנת 5705 לבריאת העולם, לפי המניין היהודי, לאמור בפסח, תש"ה - 1945, כתבה טובי טרקלטאוב הגדה זו. ממש, לפני שחרור המחנה. טובי לא ידעה שהשחרור כה קרוב.

מסמך זה מבטא בשיא התמציתיות את עיקר הגדת פסח, יש בה את זיכרון יציאת מצרים, יום שבו נהפכנו לעם, יום שבו קיבלנו את החירות הלאומית והזהות היהודית. טובי חיפשה את הרלוונטיות של ההגדה, כדברי רבן גמליאל:

"בכל דור ודור חייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים". היא התפללה לאלוקים וביקשה את חירותה וזהותה היהודית.

טובי החליטה למסור את ההגדה לחברתה עליזה קליין, שעלתה לארץ-לאחר המלחמה.

בשנות ה-80 עברה עליזה קליין ניתוח קשה. באותה עת חששה, כיצד תעבור את הניתוח ולכן, היה חשוב לה להפקיד את ההגדה למשמרת במוסד העוסק בהנחלת לקחי השואה. היא החליטה להפקיד את ההגדה במכון ללימודי השואה ע"ש חדווה אייבשיץ, הנמצא בשכונת "נווה שאנן" בחיפה.

ההגדה מכילה 5 עמודים בגודל ממוצע של קופסת גפרורים. לפי דברי עליזה קליין, דף הכריכה נעשה מסמרטוט כחול, שעליו רקמה טובי את מפת ארץ ישראל והמילה ציון בצידה הימני העליון של הכריכה. את חוטי הרקמה הוציאה טובי משמלתה. הנייר שעליו נכתבה ההגדה, עשוי מנייר טואלט או מנייר ישן נושן.

עליזה מספרת, שטובי ואחיותיה הכירו היטב את לוח השנה העברי כולל שבתות וחגי ישראל. הן היו דתיות. חשוב היה להן לשמור על שבתות וחגים למרות התנאים הקשים ששררו במחנה. לכן, ידעה טובי לציין את שנת 5705 לבריאת העולם ב"הגדה" שכתבה.

"אנחנו רוצים לחגג" כותבת טובי, בהגדה שכתבה, אבל לא ניתן לה לקיים את חג הפסח כהלכתו. מה שנשאר לה הוא הזיכרון, הוא הכוח המניע לעתיד טוב יותר. טובי מסיימת את ההגדה הקצרה בתפילה ציבורית ולא פרטית: "ואם ה' גאל את אבותינו ממצרים יציל גם אותנו מעבודתנו המרה ושיבינו לארץ אבותינו".

כאשר עיינתי בהגדה, אנטנה סמויה שהייתה בליבי במשך שנים קלטה כברק מסמך זה. חשתי כי הגעתי למסמך המצביע בתמציתיות על גודל הגבורה והעמידה היהודית בשואה. כיצד ניתן היה לשמור במחנות על צלם אלוקים, על חיוניות יהודית בשואה.

לקראת יום השואה, שנת תש"ן - 1990, יצאתי עם בני נוער לפולין במסגרת הפעילות של משרד החינוך - מינהל חברה ונוער: "את אחי אנוכי מבקש". החלטתי לקחת עמי צילום של ההגדה למסע הקשה בפולין. לא לקחתי את המקור. לא רציתי שהגדה זו תיפגע. חשוב שתישמר מכל משמר. ההגדה ליוותה אותי ב"מיידאנק", ב"טרבלינקה", בקברות האחים "בטיקוצ'ין", באתרים של גטו וארשה, ב"קרקוב היהודית" ב"חצר גור", בבתי קברות יהודיים, באתרי הנצחה של קהילות יהודיות שנכחדו בשואה ולבסוף הגעתי עמה למחנה "אשוויץ - בירקנאו".

בעת הטכס המרכזי שקיימנו עם התלמידים על הריסותיה של אחת המשרפות ב"אשוויץ - בירקנאו", לקחתי את ההגדה לידי ולפני תפילת הקדיש ושירת התקווה, סיפרתי לתלמידים את תולדותיה של הגדה זו. אמרתי לתלמידים, שהחלטתי להביא דווקא הגדה זו לכאן - לגיא ההרגה, כי יש בה מסר. טובי מסמלת בעיני את הגבורה הרוחנית של העם היהודי בשואה. אפשר לפגוע בגוף. את הנפש את הנשמה את המורשת היהודית לא ניתן לקחת.

המשכתי ואמרתי לתלמידים: במקום זה, במעמד התייחדות והזיכרון אני רוצה לומר לטובי, קבל עם ועולם. תפילתך נענתה. הוקמה מדינת ישראל. עם ישראל חי.

עתה, כאשר נשיר את ההמנון הלאומי - "התקווה". זכרו, כי מורשתנו היהודית היא מקור כוחנו ועוצמתנו. כמו שכתוב בהמנון שלנו:

"כל עוד בלבב פנימה

נפש יהודי הומייה"

מחרתיים נחזור ארצה-לארץ ישראל, **"ולפאתי מזרח קדימה עין לציון צופיה"** כשנגיע ונחזור לחיי השגרה, תגדל מחויבותנו לקיום העם, המדינה ומורשתנו

היהודית-ציונית. אין לנו מקום אחר, זולת ארץ-ישראל. עליכם מוטלת המשימה למילוי התקווה.

**"התקווה שנות אלפיים,
להיות עם חופשי בארצנו,
ארץ ציון ירושלים"**

פורסם בעיתון "הצופה", י"ז ניסן תשנ"ח 15.5.98

דה-לגיטימציה כלפי הנוער הדתי

החיילים הדתיים בוגרי החינוך הממלכתי-דתי ממלאים בשנים האחרונות את השורות ביחידות המובחרות ומקבלים על עצמם תפקידי פיקוד מגוונים וזוכים להערכה רבה בצה"ל. התהליך תופס תאוצה. בתהליך הדרגתי הנוער הדתי יהווה בעתיד את חוט השדרה הפיקודית בצה"ל.

צה"ל אינו מציין בנתוניו את השקפת עולמו של החייל: האם הוא דתי או חילוני? ברם הכיפה נראית לעיני כל וזה מדאיג את הקצונה הבכירה בצה"ל. הם מבקשים עכשיו לגייס יותר לוחמים חילונים, ובראשם קיבוצניקים, כדי לאזן את מספרם.

"אין לנו שום בעיה עם החיילים חובשי הכיפות הסרוגות", מדגיש קצין בכיר בצה"ל. "להיפך, מדובר בחיילים באמת מצוינים. הבעיה היא רק של מינון. עדיף שצה"ל ישקף את הרכב האוכלוסייה בארץ, מאשר שיהיו יחידות עם מספר גבוה במיוחד של חיילים שמגיעים מאותו רקע אידיאולוגי".

דעות אלה צריכות להדאיג אותנו, ובמיוחד את הצבא. בשנות השישים כאשר הקיבוצניקים תפסו באופן משמעותי את השדרה הפיקודית בצבא, לא שמענו זמירות שיש לאזן את ההרכב ההשקפתי של החיילים בצבא. זהו תהליך של דה-לגיטימציה כלפי הנוער הדתי במכבסה של מילים, כגון איזון, מינון נכון וכיוצא באלה. האם צבא הגנה לישראל חושש מאורח החיים הדתי של מפקדים דתיים? אני קורא לחברי הכנסת הדתיים וגם לאלה שאינם דתיים, העלו סוגייה זו לדיון בוועדת החוץ והביטחון. מפקד בצבא צריך להיבחן במנהיגותו, במוטיבציה וביכולתו המקצועית הצבאית ולא בהשקפתו הדתית.

גדעון רפאל בן מיכאל

8 הצופה יום א, ט"ז באדר ב' תשס"ה, 27.3.2005

קול קורא

דה'לגיטימציה של הנוער הדתי

החילוק הדתיים בגרי החינוך הממלכתיים ממלאים בשנים האחרונות את השורות ביהדות רחוק בחיות ומקבלים על עצמם תפקודי פיקוד מנינים חובכים להערכת יבד בעה"ל. ההחלטה חופס תאיעה בתהליך הדגנטי הנערך הינו יהוה בעתיד את חיי השודרה הפיקודית בעה"ל.

צ"ל אינו מצויי בתנינו את השקפת עולמי של החילוק האם היא חיי או חילוני? כיום הכיפה נראית לעיני כל זה מדאיג את המצונח המסורה בעה"ל. הם מבקשים עכשיו לגייס יותר לחמים חילונים, ובראי שם קיבוצניקים, כדי לאזן את מספרים.

"אין לנו שום בעיה עם החילונים חובשי הכיפה הסריגות", מדגיש קצין בכיר בעה"ל. "להיפך, מדובר בחילונים באמת מצוינים. הבעיה היא רק של מינון עדיף שעה"ל יסקף את הרכב האוכלוסייה בארץ, מאשר שיהיו חירות עם מספר גבוה במיוחד של חיי לים שמגיעים מאותו רקע אידיאולוגי."

דעת אלה צייכות להראיג אותנו, ובמיוחד את הצבא. בשנות השישים כאשר האיביצניקים הפסי באופן משמעותי את השדרה הפיקודית בצבא, לא שמענו זמירות שיש לאזן את הרכב והשקפתי של החילונים בצבא. זהו תהליך של דה'לגיטימציה כלפי הנוער הדתי במבסס של מילים, בגון איוון, מינון נכון וכיוצא באלה. האם צבא הננה לישראל חושש מאיזה חיים דתי של מפקדים דתיים?

אני קורא לחברי הכנסת הדתיים וגם לאלה שאיי גם דתיים, העלי סוגייה זו לדיון בדעת החוץ והבני סדר, מפקד בצבא צריך להיבחן במנהיגותו, בסוביבציה וביכולתו המקצועית הצבאית ולא בהשי קפתי החתית.

ג'רען רשאל בן מיכאל
חיפה

גדעון רפאל בן-מיכאל "הכל נופץ לרסיסים"

בימים אלו נציין 66 שנה לפוגרום "ליל הבדולח" הנורא, בו נשרפו מאות בתי כנסת ונעצרו יהודים רבים. בן מיכאל מציג מכתב שכתב הרב ליוער אשר נכח בשעת הפוגרום ונדהם ממראה עיניו

פוגרום "ליל הבדולח" שהתרחש ברחבי גרמניה ואוסטריה בין ה-9 ל-10 בנובמבר 1938 בא לדברי הגרמנים כתוצאה מרציחתו של המזכיר השלישי בשגרירות גרמניה בפריס ארנסט פון ראט, בידי צעיר יהודי פולני בן שבע-עשרה בשם הרשל גרינשפאן. הצעיר התנקש בחיי פון ראט אחרי שמשפחתו גורשה יחד עם עוד 17,000 יהודים בעלי אזרחות פולנית שחיו בגרמניה, לשטח הפקר שבין שתי המדינות.

אנו יודעים היטב שזאת לא הסיבה, אלא העילה להמשך תוכניתם של הגרמנים לרדיפתם של היהודים. על פי תוצאותיו של "ליל הבדולח", אנו רואים שהפוגרום תוכנן היטב ע"י השלטון הגרמני. בפוגרום נופצו זכויות של מאות חנויות ובתי עסק של יהודים ואח"כ נשדדו. שברי הזכוכית שכיסו את המדרכות נתנו לפוגרום את שמו "ליל הבדולח". 267 בתי כנסת הוצתו ונהרסו, הותקפו ונפגעו כ-30,000 יהודים. בעלי ההשפעה ומנהיגי הציבור היהודי נעצרו, לעתים קרובות על פי רשימות מוכנות מראש. העצורים נשלחו למחנות הריכוז, בהן התייחס אליהם הס.ס באכזריות רבה. 91 יהודים נהרגו, בנוסף למאות היהודים שנספו במחנות הריכוז. אחרי תום הפרעות המשיכו השלטונות הנאציים בהשלמת תהליך הרדיפות אחרי היהודים ו"ניקוי" גרמניה מיהודים ע"י החשת ההגירה, בידודם הגמור של היהודים מן האוכלוסייה הכללית וחסול הקהילות היהודיות שבסופו של תהליך הביא להשמדתם.

ההיסטוריה מלמדת אותנו, כי שריפת ספרי תורה, ספרי קודש והצתת בתי-כנסת קודמת לחורבן קהילות ישראל ולהשמדתם. הגרמנים ידעו, כי כדי להשמיד את העם היהודי יש להקדים ולהכרית את יצירותיו הרוחניות ולקעקע את השפעתם המוסרית. משום כך התריעו והכריזו מלחמה על "רוח" ישראל עוד לפני שהתחילו בתהליך השמדת עמנו.

לשריפת בתי הכנסת יחד עם ספרי התורה וספרות הקודש הייתה מגמה ברורה - לפגוע בנכסי הרוח של העם היהודי ובקודשיו. יש לנו עדויות רבות, כיצד הכבאים הגרמניים עמדו מנגד בעת שריפת בתי הכנסת. הם לא עשו מאומה לכיבוי הדליקה. היה להם תפקיד אחד למנוע את התפשטות השריפה לבתי הגרמנים. מהעדויות עולה, שהפורעים לא רק שרפו את בתי הכנסת, אלא הם הוסיפו חטא על פשע וזרקו יריעות קלף קרועות שחוללו לשירותים.

נמצאת בידינו עדותו של הרב חיים לויֶער מהעיר מנהיים ממכתב ששיגר לרב ד"ר יצחק אונא בירושלים: "בשעה 6 בבוקר של יום 10 בנובמבר, כשעמדתי להתלבש, נשמעו שלוש יריות תותח כסימן של שעת האפס.. שמענו חבטות חזקות ופריצת דלתותיהם של ביתנו ושל בית הכנסת, קולות ניפוץ וריסוק בבית התפילה, שם נופץ הכול לרסיסים... למטה בחצר השתוללו הפורצים והאספסוף במדים. בית הכנסת, חדר הלימוד וכו' כבר נחרבו. ברחוב לפני חנותו של מר אופנהיימר נשרפו לעינינו ספרים וספרי תורה... שני בתי כנסת נחרבו, כמעט כל חברי מועצת בית הכנסת נעצרו ונשלחו לדכאו...".

הצוררים הגרמנים לא הצליחו במשימתם השטנית. עם ישראל קם מעפרו ושיקמנו את עולם התורה הפורח כיום.

מה משמעות הישרדותנו מהשואה? עבורי התשובה ברורה: עלינו להגדיל תורה ולהאדיר, לדאוג לקיומה וביצורה של היהדות בקרב כל עם ישראל, ולשמור על המדינה היטב גם ברוח וגם בחומר. ידע כל יהודי בכל אתר ואתר. יש לנו מדינה משלנו, מקלט בטוח לכל העם היהודי. מדינה, שבה מתרחשים חיי רוח ויצירה יהודית בביטחון אישי ולאומי.

**הכותב הוא יו"ר הוועד המנהל
של המכון ללימודי השואה ע"ש ח. אייבשיץ – חיפה.**

פורסם בעיתון "הצופה" ב-ט"ז במרחשון תשס"ה, 31.10.2004

"הכל נופץ לרסיסים"

בימים אלו נציין 66 שנה לפוגרום "ליל הבדולח" הנורא, בו נשרפו מאות בתי כנסת ונעצרו יהודים רבים. בן מיכאל מציג מכתב שכתב הרב לוינר אשר נכח בשעת הפוגרום ונדהם ממראה עיניו

ממראות ליל הבדולח

נחרבו, כמעט כל חברי מועצת בית הכנסת נעצרו ונשלחו לרכאו..."

הצורדים הנרמנים לא הצליחו במשימתם השטת זה הפורח ביום.

מה משמעת הישרדותנו מהשואה עברו התי שובה ברורה עלינו להגדיל תורה ולהאדיר, לראוב לקימה וביצורה של היהדות בקרב כל עם ישראל, ולשמור על המדינה היטב גם ברוח וגם בחומר. ידע כל יהודי בכל אתר ואתר. יש לנו מדינה משלנו, מקלט בטוח לכל העם היהודי. מדינה, שבה מתרחש שים חיי רוח ויצירה יהודית בביטחון אישי ולאומי. **הבותב ורוא יוצאי הדועד המגנול של המבון ללימודי השואה עיש ת. אייבשיץ**

רה, ספרי קודש והצתת בתי-כנסת קודמת לחורבן קהילות ישראל ולהשמרתם. הנרמנים ידעו, כי כדי להשמיר את העם היהודי יש להקים ולהכי רית את יצירותיו הרוחניות ולקעקע את השפעתם המוסרית. משום כך התריעו והכריזו מלחמה על "רוח" ישראל עוד לפני שהתחילו בתהליך השמדת עמנו.

לשריפת בתי הכנסת יחד עם ספרי התורה וספרי רות הקודש היותה מגמה ברורה - לפגוע בנכסי הרוח של העם היהודי ובקשריו. יש לנו עדידות רבות, כיצד הכבאים הנרמנים עמדו מנגד בעת שריפת בתי הכנסת. הם לא עשו מאומה לכיבוש הרי ליקוח. היה להם תפקיד אחר - למנוע את התפשטות שריפת הבתי הנרמנים. מהעדידות עולה, שהפרעים לא רק שרפו את בתי הכנסת, אלא הם הוסיפו חטא על פשע וזיקו יריעות קלף קרועות שחללו לשריפות.

נמצאת בידניו ערותו של הרב חיים לוינר מה עיר מנהיים ממכתב ששיגר לרב ר"ד יצחק אבנא בירושלים "בשעה 6 בבוקר של יום 10 בנובמבר, כשעמרתי להחלכש, נשמעו שלוש יריות תותח כסימן של שעת האפס. שמענו חבטות חזקות ופי ריצת דלתותיהם של ביתנו ושל בית הכנסת, קור לוח ניפוצ וריסוק בבית התפילה, שם נופץ הכול לרסיסים... למטה בחצר השתוללו הפרצים והאט פסוף במדים. בית הכנסת, חדר הלימוד וכנ כבד נחרבו. ברובם לפני חנותו של מר אופנהיימר נשרפו לעינינו ספרים וספרי תורה... שני בתי כנסת

פוגרום "ליל הבדולח" שתרחש ברחבי נרמניה ואוסטריה בין ה'9 ל'10 בנובמבר 1938, בא לרברי הגרמנים כתוצאה מרציהתו של המוכיח השלישי בשגרירות גרמניה בפריס ארגסט פון ראט, בודי צעיר יהודי פולני בן שבע-עשרה בשם הרשל גריי נשפאן. הצעיר התנקש בחיי פון ראט אחרי שמשפחתו גורשה יחד עם עוד 17,000 יהודים בעלי אזרחות פולנית שחיו בגרמניה, לשטח הפקר שבין שתי המדינות. אנו יודעים היטב שזאת לא הסיבה, אלא העילה להמשך תוכניתם של הנרמנים לרדיפתם של היהודים. על פי תוצאותיו של "ליל הבדולח", אנו רואים שהפוגרום תוכנן היטב ע"י השלטון הגרמני. בפוגרום נפצו וכוכיות של מאות חנויות ובתי עסק של יהודים ואח"כ נשרדו. שבדי החוכיות שכיסו את המרחבת נתנו לפוגרום את שמו - "ליל הבדולח". 267 בתי כנסת הוצתו ונחרבו, והתקפו ונפגעו כ-30,000 יהודים. בעלי התקפי עה וננהיגו הציבור היהודי נעצרו, לעתים קרובות על פי רשימות מוכנות מראש. העצורים נשלחו למחנות הריכוז, בן היתיים אליהם הם באכזריות רבה. 91 יהודים נהרגו, בנוסף למאות יהודים שנספו במחנות הריכוז. אחרי תום הפריעות המשיכו השלטונות הנאציים בהשלמת תהליך הרדיפת אחרי היהודים ו"ניקוי" גרמניה מיהודים ע"י החשת ההגרידה, בירודם הנמור של היהודים מן הארץ כלוסייה הכללית וחיסול הקהילות היהודיות שבי סופו של תהליך הביא להשמדתם. ההיסטוריה מלמדת אותנו, כי שריפת ספרי תר

גדעון רפאל בן-מיכאל

הנוער ייאבק באנטישמיות החדשה

בחודש אלול, הגיע אלי באקראי עיתון "הארץ" (27.8.04) ובו התוודעתי לראיון העיתונאי שנערך עם מיקיס תיאודורקיס, מלחין יווני ידוע, שהינו בעל מעמד מוסרי גבוה, שנלחם בשלטון הרודני של הקולונלים ביוון. המאמר נקרא: "הקונספירציה היהודית על פי תיאודורקיס" - מאת העיתונאי ארי שביט. בראיון העיתונאי, נחשפו עמדותיו האנטישמיות הידועות לשמצה.

לשאלתו של ארי שביט: "כשהיית ילד, לפני השואה, איזה רשם השאירו עליך היהודים?". בתחילה השיב, כי יחסי השכנות עם היהודים היו טובים ולפתע אמר: "בוודאי היה גם צד אחר, בעייתי. היהודים היו האחר. הם היו שונים. היהודים היו ציוריים. אני זוכר שבעיני הנשים הזקנות, הדתיות, היהודים היו אלה שצלבנו את ישו. ב-1932 חייתי בעיירה יאנינה שבה הייתה קהילה יהודית גדולה. שיחקתי עם ילדים יהודים כל הזמן. סבתי הייתה דתית מאוד. היה לה חדר מלא איקונות. היא שרה מזמורים (המוסיקה שלי הושפעה מאוד מהשירה הדתית שלה).

ובאביב סבתא שלי אמרה לי: עכשיו, בתקופת הפסחא, אל תלך לשכונה היהודית. כי בזמן הפסחא היהודים שמים ילדים נוצרים בחבית שבתוכה יש סכינים. אחר כך הם שותים את דמם".

בהמשך הראיון הוא אומר: "יום אחד הטילו עלי משימה: תיאודורקיס, מחר אתה צריך להרצות לחברים שלך על הקומוניזם. אז הלכתי הביתה ושאלתי את אימא שלי מה זה קומוניזם. היא אמרה שהיא לא יודעת אבל היא חושבת שזה משהו רע. איזה רוע, שאלתי. רוע כמו של היהודים. אז שאלתי אותה אם גם הקומוניסטים שמים ילדים קטנים בחביות עם סכינים ושותים את דמם. מה אני מנסה לומר בכך שאני מספר לך את הסיפורים הללו? הדברים הללו קיימים. לא חשבתי על כך קודם, אבל כעת, כשאתה שואל אותי את השאלות הללו, אני מבין שזה קיים".

בין השאר הוא טוען, שהיהודים שולטים בעולם המוסיקה, בכלכלה העולמית ועל מדיניותה של ארה"ב. הוא השווה את מדינת ישראל לגרמניה הנאצית ועוד... ועוד... היריעה קצרה מלספר את כל תוכנו של הראיון. לשאלתו של ארי שביט: ליהודים יש יותר מדי כוח? תשובתו: "בתחומים מסוימים. אני לא אוהב את ההתאגדויות הסגורות האלה שתומכות אחת בשנייה. אני רואה בהן ביטוי של גישה גזענית. שבטים דתיים או לאומיים או מאפיונריים הם גידולים סרטניים".

הדברים הללו, הזכירו לי היטב את דבריו של יוחנן כריזוסטומוס (מנהיג נוצריי אנטיוכיה מהמאה ה-4 למנינם) שאמר: "היהודים מלאי תאוה, חמדנים, אוהבי בצע, בוגדנים, פושעים, רוצחים, עקשנים, הרסנים, אחוזי שדים... הם הפרו את חוק הטבע... אין כפרה, מחילה וסליחה [לרצח האל]".

לדעות האנטישמיות היה תרגום מעשי. הנה דוגמא מתקופת מסעי הצלב. אנו קוראים את דבריו של אחינו היהודי, ר' אפרים ב"ר יעקב מבונא שחי בתקופה זו וכתב: "וילך הלוך ונובח [=המטיף]... ללכת ירושלים להילחם עם ישמעאל, ואל כל המקום אשר בא שמה, דיבר רע על כל היהודים אשר בארץ, ושיסה בנו את הנחש ואת הכלבים, לאמור: נקמו נא את נקמת הצלוב משונאיו העומדים לפניכם ואחר כך תלכו להילחם על הישמעאלים...".

אני מודע היטב לאנטישמיות המתחוללת בעולם. אין הדבר חדש עבורי. אומרים לנו, אל תדאגו, האנטישמיים הם "עשבים שוטים". לפתע, כברק ביום בהיר,

אתה קורא על דעות אנטישמיות ארסיות, הנאמרות על ידי אדם, שנחשב כאיש רוח ולוחם חופש. הדברים חלחלו בי היטב ולא נתנו לי מנוח. זו הוכחה - כנגד הסוברים שהאנטישמיות העכשווית היא רק פועל יוצא לעימות בינינו ובין הערבים.

נראה לי, שדבריו של ארווין קוטלר, יהודי-קנדי שנודע כאחד המשפטנים הבולטים בעולם בתחום זכויות האדם, מכהן כיו"ר השני של "הנציבות הבינלאומית למאבק באנטישמיות", מבטאים היטב את האנטישמיות העכשווית, שיש בה את היסודות של העבר - מימים ימימה יחד עם אי ההשלמה שעם ישראל יושב במולדתו הנצחית. כך הוא אומר: "האנטישמיות הישנה ביקשה למנוע מהיהודים לחיות כחברים שווי זכויות בעולם, ואילו האנטישמיות החדשה מבקשת למנוע מהמדינה היהודית את הזכות להיות חברה שוות זכויות בקהילת העמים. זו כבר אינה שנאת היהודי כמיעוט זר, שהרי הפגיעות מבוצעות בידי מוסלמים שהם עצמם מיעוט על אדמת אירופה, מיעוט הסובל בעצמו מעוינות מצד אוכלוסיית הרוב. והאלימות הזאת פרצה עם פרוץ העימות במזרח התיכון - כלומר, יש לה הקשר פוליטי מובהק. האנטישמיות החדשה כוללת שני מרכיבים שונים: המרכיב האנטי-יהודי, המתבטא במעשים ומופעל כמעט בלעדית על ידי המוסלמים, והמרכיב האנטי-ישראלי המדיני, שלו שותפים מוסלמים ואנשי המערב גם יחד".

לאחר שחלף חודש מקריאת המאמר, הגעתי למסקנה, שיש להפיץ תוכנו של הראיון, וזאת כדי למנוע שאננות במאבקנו נגד האנטישמיות הגוברת בעולם. אין זה פלא, שאנו עדים בתקופתנו - לכתובות וסמלי נאצה גם בבתי כנסת ובמוסדות יהודיים.

קיימים מוסדות שעוסקים במאבק נגד האנטישמיות והכחשת השואה כגון, משרד החוץ, השר לענייני תפוצות, הסוכנות היהודית והקונגרס היהודי העולמי. לא די בהם. הציבור צריך להיות מעורב ואכפתי ולהשתתף במאבק. יש לנו מדינה יהודית ריבונית משלנו. עלינו להיות אקטיביים בתגובותינו ולהשיב מלחמה שיערה בתחום ההסברתי. יש חשיבות מרובה למעורבות בני הנוער במאבק ולרתום אותם למשימה חשובה זו. ראשית, על בני הנוער להגיב בכתב לאותם אתרי האינטרנט המביאים דברי נאצה, דעות והלכי רוח אנטישמיים ועוסקים בהכחשת שואה. יהיה זה מאבק בלתי פוסק של בני הנוער באתרים הללו. בני הנוער יצירתיים ובהדרכה נאותה, יהיו מסבירים מעולים של העם

היהודי. אני ממליץ להקים גם אתר ייחודי של הנוער במדינת ישראל. האתר יבטא את מאבק הנוער באנטישמיות והכחשת שואה.

לאורך ההיסטוריה היהודית, ליווה את עמנו, הערך החשוב של הערבות ההדדית - "ישראל ערבים זה לזה". מאז קום המדינה, עומדים יהודים ברחבי העולם בשעת צרה ומצוקה לצד מדינת ישראל. עתה, לנוכח ממדיה של תופעת האנטישמיות העכשווית בקהילות היהודיות ברחבי העולם. חשוב, שאנו נזדהה, נתמוך, ונקיים דיאלוג מתמיד עם הקהילות, בעיקר עם בני הנוער.

ממדינת ישראל יוצאות קבוצות רבות של בני נוער לחו"ל. יש לשלבם בתוכניות הסברה לבני נוער, לא-יהודי ובראיונות ברשתות שידור. גם לקראת משימה זו, יש להכין היטב את בני הנוער.

הכותב הוא יו"ר הוועד המנהל של המכון ללימודי שואה ע"ש "ח.אייבשיץ" – חיפה

פורסם בעיתון "הצופה ב-כ' בתשרי תשס"ה, 5.10.2004

גדעון רפאל

הנוער ייאבק באנטישמיות החדשה

ראיון שנערך עם מיקיס תיאודורקיס, המלחין היווני הידוע, ממחיש עד כמה האנטישמיות כלל אינה קשורה לסכסוך הישראלי-פלשתיני. במאבק העכשווי יש לשלב את בני הנוער שראויים לעמוד בראש המלחמה באנטישמיים

בחודש אלה, הגיע אלי באקראי עיתון "הארץ" (27.8.04) ובו תודעתני לראיון העיתונאי שנערך עם מיקיס תיאודורקיס, מלחין יווני ידוע, שהינו בעל מעמד מוסרי גבוה, שאף נלחם בשלטון הירדני של הקולונלים ביוון. המאמר נקרא: "הקונספירציה היהודית על פי תיאודורקיס" מאת העיתונאי ארי שביט. בראיון העיתונאי, נחשפו עמדותיו האנטישיות הירדניות לשמצה.

בין השאר הוא טוען, שהיהודים שולטים בעולם המוסיקאי, ככלכלה העולמית ועל מדיניותה של ארה"ב. הוא השווה את מדינת ישראל לגרמניה הנאצית עוד... הידיעה קצרה מלפס את כל תר-כנו של דראיון. אני מודע היטב לאנטישמיות המתחללת בעולם. אין הרבר חוש עובדי. אומרים לנו, אל תראגו, האנטישמיים הם "עשבים שוטים". לפתע, כבר ביום חוד, אתה קורא על דעות אנטישמיות אריות, הנאמרות על ידי אדם, שנחשב כאיש רוח ולחם חופש. הרברים הללו בי היטב ולא נתנו לי מנות. זו הוכחה כנגד הסוברים שהאנטישמי מיות העכשווית היא רק פועל יוצא לעימות בינו ובין הערבים.

נראה לי, שרבריו של אריון קוטלר, הידיעני שנועד כאחד המשפטנים הבולטים בעולם בתחום זכויות האדם, המכחן כו"ד השני של "הגזירות הבר-גלאמית למאבק באנטישמיות", מבטאים היטב את האנטישמיות העכשווית, שיש בה את הסודות של

העבר מימים ימימה יחד עם אי ההשלמה, שעם יש ראל יושב במולדתו הנצחית. כך הוא אמר: "האנטישמיות השנה ביקשה למנוע מהיהודים להיות כחברים שווים זכויות בעולם, ואילו האנטישמיות החדשה מבקשת למנוע מהמדינה היהודית את הזכות להיות חברה שווה זכויות בקהילת העמים. זו כבר אינה שגאת היהודי כמיעוט זר, שהדי הפגיעות מבר צעות בירי מוסלמים שהם עצמם מיעוט על ארמת אירופה, מיעוט הסובל בעצמו מעוינות מצד אוכי לוסית, דרב. האלימות הזאת פריצה עם פרוץ העימות במודח התיכון, כלומר, יש לה הקשר פוליטי מובהק. האנטישמיות החדשה כוללת שני מרכיבים שונים: המרכיב האנטייהודי, המתבטא במעשים ומפועל כמעט בלעדית על ידי המוסלמים, והמרכיב האנטייהודי המדיני, שלו שותפים מוסלמים ואי נשי המערב גם יחד".

לאחר שחלף חודש מקריאת המאמר, הגעתי למי סקנה, שיש להפיץ תוכנו של דראיון, וזאת כדי למי נוע שאננות במאבקנו נגד האנטישמיות הגוברת בעולם. אין זה פלא, שאנו ערים בתקופתנו לכתר בות וסמלי נאצה גם בבתי כנסת ובמסורות יהודיים. קיימים מוסרות שעוסקים במאבק נגד האנטישמיות והכחשת השואה כגון משרד החוץ, השר לענייני תפוצות, הסוכנות היהודית והקונגרס היהודי העולמי. לא די בהם. הציבור צריך להיות מעורב ואכפתי ולהשתתף במאבק. יש לנו מדינה יהודית ריבונית

משלנו. עלינו להיות אקטיביים בתוכניתנו ולהשיב מלחמה שעה בתחום ההסברתי. יש חשיבות מרובה למעורבות בני הנוער במאבק ולהתייחס למשימה חשובה זו. ראשית, על בני הנוער להגיב בכתב לאר תם אתרי האינטרנט המביאים דברי נאצה, דעות חד לכי רוח אנטישמיים ועוסקים בהכחשת שואה. יהיה זה מאבק בלתי פוסק של בני הנוער בארץ הללו. בני הנוער יצירתיים ובהדרכה נאותה, יהיו מסבירים מעולים של העם היהודי. אני ממליץ להקים גם אתר ייחודי של הנוער במדינת ישראל. האתר יבטא את מאבק הנוער באנטישמיות והכחשת שואה. לאורך ההיסטוריה היהודית, ליווה את עמנו הערך החשוב של הערבות ההדדית - "ישראל ערבים זה לזה". מאו קום המדינה, עומדים יהודים ברחבי העולם בשעת צרה ומצוקה לצד מדינת ישראל. עתה, לנוכח ממדיה של תופעת האנטישמיות העכשווית בקהילות היהודיות ברחבי העולם, חשוב שאנו נזדהה, נתמוך נקיים דיאלוג מתמיד עם הקהילות, בעיקר עם בני הנוער.

מדינת ישראל יוצאות קבוצות רבות של בני נוער לחו"ל. יש לשלבם בתוכניות הסברה לבני נוער לא-יהודי ובראיונות ברשתות שידור. גם לקראת משימה זו, יש להכין היטב את בני הנוער.

הכותב הוא יו"ר הוועד המנהל של המכון ללימודי שואה ע"ש "ח.אייבשיץ" חיפה

בס"ד, 28.12.06, ג' בטבת תשס"ז

לכבוד מערכת עיתון "הצופה"

שלום רב!

מצ"ב תגובתי למדור קוראים כותבים :

טולי פיקרש במדור "בין קודש לחול מתאריך ג' בטבת תשס"ז, 28.12.06 כתב שמעטים בלבד יודעים שלמושג "תכמוני" יש ראשי תיבות. הוא הביא קטע מספרו של ישראל פיקרש בשמו של המחנך דוד ברוכי שמקור השם "תכמוני" הם ראשי התיבות: "תלמיד חכם כמו משה ואהרון נביאי ישראל"...

הנני רוצה לתקן ולומר כי הפירוש הראשוני לשם "תכמוני" ניתן בגמרא מסכת מועד קטן טז, ע"ב וכך נכתב: "אלה שמות הגיבורים אשר לדוד יושב בשבת וגומר' (שמואל ב, כג, ח)... 'תכמוני', אמר רב: אמר לו הקדוש ברוך הוא, הואיל והשפלת עצמך- תהא כמוני, שאני גזר גזרה ואתה מבטלה".

נראה לי, כי הראשי תיבות שהביא המחנך דוד ברוכי הוא פירוש מאוחר יותר, וזאת כדי לתת משמעות סימבולית-חינוכית נוספת לאותם בתי הספר הדתיים שנקראו בשם "תכמוני".

גדעון רפאל בן מיכאל, חיפה

קוד השם "תחכמוני" הם ראשי
התיבות: "תלמיד חכם כמו משה
ואהרון נביאי ישראל".

אני רוצה לתקן ולומר כי הפי
רוש הראשוני לשם "תחכמוני"
ניתן בגמרא מסכת מועד קטן
טז, ע"ב וכך נכתב: "אלה שמות
הגיבורים אשר לדוד יושב בשבת
וגומר' (שמואל ב, כג, ח)... 'תח
כמוני', אמר רב: אמר לו הקדוש
ברוך הוא, הואיל והשפלת עצמך-
תהא כמוני, שאני גוזר גזרה ואתה
מבטלה".

נראה לי, כי ראשי התיבות
שהביא המחנך דוד ברוכי הוא פי
רוש מאוחר יותר, וזאת כדי לתת
משמעות סימבולית-חינוכית
נוספת לאותם בתי הספר הדתיים
שנקראו בשם "תחכמוני".

גדעון רפאל בן מיכאל
חיפה

הפירוש הראשוני ל"תחכמוני"

טולי פיקרש במדור "בין
קודש לחול" מתאריך ג' בטבת
תשס"ז, 28.12.06 כתב שמעטים
בלבד יודעים שלמושג "תחכמו-
ני" יש ראשי תיבות. הוא הביא
קטע מספרו של ישראל פיקרש
בשמו של המחנך דוד ברוכי שמ-

גדעון רפאל בן-מיכאל

מנהיג לאומי מקשיב לרחשי לב של הציבור [הקריסה של שרון]

דווקא בימים אלה, כאשר מתנהלים וויכוחים, כיצד המנהיג צריך לנווט דרכו, ברצוני להפנות את הקוראים לצפיותיו של שלמה המלך אחד המנהיגים הגדולים שקמו לעם ישראל. בתחילת כינון ממלכתו, הבין שלמה היטב, שמנהיג נבון, מנהל את דרכיו כאשר הוא קשוב לרחשי לבו של העם. בהיותו בגבעון והקריב קורבנות לה'. בעת השינה, בחלום הלילה, נראה ה' לשלמה. ה' שואל

את שלמה "מה אתן לך?" שלמה מבקש מה' דבר אחד: "לב שומע" - להבין את המיית העם. שלמה, שזה עתה התחיל לבסס את ממלכתו, לא ביקש מה' את נפש אויביו, לא אריכות ימים ולא עושר אלא "לב שומע". זוהי בקשה יוצאת דופן מפי מנהיג. על תוכן בקשתו, ה' גמל לו והעניק לשלמה מתת נוספת: "לב חכם ונבון".

"בגבעון נראה ה' אל שלמה בחלום הלילה ויאמר אלוקים, שאל מה אתן לך" (מלכים א', ג, ה), ושלמה השיב: "ועבדך בתוך עמך אשר בחרת עם רב אשר לא ימנה ולא יספר מרוב ונתת לעבדך לב שומע לשפוט את עמך ולהבין בין טוב לרע כי מי יוכל לשפוט את עמך הכבד הזה. וייטב הדבר בעיני אדוני כי שאל שלמה את הדבר הזה. ויאמר אלוקים אליו, יען אשר שאלת את הדבר הזה ולא שאלת לך ימים רבים ולא שאלת לך עושר ולא שאלת נפש אויבך ושאלת לך הבין לשמוע משפט. הנה עשיתי כדברך, הנה נתתי לך לב חכם ונבון אשר כמוך לא היה לפניך ואחריו לא יקום כמוך" (מלכים א', ג, ח-יב). מתת ה' לשלמה ע"י "לב חכם ונבון" יחד עם בקשתו של שלמה ל"לב שומע" יוצרים שילוב מופלא לתכונות יסוד המצופות ממנהיג לאומי.

יום ד', י"ב בחשוון תשס"ה, 27.10.2004 **8 הצופה**

קול קורא

הקריסה של שרון (4)

דווקא בימים אלה, כאשר מתנהלים וויכוחים, כיצד המנהיג צריך לנווט דרכו, ברצוני להפנות את הקוראים לציפיותיו של שלמה המלך, שבתחילת לכת כינון ממלכתו, הבין היטב שמנהיג נכון מנהל את דרכיו כאשר הוא קשוב לרחשי לבו של העם. בהיותו בגבעון נראה ה' לשלמה. ה' שואל את שלמה "מה אתן לך?". שלמה מבקש מה' דבר אחד: לב שומע - להבין את המיית העם. שלמה לא ביקש מה' את נפש אויביו, לא אריכות ימים ולא עושר אלא לב שומע. על תוכן בקשתו, ה' גמל לו והעניק לשלמה מתת נוספת: לב חכם ונבון.

גדעון רפאל בן-מיכאל
חיפה

גדעון רפאל בן מיכאל

חירוף נפש למען הצלת ספרי תורה ומניעת חילולם בשואה

בגמרא במסכת סנהדרין דף עד, ע"א נאמר: "אמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יהוצדק, נימנו וגמרו בעליית בית נתזה בלוד כל עבירות שבתורה אם אומרין לאדם עבור ואל תהרג, יעבור ואל יהרג חוץ מעבודה זרה וגילוי עריות ושפיכות דמים".

בהסתמך על הגמרא הזו, פוסק הרמב"ם בהלכות יסודי התורה פרק ה, הלכה א: "כל בית ישראל מצווין על קידוש השם הגדול הזה, שנאמר "ונקדשתי בתוך בני ישראל" (ויקרא כב, לב); ומוזהרין שלא לחללו, שנאמר "ולא תחללו, את שם קודשי" (שם). כיצד? בשעה שיעמוד גוי ויאנוס את ישראל לעבור על אחת מכל מצוות האמורות בתורה או יהרגנו, יעבור ואל ייהרג: שנאמר במצוות, "אשר יעשה אותם האדם וחי בהם" (ויקרא יח, ה), ולא שימות בהם. ואם מת ולא עבר, הרי זה מתחייב בנפשו. במה דברים אמורים, בשאר מצוות, חוץ מעבודה זרה וגילוי עריות ושפיכות דמים. אבל שלוש עבירות אלו, אם יאמר לו עבור על אחת מהן או תיהרג, ייהרג ואל יעבור". הצלת ספרי תורה לא נכללו בדין "ייהרג ואל יעבור".

אם כך דברי ההלכה, כיצד נוכל להסביר את חירוף הנפש למניעת חילולם של ספרי תורה ע"י יהודים בשואה? האם חירוף הנפש עבור הצלת ספרי תורה ומניעת חילולם צרובים עמוקות במסורת עם ישראל? תשובתי האישית: כן. מוכר לנו היטב הסיפור על חנינא בן תרדיון הטבוע עמוק במסורת היהודית. מי שינק מסורת זו במשך שנות חייו, לא היה יכול לנהוג אחרת.

בשואה הגרמנים לא רצו רק להשמיד פיזית את העם היהודי אלא גם רצו להשמיד ולחסל את המהות הרוחנית של העם היהודי הגלומה בגווילי ספר התורה. אלה היו מעשי השפלה ודיכוי רוחניים. יהודים רבים לא היו מסוגלים להחריש נוכח תופעה חמורה זו.

מדי שנה, במוסף של יום כיפור בתפילת הסליחות, אנו מזכירים את עשרת הרוגי מלכות, וכך אנו אומרים בתפילה: "ציווה להוציא חנניא בן תרדיון מבית

אולמו, ובחבילי זמורות שרפו גולמו, וספוגין של צמר שמו על ליבו לעכב עצמו, וכשנסתלקו, מיד נשרף וספר תורה עמו".

בקינות לתשעה באב, אנו מוצאים קינה על עשרת הרוגי מלכות, וכך אנו אומרים בקינה: "רבי חנינא בן תרדיון אחריו מקהיל קהילות בציון שערה. יושב ודורש וספר תורה עמו. והקיפוהו בחבלי זמורה. את האור הציתו בהם וכרכוהו בספר תורה. ספוגין של צמר הניחו על ליבו שלא ימות במהרה".

בתמצית אוכל לומר: ספר התורה הוא ליבת הקניין הרוחני והאידיאליים של העם היהודי. הגרמנים לא רק רצו להשמידנו פיזית אלא גם למנוע מהאנושות כל זכר מהקניינים הרוחניים של עם ישראל.

למען שמירת האידיאליים הגלומים בספר התורה היו רבים מוכנים להקריב את נפשם למען מניעת חילולם של ספרי תורה בידי הגרמנים בשואה.

אהרון קסטנברג, מקהילת קוז'ניץ, מספר בעדותו: "גבורה עילאית והקרבה עצמית למען קודשי ישראל הפגין יהודי אלמוני. אף אחד לא ידע את שמו, קראו 'הגיבן'. שמו הפרטי היה אליהו. איש מסתורין היה 'הגיבן'. אף איש בקוז'ניץ לא ידע משהו קונקרטי על זהותו. אפילו על מקום מוצאו ומהיכן הוא הגיע לקוז'ניץ לא ידעו. מקום מגורו הקבוע היה ב'הקדש' של הקהילה. שם היה ישן בלילה. את הימים הוא עשה לרוב בבית העלמין העתיק. היה משתטח על קבורת הצדיקים. במיוחד רגיל היה להשתטח על קברו של 'המגיד'.

ה'גיבן' נוהג היה להשתתף בכל 'לוויה' שנערכה בעיירה. כך נהג 'הגיבן' בכל ימות השנה הרגילים, אך שונה היה מנהגו כאשר נזדמן לעיר הצדיק ר' אהרלה המפורסם. בבוא הצדיק לעיירה, הושיב לידו את 'הגיבן', וקירבו אליו בחיבה מיוחדת. איש בעיירה לא ידע טיבה וטעמה של קירבה זו.

בימי הכיבוש הגרמני, כשנודע לאליהו 'הגיבן' שהגרמנים זוממים להתנכל לבית מדרשו של 'המגיד', הוא הזדרז והקדים את הרשעים: בליל אפל וחשוך הוציא מבית-המדרש כמעט את כל ספרי התורה, אולם 'הם', הגרמנים הרשעים, תפסו אותו... וכך הענישו אותו הרוצחים הגרמנים: אספו את כל ספרי התורה שמצאו בעיירה, עד שנצטברה מהם ערימה גדולה, אותם ריכזו ליד ארון הקודש בבית מדרשו של "המגיד". על ערימת ספרי התורה זו השליכו את 'הגיבן' המסכן הכבול.

בלעג ובצחוק שטני התעללו בו, ובמיוחד בגבנונו. זרקו אותו הלוך וחזור, בעטו בגבנונו כאילו היה כדור משחק. בחוץ עמדה עדת היהודים, העדה כולה של קו'ניץ. ולהבדיל, גם האספסוף הגויי. הגויים הפולנים שבאו מיוזמתם ומרצונם לחזות בהשפלת הכבוד היהודי ומהם שאולצו בידי הגרמנים להשתתף ב'חזיון'.

לבסוף הציתו הרשעים את הגווילים הקדושים. יהודי קו'ניץ המושפלים ראו את המחזה המזויע שהקפיא את הדם בעורקים. אולם לא נשמע כל קול מה'גיבן' המסכן, אף הגה. ר' אליהו 'הגיבן' לא צעק, לא השמיע כל אנחה מפיו. כאילו כל הייסורים שהכאיבו לו הרשעים הגרמנים לא כואבים לא כלל. רק שפתיו מלמלו תפילה חרישית, תפילתו האחרונה בחייו. הוא קיבל את ייסוריו באהבה רבה. גווילים אינם נשרפים מהר.

גם מיתתו של הקדוש, ר' אליהו 'הגיבן', לא באה מהר, היא נמשכה וארכה זמן רב. כמו מיתתו של רבי חנניה בן תרדיון, כך גם מיתתו של 'הגיבן' הקדוש ארכה שעה ארוכה, מיתתו ההרואית על קידוש השם".

הכותב הוא יו"ר הוועד המנהל של המכון ללימודי השואה ע"ש ח.אייבשיץ, חיפה

פורסם בעיתון "הצופה" בעשרה בטבת תשס"ז – 31.12.06

גדעון רפאל בן מיכאל

חירוף נפש למנוע חילול ספרי תורה

במלאת 68 שנה ליל הברדלס, והמנסה ספרי תורה לבית הכנסת הגדול של מינכן, שנהיים ניי הגרמנים

למען שמירת האדריאליס הגלג' מים בספר התורה היו רבים מוכנים להקריב את נפשם למען מניעת ח"י לולם של ספרי תורה בידי הגרמנים בשואה.

אחרון קסטנברג, מקהילת קודניץ, מספר בעדותו: "בגורח צילאת ודי קרבה בעצותי למען קודשי ישראל הפנין וידדי אלמני. אף אחר לא ידע את שמו. קראו לו 'הגיבן'. שמו הפרסי היה אליהו. איש סמטורין היה 'הגיבן'. אף איש בקודניץ לא ידע משהו עניני להשגרתו פירות אלא גם למעט מהי רטי על הוהו. אפילו על מקום מצואו והמקום הוא הניע לפו'ניץ לא ידעו. של עם ישראל.

בגורח נמסכת מנדורין דוד עדי, ז"א נאמר 'אמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן דורשק, נימנו ונמור בעליות בית נחזה ללוד כל עבירות שבתורה אם אומנין לאדם עבדו האל חזרה, יעבור ואל יירג אחר מעברה ויה ונלו עריות ושפיכות דמים' בהמתוך על הנגורא הוה, פוסק ר' הלכה א' 'כל בית ישראל מצווין על קידוש השם הגדול הוה, שאמר 'ונקדשתי בתוך בני ישראל' (ויקרא כב, לב) ומזהירין שלא לחלול, שאמר 'ולא תחללו, את שם קדושי' (שם). כיצד? בשעה שיעמדו נר וראנים את ישראל לעבור על אחת מכל מצוות האמורות בתורה או ירהגו, יעבור ואל יירגש שאמר בנצרות, 'אשר יעשה אותם האדם וחי בהם' (ויקרא יח, טו), ולא ישמות בהם. ואם נול עבר, והי' לו מחייב בנפשו, כמה דברים אורים, שאמר בנצרות, חוץ מעברה ויה ונלו עריות ושפיכות דמים. אבל שלוש עבירות אלו, אם יאמר לו עבדו על אחת מהן או תורה יירג אחר 'הירג ואל יעבור' אף כי דברי הלכה, כיצד נגל להסביר את חירוף הנפש לניעת חילולם של ספרי תורה ע"י יהודים בשואה? האם חירוף הנפש הוה חילולם של ספרי תורה ונניעת חילולם צרי בים עמוקות במסורת עם ישראל? משונתי האישיות. כן, וכו'. בלע

ספרי התורה זו השליכו את ה'גיבן' המסכן הכבול. בלעג ובצחוק שטני התעללו בו, ובמיוחד בגבנונו. זרקו אותו הלוך וחזור, בעטו בגבנונו כאילו היה כדור משחק.

'ובחיון עמדה עדת היהודים, העדה כולה של קו'ניץ. ולהבדיל, גם האספסוף הגויי. הגויים הפולנים שבאו מיוזמתם ומרצונם שפלת הכבוד היהודי ומהם שאולצו בידי הגרמנים להשתתף ב'חזיון'.

'לבסוף הציתו הרשעים את הגווילים הקדושים. יהודי קו'ניץ המושפלים ראו את המחזה המזויע שהקפיא את הדם בעורקים. אולם לא נשמע כל קול מה'גיבן' המסכן, אף הגה. ר' אליהו 'הגיבן' לא צעק, לא השמיע כל אנחה מפיו. כאילו כל הייסורים שהכאיבו לו הרשעים הגרמנים לא כואבים לא כלל. רק שפתיו מלמלו תפילה חרישית, תפילתו האחרונה בחייו. הוא קיבל את ייסוריו באהבה רבה. גווילים אינם נשרפים מהר. גם מיתתו של הקדוש, ר' אליהו 'הגיבן', לא באה מהר, היא נמשכה וארכה זמן רב. כמו מיתתו של רבי חנניה בן תרדיון, כך גם מיתתו של 'הגיבן' הקדוש ארכה שעה ארוכה, מיתתו ההרואית על קידוש השם".

הכותב הוא יו"ר הוועד המנהל של המכון ללימודי השואה ע"ש ח.אייבשיץ, חיפה

קירבה זו. "כימי הביבוש הגרמני, כשי נודע לאלוהו 'הגיבן' שהגרמנים וזמנים להתגבל לבית מדרשו של 'המגיד', הוא הודרו וחקקים את הרשעים: בליל אפל והשוך הוציא מכת-המדרש כמעט את כל ספרי התורה, אולם 'הם' הגרמנים הודיעו תפסו אותו... וכך הענישו אותו הירוצים הגרמנים: אספו את כל ספרי התורה שמצאו בעירייה, עד שנצטברו מהם ערימה גדולה, אותם ריכזו ליד ארון הקודש בבית מדרשו של 'המגיד'. על ערימת

גדעון רפאל בן-מיכאל

שפל ערך

יש לשנות את "סל הערכים" שמקנים לתלמידים

על פי הכרתי את מערכת החינוך הממלכתית, אוכל לומר שבקרב המנהלים, המורים וההורים יש הסכמה לרשימת "סל הערכים" שיש להקנות לתלמידים. גם המדינה קבעה את היעדים החינוכיים-הערכיים, תוך תשומת לב לעובדה שהחברה בישראל היא דמוקרטית ויש בה קשת של דעות. ארבע המטרות ראשונות המשקפות את "סל הערכים" כפי שנקבע בחוק חינוך ממלכתי הם לחנך אדם להיות אוהב אדם, אוהב עמו ואוהב ארצו, להנחיל את העקרונות שבהכרזה על הקמת מדינת ישראל ואת ערכיה של מדינת ישראל כמדינה יהודית ודמוקרטית, לימוד תולדות ארץ ישראל ומדינת ישראל, לימוד תורת ישראל, תולדות העם היהודי, המסורת היהודית, והנחלת תודעת זכר השואה והגבורה.

לצערי הרב, במציאות של היום, קיימים פערים בין הציפיות של המערכת לבין הביצוע בהקניית הערכים הנ"ל. אני סבור, שהבעיה נעוצה במערכת ההכשרה של המורים הם מכשירים מורים מקצועיים, אך אינם מכשירים מחנכים. התוצאה: מגיעים מורים למערכת החינוך, מבלי שקיבלו הכשרה והכנה לאחד התפקידים החשובים שיקבעו את פני החברה בישראל.

בכל סיטואציה חינוכית-ערכית בכיתה, חייב המחנך להשיל מעליו את אדרתו הפדגוגית-הפורמאלית ולהשתמש במיומנויות ודפוסי עבודה ייחודיים של דו-שיח ודיאלוגים עם התלמידים. כדי ליצור תהליך של הפנמת ערכים ונורמות חברתיות, יש צורך בשפה שאינה משתמשת ב"מתודה" של הטפה אלא מלבנת את הדברים בשיח ושיג שבין המחנך ותלמידיו. בנוסף לכך על המחנך לשמש דוגמא אישית לתלמידיו בכל הליכותיו.

בנוסף, על המחנך גם לדלות את הערכים הטמונים באותו מקצוע ולהקנותם לתלמידים. אך רבים מהמורים, אינם מזדהים עם הערכים של המקצוע הלימודי אותו הם מלמדים. אך היו גם תקופות אחרות בארצנו. בשנות הארבעים, חיפה נחשבה לעיר "אדומה" וחילונית מובהקת. אבל תושביה ידעו היטב שהתנ"ך הוא חלק ממורשתנו היהודית, הם הבינו שהתנ"ך הוא הקושאן שלנו על ארץ ישראל. ראו, מה כתבו תושבי חיפה בעת המאבק עם השלטון הבריטי בארץ ישראל

כנגד גזרות הספר הלבן. הם כתבו כתובת גדולה מאירת עיניים באנגלית: "יש לנו רק ספר אחד והוא התנ"ך הקדוש!".

לא יתרחש תהליך חינוכי-ערכי, אם המחנך לא יזדהה עם הערכים שהוא מקנה לתלמידיו. עתה, עם תהליך ביצוע הרפורמות בחינוך בעקבות דו"ח "ועדת דוברת", אני פונה אישית לליבנת, החותרת להקניית ערכים יהודיים ודמוקרטיים ועוד. אם את חפצה בשינוי מהותי, רציני ומעמיק בחינוכם של תלמידי ישראל, קיימי מערכת הכשרה והשתלמויות בנושאי החינוך הערכי למחנכים בתוך מערכת החינוך. במערכת הכשרה זו, יקבל המחנך את הכלים והתכנים הנחוצים לו וכן, סדנאות לבירור וליבון סוגיות חינוכיות-ערכיות. כך ייוצר גם תהליך פנימי שיביא להזדהותם של המחנכים עם הערכים שעליהם להקנות לתלמידיהם. התני קבלת תפקיד המחנך רק למי שיסיים מערכת הכשרה זו. הפעלת תוכנית זו, תביא להערכת, לשינוי המצופה בהקניית הערכים לתלמידי מערכת החינוך במדינת ישראל.

פורסם בעיתון "הצופה" בתאריך 24.10.2004

שפל ערך

יש לשנות את "סל הערכים" שמקנים לתלמידים

על פי הכרתי את מערכת החינוך הממלכית, תית, אוכל לומר שבקרב המנהלים, המורים וההורים יש הסכמה לרשימת "סל הערכים" שיש להקנות לתלמידים. גם המדינה קבעה את היעדים החינוכיים-הערכיים, תוך תשומת לב לעובדה שהחברה בישראל היא דמוקרטית ויש בה קשת של דעות. ארבע המטרות ראשונות המשקפות את "סל הערכים" כפי שנקבע בחוק חינוך ממלכתי הם לחנך אדם להיות אהב אדם, אהב עמו ואהב ארצו, להנחיל את העקרונות שבהכרזה על הקמת מדינת ישראל ואת ערכיה של מדינת ישראל כמדינה יהודית ודמוקרטית, לימוד תולדות ארץ ישראל ומדינת ישראל, לימוד תורת ישראל, תולדות העם היהודי, המסורת היהודית, והנחלת תודעת זכר השואה והגבורה.

לצערי הרב, במציאות של היום, קיימים פער רים בין הציפיות של המערכת לבין הביצוע בהקניית הערכים הנ"ל. אני סבור, שהבעיה נעוצה במערכת ההכשרה של המורים – הם מכירים מורים מקצועיים, אך אינם מכשירים מחנכים. התוצאה: מגיעים מורים למערכת החינוך, מבלי שקיבלו הכשרה והכנה לאחד התפקידים החשובים שיקבעו את פני החברה בישראל. ככל סיטואציה חינוכית-ערכית בכי תה, חייב המחנך להשיל מעליו את אדרתו הפדגוגית-הפורמאלית ולהשתמש במיומנויות הרפואי עבודה ייחודיים של דרשיה וריאלוגים עם התלמידים. כדי ליצור תהליך של הפנמת ערכים ונדרמות חברתיות, יש צורך בשפה שאינה משתמשת ב"מתרדה" של הטפה אלא מלבינת את הדברים בשיח ושיג שבין המחנך לתלמידו. בנוסף לכך על המחנך לשמש דוגמא אישית לתלמידיו בכל הליכותיו.

בנוסף, על המחנך גם לדלות את הערכים הטמונים באותו מקצוע ולהקנותם לתלמידים. אך רבים מהמורים, אינם מודעים עם הערכים של המקצוע הלימודי אותו הם מלמדים. אך היו גם תקופות אחרות בארצנו. בשנות הארבעים, כתבו תושבי חיפה כעת המאבק עם השלטון הבריטי בארץ ישראל כנגד גזרות הספר הלבן כתובת גדולה מאידת עיניים באנגלית – יש לנו רק ספר אחד והוא התנ"ך הקודש! לא יתרחש תהליך חינוכי-ערכי, אם המחנך לא ידעה עם הערכים שהוא מקנה לתלמידיו. עתה, עם תהליך ביצוע הרפורמות בחינוך בעקבות דו"ח "ועדת דוברת", אני פונה אישית לליבי, נת, החותרת להקניית ערכים יהודיים ודמוקרטיים ועוד. אם את חפצה בשינוי מהותי, רציני ומעמיק בחינוכם של תלמידי ישראל, קיימי מערכת הכשרה והשתלמויות בנושאי החינוך הערכי למחנכים בתוך מערכת החינוך. במערכת הכשרה זו, יקבל המחנך את הכלים והתכנים הנחוצים לו וכן, סדנאות לבידור וליבון סוגיות חינוכיות-ערכיות. כך ייווצר גם תהליך פנימי שיביא להוהותם של המחנכים עם הערכים שעליהם להקנות לתלמידיהם. התני קבלת תפקיד המחנך רק למי שסיים מערכת הכשרה זו. הפעלת תוכנית זו, תביא להערכת, לשינוי המצופה בהקניית הערכים לתלמידי מערכת החינוך במדינת ישראל.

גדעון רפאל בן מיכאל

בואו נושיט יד לחרדים!

הגיעה העת שניזום פעולות קירוב בינינו לבין החרדים.

אנו קוראים תדיר בעלוני פרשת השבוע ובמאמרים בעיתונות, על הצורך להרבות באחדות ישראל ובאהבת ישראל. זה אכן צורך קיומי. לכל היהודים יש פלטפורמה משותפת של זהות יהודית ועלינו להרבות, להדגיש ולקדם את המשותף ולא את המפריד.

מי הם ה"אנחנו"? כוונתי לציבור היהודי-דתי-לאומי, שבהשקפת עולמו מודגשת הדרך של "תלמוד תורה עם דרך ארץ", המרים בו זמנית את שלושת הדגלים של עם ישראל, תורת ישראל, וארץ ישראל, רואה את עצמו משולב בכל מערכות החיים של המדינה והחברה בישראל ורואה בשרות הצבאי ובשרות הלאומי ערך יהודי ולאומי קיומי.

במקביל, מתקיימת חברה יהודית-דתית תוססת של החרדים, שאינם רואים עין בעין את דרכנו והשקפת עולמנו. אני מעורה היטב בחברה של "אנחנו", ואני מודאג מאד מהניכור "שלנו" כלפי החברה החרדית. לא הייתי מרחיק לכת ואומר, שקיימת בקרב לא מעטים בקרבנו עוינות כלפי הציבור החרדי שהשקפת עולמו בנושאי מדינה וחברה שונה מהשקפותינו.

למען הגילוי הנאות, עלי לספר שבני שגדל בערוגות החינוך הממלכתי משתייך היום לעולם החרדי. אני מכבד את הדרך שאותה בחר, למרות שהשקפתיי שלי ושל רעייתי לא השתנו.

אוכל לומר, שהיום אני מכיר יותר את החברה החרדית שלא הכרתיה מקודם. למרות שאני חולק על דרכה החברתית, אני מוקיר ומעריך את עולמה הרוחני בלימוד תורה, בקיום מצוות ובמפעלי החסד הרבים שהיא מקיימת למרות שהיא חברה ענייה. כמעט שאין מספרים לנו עלייה ועל מירקם החיים החברתי שלה.

כמה מאמרים וידיעות התפרסמו בעיתון "הצופה" בשנה שעברה הקשורים לעולם החרדי? אני תמה לעיתים, מדוע אין שיתוף פעולה הדוק בינינו ובין החרדים ברמה הפוליטית בנושאי קיום תורת ישראל ומוסדותיה ובעיצוב הפרהסיה היהודית במדינת ישראל? מדוע אינני שומע על גוף משותף בין רבני

הציונות הדתית והרבנים החרדיים העוסק בנושאים תורניים, במוסדות התורה, בפסיקה הלכתית ובכינוסים תורניים?

אנו שומעים מעת לעת על פעולות קירוב יפות בין דתיים וחילוניים. הגיעה העת, שניזום פעולות קירוב בינינו ובין החרדים. אני מציע שבתחילת הדרך, המנהיגות הרבנית ציונית תתחיל ביוזמה. אני יודע, שישאלו אותי רבים, מדוע אתה מעלה את הדברים כלפינו, מדוע החרדים לא יוזמים את שיתוף הפעולה עִמָּנו? תשובתי: עיינו במסכת אבות דרבי נתן (יב, ג): "אוהב שלום כיצד? מלמד שיהא אדם אוהב שלום בישראל בין כל אחד ואחד, כדרך שהיה אהרן אוהב שלום בין כל אחד ואחד. שנאמר: "תורת אמת הייתה בפיהו, ועוולה לא נמצא בשפתיו, בשלום ובמישור הלך אתי, ורבים השיב מעון" (מלאכי ב,ו).

פורסם בעיתון "הצופה" ב- 18.10.2004

בואו נושיט יד לחרדים!

הגיעה העת שניזום פעולות
קירוב בינינו לבין החרדים

אנו קוראים תדיר בעלוני פרשת השבוע ובי מאמרים בעיתונות, על הצורך להרבות כאחד דות ישראל ובהנהגת ישראל. זה אכן צורך קיומי. לכל היהודים יש פלטפורמה משותפת של זהות יהודית ועלינו להרבות, להרגיש ולקרם את המשותף ולא את המפריד.

מי הם ה"אנחנו"? כוונתי לציבור היהודי רחב-לאומי, שבהשקפת עולמו מודגשת הדרך של "תלמוד תורה עם דרך ארץ", המרים בו זמנית את שלושת הרגלים של עם ישראל, תורת ישראל, וארץ ישראל, רואה את עצמו משולב בכל מערכות החיים של המדינה והחברה ביש ראל ורואה בשדות הצבאי ובשדות הלאומי ערך יהודי ולאומי קיומי.

במקביל, מתקיימת חברה יהודית-דתית תרסט של החרדים, שאינם רואים עין בעין את דרכנו והשקפת עולמנו. אני מעודה היטב בחברי של "אנחנו", ואני מודאג מאד מהניכור "ש"לנו" כלפי החברה החרדית. לא הייתי מרחיק לכת ואומר, שקיימת בקרב לא מעטים בקרבנו עוינות כלפי הציבור החרדי שהשקפת עולמו בנושאי מדינה וחברה שונה מהשקפתינו.

למען הגילוי הנאות, עלי לספר שבני שגדל בערוגות החינוך הממלכתי משתייד היום לערלם החרדי. אני מכבד את הדרך שאותה בחר, למרות שהשקפותיי שלי ושל רעייתי לא השתנו.

אוכל לומר, שהיום אני מכיר יותר את החברי החרדית שלא הכרתיה מקודם. למרות שאני חולק על דרכה החברתית, אני מוקיר ומעריך את עולמה הרוחני בלימוד תורה, בקיום מצוות ובמפעלי החסד הרבים שהיא מקיימת למרות שהיא חברה ענייה. כמעט שאין מספרים לנו עלייה ועל מירקם החיים החברתי שלה.

כמה מאמרים וידיעות התפרסמו בעיתון "הצופה" בשנה שעברה הקשורים לעולם החרדי? אני תמה לעיתים, מדוע אין שיתוף פעולה הדוק בינינו ובין החרדים ברמה הפוליטית בנר שאי קיום תורת ישראל ומוסדותיה ובעיצוב הפרהסייה היהודית במדינת ישראל? מדוע אין נני שומע על גוף משותף בין רבני הציונות הדתית והרבנים החרדיים העוסק בנושאים תורניים, כמוסדות התורה, בפסיקה הלכתית ובכינוסים תורניים?

אנו שומעים מעת לעת על פעולות קירוב יפות בין דתיים וחילוניים. הגיעה העת, שניזום פעולות קירוב בינינו ובין החרדים. אני מציע שבתחילת הדרך, המנהיגות הרבנית-ציונית תתחיל כיוזמה. אני יודע, שישאלו אותי רבים, מדוע אתה מעלה את הדברים כלפינו, מדוע החרדים לא יוזמים את שיתוף הפעולה עמנו? תשובתי: עיינו במסכת אבות דרבי נתן (יב, ג): "אוהב שלום כיצד? מלמד שיהא אדם אוהב שלום בישראל בין כל אחד ואחד, כדרך שהיה אהב שלום בין כל אחד ואחד. שנאמר: 'תורת אמת הייתה בפיהו, ועוולה לא נמצא בשפתיו, בשלום ובמישור הלך אתי, ורבים השיב מעון'" (מלאכי ב, ו).

גדעון רפאל בן-מיכאל

מהאינטרנט תצא גם תורה

התפתחותה של הטכנולוגיה בעולם המחשבים הביאה גם ברכה רבה לעולם התורה. בדידי הווי עובדה. מדי יום ביומו אני לומד דף גמרא במסכת עבודה זרה באמצעות אתר האינטרנט "הדף היומי". יוזמי האתר הצליחו בטכנולוגיה מתקדמת להביא בפני הלומד את הרב, מגיד השיעור באמצעות סרט וידיאו המצלם את השיעור בבית המדרש, ובמקביל להציג את הטכסט ע"י צילום דף הגמרא המסורתי של דפוס ווילנא. הכול ע"ג מסך המחשב בצורה מאירת עיניים.

ואין זה האתר היחידי. אתר "ערוץ 7" - <http://www.a7.org> מביא תכנית שבועית לשעורי תורה בטכנולוגית שמע מרבנים חשובים כגון, הרב מרדכי אליהו, הרב מוטי אלון, הרב שלמה אבינר, הרב חיים דרוקמן ועוד... שעורי תורה רבים.

באתר "מורשת" - <http://www.moreshet.co.il> נוכל למצוא שו"ת בנושאים רבים ומגוונים המיועדים לציבור הדתי לאומי וניתנים ע"י מכון תורה והארץ, מכון שלזינגר לרפואה והלכה, הרב יובל שרלו, הרב אישון שלמה, הרב ערוסי רצון ועוד רבנים חשובים. ישנם אתרים נוספים שניתן דרכם להגיע לשעורי תורה ודבר הלכה, כגון:

"כיפה" - <http://www.kipa.co.il> , "שופר" - <http://www.shofar.net> הרוצה להתעמק בפרשת השבוע, יוכל למצוא "יום" של אתרים הניתנים לעיון ע"י קריאת טקסטים ופרשנויות שחוברו ע"י רבנים ואנשי אקדמיה. כמעט כל ישיבות ההסדר פתחו אתרים לישיבותיהם. בתוך האתרים נוכל למצוא דברי תורה, הלכה והגות רבים. לא ניתן במאמר זה לפרט את האתרים הרבים המביאים את פרשת השבוע ואתרי הישיבות, אולם ניתן בנקל למצוא את האתרים המבוקשים. יש לפתוח את מנוע החיפוש "גוגל" - google בעברית ולציין בטבלת החיפוש את צמד המילים "פרשת שבוע" או את שם הישיבה הרצויה וללחוץ על חפש. האתר מבוקש יופיע ע"ג המסך.

ניתן למצוא באינטרנט כמעט את כל "ארון הספרים היהודי".

"מכון ממרא" - www.mechon-mamre.org מביא באתרו את ספרי היסוד ביהדות:

תנ"ך בכתוב המסורה ללא ניקוד, תנ"ך בכתוב מלא, תנ"ך עם טעמי המקרא, תנ"ך עם פירוש פשוט. ששת סדרי משנה, התוספתא, התלמוד הירושלמי, התלמוד הבבלי ומשנה תורה לרמב"ם. אין האתר מתאים ללימוד תורה, מכיוון שאינו מביא את הפרשנים המקובלים על לומדי התורה.

ברם, האתר יכול לשמש עזר רב ללומדי תורה וחוקרים המחפשים רק טקסטים לתועלת הלימוד והמחקר.

אתר חשוב נוסף הוא אתר "דעת" - www.daat.ac.il אתר ללימודי יהדות ורוח והמנוהל בצורה מקצועית מאד ע"י פרופ' יהודה אייזנברג וקשור למינהל החינוך הדתי במשרד החינוך. ניתן למצוא באתר מאות מאמרים וכתבי עת בנושאי יהדות וספרים רבים כמו: אבות דרבי נתן, שמונה פרקים לרמב"ם, מסכת אבות, מסכת דרך ארץ זוטא, חובת הלבבות, ספר העיקרים, מסילת ישרים וספרי רמח"ל נוספים ועוד ספרים שהיריעה קצרה מלמנותם. זהו אתר עשיר ומגוון של עולם הספרים היהודי.

ברצוני לציין גם את האתר "שערי שכם - מאגר תורני" - <http://www.shechem.org> - המביא גם ספרים שאינם מופיעים באתרים הנ"ל. זמינות החומר התורני באמצעות האינטרנט הוא מצב חדש ומלהיב שמציב בפני הציבור שלנו אתגר חשוב הקשור לזהותה היהודית של מדינת ישראל. האינטרנט מתפתח מדי יום ביומו שהיום הוא נגיש בקרב עשרות אלפי משפחות יהודיות הרחוקות ממורשת תרבות ישראל והרוצות ללמוד, לשמוע ולהאזין לדברים הקשורים במורשתם.

אנו, שהצבנו לעצמנו לשמש גשר וקשר עם הציבור החילוני, חייבים לפתוח צוהר להידברות באמצעות תכנים יהודיים. אני קורא במאמר זה למנהיגי הציבור, לשנס מותניים ולמצוא גם בימים קשים אלה משאבים, כדי לפתח אתר רציני למורשת תרבות ישראל עבור הציבור החילוני.

אין לי ספק, שאתר מאיר עיניים הבנוי היטב מבחינה תכנית ומתודית, והנותן מענה לציפיות של הציבור החילוני יקרב ציבור זה למורשתו ולשורשיו. באתר זה, ניתן יהיה לתת תשובות לשאלות הציבור החילוני הקשורות בשמחות כגון, ברית

גדעון רפאל בן-מיכאל

מי הוא מנהיג לפי מקורות ישראל

לפי המקורות, על המנהיג להאמין בצדקת דרכו ובאידיאלים שהציב לעצמו והיכולת לעמוד על דעתו. עליו להנהיג את הציבור ללא משוא פנים וללא אינטרסים אישיים

בשעה הקשה שעם ישראל נמצא בה מעניין לגלות כי ערכי היסוד והנורמות הציבוריות המצופים ממנהיגים מצויים כבר במקורותינו.

בקשתו היחידה של משה מה' לפני מותו הייתה מינוי מנהיג ראוי לעם ישראל. כך נאמר בספר במדבר (כז, טו-יז): "וידבר משה אל ה' לאמור, יפקוד ה' אלוקי הרוחות לכל בשר איש על העדה אשר יצא לפניהם ואשר יוציאם ויבוא לפניהם ואשר יוציאם ויביאם ולא תהייה עדת ה' כצאן אשר אין להם רועה".

על פי המדרש, התכונה החשובה של מנהיג היא הדוגמה האישית. מדרש ספרי (ספרי, במדבר, פרשת פנחס, קלט), דורש את הפסוק: "אשר יצא לפניהם ואשר יבוא לפניהם" כדלקמן:

"אשר יצא לפניהם במלחמה, לא כדרך שאחרים עושים, שהם משלחים חיילות והם באים לבסוף... אשר יצא לפניהם בראש ואשר יבוא לפניהם בראש, שנאמר: 'ויעל בראשונה יואב בן-צרויה ויהי לראש' (דברי הימים א, יא, ו), אשר יצא לפניהם בגדוד ואשר יבוא לפניהם בגדוד, אשר יצא לפניהם בכרך ואשר יבוא לפניהם בכרך, ואשר יוציאם בזכויותיו ואשר יביאם בזכויותיו, אשר יוציאם במניין ואשר יביאם במניין, שנאמר: 'ויאמרו אל משה עבדיך נשאו את ראש אנשי המלחמה אשר בידינו ולא נפקד ממנו איש'".

המדרש הגדול (במדבר פרשת פנחס, כז, יז) דורש את הפסוק כך: "אשר יצא לפניהם ואשר יבוא לפניהם". שלא יהא עושה כדרך שמלכי אומות העולם עושים, שהן מוציאים בני דוויה למלחמה ויושבין להן בתוך בתיהן, אלא אשר יצא לפניהם ואשר יבוא לפניהם, שכן הוא אומר בדוד: 'וכל ישראל ויהודה אוהב את דוד כי הוא יוצא ובא לפניהם' (שמואל א, יח, טז)".

מצופה ממנהיג ראוי, שיצא לפני העם על פי הסיסמה הידועה: אחרי! עם זאת, עליו לדאוג לציבור, כפי שהרועה שומר במסירות ובאכפתיות רבה על עדר צאנו.

אדם הרוצה להנהיג ציבור, לא רק מכוח השררה, חייב לקבל אמון והערכה מהציבור. עליו להיות איש חזון, בעל שאר רוח, לשמש דוגמה אישית בהליכותיו ובמעשיו. תכונות אלה יוצרות את דמות המנהיג.

ה' אומר למשה לפני מותו: העבר את המנהיגות בצורה מסודרת לבא אחריך. ה' מזכיר רק תכונה אחת מהתכונות הרבות הנדרשות ממנהיג עם. היא כוללת בתוכה עוצמה רבה: "איש אשר רוח בו". והמדרשים מפרשים: מנהיג שיש בו עוז רוח, מחד גיסא, ויכולת להלך עם האנשים המתנגדים לדעותיו, מאידך גיסא.

המטען הפנימי-רוחני, "נכסי צאן הברזל" הערכיים של המנהיג, הוא אבן היסוד במנהיגות לאומית, כפי שכותב בעל מדרש ספרי לפרשת פנחס: "איש אשר רוח בו" - "שיכול להלך כנגד רוח של כל אחד ואחד".

הפרשן בעל "העמק דבר" (הנצי"ב - נפתלי צבי יהודה ברלין) כותב: "רוחו, היינו דעתו בפני עולם ואינו נמשך אחרי נטייה רצונית להנאת עצמו או הנאת אחרים". לאמור, על המנהיג להאמין בצדקת דרכו ובאידיאלים שהציב לעצמו והיכולת לעמוד על דעתו. עליו להנהיג את הציבור ללא משוא פנים וללא אינטרסים אישיים.

הכותב הוא מחבר הספר

"ערכי יסוד במנהיגות והנהגה ציבורית במקורות ישראל".

פורסם בעיתון "הצופה" ב- 1.2.2007

מי הוא מנהיג לפי מקורות ישראל

לפי המקורות, על המנהיג להאמין בצדקת דרכו ובאידיאלים שהציב לעצמו והיכולת לעמוד על דעתו. עליו להנהיג את הציבור ללא משוא פנים וללא אינטרסים אישיים

בשעה הקשה שעם ישראל נמצא בה מעניין לגלות כי ערכי היסוד והגורמות הציבוריות המצופים ממנהיגים מצויים כבר במקורותינו.

בקשתו היחידה של משה מזה לפני מותו היתה מינוי מנהיג ראוי לעם ישראל. כך נאמר בספר במדבר (כו, טו-יז): "וידבר משה אל ה' לאמור, יפקוד ה' אלוקי הרד הות לכל בשר איש על העדה אשר יצא לפניו ואשר יוציאם ואשר יבוא לפניו ואשר יוציאם ואשר יביאם ולא תהייה עדת ה' כצאן אשר אין להם רועה".

על פי המדרש, התכונה החשובה של מנהיג היא הדר גמה האישית. מדרש ספרי (ספרי, במדבר, פרשת פנחס, קלט), דורש את הפסוק: "אשר יצא לפניו ואשר יבוא לפניו" כדלקמן:

"אשר יצא לפניו במלחמה, לא כדרך שאחרים עושים, שהם משלחים חיילות והם באים לבסוף... אשר יצא לפניו בראש ואשר יבוא לפניו בראש, שנאמר: 'ועל בראשונה יואב בן-צרויה ויהי לראש' (דברי הימים א, יא, ו), אשר יצא לפניו בגדוד ואשר יבוא לפניו בגדוד, אשר יצא לפניו בכרך ואשר יבוא לפניו בכרך, ואשר יוציאם בזכויותיו ואשר יביאם בזכויותיו, אשר יוציאם במניין ואשר יביאם במניין, שנאמר: 'ויאמרו אל משה עבדיך נשאו את ראש אנשי המלחמה אשר בידינו ולא נפקד ממנו איש'".

המדרש הגדול (במדבר פרשת פנחס, כו, יז) דורש את הפסוק כך: "אשר יצא לפניו ואשר יבוא לפניו". שלא יהא עושה כדרך שמלכי אומות העולם עושים, שהן מוציאים בני דווייה למלחמה ויושבין להן בתוך בתיהן, אלא אשר יצא לפניו ואשר יבוא לפניו, שכן הוא אומר בדוד: 'וכל ישראל ויהודה אוהב את דוד כי הוא יוצא ויבא לפניו' (שמואל א, יח, טז)".

מצופה ממנהיג ראוי, שיצא לפני העם על פי הסימנה הירועה: אחרי! עם זאת, עליו לדאוג לציבור, כפי שהרר עה שומר במסירות ובאיכפתיות רבה על עדר צאנו.

אדם הרוצה להנהיג ציבור, לא רק מכוח השררה, חייב לקבל אמון והערכה מהציבור. עליו להיות איש חזון, בעל שאר רוח, לשמש דוגמה אישית בהליכותיו ובמעשיו. תכונות אלה יוצרות את דמות המנהיג.

ה' אומר למשה לפני מותו: העבר את המנהיגות בצר רה מסודרת לבא אחריך. ה' מזכיר רק תכונה אחת מהתכונות הרבות הנדרשות ממנהיג עם. היא כוללת בתוכה עוצמה רבה: "איש אשר רוח בו". והמדרשים מפרשים: מנהיג שיש בו עוז רוח, מהד גיסא, ויכולת להלך עם האנשים המתנגדים לדעותיו, מאידך גיסא.

המטען הפנימי-רוחני, "נכסי צאן הברזל" העריכיים של המנהיג, הוא אבן היסוד במנהיגות לאומית, כפי שכותב בעל מדרש ספרי לפרשת פנחס: "איש אשר רוח בו" – "שיכול להלך כנגד רוח של כל אחד ואחד".

הפרשן בעל "העמק דבר" (הנצי"ב – נפתלי צבי יהודה ברלין) כותב: "רוחו, היינו דעתו בפני עולם ואינו נמשך אחרי נטייה רצונית להנאת עצמו או הנאת אחרים". לאמור, על המנהיג להאמין בצדקת דרכו ובאידיאלים שהציב לעצמו והיכולת לעמוד על דעתו. עליו להנהיג את הציבור ללא משוא פנים וללא אינטרסים אישיים.

הכותב הוא מהבני הספרי "ערכי יסוד במנהיגות

גדעון רפאל בן-מיכאל

נוער נאמן זיכרון השואה

בהמשך למאמרי הקודם "הנוער ייאבק באנטישמיות החדשה", אציג עתה מודל להתארגנות בני נוער במסגרת הנקראת "נוער נאמן זיכרון השואה".

זיכרון השואה היא חלק בלתי נפרד מזהותנו היהודית ומחרדות הקיום שלנו. ב"מגילת העצמאות", המשמשת כמסמך המכונן של המדינה נכתב: "השואה שנתחוללה על עם ישראל בזמן האחרון, בה הוכרעו לטבח מיליונים יהודים באירופה, הוכיחה מחדש בעליל את ההכרח בפתרון בעיית העם היהודי מחוסר המולדת והעצמאות על-ידי חידוש המדינה היהודית בארץ-ישראל, אשר תפתח לרווחה את שערי המולדת לכל יהודי ותעניק לעם היהודי מעמד של אומה שוות-זכויות בתוך משפחת העמים".

המדינה קבעה יום זיכרון ממלכתי- יום השואה והגבורה, בו מתקיים ריטואל ממלכתי קבוע במוסדות ציבור, בבתי ספר, ב"יד ושם" ובכל כלי התקשורת. גם הרבנות הראשית קבעה את "יום הקדיש הכללי" לנספי השואה ביום צום עשירי בטבת.

בתיקון לחוק חינוך ממלכתי, נקבעו מטרות החינוך של מערכת החינוך במדינת ישראל. החוק כרך יחד את החינוך היהודי עם זיכרון השואה. כך נכתב בחוק במטרה 4: "מטרות החינוך הממלכתי הן: ...ללמד את תורת ישראל, תולדות העם היהודי, מורשת ישראל והמסורת היהודית, להנחיל את תודעת זכר השואה והגבורה ולחנך לכבדם".

השילומים, משפט קסטנר, משפט אייכמן ועוד... הקמת מוסד "יד ושם" ומוסדות רבים נוספים ברחבי הארץ העוסקים בהנחלת זיכרון השואה, שימשו מנוף לגיבוש קולקטיבי, שזיכרון השואה יהיה חלק בלתי נפרד מזהותנו היהודית.

שארית הפליטה-ניצולי השואה, אחרי למעלה מחמישים שנה לאחר השואה, היו ערים לעניין זה. במנשר שהוציאו הניצולים כקריאה לעולם כולו בעת נעילת הכנס הבינלאומי על "מורשת ניצולי השואה – ההשפעות האתיות והמוסריות לאנושות", שנערך בבקעת הקהילות ב"יד ושם" ביום ה,

כט בניסן תשס"ב (11.4.02), הקריא עיתונאי והסופר צבי גיל את מנשר הניצולים. אביא קטע מהמנשר: "אנחנו דור ניצולי השואה הולכים ומתמעטים. בעוד שנים לא רבות לא יהיה עוד על כדור הארץ אדם שיוכל להעיד: 'אני זוכר את מה שאירע בשואה'. יוותרו רק ספרי זיכרונות ומחקר, תמונות וסרטים, ועדויות ניצולים. או אז יהפוך זיכרון השואה מגורל כפוי, החתום בבשרנו ובנשמתנו, לייעוד היסטורי שעל האנושות ועל הדורות הבאים לשאת באחריות לצקת בו תוכן ומהות".

צה"ל, ביעדיו הערכיים, רואה את זיכרון השואה כערך בעל חשיבות רבה בעיצוב דמותם של חייליו. דוגמא לביטוי הדבר, אביא מדברי האיגרת של קצין חינוך ראשי תא"ל צביקה הררי למפקדים בצה"ל, שיצאו למסע במחנות ההשמדה בפולין. כך הוא כותב:

"אתם עומדים היום בפתחו של מסע. במסע שותפים קצינים, נגדים, אנשי מילואים, בני – מיעוטים, ועולים מהזרועות והחילות השונים, המייצגים את צה"ל כולו.

זיכרון השואה, מהווה נדבך מרכזי ברצף הקיום היהודי ובתפיסת הזהות היהודית הקולקטיבית. הבנת הקשר בין המאורעות שעברו היהודים בשואה, ובין המאבק על קיומה של מדינת ישראל, מעמיק את חשיבות הבנת ייחודו של צה"ל כצבא המושתת על עקרונות מוסר כלל אנושיים, וערכים יהודיים תוך הבנת חשיבות קיומה של מדינת ישראל הריבונית כמדינת היהודים ותפקיד צה"ל בתוכה. המסע אליו אתם יוצאים הוא הזדמנות וקריאה. הזדמנות עבור כל אחד ואחד מכם לברר ולחקור את זהותו האישית – להכיר את שורשיו, שורשי העם היהודי ומדינת ישראל. המסע מהווה גם קריאה עבורכם, כמפקדים בצה"ל, להמשיך ולעשות כל שביכולתכם לחיזוק של צה"ל, למען יהיה העם היהודי לנצח מוגן בארצו. המסע קורא למחויבות האישית של כל אחד מכם כמפקד לחנך את חייליו לשמירה על הרמה הערכית המוסרית הגבוהה ביותר, במילוי משימתכם

.את המסע לפולין מלווה עד – ניצול שואה. עבורכם זוהי הזדמנות של דור אחרון לשמוע עדות חיה מפיו של מי שעבר את התופת. עבורו זוהי סגירת מעגל, לשוב למקום התרחשות הזוועות מלווה במפקדי צה"ל, המעידים על תקומת עם ישראל בארצו. יחד אתכם יוצאים למסע נציגי משפחות שכולות. משפחות אלו הקריבו את היקר להן מכל – את יקיריהן. הצטרפות נציגי המשפחות השכולות למסע מסמלת את הרצף ההיסטורי של הקורבן שנדרש

העם היהודי להקריב למען נוכל כולנו לחיות בבטחה במדינת ישראל. בתקופה זו, בה נלחם צה"ל על בטחונה של מדינת ישראל, המסע לפולין מזכיר לכולנו כי לעם היהודי אין קיום אלא כריבון במדינתו ובארצו. השואה היא לנו צוואה, לשמור על דמותנו המוסרית ולהבטיח כי לעולם לא עוד".

ניצולי השואה, ממלאים תפקיד חשוב של אנשי עדות – "אוד מוצל מאש". הם מספרים לנו בצורה בלתי אמצעית את חיי הסבל, הגבורה האישית, והעמידה יהודית-רוחנית שחוו בשואה דרך סיפורם האישי.

עתה, רבים מהניצולים הזדקנו וחלקם, לצערנו הרב – נפטרו. כדי להמשיך ולהחזיק את לפיד העדות והזיכרון ולהיאבק בתופעת האנטישמיות והכחשת השואה, טבעי הדבר, שעלינו לרתום את בני הנוער למלא את החלל שנותר ולאתגרם לשאת באחריות על הנושאים הללו.

אנו עדים לתופעה ברוכה: בני נוער רבים מתעניינים בשואה וזרם משלחות בני הנוער לפולין לא פוסק. העובדות הללו, האיכוּו בי ליזום פעילות שבה נטפח, נקרב ונעודד בני נוער, שילמדו על השואה, שינסו להפיק לקחים, שימשיכו להחזיק במשא הכבד. כעין מרוץ שליחים אין סופי. לפיד שהוא פיקדון העובר מדור לדור.

העובדות הללו, הניעו אותי ליזום מסגרת פעילות התנדבותית לבני נוער הנקראת: "נוער נאמן זיכרון השואה" הפועלת במסגרת "המכון ללימודי השואה ע"ש ח. אייבשיץ" בחיפה.

מעבר לטכסי הזיכרון המתקיימים ביום השואה והגבורה ובעשירי בטבת – יום הקדיש הכללי ויציאה לימי עיון במכונים ללימודי השואה, כמעט שלא עוסקים בנושא השואה בבתי הספר. חוזר מנכ"ל משרד החינוך, מחייב ללמד את נושא השואה בחטיבה העליונה בהיקף של 30 שעות בלבד. לכן, יש חשיבות רבה בהכשרתם של אותם בני הנוער מתנדבים (מכתה ט' ומעלה), כדי שתרמיל הידע והערכים בנושא השואה יהיה מלא יותר וניתן בידיהם כלים לעיון עצמי, כדי שיוכלו להתמודד עם "הים הגדול" של ספרים ועדויות בנושא השואה.

היעדים המרכזיים של תוכנית "נוער נאמני זיכרון השואה":

- בני הנוער, נאמני זיכרון השואה יהיו בעלי ידע בנושאים מגוונים בתחום השואה באמצעות תהליך לימוד והכשרה [קיימת תוכנית הכשרה מובנית].
- בני הנוער, נאמני זיכרון השואה יהיו מסוגלים להעביר את הידע אותו רכשו - בבתי הספר ובקהילה.
- הנאמנים ייזמו פעולות בקרב תלמידים ובני נוער ב"חקר" ו"אימוץ" קהילות שנכחדו בשואה.
- בכל שנה, הם יארגנו ימי זיכרון לקהילה שנכחדה בבתי הספר, בתנועות הנוער ובקהילה.
- כל אחד מבני הנוער, יראה עצמו כמעביר מסר, חונך לתלמידים צעירים ומשולב במסגרות חינוכיות וקהילתיות.
- יצא לאור עלון של "נוער נאמני זיכרון השואה".
- יוקם אתר אינטרנט שיופעל ויתחזק ע"י הנאמנים.
- בני הנוער יעלו את נושא השואה באתרים הרלוונטיים ברשת האינטרנט, במסגרת המאבק נגד מכחישי השואה ובאנטישמיות הגוברת והולכת.
- הנאמנים יהיו שותפים בארגון טקסי יום הזיכרון לשואה ולגבורה בבתי הספר ובישוב שבו הם גרים.
- יהיו מעורבים בטכסים "לכל איש יש שם".
- כותבים עבודות בנושא השואה.
- מתנדבים בספריית ביה"ס/בישוב לטיפול מדור השואה בספרייה.
- שותפים בתיעוד ניצולים שעדיין חיים עמנו.
- כותבים מכתבים לחברים בנושא השואה.
- כותבים מאמרים לעיתון התלמידים של ביה"ס.
- כותבים מכתבים לעיתונות הארצית והמקומית ולמדור "קוראים כותבים" בנושאי שואה ואנטישמיות.

• שותפים ומעורבים בהקמת גרעין של בני נוער בבית הספר ובישוב. הגרעין יהווה תשתית לדור ההמשך של הנאמנים.

• בני הנוער ידווחו מעת לעת על התנסותם. ההתנסות תתועד

• אנו מצפים, שבני הנוער ימשיכו בשליחותם גם בהיותם מבוגרים ובעלי משפחות..

בכל שנה, אנו מקיימים סדנת פתיחה לבני הנוער החדשים שהצטרפו למסגרת. בסדנה, כל משתתף מסביר לחבריו את המניעים להצטרפותו למסגרת "נוער נאמני זיכרון השואה". הנה לקט אוטנטי של הדברים שנאמרו באחת הסדנאות.

משתתפת: "אני לא יודעת היסטוריה. אני רוצה לדעת על ההיסטוריה של עם ישראל, על השואה. לי במשפחה יש ניצולי שואה. סבתא שלי לא גרה בישראל. סיפרו לי דברים קשים. אני רוצה לראות סרטים. רוצה לדעת יותר חומר מעמיק. בהמשך – אני מבקשת להדריך צעירים יותר ולעסוק בנושא ההכחשה".

משתתף: "רוצה לדעת יותר ממה שלומדים בביה"ס. זיכרון, הפקת לקחים. איך חברה יכולה להגיע להיות חברה נאצית? איך אנשים יכולים לקיים אידיאולוגיה כזאת?"

משתתף: "ראיתי את סרט הנחשול. אני מסתכל קדימה. צריך לדעת מה קרה כדי שלא יקרה שוב. מה הם ההשלכות לעתיד. מפחיד אותי נושא ההכחשה".

משתתפת: "גרה בעתלית. כולם מכירים את כולם. ראיתי שכנים עם מספר על היד. אף פעם לא דיברו. לא ידעתי על המשפחה, ואני מרגישה שעכשיו הזמן לדעת".

משתתפת: "יש גם אנשים שאין להם ניצולי שואה במשפחה ובכל זאת הם צריכים לדעת. אנחנו צריכים להיות מעבירי מסר. להעביר הלאה".

מסגרת "נוער נאמני זיכרון השואה" פועלת זה מספר שנים. עלי לציין את התנדבותם והתעניינותם הרבה של בני הנוער. הגיעה השעה להפצת תוכנית זו. אנו נסייע בחפץ לב, בעצה, בהצגת תוכנית ההכשרה וכיו"ב – לאותם מוסדות ומסגרות חינוכיות שירצו לאמץ את התוכנית. ניתן להתקשר לטלפון: 052-8344992.

הכותב הוא יו"ר הוועד המנהל של המכון ללימודי שואה ע"ש "ח.אייבשיץ" - חיפה

פורסם בעיתון "הצופה" ב-ה' בתשרי תשס"ה 10.10.2004

גדעון רפאל בן-מיכאל

נוער נאמן השואה

כדי להמשיך ולהחזיק את לפיד העדות והזיכרון ולהיאבק בתופעת האנטישמיות והכחשת השואה, עלינו לאתגר את הצעירים והצעירות ללמוד ולדעת יותר על השואה. לשם כך, הוקמה מסגרת "נוער נאמן זיכרון השואה", שמטרתה לעזור לצעירים ללמוד, לדעת לספר ולא לשכוח את הימים ההם

למלא את החלל שנותר בעקבות לכתם של הנני צוללים, ולאטגרים לשאת באחריות על המשך העי ברת הסיפורים העודיות מהימים ההם. אנו עדים לתופעה ברוכה: בני נוער רבים מתעניינים בשואה ורואים משלחות בני הנוער לפולין לא פוסק. העובדות האלו האיזו בי ליי שילמדו על השואה, שינסו להפיק לקחים ושימי שיכו להחזיק במשא הכבד - מעין מרוץ שליחים אין סופי. לפיד שהוא פיקדון העובר מורד לדור. לשם כך הקמתי מסגרת פעילות התנדבותית לבני נוער הנקראת: "נוער נאמן זיכרון השואה", הפועלת במסגרת "המכון ללימודי השואה ע"ש ח.אייבשיץ" בחיפה.

בין השאר, לומדים שם הנאמנים הצעירים על השואה, יוזמים פעילות חברתית וקהילתית בנוי שא, "מאמצים" קהילות שנכחדו בשואה, מארגי נים ימי עיון וימי זיכרון ופעילים במסגרת אתר האינטרנט שהקימו כדי לעלות את נושא השואה באתרים הרלוונטיים ולהיאבק בתופעת מכחישי השואה.

בכל שנה, אנו מקיימים סדנת פתיחה לבני הנוער החרשים שהצטרפו למסגרת. בסדנה, כל משתתף מסביר לחבריו את המניעים להצטרפו תו למסגרת "נוער נאמן זיכרון השואה" ויחד הם פועלים לשם זיכרון הימים ההם. מסגרת "נוער נאמן זיכרון השואה" פועלת זה מספר שנים. עלי לציין את התנדבותם והת עניינותם הרבה של בני הנוער. הגיעה השעה להפצת תוכנית זו. אנו נסייע בחפץ לב, בעצה ובהצגת תוכנית ההכשרה לאותם מוסדות ומסגרות חינוכיות שירצו לאמץ את התוכנית. ניתן להתקשר לטלפון: 052-8344992.

של חייליו. דוגמה לביטוי הרבר, ניתן למצוא באיגרת של קצין חינוך ראשי תא"ל צביקה הררי למפקדים בצה"ל, שיצאו למסע במחנות ההשמדה בפולין. כך הוא כותב: "אתם עומדים היום בפתחו של מסע. במסע שותפים קצינים, נגרים, אנשי מילואים, בני מיעוטים ועולים מהזרועות והחילות השונים, המייצגים את צה"ל כולו. וזיכרון השואה מהווה נדבך מרכזי ברצף

הקיום היהודי ובתפיסת הזהות היהודית הקולקטיבית. הבנת הקשר בין המאורעות שעברו היהודים בשואה, ובין המאבק על קיומה של מדינת ישראל, מעמיק את חשיבות הבנת ייחודו של צה"ל כצבא המושגת על עקרונות מוסרי כלל אנשיים וערכיים יהודיים, תוך הבנת חשיבות קיומה של מדינת ישראל הריבונית כמדינת היהודים ותפקיד צה"ל בתוכה.

"המסע אליו אתם יוצאים הוא הודמנות וקריאה. הודמנות עבור כל אחד ואחד מכם לברר ולחקור את זהותו האישית - להכיר את שורשיו, שורשי העם היהודי ומדינת ישראל. המסע מהו וזה גם קריאה עבורכם, כמפקדים בצה"ל, להמשיך ולעשות כל שביכולתם להיווקו של צה"ל, למען יהיה העם היהודי לבצח מוגן בארצו. המסע קורא למחויבות האישית של כל אחד מכם כמפקד לחנך את חייליו לשמירה על הרמה הערכית המוסרית הגבוהה ביותר, במילוי משימתכם".

את המסעות לפולין מלווים בדרך-כלל גם עדים, ניצולי שואה, שמתארים בצורה בלתי אמצעית את חיי הסבל, הגבורה האישית, והעמידה היהודית-ירחנית שחוו בשואה. אלא שרבים מהניצולים הודקנו וחלקם, לצערנו הרב, נפטרו. כדי להמשיך ולהחזיק את לפיד העדות והזיכרון ולהיאבק בתופעת האנטישמיות והכחשת השואה, טבעי הרבר, שעלינו, כמחנכים, הורים ואישי ציבור, לרתום את בני הנוער

זיכרון השואה הוא חלק בלתי נפרד מזהותנו היהודית ומחרדות הקיום שלנו. כדי להנציח את אותם שנים איומות לעם היהודי, קבעה המדינה יום זיכרון ממלכתי - יום השואה והגבורה - בו מתקיים ריטואל ממלכתי קבוע במוסדות ציבור, בתי ספר, "ירושם" ובכל כלי התקשורת. בנוסף, קבעה הרבנות הראשית את "יום הקדיש הכללי" ביום צום עשירי בטבת.

בתיקון לחוק חינוך ממלכתי, נקבעו מטרת החינוך של מערכת החינוך במדינת ישראל. החוק כרך יחד את החינוך היהודי עם זיכרון השואה וכך נכתב בחוק, במטרה 4: "מטרות החינוך הממלכתי הן ללמד את תורת ישראל, תולדות העם היהודי, מורשת ישראל והמסורת היהודית, להנחיל את תודעת זכר השואה והגבורה רה ולחנך לכבדם". ואכן, מוסדות רבים הוקמו במהלך השנים כדי להנחיל את זיכרון השואה לצעירים ובכך להבטיח כי זיכרון השואה יהיה חלק בלתי נפרד מזהותנו היהודית.

שאית הפליטה - ניצולי השואה, היו ערים לחשיבות העניין הזה. במנשר שהוציאו הניצורים לים כקריאה לעולם כולו בעת נעילת הכנס הבינלאומי על "מורשת ניצולי השואה", שנערך בבקעת הקהילות ב"ירושם", הקריא העיתונאי והסופר צבי גיל, את מנשר הניצולים: "אנחנו, דוד ניצולי השואה, הולכים ומתמעטים. בעוד שנים לא רבות לא יהיה עוד על כדור הארץ אדם שיוכל להעיד: 'אני זוכר את מה שאירע בשואה'. ויותר רק ספרי זיכרונות ומחקר, תמורת נות וסרטים, ועדויות ניצולים. או או יהפוך זיכרון השואה מגורל כפוי, החתום בבשרנו ובנשמתנו, ליעוד היסטורי שעל האנושות ועל הדורות הבאים לשאת באחריות לצאת בו תוכן ומהות".

גם צה"ל, ביעדיו הערכיים, רואה את זיכרון השואה כערך בעל חשיבות רבה בעיצוב דמותם

הכותב הוא יו"ר הוועד המנהל של המכון ללימודי שואה ע"ש "ח.אייבשיץ" - חיפה

גדעון רפאל בן מיכאל

"עקידת יצחק" באושוויץ

לקראת יום השואה והגבורה מביא הכותב לפני הקוראים דוגמא לדילמה קשה ואיומה, המבטאת אמונה עילאית ודביקות דתית בתקופת השואה. הדברים מובאים מעדותו של הרב צ"ה מייזליש מהונגריה ([הרב יהושע גרינוולד: "מקדשי השם", עמ' ח']):

"הנה בערב ראש השנה תש"ה נקבצו ונלקחו יד מאות נערים (1400) לבלוק מבודד וסגור. למחרת, ביום א' דראש השנה, נפשטה השמועה בכל המחנה (באושוויץ), שלעת ערב יקחו את הנערים לבית מוקד (לתאי הגאזים), והרבה אנשים במחנה היו להם בנים יחידים שנשארו להם לפליטה, והמה רצו כל היום בראש מבולבל סביב לבלוק הסגור, אולי יפתח איזה קרן אור להציל משם את הנער היקר להם.

והנה ניגש אלי איש יהודי, שהיה נראה יהודי פשוט מאויבערלאנד, לפי תמימות הדברים שלו, אמר לי כדברים האלה:

רבי! הבן היחיד שלי, היקר לי מבבת-עיני, נמצא שמה בין הנערים הנידונים לשריפה, ויש בידי את היכולת לפדותו, והיות שידוע לנו בלי ספק, שהקאפוס יתפסו (ילד) אחר במקומו, על כן אני שואל את הרבי שאלה, להלכה למעשה, לפסוק לי הדין על-פי התורה, אם אני רשאי לפדותו, וכאשר יפסוק כן אעשה.

ואני בשומעי השאלה הלז, רעדה אחזתני לפסוק בדיני נפשות והשבתי לו: איך אוכל לפסוק הלכה ברורה על שאלה כזו במצב כזה, הלא בזמן שבית המקדש היה קיים הייתה שאלה כזו, שהיא בדיני נפשות, עולה על שולחן הסנהדרין, ואני כאן באושוויץ, בלי שום ספר הלכה, ובלי עוד רבנים אחרים, ובלי ישוב הדעת, מרוב התלאות והצרות. והנה אם היה דרך הרשעים להוציא מקודם הנפדה ואח"כ ליקח אחר במקומו, היה מקום לצדד קצת להתיר...

אכן הפציר בי מאד האיש הנ"ל בבכייה רבה ואמר: רבי, אתם מוכרחים לפסוק לי כעת את ההלכה. ואני באחת מתחנן לפניו: הרף ממני בשאלה זאת, כי לא אוכל לומר לך.

כשראה שאני עומד בשלי ואינני רוצה לענות לו דבר הלכה, אמר לי ברגש ובהתלהבות: רבי, אני עשיתי את שלי ונהגתי כפי שהתורה מחייבת אותי. אני הצגתי את השאלה לפני רב, ורב אחר אין כאן בנמצא. ואם אתם לא יכולים להורות לי שמותר לי לפדות את הבן שלי, הרי סימן הוא שאינכם שלמים עם

ההלכה להתיר. שכן אילו היה מותר בלי כל פקפוק, בוודאי הייתם מתירים לי. פירוש הדבר בשבילי הוא, כי לפי ההלכה אסור לי לפדות את בני. זה מספיק בשבילי וילדי יישרף אפוא על פי התורה וההלכה. ואני מקבל זאת באהבה ובשמחה, ואין בדעתי לעשות דבר כדי לפדותו, משום שכך ציוותה עלי תורתנו... והיה כל יומא דראש-השנה הולך ומדבר לעצמו בשמחה, שזוכה הוא להקריב את בנו יחידו לד', אף כי ביכולתו לפדותו, עם כל זאת אינו פודהו, מחמת שרואה הוא שהתורה לא התירה לו לעשות כזאת ויהי' נחשב לפני השי"ת כעקידת יצחק אבינו שהייתה גם כן ביום ר"ה."

בקוראי עדות מצמררת זו, אוכל לומר, שבמעשה קידוש השם הזה מסמל אותו יהודי פשוט את החיוניות היהודית בשיא טהרתה. זו עדות אחת מני רבות. חשוב שנדע ונזכור ביום השואה והגבורה גם את העמידה היהודית-דתית-רוחנית, שלצערי הרב לא קיבלה חשיפה מספקת.

הכותב הוא יו"ר הוועד המנהל

של המכון ללימודי שואה ע"ש "ח. אייבשיץ", חיפה.

פורסם בעיתון "הצופה" ב-כה בניסן תשס"ה, 4.5.2005

גדעון רפאל בן מיכאל

"עקידת יצחק" באושוויץ

לקראת יום השואה והגבורה מביא הכותב לפני הקוראים דוגמה לדילמה קשה ואיומה, המבטאת אמונה עילאית ודביקות דתית בתקופת השואה. הדברים מובאים מעדותו של הרב צ"ה מייזליש מהונגריה (הרב יהושע גרינוולד: "מקדשי השם", עמ' ח')

<p>לפי ההלכה אסור לי לפדות את בני. זה מספיק בשבילי וילדי יישרף אפוא על פי התורה והיה לכה. ואני מקבל זאת באהבה ובשמחה, ואין בדעתי לעשות דבר כדי לפדותו, משום שכך ציוותה עלי תורתנו... והיה כל יומא דראש השנה הולך ומדבר לעצמו בשמחה, שזוכה הוא להקריב את בנו יחידו לד', אף כי ביכולתו לפדותו, עם כל זאת אינו פודהו, מחמת שרואה הוא שהתורה לא התירה לו לעשות כזאת ויהי' נחשב לפני השי"ת כעקידת יצחק אבינו שהייתה גם כן ביום ר"ה."</p> <p>בקוראי עדות מצמררת זו, אוכל לומר, שבמעשה קידוש השם הזה מסמל אותו יהודי פשוט את החיוניות היהודית בשיא טהרתה. זו עדות אחת מני רבות. חשוב שנדע ונזכור ביום השואה והגבורה גם את העמידה היהודית-דתית-רוחנית, שלצערי הרב לא קיבלה חשיפה מספקת.</p>	<p>הנה בערב ראש השנה תש"ה נקבצו ונלקחו יד מאות נערים (1400) לבלוק מבודד וסגור. למחרת, ביום א' דראש השנה, נפסטה השמועה בכל המחנה (באושוויץ), שלעת ערב ייחוו את הנערים לבית מוקד (לתאי הגאזים), והרבה אני שים במחנה היו להם בנים יחידים שנשארו להם לפליטה, והמה רצו כל היום בראש מבולבל לסיב לבלוק הסגור, אולי ייפתח איהו קרן אור להציל משם את הנער היקר להם.</p> <p>הנה נישג אלי איש יהודי, שהיה נראה יתר די פשוט מאויבערלאנד, לפי תמימות הרברים שלו, אמר לי כדברים האלה:</p> <p>רבי! הנה יחיד שלי, היקר לי מבבתי-עיני, נמצא שמה בין הנערים הנידונים לשריפה, ויש בידי את היכולת לפדותו, והיות שידעו לנו בלי ספק, שהקאפוס יתפסו (ילד) אחר במקומו, על כן אני שואל את הרבי שאלה, להלכה למעשה, לפסוק לי הדין על-פי התורה, אם אני רשאי לפדותו, וכאשר יפסוק הלן, רעדה אחותני לפי ואני בשומעי השאלה הלן, רעדה אחותני לפי חמך ברנינו נפשות והשבתי לן איד אוכל לפסוק</p>	<p>הלכה ברורה על שאלה כזו במצב כזה, הלא בזמן שבית המקדש היה קיים הייתה שאלה כזו, שהיא ברנינו נפשות, עולה על שולחן הסנהדרין, ואני כאן באושוויץ, בלי שום ספר הלכה, ובלי עור רבנים אחרים, ובלי ישוב הרעת, מרוב התלאות והצרות. והנה אם היה דרך הרשעים להרציא מקורם הנפדה ואח"כ ליקח אחר במקומו, היה מקום לצדק קצת להתיר...</p> <p>אכן הפציר בי מאד האיש הנ"ל בכבייה רבה ואמר: רבי, אתם מוכרחים לפסוק לי כעת את ההלכה. ואני באחת מתחנן לפניו: הרף ממני בשאלה זאת, כי לא אוכל לומר לך.</p> <p>כשיאה שאני עומד בשלי ואיני רוצה לעינות לו רבר הלכה, אמר לי ברגש ובהתלהבות: רבי, אני עשיתי את שלי ונהגתי כפי שהתורה מחייבת אותי. אני הצגתי את השאלה לפני רב, ורב אחר אין כאן בנמצא. ואם אתם לא יכולים להורות לי שמוותר לי לפדות את הבן שלי, הרי סימן הוא שאינכם שלמים עם ההלכה להתיר. שכן אילו היה מותר בלי כל פקפוק, בוודאי הייתם מתירים לי. פירוש הדבר בשבילי הוא, כי</p>
---	--	--

גדעון רפאל בן מיכאל

קדיש וזיכרון בתוככי התופת

הרבנות הראשית לישראל, בראשות הרבנים הראשיים הגאון הרב הרצוג ע"ה והגאון הרב עוזיאל ע"ה, קבעה את צום עשרה בטבת גם ליום הקדיש הכללי, לזכר הנספים בשואה שאין יודעים את יום מותם.

בלוח דינים ומנהגים בהוצאת "היכל שלמה" נכתב: "אור לעשירי בטבת מדליקים נר נשמה בכל בית, וכל מי שאין הוריו בחיים יאמר בתפילה קדיש יתום, גם אם אין לו קרובים שנספו בשואה, כי כל בית ישראל צריכים לבכות את השריפה אשר שרף ה'. בתפילת שחרית יאמרו אחרי קריאת התורה את האזכרה שנתחברה לזכר השואה".

בני עמנו לא המתינו לקביעת יום הקדיש הכללי. יש בידינו עדויות, שיהודים התפללו את תפילת הקדיש עוד בתוככי התופת. הקדיש הוא ביטוי נעלה לאמונתנו הצרופה בקב"ה.

ד"ר מאיר דבורז'צקי, ניצול שואה, מספר לנו על חבורת אומרי הקדיש במחנות: "עם הפטירות הראשונות של ה'מוזלמנים' (אסירים חלשים הנוטים למות), כאשר שלטונות המחנה התחילו להוציא את הגויות ליער הקרוב לשם שריפתן, התארגנה במחנה קבוצה של 'קדיש-זאגער' (אומרי קדיש), הקבוצה הייתה מתגנבת בחשאי עם לילה, אל גופתו של האסיר שנפטר, והיו אומרים 'קדיש' אחריו, בטרם תישלח הגופה לשריפה. אמירת 'קדיש' זו בלילה, הייתה כרוכה בסכנה גדולה. אולם אלו שסיכנו את עצמם נהגו לומר: אם אין לנו אפשרות לשמור על כבודו של האסיר החי, אל נמנע מן האסיר המת את כבודו האחרון".

הרב אלתר מאיר, מספר לנו על הקדיש הגדול במחנה ההשמדה טרבלינקה: "והנה הגיעה שעת החיסול. הסיעו אותנו כבהמות לשחיטה והריגה. דומם קבלו עליהם את הדין, וכמו ששררה בכל היקום שתיקה בשעת מתן תורה, גם כאן הייתה הדממה יקומית. הם, המובלים לטבח נאלמו דום, לא הוציאו אפילו אנחה מפייהם. עשו מה שפקדו עליהם הנאצים הטמאים, נסעו, הלכו, התרחצו והכינו עצמם ליום פרידה.

לפני שהכניסו אותם לתנורי הגז עמד הרועה הרוחני רבי ירוחם הניישטטי ואמר: "דרכנו בחיים היא עכשיו האחרונה. כולנו מובלים להשמדה וכליון, האבות והאמהות עם ילדיהם יחד, לא תישאר נפש. וכשם שהשתיקה שלנו היא לא טבעית, כן סתימת הגולל על אפרנו, אם בכלל תהיה, טבעית תהא, והכול ישכח. לכן אני אומר לכם: נאמר בעצמנו את הקדיש שבזמנים כתיקונם היו אומרים אחרינו הבנים והקרובים. נצדיק עלינו את הדין ונקדש שמו של הקב"ה שמעשיו בוודאי מוצדקים וקדושים".

ואז נשמע הקדיש הגדול, שהחריד את האריה מרבצו וכילה את כעסו בחסרי ישע אלה מתוך חרון אף פראי. כולם פתחו פיהם בקדושה ובטהרה ואמרו את הקדיש בהתעוררות רבה וכמעט מתוך שמחה שזכו לקדש את השם ברבים".

בספר הזיכרון לקהילת יאז'רנה, מובאת עדות על פעילותה של חברת הקדישא בעת התרחשות האקציות. "החברה קדישא ביאז'רנה (גליציה) וחברי 'נושאי המיטה', ידיהם היו מלאות 'עבודה' לאחר כל 'אקציה' של רצח. בשעת הרציחות התאספו כל איכרי הסביבה והסתכלו בשוויון נפש גמור איך יורים ביהודים הערומים. לאחר כל 'אקציה' נרתמו אנשי חברת קדישא ואספו את כל הנרצחים הקדושים מהרחובות והעבירו את גופותיהן לבית העלמין היהודי, שם הביאום לקבר ישראל בתוך קבר אחים המוני, ובסוף אמרו תפילת 'קדיש'".

נזכור ואל נשכח. רובם של הקדושים שנרצחו, לא הובאו לקבר ישראל. עצמותיהם פזורות ברחבי פולין ואירופה, בגיאיות ההריגה ובאתרי מחנות ההשמדה. נזכיר ביום העשרה בטבת-יום הקדיש הכללי את הקדושים ונתפלל לעילוי נשמתם "אל נקמות, שופט הארץ, זכור את נחלי הדם שנשפך כמים, דמי אבות ובנים, אמהות ועולליהם, רבנן ותלמידיהם, והשב גמול שבעתיים לצוררי עמך. שועת 'שמע ישראל', שזעקו הלקוחים למוות, אל תידום, ואנקת המעונים תעלה לפני כסא כבודך, לנקום במהרה בימינו לעינינו, את נקמת דם בניך ובנותיך הקדושים והטהורים, שלא זכו לבוא לקבר ישראל, ככתוב: 'כי דם עבדיו יקום ונקם ישיב לצריו וכיפר אדמתו עמו'".

"יתגדל ויתקדש שמה רבא".

הכותב הוא יו"ר הוועד המנהל של המכון ללימודי השואה ע"ש ח.אייבשיץ, חיפה.

פורסם בעיתון "הצופה" ב-י' בטבת תשס"ו, 10.1.2006

גדעון רפאל בן מיכאל

תמרורי אזהרה

בימים אלה אנו מציינים 68 שנה לפוגרום "ליל הבדולח" שאירע ברחבי גרמניה בלילה שבין ה-9 ל-10 בנובמבר 1938. הפוגרום תואר רשמית כהתפרצות ספונטנית שבאה בתגובה על רציחתו של המזכיר השלישי בשגרירות גרמניה בפריס, ארנסט פון ראט, בידי צעיר יהודי פולני בן שבע-עשרה, הרשל גרינשפן. הצעיר התנקש בחיי פון ראט אחרי שמשפחתו גורשה יחד עם עוד 17,000 יהודים בעלי אזרחות פולנית שחיו בגרמניה לשטח הפקר שבין שתי המדינות. הפרעות היו שיא חדש של סדרת התקפות על היהודים בגרמניה ואוסטריה, שהחלו עם ה'אנשלוס' (סיפוח אוסטריה לגרמניה) במרס 1938 ונטלו בהם חלק כמעט כל גורמי הממשל הנאצי. צווים וחוקים פגעו במעמד האישי והציבורי של היהודים והחריפו את בידודם מן החברה הכללית.

בעקבות ההתנקשות ב-7 בנובמבר בה נפצע פון ראט יצא ה- Voelkischer Beobachter, ביטאונה הרשמי של המפלגה הנאצית, במאמר ראשי מתלהם נגד היהודים, ובעקבותיו החלו כבר ב-8 בנובמבר פרעות ביהודים במקומות שונים בגרמניה. עם מותו של פון ראט ב-9 בנובמבר, רמז גבלס בנאום שנשא בפני ה"לוחמים הוותיקים" של המפלגה הנאצית שהגיע הזמן לפעול נגד היהודים. כבר באותו לילה נשלחו ההנחיות הדרושות לכל רחבי המדינה, והס.ס עודד את ההמון לקחת חלק בפרעות. חלונות ראווה נופצו והחנויות הפרוצות נשדדו. שברי הזכוכית שכיסו את המדרכות נתנו לפוגרום את שמו "ליל הבדולח" או "ליל הזכוכיות המנופצות".

למעלה מ-1000 בתי כנסת הוצתו ונהרסו, בתי היהודים הותקפו ויהודים רבים נפגעו. כ-30,000 יהודים, רובם אמידים ובעלי השפעה, נעצרו, לעתים קרובות על פי רשימות מוכנות מראש. העצורים נשלחו למחנות הריכוז. אחרי תום הפרעות המשיכו השלטונות הנאציים בהשלמת תהליך האריזציה לטובת המדינה, החשת ההגירה ובידודם הגמור של היהודים מן האוכלוסייה הכללית, וחיסול הקהילות היהודיות. אסירי מחנות הריכוז ששרדו שוחררו מי להגירה מיידית ומי לאריזציה של רכושן, ורבים מהם לשני הדברים כאחד.

ב- 14.10.1938 קבע גרינג, כי על היהודים להסתלק סופית מן החיים הכלכליים. "ליל הבדולח" נתן לו את ההזדמנות לנשל את היהודים באופן מתוכנן ומסודר, והעיקר להחרים את רכושם לקופת המדינה. בישיבה שהתקיימה ב- 12.11.1938 דובר על הקמת גטאות והגבלת תנועתם של יהודי הרייך. גרינג סיכם את המגמה החדשה: "לא הייתי רוצה להיות יהודי בגרמניה".

לאחר הישיבה ניגשו למעשים. הוטל קנס של מיליארד מארק על יהודי גרמניה ונקבע כי נזקי הפוגרום ישולמו על חשבונם. נתפרסמה שורה של תקנות: על היהודים למסור את עסקיהם עד 1.1.1939 לשלטונות. עסקים אלה נמכרו אח"כ לארים, כשרק אחוז קטן מערכם נרשם על שם היהודים שהוכרחו להפקיד את הסכום בבנקים לחשבונות חיסכון. נאסר על היהודים לעסוק במסחר ובמלאכה. הם נתחייבו למסור את כל נכסי דלא-ניידי שברשותם ולהפקיד את ניירות-הערך, למסור את כל דברי הערך בזהב, כסף וחפצי אמנות למשרדי הממשלה שנפתחו במיוחד לשם כך.

כל היהודים גורשו מהאוניברסיטאות ובתי הספר הגרמניים. נאסר עליהם להיכנס למוסדות ציבוריים, אולמי קולנוע וקונצרטים, מוזיאונים וכדומה. נשללו מהם רישיונות הנהיגה ורישיונות הרכב. כן נשללו הרישיונות מרופאי שיניים, רופאים וטרינריים ורוקחים יהודים. יהדות גרמניה הייתה לאבק אדם ועל ראשה ריחפה אימת העתיד, כפי שנכתב בעיתון ה-ס.ס - Das Schwarze Korps: "המשימה היא חיסולה הממשי והסופי של היהדות בגרמניה, השמדתה ללא שריד". העולם היה אדיש ואטום למעשי הגרמנים. אף אחת מאומות העולם לא הגיבה על מעשיה החמורים של גרמניה.

בעקבות "ליל הבדולח", ב-13 במאי 1939, יצאה הספינה "סנט לואיס" מהעיר המבורג שבגרמניה, כשעל סיפונה 936 פליטים. הספינה הפליגה לקובה בתקווה למצוא שם מקלט לפליטים, אך שלטונות קובה הודיעו על ביטול אשרות הכניסה שניתנו ליהודים. הספינה המשיכה לכיוון ארצות הברית, אך גם זו סירבה לקלוט את היהודים, חרף אישורי הכניסה שקיבלו 734 מנוסעיה. אחרי שהספינה היטלטלה בים כחודש ימים, הודיעו הולנד, בלגיה, צרפת ובריטניה על נכונותן לקלוט את היהודים, והאונייה הוחזרה לאירופה.

אירגון הג'וינט האמריקני פנה אל הסוכנות היהודית בבקשה לקבלת רישיונות הגירה לארץ ישראל, אך זו סירבה. רוב פליטי "סנט לואיס" ניספו מאוחר יותר

בשואה, עם כיבושן של מרבית המדינות הללו בידי הגרמנים. סיפור זה ממחיש לנו כי לא היתה ארץ מקלט ליהודים בתקופה זו.

פוגרום "ליל הבדולח" היה אירוע הפתיחה לשואה שתתרחש מאוחר יותר ברחבי אירופה. הכתובת היתה על הקיר. היהודים לא הסיקו מסקנות אופרטיביות ובוודאי לא אומות העולם.

בימים אלה אנו שומעים את הכרזותיו של נשיא אירן על רצונו לחסל את מדינת ישראל והודעותיהם של ראשי החמס כי אין זכות לקיום מדינה יהודית בארץ-ישראל. הפעם עלינו להיות ערים ודרוכים. חובתה של ממשלת ישראל להיות ערה לקולות הנשמעים. עליה לנקוט צעדים הסברתיים וביטחוניים למניעת מימוש רעיונותיהם של שונאי ישראל.

הכותב הוא יו"ר הוועד המנהל של המכון ללימודי השואה, חיפה

פורסם בעיתון "הצופה" בתאריך יז בתשרי תשס"ז, 7.11.2006

גדעון רפאל בן מיכאל
תמרורי אזהרה

הכתובת על הקיר. ניסוי איראני של מילי שיאהב 3

פוגרום "ליל הבדולח" היה אירוע הפתיחה לשואה. הכתובת היתה על הקיר. היהודים לא הסיקו מסקנות אופרטיביות ובוודאי לא אומות העולם. היום בעקבות הכרזותיו של נשיא אירן על רצונו לחסל את מדינת ישראל חובתה לקולות צעדים הסברתיים וביטחוניים למניעת מימוש רעיונותיהם של שונאי ישראל.

בימים אלה אנו מציינים 68 שנה לפוגרום "ליל הבדולח" שאירע ברחבי גרמניה כלילה שבין ה-9 ל-10 בנובמבר 1938. הפוגרום תואר רשמית כתחב"צ פוטנטי של שבאח מבוגרה וזאת בצדו של המוכר השלישי שנערכו בגרמניה כפרים, אונסם של נשים, כרטיס פולני וכו'. צעדת התקשקש בחי' פון ראט אהרין 17,000 יהודים בעלי אזרחות מר-לנית שחי בגרמניה לששת הפקר שבין שתי המדינות. הפגיעות היו של אחרים בגרמניה ואוסטריה, שהחלו עם האנשלוס (סיפוח אוסטריה לגרמניה) במרץ 1938 ונכללו בהם חלק מבעל כל גורמי הממשל הנאצי. צורם חוקים נגדו במעמדם האישי והצבאי של של היהודים והתירפו את בידודם של החברה הכללית.

כאחד. 14.10.1938 קבע גרינג, כי על היהודים להסתלק סופית מן החיים הכלכליים. "ליל הבדולח" נגזר על היהודים לנשל את היהודים באופן מוחלט ומסודר, והעיקר להחריש את רכושם לקר פת המדינה. בישיבה שהתקיימה ב-12.11.1938 דובר על הקמת נאטות והגבלת תנועתם של יהודי ד' הרייך. גרינג סיכם את המגמה החדשה: "לא יהיה רוצח להיות יהודי בגרמניה".

לאחר הישיבה ניגשו למעשים, הוטל קנס של מיליארד מארק על יהודי גרמניה ונקבע כי נזק הפוגרום ישולם על חשבונם. נתפרסמה שורה של תקנות על התרופות למסור את עסקיהם עד 1.1.1939 לשלטונות. עסקים גריים ורוקמים יהודיים, ירות אחר קצו מערכם נרשם על שם היהודים שהוכרו להפקיד את הסכום בעקבות החשבונות חד-סכום. נאסר על היהודים לעסוק במסחר ובמלאכה. הם נתחייבו למסור את כל נכסי דלא-נייד-שבשומם ולהפקיד את גירות-הערך, למסור את כל דברי הערך בהם, כסף וחפצי אמנות למשרדי הממשלה שנפתחו במיוחד לשם רכישה ובחי' הספר הגרמניים. נאסר עליהם להיכנס למוסדות ציבוריים, אולמי קולנוע וקונצרטים, מוזיאונים וכדומה. נשללו מהם רשיונות הנהיגה ורשיונות נזק. נשללו הרשיונות מרופאי שיניים, רופאים וטרי-גריים ורוקמים יהודיים, ירות

גרמניה היתה לאבק אדם ועל ראשה ריחה אימת הפתח, כפי שכתב בעיתון ה-ס. Das Schwarze Korps: "המשימה היא חיסולה הממשי והסופי של היהודים בגרמניה, השמדתה ללא שריד".

העולם היה אדיש ואטום למי עשי הגרמנים. אך אחת האומות העולם לא הגיבה על מעשיהם החמורים של גרמניה.

במאי 1939, "ליל הבדולח", כינס לואיס" מתערי המבורג שבגרמניה, כשעל סיפונה 936 פליטים. הספינה הפליגה לקובה בתקווה למצוא שם מקלט לפליטים, אך שלטונות קובה הודיעו על ביטול אשרות הכניסה שניתנו ליהודים. הספינה המשיכה לביוון ארצות

אירוע הפתיחה לשואה שתתרחש מאוחר יותר ברחבי אירופה. הכתובת היתה על הקיר. היהודים לא הסיקו מסקנות אופרטיביות ובוודאי לא אומות העולם. בימים אלה אנו שומעים את הכרזותיו של נשיא אירן על רצונו לחסל את מדינת ישראל והודעותיהם של ראשי החמס כי אין זכות לקיום מדינה יהודית בארץ-ישראל. הפעם עלינו להיות ערים ודרוכים. חובתה של ממשלת ישראל להיות ערה לקולות הנשמעים. עליה לנקוט צעדים הסברתיים וביטחוניים למניעת מימוש רעיונותיהם של שונאי ישראל.

הכותב הוא יו"ר הוועד המנהל של המכון ללימודי השואה, חיפה

גדעון רפאל בן-מיכאל

תפילות "על תנאי"?

מאמרו של טולי פיקרש "אין לחגוג השנה את יום העצמאות" ["הצופה", כט בניסן], מהווה תמרור אדום. זה הרגע שעלינו לבצע עצירת בלמים ולא לקבל בשום פנים ואופן את הנאמר במאמר. משפט כגון, "ראוי גם שבבתי הכנסת של החוגים הדתיים לאומיים לא יקיימו השנה בערב יום העצמאות תפילות חגיגיות", מהווה פגיעה חמורה ואנושה בפסיקת רבותינו, שפסקו שביום העצמאות עלינו להוסיף תפילות מיוחדות ולומר את ההלל בשם ומלכות. תהליך ההידרדרות בפסיקת רבותינו צף ועלה, כאשר תהליך פינוי גוש קטיף וצפון השומרון התחיל לקרום עור וגידים. אז החליטו מספר בתי כנסת להפסיק את התפילה לשלום המדינה.

במחלוקת שבינינו ובין החרדים לגבי תפיסת עולמנו ההשקפתית הדתית לאומית, הם טוענים כלפינו, שאנו מקבלים פסיקות "על תנאי". המציאות הנוכחית הוכיחה שהם צודקים. האם יעלה על הדעת שאם המצב הרוחני של עם ישראל יגיע לשפל המדרגה נבטל את תפילות חגי ישראל? במרוצת הדורות התפתחה מסורת בקהילות ישראל להתפלל לשלומה של מלכות. התפילה מבוססת על הנאמר בספר ירמיה: "ודרשו את שלום העיר אשר הגלית אתכם שמה והתפללו בעדה אל ה' " (ירמיה כט, ז). בספר עזרא, מסופר על הצהרת כורש והרשות לבנות את בית המקדש. ניתנה הוראה גם לספק את הצרכים להקרבת הקורבנות. בהמשך כתוב: "שיהיו מקריבים ניחוחים לאלוקי השמים, ומתפללים לחיי המלך ובניו" (עזרא ו, י). גם המשנה במסכת אבות, דורשת מאתנו להתפלל לשלומה של מלכות וגם נותנת סיבה לדרישה זו. "רבי חנניא סגן הכהנים אומר: "הווי מתפלל בשלומה של מלכות, שאלמלא מוראה איש את רעהו חיים בלעו" (אבות, פרק ג, משנה ב). הגמרא, במסכת עבודה זרה (ד, ע"א) נותנת פירוש אליגורי לדברי התנא רבי חנניא: "למה נמשלו בני אדם לדגי הים? שכתוב 'ותעשה אדם כדגי הים' (חבקוק א, יד). מה דגים שבים, כל הגדול מחברו בולע את חברו, אף בני אדם, אלמלא מוראה של מלכות, כל הגדול מחברו בולע את חברו".

הרב ב"צ מאיר חי עוזיאל זצ"ל הראשון לציון כתב בשנות החמישים: "היום הזה נהיית לעם ה'". דבר זה ראוי לאומרו ביום זה הוא יום הכרזת מדינתנו העצמאית

מדינת ישראל היום הזה נהיית לעם לה' אלוקיך, כי ביום הזה התפרקנו מעול שעבוד מלכות זרה בארץ ישראל... יום זה הוא יום טוב לישראל היושב בארצו ובכל תפוצות פזוריו, לדורותינו ולדורות עולם, להודות לה' חסדו, להגיד בקול זמרה וצהלה הלל ותהילה: 'זה היום עשה ה' נגילה ונשמחה בו'.

הגאון רבי משולם ראטה זצ"ל כתב: "חמישה באייר, שנקבע לחוג אותו בכל הארץ זכר לנס תשועתנו וחירותנו מצווה לעשותו שמחה ויום טוב ולומר הלל. ואף ציבור שבעיר אחת או יחידים שקובעים עליהם יום טוב לעצמם, על נס שנעשה להם, חייבים לקיים עליהם ועל זרעם והבאים אחריהם עד עולם... וממילא פשיטא בנידון דידן, הנוגע לציבור של כלל ישראל, ויש כאן פדיון מעבדות לחרות, שנגאלנו משעבוד מלכויות ונעשינו בני חורין והשגנו עצמאות ממלכתית, וגם הצלה ממיתה לחיים, שניצלנו מידי אויבינו שעמדו עלינו לכלותינו, בוודאי חובה עלינו לקבוע יום טוב ויפה כיוונו שקבעו את היום הזה דווקא, אשר בו היה עיקר הנס שיצאנו מעבדות לחרות על יד הכרזת המדינה".

ביום העצמאות נודה לקב"ה על הניסים שנעשו לנו ונתפלל לשלומה של מדינת ישראל: "אבינו שבשמים, צור ישראל וגואלו, ברך את מדינת ישראל, ראשית צמיחת גאולתנו, הגן עליה באברת חסדך ופרוש עליה סוכת שלומך ושלח אורך ואמתך לראשיה, שריה ויועציה, ותקנם בעצה טובה מלפניך...".

חג עצמאות שמח!

פורסם בעיתון "הצופה", ל בניסן תשס"ה, 21.5.2005

גדעון רפאל בן-מיכאל

תפילות "על תנאי"?

ביום העצמאות, נודה לקב"ה על הניסים שנעשו לנו ונתפלל לשלומה של מדינת ישראל

מאמרו של סולי פיקרש "אין לחגוג השנה את יום העצמאות" ("הצופה", כט בניסן), מרובה תמורה ארום. זה הרגע שעלינו לבצע עצירת כלמים ולא לקבל בשום פנים ואופן את הנאמר במאמר. משפט כגון, "ראוי גם שבמתי הכנסת של החוגים הדתיים לאומיים לא יקיימו השנה בערב יום העצמאות תפרי לות חגיגות", מרובה פגיעה תמורה ואנושה בפסוק קת רבותינו, שפסקו שביום העצמאות עלינו להוסיף תפילות מיוחדות ולומר את ההלל בשם ומלכות. תוליד התייחדות בפסיקת רבותינו אף ועל כן, כאשר תוליד פינו גוש קטיף ואשפן השומרון התחיל לקרוע עוד וגידים או החליטו מספר בתי כנסת להפסיק את התפילה לשלום המדינה. במחלוקת שבינינו וכן הדרדים לבני תפיסת ער למנו החקפתית הדתית לאומית, הם טוענים כלי פינו, שאנו מקבלים פסיקת "על תנאי". המציאות הנוכחית והיחידה שום צדקים. האם יעלה על הדעת שאם המצב הרוחני של עם ישראל יגיע לשפל המי רדנה נבטל את תפילות חגי ישראל? במרצות הרוחות התפתחו מסורת בקהילות יש דאל להתפלל לשלומה של מלכות התפילה מבר סטת על הנאמר בספר ירמיה: "ודרשו את שלום העיר אשר הגליתי אתכם שמה ותהיאלו. כיהה אל

ה' (ירמיה כט, ו). בספר עזרא, מסופר על הצהרת מורש ורשות לבנות את בית המקדש. ניתנה הוראה גם לספק את הצרכים להקרבנות. בהמשך כתוב: "שידו מקריבים נידוחים לאלוקי השמים, ומי תפלים לחיי המלך ובניו" (עזרא ו, 1). גם המשנה במסכת אבות, דרשת מאתנו להתפלל לשלומה של מלכות וגם נותנת סיבה לדרשה זו: "רבי תנאי סגן הכהנים אמר: 'חזוי מתפלל בשלומה של מלכות, שאלמלא מוראה איש את רעו חיים בלע" (אבות, פרק ג, משנה ב). הנמרא, במסכת עבודה זרה (ו, ע"א) נותנת פירוש אליגורי לרבי התנאי רבי תנאי: "למה נמשלו בני אדם לרני חמטוב 'תעשה אדם כרני הים' (חבוקק א, ד). מה רנים שבים, כל הגדול מתברו בולע את חביו, מוראה של מלכות, כל הגדול מתברו בולע את חביו".

הרב ב"צ מאיר חי עזיאל זצ"ל, הראשון לציין כתב בשנות החמישים: "זהו היה נהיית לעם ה'. רבו זה ראו לאומיו ביום זה – הוא יום הכרזת מדינתנו והעצמאות מדינת ישראל – היום הזה נהיית לעם לה' אלוקיך, כי ביום הזה התפרקנו מעול שעבוד מלכות זרה בארץ ישראל... יום זה הוא יום טוב לישראל היושב בארצו ובכל תפוצות פזוריו, לדורותינו ולדורות עולם, להודות לה' חסדו, להגיד בקול זמרה וצהלה הלל ותהילה: 'זה היום עשה ה' נגילה ונשמחה בו'".

התנ"ך ונאחנותנו לארץ ישראל

ודעון רפאל בן-חינאל

רחל אלבוים - דרוו, פרופסור לחי המורשת התרבותית מדור לדור? האם מיו עוצבה דמותו הרוחנית, הדתית והמדינית,

מאמרים מעיתון "מקור ראשון"

בהתרסה כנגד הציבור החילוני המאמץ בלבו רב יודע היטב שהתנ"ך הוא הקושאן שלנו את ההבטחה האלוקית על ארץ-ישראל. כך על ארץ-ישראל.

האחרונים שבו לארצם בהמונים, וחלוצים, מעפילים ומגנינים הפריחו נשמות, החיו ערים, וחקימו משקו ותרבו, מן מביא ברכת ישא נפשו לעי

היהודית בישו אין להבטחת תרים משמעות להבטחה האלו הזאת" עוצמה אולם עמוקה מאד, השעלת את פעולתה על רוב הישראלים. השפעת ההצדקה הזאת

האם מישוהו מפקק שהתנ"ך הוא הנכס התרבותי החשוב ביותר של העם היהודי על גווניו השונים - דתיים וחילוניים כאחד? כל בר בי רב יודע היטב שהתנ"ך הוא הקושאן שלנו על ארץ-ישראל

קודמת להם. היושב ראש של הוועדה המלי כותית או אחד מחבריו אמר באתר הישיבות שהמנדאט על ארץ ישראל הוא ה"בייבל" של הצינות. אני יכול לומר בשם העם היהודי את ההיפך. התנ"ך הוא המנדאט שלנו.

המושג "מולדת" יסודו בתנ"ך. שם הוא צמח, קרם אור וגידים. לא בכדי, במגילת העצמאות, שהינו מסמך מכונן של המדינה נכתב: "ארץ-ישראל קם העם היהודי, בה

על האוכלוסייה החילונית עולה בעוצמתה הרגשית עשרת מונים על כל ההצדקות האחרות לבעלות על ארץ ישראל. תופעה זו מגלה את אחת מסתירות היסוד של החברה הישראלית, המלווה את התנועה הצינית מאז ראשיתה.

דברים אלו שבאים מפיה של פרופ' לחי נד הנם מפתיעים. האם רחל אלבוים דרוו אינה יודעת, שמהות החינוך היא בהעברת

התרבותי הממנון של העם היהודי. בישראל של היום, לימודי התנ"ך סובלים מהזנחה. אני פונה לשר החינוך גרען סער ושואל אותה כיצד נחנך לאהבת מולדת ללא עיון בספר התנ"ך. אם ברצונך להעמיק את החינוך הערכי, דע כי התנ"ך הוא העוגן הערכי של עם ישראל- לחילונים ודתיים כאחד. הגבר את לימודי התנ"ך בבתי הספר. התנ"ך חייב להילמד בכל שלבי החינוך.

גדעון רפאל בן מיכאל

התנ"ך ונאמנותנו לארץ ישראל

רחל אלבוים-דרור, פרופסור לחינוך באוניברסיטה העברית, פרסמה בעיתון "הארץ" (27.11.09) מאמר הנקרא: "זהירות, תיאולוגיה חילונית" ובו היא יוצאת בהתרסה כנגד הציבור החילוני המאמץ בלבו את ההבטחה האלוקית על ארץ-ישראל. כך היא כותבת: "אף על פי שרוב האוכלוסייה היהודית בישראל היא חילונית, ולכאורה אין להבטחת האל לאברהם בברית בין הבתרים משמעות פוליטית בעבורה, דומה כי להבטחה האלוהית "לזרעך נתתי את הארץ הזאת" עוצמה קדמונית, לרוב בלתי מודעת אולם עמוקה מאוד, הפועלת את פעולתה על רוב הישראלים. השפעת ההצדקה הזאת על האוכלוסייה החילונית עולה בעוצמתה הרגשית עשרת מונים על כל ההצדקות האחרות לבעלות על ארץ ישראל. תופעה זו מגלה את אחת מסתירות היסוד של החברה הישראלית, המלווה את התנועה הציונית מאז ראשיתה".

הופתעתי מאד, מדבריה של פרופ' לחינוך. לא ציפיתי מאשת חינוך שתביע דברי סרק כפי שכתבה במאמרה. האם רחל אלבוים דרור אינה יודעת, שמהות החינוך היא בהעברת המורשת התרבותית מדור לדור? האם מישהו מפקפק שהתנ"ך הוא הנכס התרבותי החשוב ביותר של העם היהודי על גווני השונים – דתיים וחילוניים כאחד? כל בר בי רב יודע היטב שהתנ"ך הוא הקושאן שלנו על ארץ-ישראל.

כאשר דוד בן-גוריון הופיע בפני "ועדת פיל", הוועדה הממלכתית הבריטית שהתכנסה בשנת 1937 והמליצה על חלוקת ארץ-ישראל, הוא הניף בידיו את ספר התנ"ך ואמר בפני הוועדה את הדברים הבאים: "העם היהודי זכאי להיות ולחיות חפשי למענו ובזכותו הוא. זכותנו לארץ-ישראל נובעת לא מהמנדאט הבריטי ולא מהצהרת בלפור, היא קודמת להם. היושב ראש של הוועדה המלכותית או אחד מחבריו אמר באחת הישיבות שהמנדאט על ארץ ישראל הוא ה"בייבל" של הציונות. אני יכול לומר בשם העם היהודי את ההיפך. **התנ"ך הוא המנדאט שלנו**".

המושג "מולדת" יסודו בתנ"ך. שם הוא צמח, קרם אור וגידים. לא בכדי, במגילת העצמאות, שהינו מסמך מכונן של המדינה נכתב: "בארץ-ישראל קם

העם היהודי, בה עוצבה דמותו הרוחנית, הדתית והמדינית, בה חי חיי קוממיות ממלכתית, בה יצר נכסי תרבות לאומיים וכלל-אנושיים **והוריש לעולם כולו את ספר הספרים הנצחי**. לאחר שהוגלה העם מארצו בכוח הזרוע שמר לה אמונים בכל ארצות פזוריו, ולא חדל מתפילה ומתקווה לשוב לארצו ולחדש בתוכה את חירותו המדינית. **מתוך קשר היסטורי ומסורתי זה** חתרו היהודים בכל דור לשוב **ולהיאחו במולדתם העתיקה**; ובדורות האחרונים שבו לארצם בהמונים, וחלוצים, מעפילים ומגינים הפריחו נשמות, החיו שפתם העברית, בנו כפרים וערים, והקימו ישוב גדל והולך השליט על משקו ותרבותו, שוחר שלום ומגן על עצמו, מביא ברכת הקידמה לכל תושבי הארץ ונושא נפשו לעצמאות ממלכתית".

בסוף שנות השלושים של המאה הקודמת הייתה העיר חיפה ידועה כעיר חילונית מובהקת. מצאתי צילום מאותם ימים כאשר המאבק כנגד גזרות "הספר הלבן" היה בשיאו, כתבו תושבים כתובת גדולה בצבע לבן ע"ג האספלט ברחוב הרצל, שהיה הרחוב המרכזי בחיפה את הכתובת הבאה: - know only one book - the HOLLY BIBLE!, שפירושו, **עכשיו יש לנו ספר אחד והוא התנ"ך**.

עלינו לראות בדאגה את הפיחות ההולך וגובר בקרב אנשי אקדמיה, צעירים ומבוגרים, שאינם סבורים כי התנ"ך הוא הנכס התרבותי המכונן של העם היהודי. בישראל של היום, לימודי התנ"ך סובלים מהזנחה. אני פונה לשר החינוך גדעון סער ושואל אותו: כיצד נחנך לאהבת מולדת ללא עיון בספר התנ"ך? אם ברצונך להעמיק את החינוך הערכי, דע כי התנ"ך הוא העוגן הערכי של עם ישראל- לחילונים ודתיים כאחד. הגבר את לימודי התנ"ך בבתי הספר. התנ"ך חייב להילמד בכל שלבי החינוך.

פורסם ב"מקור ראשון, כ"ח כסלו תש"ע, 15.12.2009

התנ"ך ונאמנותנו לארץ ישראל

גדעון רפאל בן-מיכאל

עוצבה דמותו הרוחנית, הדתית והמדינית, בה חי קוממויות ממלכתית... מתוך קשר היסטורי ומסורתי זה חתרנו היהודים בכל דור לשוב ולהאחו במולדתם העתיקה ובדורות האחרונים שבו לארצם בהמונים, וחלוצים, מעפילים ומגנים הפריחו נשמות, החיו שפתם העברית, בנו כפרים וערים, והקימו ישוב גדול והולך השליט על משקו ותרבו תו, שוחר שלום ומגן על עצמו, מביא ברכת הקדימה לכל תושבי הארץ ונשא נפשו לעצ צמאות ממלכתית.

בסוף שנות השלושים של המאה הקודמת הייתה העיר חיפה ידועה כעיר חילונית מובהקת. מצאתי צילום מאותם ימים כאשר המבט כנגד גדות "הספר הלבן" היה בשיאו, כתבו תושבים כתובת גדולה בצבע לבן על ג' האספלט ברחוב הרצל, שהיה הרחוב המרכזי בחיפה את המכתבת הבאה: know only one, שפירושו, עכשיו יש לנו ספר אחד והוא התנ"ך.

עלינו לראות בדאגה את הפיחות ההולך וגובר בקרב אנשי אקדמיה, צעירים ומבוגרים, שאינם סבורים כי התנ"ך הוא הנכס התרבותי המכונן של העם היהודי. בישראל של היום, לימודי התנ"ך סובלים מהיחלשות פונה לשר החינוך גרעון סער ושואל אותה כיצד נתנך לאהבת מולדת ללא עיון בספר התנ"ך. אם ברצונך להעמיק את החינוך הערכי, דע כי התנ"ך הוא העוגן הערכי של עם ישראל- לחילוניים ודתיים כאחד. הגבר את לימודי התנ"ך בבתי הספר. התנ"ך חייב להילמד בכל שלבי החינוך.

הגורשת התרבותית מדור לדור? האם מיהו מפקפק שהתנ"ך הוא הנכס התרבותי החשוב ביותר של העם היהודי על גונו השונים - דתיים וחילוניים כאחד? כל בר בי רב יודע היטב שהתנ"ך הוא הקושאן שלנו על ארץ-ישראל.

כאשר דוד בן-גוריון הופיע בפני "ועדת פיל", הוועדה הממלכתית הבריטית שהתכנסה בשנת 1937 והמליצה על חלוקת ארץ-ישראל, הוא הניף כידיו את ספר התנ"ך ואמר בפני הוועדה את הדברים הבאים: "העם היהודי זכאי להיות ולחיות חפשי למענו ובדכותו הוא. זכותנו לארץ-ישראל נובעת לא מהמנדאט הבריטי ולא מהצהרת בלפור, היא

רחל אלבים - דרוו, פרופסור לחינוך באוניברסיטה העברית, פריסמה כעיתון "הארץ" (27.11.09) מאמר הנקרא: "זהירות, תיאולוגיה חילונית", ובו היא יוצאת בהתרסה כנגד הציבור החילוני המאמץ בלבו את ההבטחה האלוקית על ארץ-ישראל. כך היא כותבת: "אף על פי שרוב האוכלוסייה היהודית בישראל היא חילונית, ולכאורה אין להבטחה האל לאברהם כבבית בין הכי תרים משמעות פוליטית בעבודה, דומה כי להבטחה האלוהית "לדורך נתתי את הארץ הזאת" עצמה קדמונית, לרוב בלתי מודעת אולם עמוקה מאוד, הפועלת את פעולתה על רוב הישראלים. השפעת ההצדקה הזאת

האם משהו מפקפק שהתנ"ך הוא הנכס התרבותי החשוב ביותר של העם היהודי על גונו השונים - דתיים וחילוניים כאחד? כל בר בי רב יודע היטב שהתנ"ך הוא הקושאן שלנו על ארץ-ישראל

קודמת להם. הישוב ראש של הוועדה המליכותית או אחד מחבריו אמר באחת הישיבות שהמנדאט על ארץ ישראל הוא ה"בייבל" של הצינויות. אני יכול לומר בשם העם היהודי את הדיבור. התנ"ך הוא המנדאט שלנו". המושג "מולדת" יסודו בתנ"ך. שם הוא צמח, קדם אור וגידים. לא בכדי, במגילת העצמאות, שהינו מסמך מכונן של המדינה נכתב: "ארץ-ישראל קם העם היהודי, בה

על האוכלוסייה החילונית עולה בעוצמתה הרגשית עשרת מונים על כל ההצדקות האחרות לבעלות על ארץ ישראל. תופעה זו מגלה את אחת מסתירות היסוד של החברה הישראלית, המלווה את התנועה הצינונית מאז ראשיתה".

דברים אלו שבאים מפיה של פרופ' לחינוך הנם מפתיעים. האם רחל אלבוים דרוו אינה ידועת, שמהות החינוך היא בהעברת

גדעון רפאל בן-מיכאל

אל תיכנע, גדעון סער

מורשת תרבות ישראל במערכת החינוך הממלכתית

לאחרונה הכריז שר החינוך גדעון סער על תוכניתו כי החל משנת הלימודים תשע"א יחויבו בתי הספר הממלכתיים ללמד את התלמידים היהודים לימודי יהדות וציונות בתוכנית שתיקרא: "מורשת ותרבות ישראל".

אני פונה לשר החינוך ומזכיר לו כי בעבר, שני שרי חינוך ניסו להכניס תוכניות דומות ונכשלו. האחד זלמן ארן, שניסה להכניס את תוכניתו "תודעה יהודית" והשנייה הייתה לימור לבנת שקראה לתוכניתה "מורשת תרבות ישראל" ואפילו הצליחה לגייס שעות ייחודיות לנושא זה בתוך תוכנית הלימודים.

נשאלת השאלה: מדוע השרים הללו לא הצליחו לממש את תוכניתם? - לדעתי, קיימות שתי סיבות. האחת, לא ניתן להעביר מסר ולמידה ערכית ללא הזדהות

המורים עם הערכים הללו, והסיבה השנייה, שלמורים של היום אין את הידע הנחוץ להעברת הנושא.

מה אני מציע לך, אדוני השר? ראשית, יש לקיים השתלמויות מקצועיות ומעמיקות שלא ניתן לבצען מהיום למחר. שנית, דרושה פעילות סדנאית להכשרת הלבבות של המורים. זו משימה קשה ולא פשוטה. זכור! אם המורים לא יזדהו ערכית עם התוכנית ומגמותיה – התוכנית תיכשל

אני יודע, שהמתנגדים לתוכנית יאמרו לך כי יש בתוכנית אינדוקטרינציה ערכית. אל תחשוש. רבים התומכים בתוכניתך בקרב הציבור החילוני. מי שחרד לעתידה של מדינת ישראל, עליו לדעת, שעמידתנו האיתנה בקיומה של המדינה לא תוכל להיעשות ללא בסיס ערכי יהודי-ציוני של עם ישראל.

שליחותו של כל מחנך בין שהוא חילוני או דתי הוא בהעברת המורשת התרבותית של העם היהודי לדור הצעיר שבעתיד ישא על גבו את האחריות לגורלה של המדינה.

כתנא דמסייע, אני מביא את דבריו של מנהיג והוגה דעות חילוני, ברל כצנלסון. ברל פירסם בעיתון דבר מאמר בשם "**חורבן ותלישות**" (י"ד באב תרצ"ד - 1934), לאחר שמדריכי המחנות העולים ערכו טיול ומחנה קיץ ביער בן שמן בתשעה באב. וכך כותב ברל: "שמעתי כי אחת מהסתדרויות הנוער קבעה את יציאת חבריה למחנה קיץ באותו לילה שבו מבכה ישראל את חורבנו, את שעבודו ואת מרי גלותו. אין להעלות על הדעת כי משהו עשה זאת במתכוון. אין להעלות על הדעת כי מדריכי נוער חלוצי, המחנכים אותו ל"חיי הגשמה", כלומר, למאמצי שחרור מן הגלות ותיקון הנגעים והמומים שחלו בנו בעקב החורבן – אין להעלות על הדעת כי הם עשו זאת מתוך ידיעה מה הם עושים. אולם אי-ידיעה זו כשהיא לעצמה היא המעוררת מחשבות נוגות על רמתם התרבותית ועל ערך פעולתם החינוכית של כמה ממדריכי הנוער.

מה ערכה ומה פרייה של תנועת שחרור שאין עימה שורשיות ויש עימה שיכחה, אשר תחת לטפח ולהעמיק בקרב נושאים את הרגשת המקור ואת ידיעת המקורות, היא מטשטשת את זכרון נקודת המוצא ומקצצת בנימין, אשר דרכן יונקת התנועה את לשדה? כלום היינו עוד מסוגלים כיום הזה לתנועת-תקומה לולא היה עם ישראל שומר בליבו בקשיות עורף קדושה את זכר החורבן? לולא היה מייחד בזיכרונו ובהרגשתו ובהליכות – חייו את יום החורבן מכל הימים? זהו

כוחו של הסמל החיוני המגובש והמפרה בקורות עם. אלמלא ידע ישראל להתאבל במשך דורות על חורבנו ביום הזכרון, בכל חריפות ההרגשה של מי שמתו מוטל לפניו, של מי שאך זה עתה אבדו לו חירותו ומולדתו, לא היו קמים לנו לא הס ולא פינסקר, לא הרצל ולא נורדוי, לא סירקין ולא בורוכוב, לא א.ד. גורדון ולא י"ח ברנר. ויהודה הלוי לא היה יכול ליצור את "ציון הלא תשאל" וביאליק לא היה יכול לכתוב את "מגילת האש".

פורסם ב"מקור ראשון", יז אלול תשס"ט, 6.9.2009

אל תיכנע, גזעון סער

גזעון רפאל בן-חיכאל מזכיר לשר החינוך גזעון סער, מדוע חשוב ללמד מורשת ישראלית בבתי הספר הממלכתיים

היא המעוררת מחשבות נוגות על רמתם התרבותית ועל ערך פעולתם החינוכית של כמה ממדריכי הנוער. "מה ערכה ומה פרייה של תנועת שחר ורד שאין עימה שורשיות ויש עימה שכחה, אשר תחת לטפח ולהעמיק בקרב נישאיה את הרגשת המקור ואת ידיעת המקורות, היא מטשטשת את זיכרון נקודת המוצא

היא המעוררת מחשבות נוגות על רמתם התרבותית ועל ערך פעולתם החינוכית של כמה ממדריכי הנוער. "מה ערכה ומה פרייה של תנועת שחר ורד שאין עימה שורשיות ויש עימה שכחה, אשר תחת לטפח ולהעמיק בקרב נישאיה את הרגשת המקור ואת ידיעת המקורות, היא מטשטשת את זיכרון נקודת המוצא

מי שחרד לעתידה של מדינת ישראל, עליו לדעת שעמידתנו האיתנה בקיומה של המדינה לא תוכל להיעשות ללא בסיס ערכי יהודי-ציוני

ומקצבת בנימין, אשר דרכו יזנקת התנועה את לשודה? כלום היינו עוד מסוגלים כיום הזה לתנועתיתקומה לולא היה עם ישראל שומר בליבו בקשיות ערך קדושה את זכר החורבן? לולא היה מיוחד בזיכרונו ובהרגשותו ובהליכותו - חייו את יום החורבן מכל הימים? זהו כבודו של הסמל החיוני המגובש והמפדה בקורות עם. אלמלא ידע ישראל להתאבל במשך דורות על חורבנו ביום הזכרון, בכל חריפות ההרגשה של מי שמתו מוטל לפניו, של מי שאך זה עתה אבדו לו חירותו ומולדתו, לא היו קמים לנו לא הס ולא פינסקר, לא הרצל ולא נורדוי, לא סירקין ולא בורוכוב, לא א.ד. גורדון ולא י"ח ברנר. ויהודה הלוי לא היה יכול ליצור את "ציון הלא תשאל" וביאליק לא היה יכול לכתוב את "מגילת האש".

לאחרונה הכריז שר החינוך גזעון סער על תוכניתו, לפיה החל משנת הלימודים תשע"א יחויבו בתי הספר הממלכתיים בלימודי יהדות וציונות, כמסגרת תרבותית שתיקרא "מורשת ותרבות ישראל". אני פונה לשר החינוך ומזכיר לו כי בעבר כבר ניסו שני שרי חינוך להכניס תוכניות דומות ונכשלו. האחד, זלמן ארן, ניסה להכניס את תוכניתו "תודעה יהודית". השנה היתה לימוד לבנת שקרא לתוכניתה "מורשת תרבות ישראל" ואילו הצליחה לגייס שעות יחודיות לנושא זה בתוך תוכנית הלימודים. נשאלת השאלה, מדוע השרים הללו לא הצליחו לממש את תוכניתם? לדעתי, קיימות שתי סיבות. האחת, לא ניתן להעביר מסר ולמידה ערכית ללא הודות המורים עם הערכים הללו. השניה, למורים של היום אין את הידע הנוחץ להעברת הנושא.

השר סער צריך לפעול בכמה דרכים כדי להעביר את תוכניתו. ראשית, יש לקיים השתלמויות מקצועיות ומעמיקות בנושא. שנית, דרושה פעילות סדגאית להכשרת לבבות המורים. זו משימה קשה אבל חשובה. אם המורים לא יודחו ערכית עם התוכנית ומגמתיה - היא תיכשל המתנגדים לתוכנית יאמרו לסער כי יש בה אינדוקטרינציה ערכית. לסער אסור לחשוש. רבים תומכים בתוכניתו בקרב הציבור החילוני. מי שחרד לעתידה של מדינת ישראל, עליו לדעת שעמידת

נו האיתנה בקיומה של המדינה לא תוכל להיעשות ללא בסיס ערכי יהודי-ציוני. שליחותו של כל מחנך - בין שהוא חילוני או דתי - היא בהעברת המורשת התרבותית של העם היהודי לרוד הצעיר, שבעתיד ישא על גבו את האחריות לגורלה של המדינה. כתנא דמסייע, אני מבא את דבריו של

מנהיג והוגה דעות חילוני, ברל כצנלסון, שפירסם בעיתון "דבר" מאמר בשם "חורבן וחלישות" (י"ד באב תרצ"ד - 1934), לאחר שמדריכי המתנות העולים ערכו טיול ומדנה קיץ ביער בן שמן בתשעה באב. וכן כתב ברל: "שמעתי כי אחת מהסתדרויות הנוער קבעה את יציאת חבריה למחנה קיץ באותו לילה שבו מבכה ישראל את חורבנו, את שעברו ואת מרי גלותו. אין להעלות על הדעת כי משהו עשה זאת במתכוון. אין להעלות על הדעת כי מדריכי נוער חלוצי, המחנכים אותו לחיי הגשמה, כלומר, למאמצי שחרור מן הגלותות תיקון הנגעים המומים שחולו בנו בעקב החורבן - אין להעלות על הדעת כי הם עשו זאת מתוך ידיעה מה הם עושים. אולם אי ידיעה זו כשהיא לעצמה

גדעון רפאל בן-מיכאל

עכו כמשל

כאשר הינך נוסע בכבישי הגליל וצופה בישובים הנמצאים בצדי הדרכים, הינך מבין כמה הגליל זקוק לתנופה וחיזוק הישוב היהודי בגליל.

ישובים כמו הושעיה ומורשת מהווים דוגמא ומופת, כיצד ניתן להתיישב בגליל במסגרת קהילות דתיות-ציוניות התורמות לאיכות הרוחנית בגליל ותורמים לשמירת הצביון היהודי של הגליל.

גם בישוב מעלות התגבשה קהילה תורנית הפועלת סביב מנהיגותו של הרב יהושע ויצמן, ראש ישיבת ההסדר. והנה, אנו מגיעים בדרכנו לעיר עכו, שבה ר' יחיאל מפריז, מבעלי תוספות, הקים ישיבה יחד עם כ-300 מתלמידיו. הרמב"ן כתב בה את איגרת המוסר הידועה ואת דרשתו לר"ה, והרמח"ל קבע בה בסוף ימיו את מושבו. בשנות העלייה הגדולה – בשנות החמישים קלטה עכו עולים רבים ממגוון גלויות ישראל. במשך השנים התבססו כלכלית אותם עולים. דירותיהם היו צרות וקטנות, וכדי לשפר את רמת הדיור, שמו פעמיהם לישובים אחרים. כך החל תהליך הדרגתי של נטישת יהודים את העיר עכו. היה חשש אמיתי שהעיר תאבד את צביונה היהודי.

בעת הזו, בשנת תשס"ב-2002 קמה חבורה צעירה ואידיאליסטית, יוצאי ישיבת ההסדר במעלות במנהיגותו של הרב יוסי שטרן ועשתה מעשה חלוצי. היא הקימה ישיבת הסדר בעכו. כתוצאה ממעשה זה, התגבשה סביב הישיבה קהילה דתית-ציונית.

מפעל חלוצי זה תפש תאוצה ובשנת תשס"ו-2006 הקימה הישיבה את מדרשת הגליל המערבי, לזכרו של בוגר הישיבה סגן עמיחי מרחביה, שנפל בקרב בבינת ג'ביל במלחמת לבנון השנייה. המדרשה עוסקת בהעברת תכנים וערכים במורשת היהודית והציונית בקרב בתי ספר יסודיים, תיכונים וקבוצות מאורגנות. הפעילות מתבצעת באופן חווייתי סביב סיורים מודרכים בעכו ובמסלולים בגליל המערבי.

הישיבה סבלה גם מהתנכלויות. בתחילת דרכה הוקמה הישיבה בשכונה וולפסון, כדי לחזק את השכונה על מנת למנוע נטישת משפחות יהודיות ולשמור

על צביונה היהודי. על רקע זה אירעו מספר תקריות וחיכוכים בין אנשי הישיבה לתושבים הערבים בשכונה.

בשמחת תורה, שנת תשס"ז-2006, בעת ההקפות, התחילה תגרה בין התושבים הערבים בשכונה לבין תלמידי הישיבה. בתגרה נפצעו שני תלמידים באורח קל, ובעקבותיה נורו יריות באוויר.

ביום הכיפורים תשס"ט-2008 התפרעו ערבים מעכו ושברו חלונות של חנויות ומכוניות ברחבי העיר, הדבר עורר מהומות במשך שבוע, וב-26 באוקטובר 2008 הוצת משרד הישיבה. שלושה ערבים ישראלים תושבי עכו הורשעו בגין המעשה בבית המשפט המחוזי בחיפה ונדונו לעונשי מאסר. לאחר אותם אירועים, רואיין הרב יוסי שטרן ע"י מירון רפפורט, כתב עיתון הארץ, וכך מצטט הכתב את הרב: "הבאתי בחשבון שהתיישבות שלנו כאן עלולה להביא לחיכוך", הוא אומר, "לקחנו על עצמנו לחיות במקום של מסירות נפש". המועקה שלו, הוא אומר, "היא ברמה של הכבוד הלאומי: כשאתה רואה במדינת ישראל שלטים גדולים של הרמדאן, אתה מרגיש מועקה, ייאוש. אתה עלול להרגיש שהשכונה הזו כבר הלכה. אם המדינה תגיד לנו שעכו אבודה מבחינתה, שלא אכפת לה שיהיו פה מסגדים - אז נראה. אבל הממסד מאחורינו, יש לנו הרגשה שאנחנו רצויים, מוערכים. ברור שאם לא נלך להקפות, לא יקרה שום דבר, אבל אנחנו אידיאולוגים ומתנהגים כמו אידיאולוגים. אם כל אחד יחפש את השקט שלו, איך נשמור על הזכויות היהודיות?"

בשבוע שעבר, השתתפתי בחנוכת בנין בקמפוס החדש של הישיבה. התרשמתי עמוקות ממנהיגותו של הרב יוסי שטרן, איש תורה מובהק, מנהיג צנוע עם יכולת עצומה של ארגון, ראייה לטווח ארוך ויכולת יישום חזון ההתיישבות הדתית-ציונית בעיר עכו. ראוי הרב שטרן להערכה רבה על פועלו. הוא הוכיח, כיצד, בתבונה רבה ובכוח האידיאליים היהודים ניתן לחזק את הישוב היהודי בגליל.

פורסם ב"מקור ראשון", ד' תשרי תש"ע, 22.9.2009

כיום עם השכנים הערביים שלא ראו בעין יפה הקמת ישיבה לידם. בשמחת תורה לפני שלוש שנים פתחו בה היהודיים והתקפחו לכבוד התורה הפכו למפגן של שנה ערבית יוקדת. באותו הערב נפצעו שני תלמידים יהודיים באורח קל ויריות נורו לאוויר.

ביום הכיפורים בשנה שעברה התפר עו ערבים מעכו ושברו חלונות של חנויות ומכוניות ברחבי העיר. הדבר עורר מהר מות שבשיאם אף הוצת משרד הישיבה. שלושה ערבים מקומיים הורשעו בגין המעשה בבית המשפט המחוזי בחיפה ונדונו לעונשי מאסר.

לאחר אותם אירועים, ראיין הרב יוסי שטרן על ידי כתב "הארץ", מירון רפפורט ואמר: "הבאתי בחשבון שהתיישבות שלנו כאן עלולה להביא לחיסוך. לקחנו על עצמנו להיות במקום של מסירות נפש". לדבריו, המועקה שלו נובעת "מהמכבד הלאומי: כש אתה רואה במדינת ישראל שלטים גדולים של הרמזאן, אתה מרגיש מועקה, ייאוש.

אתה עלול להרגיש שהשכונה הזו כבר הלכה. אם המדינה תגיד לנו שעכו אבודה מבחינתה, שלא אכפת לה שיהיו פה מספר דים - אז נראה. אבל הממסד מאחורינו, יש לנו הרגשה שאנחנו רצויים, מוערכים. כדור שאם לא נלך להקפות, לא יקרה שום דבר, אבל אנחנו אידיאולוגים ומתנגדים כמו אידיאולוגים. אם כל אחד יחפש את השקט שלו, איך נשמור על הזכויות היהודיות?"

בשבוע שעבר השתתפתי בחנוכת בניין בקמפוס החדש של הישיבה. ראוי הרב שטרן להערכה רבה על פועלו. הוא הוכיח כיצד, בתבונה רבה ובכוח האידיאלים היהודיים, ניתן לחזק את היישוב היהודי בגליל.

פרכות רבות. בשנות החמישים, ימי העלייה הגדולה, נקלטו בעכו עולים רבים, ממגוון גלויות ישראל. העולים התבססו כלכלית בארץ וכשרצו לשפר דיור ומעמד, החלו לעזוב לכיוון יישובים אחרים באזור. כך החל תהליך הדרגתי של נטישת יהודים את עכו. במהלך השנים חוזר ועולה החשש שהעיר תאבד את צביונה היהודי.

בעת הזו, בשנת תשס"ב, קמה חבורה צעירה ואידיאליסטית, יוצאי ישיבת ההסדר במעלות במנהיגותו של הרב יוסי שטרן, ועשתה מעשה חלוצי. היא הקימה ישיבת הסדר בעכו. כתוצאה ממעשה זה, התגבשה סביב הישיבה קהילה דתית-ציונית. מפעל חלוצי זה תפס תאוצה ובשנת תשס"ו הקימה הישיבה את מדרשת הגליל

כאשר הינן נוסע בכבישי הגליל וצופה ביישובים הנמצאים בצירי הדרכים, הינן מבין עד כמה זקוק הגליל לתנופה חזוקה. האזור רחב וגדול אך מתיישבים יהודיים בו אין מספיק. בחלק מהמקומות התפתחו היישובים הערביים ונוצר החשש כי אם יהודים לא יחזרו לשטח במהירות, ישתנה המצב הדמוגרפי באזור לרעת ישראל.

כדאי ללמוד מהמצב המתרחש במספר יישובים בגליל ולקחת ממנו דוגמה להתיישבות שהיא גם התגלמות הציונות: יישובים כמו העשועה ומודשת מהווים דוגמה ומופת להתיישבות במסגרת קהילות דתיות-ציוניות, גישה התורמות לאיכות החינוך ולשמירת רת הצביון היהודי של הגליל, וגם ביישוב

בעת הזו, בשנת תשס"ב, קמה חבורה צעירה ואידיאליסטית, יוצאי ישיבת ההסדר במעלות במנהיגותו של הרב יוסי שטרן, ועשתה מעשה חלוצי. היא הקימה ישיבת הסדר בעכו. כתוצאה ממעשה זה, התגבשה סביב הישיבה קהילה דתית-ציונית

המערבי, לזכרו של בוגר הישיבה סגן עמיה מרחביה, שנפל בקרב כבינת ג'בל במלחמת לבנון השנייה. המדרשה עוסקת בהעברת תכנים וערכים במורשת היהודית הציונית בקרב בני ספר יסודיים, תיכונים וקבוצות מאורגנות. הפעילות מתבצעת באופן חוויי תי סביב סיורים מודרכים בעכו ובמסלולים בגליל המערבי.

לאורך השנים סבלה הישיבה מהתנכ" ליוות. כשהוקמה בשכונת וולפסון, מתוך רצון לחזק את השכונה ולמנוע נטישת משפחות יהודיות, סבלה מתקריות החיכר

מעלות התגבשה בשנים האחרונות קהילה תורנית הפועלת סביב מנהיגותו של הרב יהושע ויצמן, ראש ישיבת ההסדר.

בעכו נדמה כי ערכי האידיאליזם הדי ציונות מגיעים לרמה הגבוהה ביותר. כאשר מגיעים לעכו, שבה ר' יחיאל מפרז, מבעלי התוספות, הקים ישיבה יחד עם כ-300 מות למידיו, מגלים עיר יהודית חשובה. הרמ" ב"ן כתב בה את איגרת המוסר הירועה ואת דרשתו לראש השנה, ואילו הרמח"ל קבע בה את מושבו בסוף ימיו. על עכו עברו בעשורים האחרונים תה

גדעון רפאל בן מיכאל

והייתם נקיים מה' ישראל

פרשת הלינה של שר הביטחון ומשלחתו בבתי מלון יוקרתיים בעת קיום הסלון האווירי בפריז, שבאה לידי ביטוי בבזבוז כספי הציבור ללא נקיפת מצפון, מעלה את השאלה: האם לכל ענין צריך לכתוב כללי אתיקה או שאנו מצפים מכל מנהיג שינהג על פי קוד אתי ערכי שרכש אותו במהלך חייו ומנחה אותו בהתנהלותו היום-יומית כמנהיג. בגלל קוצר היריעה, אביא דברים על קצה המזלג כדי להאיר את עיני מנהיגינו.

לפני כניסת בני-ישראל לארץ, פונה משה לבני גד וראובן, בוודאי פנה אל נשיאי-מנהיגי השבטים, שיסייעו לשבטים לכבוש את הארץ, "ויאמר אליהם משה, אם תעשון את הדבר הזה, אם תחלצו לפני ה' במלחמה ועבר לכם כל חלוץ את הירדן ... ונכבשה הארץ לפני ה' ואחר תשובו והייתם נקיים מה' ומישראל ...". (במדבר לב, כ-כב). המשפט: **"והייתם נקיים מה' ומישראל"** נהפך למשפט מנחה להתנהלות יישרת דרך.

הגמרא, במסכת יומא (לח, ע"א) מביאה דוגמה להתנהגות על פי נורמה זו. מסופר על משפחת כוהנים מבית אבטינס **(כידוע, הכוהנים היו גם מנהיגים)**, שהיו ממונים על מעשה הקטורת בבית המקדש והקפידו על שמם הטוב וגם על מראית עין. "ועל דבר זה מזכירין אותם לשבח, מעולם לא יצאה כלה מבושמת מביתה, וכשנושאים אשה ממקום אחר, היו מתנין עמה שלא תתבסם, שלא יאמרו ממעשה הקטורת מתבסמין, לקיים מה שנאמר **והייתם נקיים מה' ומישראל**".

נחמיה, שהיה מנהיג העם ושימש כפחה מטעם השלטון הפרסי בתחילת תקופת בית שני, מעיד על עצמו, כיצד לא ניצל את מעמדו לבזבז משאבי ציבור. "גם מיום אשר ציווה אותי להיות פחם (פחה) בארץ יהודה משנת עשרים (446 לפני הספירה) ועד שנת שלושים ושתיים לארחתחשסתא המלך שנים שתיים עשרה, **אני ואחי לחם הפחה לא אכלתי**" (נחמיה ה, יד). לאמור, למרות שנחמיה היה יכול לגבות מסים מהעם מתוקף תפקידו כפחה, כדי לכלכל את בית הפחה, הוא לא גבה מסים, בעוד שהפחות אשר היו לפניו הכבידו על העם "ויקחו מהם בלחם ויין, אחר כסף-שקלים ארבעים, גם נעריהם (חייליהם) שלטו על העם **ואני לא עשית כן מפני יראת אלוקים**" (שם טו). יתרה מזאת, נחמיה ממשיך ואומר: "וגם במלאכת החומה הזאת החזקתי ושדה לא קנינו וכל נערי קבוצים שם על המלאכה" (שם טז), גם בבניין חומות ירושלים, שהיו הרוסות לאחר חורבן בית ראשון, עסקתי בשיקום החומות יחד עם נערי במשאבים שלי. אני ונערי לא רכשנו כל שדה מאחינו היהודים ובוודאי לא לקחנו שדות כעירבון תחת הכסף שהגיע לי כפחה מן המסים שיכולתי לגבות. גם מאה וחמישים איש, שהיו מסגל הפחה, **אכלו משולחני ולא ממסי העם**.

נחמיה התנהג בצניעות, משאביו לא היו מרובים, מכיוון, שהיה קשה לו לגבות מסים מהעם בגלל מצבם הקשה. יתרה מזאת, הוא שילם מכספו הפרטי עבור הוצאות פקידיו ועובדיו.

"ועם זה, לחם הפחה לא ביקשתי כי כבדה העבודה על העם הזה. זוכרה לי אלוקי לטובה, כל אשר עשיתי לעם הזה" (שם יח-ט).

אני קורא למנהיגי ישראל: אמצו את דבריו הקצרים הקולעים והאמיתיים של משה רבינו, גדול מנהיגי אומתנו "והייתם נקיים מה' ומישראל".

הכותב הוא מחבר הספר

"ערכי יסוד במנהיגות והנהגה ציבורית במקורות ישראל"

פורסם ב"מקור ראשון", ב' חשוון תש"ע, 20.10.2009

והייתם נקיים מה' וישראל
דודון רפאל בן מינאל

פרשת הלינה של שר הביטחון ומשלחתו בבתי מלון יוקרתיים במהלך הסיור האזורי בפריז, שבאה לידי ביטוי בבזבוז כספי ציבור, מעלה כמה שאלות עקרוניות: האם לכל עניין צריך לכתוב כללי אתיקה או שאנו מצפים ממנהיגינו שינתנו על פי קוד אתיקה שרכשו במהלך חייהם ומנחה אותם בהתנהלותם היומיומית כמנהיגים?

נחמיה התנהג בצניעות. משאביו לא היו מרובים, מכיוון שהיה קשה לו לגבות מסים מהעם בגלל מצבם הקשה. יתרה מזאת, הוא שילם מכספו הפרטי עבור הוצאות פקידיו ועובדיו. "ועם זה, לחם הפחה לא ביקשתי כי כבדה העבודה על העם הזה. זוכרה לי אלוקי לטובה, כל אשר עשיתי לעם הזה" (יח-ט)

דוגמה להתנהגות על פי נורמה זו. מסופר על משפחת כוהנים מבית אבטינס (כידוע, הכוהנים היו גם מנהיגים), שהיו ממונים על מעשה הקטורת בבית המקדש והקפידו על שמם הטוב וגם על מראית עין. "ועל דבר זה מזכירין אותם לשבת, מעולם לא יצאה כלה מבושמת מבתיהן, וכשנשאין אשה ממקום אחר, היו מתניין עמה שלא תתבסס, שלא יאיר

מרו ממעשה הקטורת מתבסמין, לקיים מה שנאמר והייתם נקיים מה' ומישראל". נחמיה, שהיה מנהיג העם ושימש כפחה מטעם השלטון הפרסי בתחילת תקופת בית שני, מעיד על עצמו, כיצד לא ניצל את מעמדו לסבוב משאבי ציבור. "גם מיום אשר ציווה אותי להיות פחם (פתוח) בארץ יהודה משנת עשרים (446) לפני הספירה ועד שנת שלשים ושתיים לארחתחשטא המלך שנים שנים עשרה, אני ואחי לחם הפחה לא אכלתי" (נחמיה ה, יד). לאמור, למרות שנחמיה היה יכול לגבות

לפני כניסת בני ישראל לארץ, פנה משה לבני גד וראובן, בודאי פנה אל נשיא-מנציגי היגיו השבטים, שיסייעו לשבטים לכבוש את הארץ, "ויאמר אליהם משה, אם תעשון את הדבר הזה, אם תחלצו לפני ה' במלחמה ועבר לכם כל חלוצי את הירדן... ונכבשה הארץ לפני ה' ואחרי תשובו והייתם נקיים מה' ומישראל..." (במדבר לב, כ"ב). המשפט: "והייתם נקיים מה' ומישראל" נהפך למשפט מנחה להתנהלות יישרת דרך.

הגמרא, במסכת יומא (לח, ע"א) מביאה

גדעון רפאל בן-מיכאל

לפיד ערכי ההולך לפני המחנה

מן הראוי הוא, שמעת לעת נספר על דמויות מופת מאנשי הציונות הדתית. הפעם אני רוצה לספר על אישה דגולה, אצילת נפש, צנועה ודינמית והיא חוה קרייצר.

חוה עלתה ארצה מפולין בשנת 1938. משנת 1940 היא תושבת חיפה ומכאן פעלה. בהגיעה ארצה היא התקבלה כפקידה בהסתדרות הפועל-המזרחי והצטרפה כחברה פעילה בארגון הפועלות של הפועל-המזרחי שממנו צמחה בעתיד תנועת "אמונה".

חוה פעלה למען הציבור בעוז ובמרץ. פעמה בלבה רוח דבורה הנביאה, שכידוע הוסיפו לשמה שתי מילים: "אשת לפידות". יש המפרשים ש"לפידות" זה בכלל לא שם של אדם, הכוונה היא לא לאשתו של לפידות אלא "אישה לפידית", אישה נלהבת ולוהטת. **מצודת דוד** מפרש: "ר"ל אשת חיל זריזה במעשיה כלפיד אש והוא עניין מליצה" **המלבי"ם** מפרש: "אשת לפידות- שהיו מעשיה בזריזות והתלהבות כלפידים". כך פעלה חוה. היא הייתה לפיד ערכי שהלך לפני המחנה.

עם החלטת האו"ם על הקמת מדינת ישראל הייתה פעילה מטעם ארגון הפועלות בעזרה לארגון ההגנה ומגויסי מלחמת הקוממיות וכן שימשה מקשרת ומפעילה במטה של הישוב היהודי שהוקם בחיפה. עם גבור גלי העלייה הגדולים לאחר מלחמת העצמאות, יזמה והקימה בשם ארגון הפועלות את "בית חלוצות", שהיה בית חם שבו נקלטו ועברו אלפי עולות שהגיעו בודדות לארץ לאחר שמשפחותיהן נכחדו בשואה. בבית זה מצאו ניצולות השואה אוירה חמה ותומכת וסייעו לנשים למצוא מקומות תעסוקה. האווירה בבית זה הייתה דתית וברוח הציונות הדתית.

עשרות שנים פעלה במרץ וללא ליאות בקידום ובפיתוח ושגשוג של רשת מוסדות חינוך לגיל הרך של "אמונה" באזור חיפה והצפון. מוסדות החינוך שגשגו והיא ראתה ברכה בעמלה.

חוה קיבלה גם על עצמה לכהן בהתנדבות כיו"ר אמונה בחיפה. היא הפעילה פעולות תרבות וחברה בקרב נשות היהדות הציונית דתית והפעילה מתנדבות רבות שפעלו למען עולים, חולים וקשישים.

בעלה יוסף היה עזר שכנגדה. איש רב פעלים בתורה, בעבודה ובגמילות חסדים. אדם שהתפרנס מעמל יומו, מעבודתה קשה. לאחר שעות העבודה הקשות הקדיש עיתותיו ללימוד תורה. היה תלמיד חכם מובהק ובקי בספרי הרמב"ם.

לחוה ויוסף לא היו ילדים משלהם. עם פרישתם לגמלאות הם זכו במאות ילדים ממוסדות החינוך של ישיבות בני-עקיבא. הם הקדישו את כספם שצברו בעמל רב משנות עבודתם לפיתוח מוסדות החינוך. הם ראו בחינוך את חזות הכל והאמינו בחזון החינוכי של הציונות הדתית. בתחילה, החליטו לתמוך בישיבת בנ"ע "תקוות יעקב" בשדה יעקב ותרמו כספים להקמת בית מדרש לישיבה. במועד מאוחר יותר תרמו ספר תורה לישיבה וכן הקפידו לתמוך בשיפוצי בניי הישיבה. הזוג קרייצר המשיכו במפעלם האדיר ותרמו כספים נוספים להקמת אודיטוריום ובית כנסת באולפנת "סגולה" בקרית מוצקין.

עם פטירתו של בעלה יוסף המשיכה חוה את מפעלם המשותף ותרמה כספים נוספים להקמת בנין רב-תכליתי בישיבת בנ"ע בקרית שמואל – חיפה וכן חדר אוכל גדול המשמש גם כאולם רב-תכליתי בישיבת ההסדר שבעכו.

נוסף על תרומותיה, מדי שנה בשנה היא מחלקת מלגות לתלמידי כל המוסדות הנ"ל. והשנה היא הרחיבה את מתן המלגות גם לישיבת בנ"ע יבנה –חיפה.

כישוריה והיכולות הבלתי נדלות למען הציבור הביאו גם למינויה כנציגת הציבור בבית הדין לעבודה.

מועצת העיר חיפה החליטה להעניק לה את התואר והעיטור של "יקיר העיר" על תרומתה המשמעותית למען הציבור כולו.

מהכספים שחווה ובעלה חסכו מעמל עבודתם, מעולם לא עשו לביתם. עד היום גרה חוה בדירה צנועה מאד הנמצאת בשכונה לא יוקרתית בחיפה. מחסכונותיה הייתה יכולה לרכוש דירה במרומי הכרמל ודברי מותרות נוספים. האישה הגדולה הזו החליטה שחסכונותיה ינותבו רק למטרה אחת ויחידה והיא פיתוח מערכת החינוך הציונית דתית במדינת ישראל.

פורסם ב"מקור ראשון", כו תשרי תש"ע, 14.10.2009

לפיד ערני לפני המחנה

גדעון רפאל בן-מיכאל מספק קווים לדמותה של אשה דתית-לאומית אצילה, חוה קרייצר

דתו הקשה. לאחר שעות העבודה הקדיש עיתותיו ללימוד תורה. היה תלמיד חכם מובהק ובקי בספרי הרמב"ם. לחוה ויוסף לא היו ילדים משלהם. עם פרישתם לגמלאות הם זכו במאות ילדים ממוסדות החינוך של ישיבות בני עקיבא. הם הקדישו את הכסף שצברו בעמל רב משנות עבודתם לפיתוח מוסדות החינוך. הם ראו בחינוך את חזות הכל והאמינו בחזון החינוכי של הציונות הדתית. בתחילה חזרו לתמוך בישיבת בני"ע "תקוות יעקב" בשדה יעקב, ותרמו כספים להקמת בית מדרש לישיבה. כמובן מאוחר יותר תרמו ספר תורה לישיבה וכן הקפידו לתמוך בשיפוץ בנייני הישיבה. הווג קרייצר צר המשיך במפעלים האדיר ותרם כספים נוספים להקמת אוניטוריום ובית כנסת באולפנת "סגולה" בקרית מוצקין. מהכספים שחווה ובעלה חסכו מעמל עבודתם, מעולם לא עשו לביתם. עד היום גרה חוה בדירה צנועה מאוד, הנמצאת בשכונה לא יוקרתית בחיפה. מחסכונו תיה היתה יכולה לרכוש דירת פאר ודברי מותרות, אך האישה הגדולה הזו החליטה שחסכונוטיה ינותבו רק למטרה אחת ויחידה: פיתוח מערכת החינוך הציונית דתית במדינת ישראל.

גם לאחר פטירת בעלה המשיכה חוה לתרום, ונוסף, היא מחלקת מדי שנה מל"גטת לתלמידי המוסדות. כישוריה הביאו גם למיגויה כנציגת הציבור בבית הדין לעבודה. לאחרונה החליטה מועצת העיד חיפה להעניק לה את התואר והעיסור של "יקיר העיר" על תרומתה המשמעותית למען הציבור כולו.

לוח בעזרה לארגון ההגנה ומגויסי מלחמת הקוממויות וכן שימשה מקשרת ומפעילה במטה היישוב היהודי שהוקם בחיפה. עם גבור גלי העלייה הגדולים לאחר מלחמת העצמאות, יומה והקימה בשם ארגון הפועלות את "בית חלוצות", שהיה בית חם בו נקלטו ועברו אלפי עולות שהגיעו בודדות לארץ לאחר שמשפחותיהן נכחדו בשואה. בבית זה מצאו ניצולות השואה אווירה חמה ותומכת וסייעו לנישים למצוא מקומות תעסוקה. האווירה בבית הזה הייתה דתית וברוח הציונות הדתית. עשרות שנים פעלה כמרץ וללא ליאות בקידום, בפיתוח ושגשוג רשת מוסדות חינוך לגיל הרך של "אמונה" באזור חיפה והצפון. מוסדות החינוך שגשגו והיא

מן הראוי הוא, שמעת לעת נספר על דמויות מופת מאנשי הציונות הדתית. הפעם אני רוצה לספר על אישה דגולה, אצילת נפש, צנועה ודינמית והיא חוה קרייצר. חוה עלתה ארצה מפולין בשנת 1938. החל משנת 1940 היא תושבת חיפה ושם פעלה כל שנותיה. בהגיעה ארצה התקבלה כפקידה בהסתדרות הפועל המזרחי והצטרפה כחברה פעילה בארגון הפועלות של הפועל המזרחי שממנו צמחה בעתיד תנועת "אמונה". חוה פעלה למען הציבור בעוז ובמרץ. פעמה בלבה רוח דבורה הנביאה, שכי דוע הוסיפו לשמה שתי מילים: "אשת לפידות". יש המפרשים ש"לפידות" אינו כלל שם של אדם, אלא הכוונה היא

עד היום גרה חוה בדירה צנועה מאוד, הנמצאת בשכונה לא יוקרתית בחיפה. מחסכונוטיה היתה יכולה לרכוש דירת פאר ודברי מותרות, אך האישה הגדולה הזו החליטה שחסכונוטיה ינותבו רק למטרה אחת ויחידה: פיתוח מערכת החינוך הציונית דתית

ראתה ברכה בעמלה. חוה קיבלה על עצמה לכהן בהתנדבות כיו"ר אמונה בחיפה. היא הפעילה פעו"לוח תרבות וחברה בקרב נשות היהדות הציונית דתית והפעילה מתנדבות רבות שפעלו למען עולים, חולים וקשישים. בעלה יוסף היה עוז כנגדה. איש רב פעלים בתורה, בעבודה ובגמילות חס"דים. אדם שהתפרנס מעמל יומו, מעבר

ל"אישה לפידית", אישה נלהבת ולוהטת. מצודת דוד מפרש: "ר"ל אשת חיל וריוה במעשיה כלפיך אש והוא עניין מליצה". המלבי"ם מפרש: "אשת לפידות - שהיו מעשיה בוריוות והתלהבות כלפידים". כך פעלה חוה. היא היתה לפיד ערכי שהלך לפני המחנה. עם החלטת האו"ם על הקמת מדינת ישראל, היתה פעילה מטעם ארגון הפוע

- 81 -

גדעון רפאל בן-מיכאל

האיש שהיה שם

מעת לעת אני מספר על דמויות מופת מאנשי הציונות הדתית. הפעם אני רוצה לספר על משה פורת, אוד מוצל מתופת השואה, חבר קיבוץ שלוחות, מחנך דגול וצנוע אשר לקח על עצמו לספר את קורות השואה דרך סיפורו האישי לאלפי תלמידים בבתי הספר ובמשלחות הנוער לפולין.

משה פורת נולד בהאידונאנאש, בצפון מזרחה של הונגריה. את בר-המצוה "חגג" במרתף של בית חרושת ללבנים בדברצן, ששימש כתחנת ריכוז של יהודי האזור לפני הישלחם לאושוויץ. זה היה בקיץ 1944, חודשים אחדים לאחר השתלטות הגרמנים על הונגריה וסגירתם של היהודים בגטאות במקומותיהם. בשל צירוף מקרים חריג הגיע הנער משה עם אמו ואחיו למחנה עבודה בווינה ומשם במצעד המוות למאוטהאוזן. עשרות מבני משפחתו מצאו את מותם במחנות העבודה והמוות - ביניהם אביו, אמו ואחיו הבכור.

משה, מצא עוז ותעצומות נפש לקום ולהתרומם מאפר השואה. בעודו באיטליה, התגייס להגנה ועבר הכשרה צבאית. בעיצומה של מלחמת הקוממיות הגיע ארצה כמגוייס גח`ל - והוא כמעט בן 17 שנה. לאחר שנת הכשרה בכפר הנוער הדתי, הגיע לקבוצת שלוחות שבעמק בית שאן, עוד בטרם עלתה הקבוצה למקומה הנוכחי. עסק במגוון עבודות ותפקידים: נוטע, קומונר בבני עקיבא, מורה ומדריך בחברת נוער, שליח עלייה בדרום אפריקה ורודסיה; וכן עסק בחינוך בשירותי רווחה ובענייני בטחון בקיבוצו ובמועצה האזורית.

בספרו "באמונה בחסד וברחמים" הוא פורש את סיפורם של ילדים שגורשו בקיץ 1944 עם אמם מעיירת הולדתם לעבר אושוויץ, אך נקלעו לעבודת כפיית בווינה. לקראת סוף המלחמה מצאו עצמם מורדפים במצעד המוות למאוטהאוזן, שם זכו להקביל את הצבא האמריקאי ששחררם מן העבדות. עד שהגיעו למחוז חפצם - ארץ ישראל - היה עליהם להיטלטל ולחצות גבולות במשך שלוש שנים.

רק שלושים שנה לאחר השואה, בשנת תשל"ו-1976 נפתח סגור ליבו, כאשר נענה למורה נילי מבית הספר המשותף של משקי הקיבוץ הדתי בשדה אליהו לספר על קורותיו בשואה לתלמידי התיכון. משה מקדיש עיתותיו בהנחלת זיכרון השואה לבני הנוער. הוא מופיע בבתי הספר ומצטרף כאיש עדות

למשלחות בני הנוער לפולין. משה ניחן ביכולת מופלאה לספר את קורותיו לבני הנוער. הינו מחנך מעולה, הממלא את שליחותו בדביקות, ברגישות, במסירות רבה והכל בהתנדבות. משה קיבל מאות מכתבי תגובה מבני נוער. הוא כינסם בספר "קשר בל ינתק" – מכתבים אל "סבא משה". מהמכתבים, הינך למד, מה עוצמתה החינוכית-ערכית של מתן עדות בפני תלמידים.

כותבת נעמה: "תמיד היו לי שאלות וספקות בקשר לאמונה, אבל השבוע חשבתי על קרובי משפחתי ועליך. ראיתי, איך אתה כמותם, עברת כל-כך הרבה תלאות וייסורים ונשאת יהודי מאמין ושומר מצוות. לכן, גם אם יש לי בעיות עם הנושא והרבה שאלות, אני מרגישה חובה מסוימת וגם רצון חזק מאד לנסות ולמצוא את הדרך להאמין, מכיוון שאתה הצלחת, אין שום סיבה בעולם שאני לא אוכל".

כותבת אדווה: "אין לי שושלת משפחתית שהייתה בשואה ותמיד איכשהו בתת מודע, זה הפריע לי. הרגשתי רע עם זה וקשה לי להסביר למה. זה נשמע ממש מוזר ואפילו אני לא מבינה את זה אבל ככה הרגשתי. וברגשות לא שולטים. כך שאף פעם לא שמעתי סיפורים מבני משפחה על מה שעבר עליהם 'שם' ולא יכולתי להתרגש איתם.

במסע הזה חשתי שבעצם כל עם ישראל הוא מעין משפחה גדולה ומיוחדת תודות לך! במסע הזה. לאט לאט נבנתה לי תחושה שאני יכולה לפנות אליך בחופשיות כמעט גמורה, לדבר איתך ולשתף אותך, ממש כמו סבא. עכשיו אני מרגישה שאני אחת מצאצאי ניצולי השואה, ואני גאה בזה ומתכוונת לזכור זאת ולהזכיר לכולם".

פורסם ב"מקור ראשון", ט"ו כסלו תש"ע, 2.11.2009

מעט לעת אני מבקש לספר על דמויות מופת מאנשי הציונות הדתית. משה פורת הוא אחד מאלו. אוד מוצל מתופת השואה, חבר קיבוץ שלר חות, מחנך דגול וצנוע אשר לקח על עצמו לספר את קורות השואה דרך סיפורו האישי לאלפי תלמידים בבתי הספר ובמשלחות הנוער לפולין.

משה פורת נולד בהאידיגאנאש, בצפון מזרחה של הונגריה. את בריחה מצוה "חגג" במרתף של בית חרושת ללבנים בדברצן, ששימש כתחנת ריכוז של יהודי האזור לפני הישלחם לאושוויץ. זה היה בקיץ 1944, חודשים אחדים לאחר השתלטות הגרמנים על הונגריה וסגירתם של הרי הודים בנסאות במקומותיהם. בשל צירוף מקרים חריג, הגיע הנער משה עם אמו ואחיו למחנה עבודה בווינה ומשם במצעד המוות למאוטהאוזן. עשרות מבני משפחתו מצאו את מותם במחנות העבודה והמוות - ביניהם אביו, אמו ואחיו הבכור. משה מצא עוז ותעצומות נפש לקום ולהתרומם מאפר השואה. בעודו באיטליה, התגייס להגנה ועבר הכשרה צבאית. בעיצומה של מלחמת הקוממיות הגיע ארצה כמגוייס גח"ל - והוא כמעט בן 17.

לאחר שנת הכשרה בכפר הנוער הדתי, הגיע לקבוצת שלוחות שבעמק בית שאן, עוד בטרם עלתה הקבוצה למקומה הנוכחי.

עסק במגוון עבודות ותפקידים: נוטע, קומנור בבני עקיבא, מורה ומדריך בחברת נוער, שליח עלייה בדרום אפריקה ורודי סיה; וכן עסק בחינוך בשירותי רווחה ובי ענייני בטחון בקיבוצו ובמועצה האזורית. בספרו "באמונה בחסד וברחמים" הוא פורש את סיפורם של ילדים שגרו רשו בקיץ 1944 עם אמם מעיירת הולדתם לעבר אושוויץ, אך נקלעו לעבודת כפיית בווינה.

לקראת סוף המלחמה מצאו עצמם נרדפים במצעד המוות למאוטהאוזן, שם זכו להקביל את הצבא האמריקני ששחררם מן העבודות. עד שהגיעו למחנה הפצם - ארץ ישראל - היה עליהם להיטלטל ולחצות גבולות במשך שלוש שנים.

רק שלושים שנה לאחר השואה, בשנת תשל"ו, (1976) נפתח סגור ליבו, כאשר נענה למורה נילי מבית הספר המשותף של משקי הקיבוץ הדתי בשדה אליהו לספר על קורותיו בשואה לתלמידי התיכון.

משה מקדיש עיתותיו בהנחלת זיכרון השואה לבני הנוער. הוא מופיע בבתי הספר ומצטרף כאיש עדות למשלחות בני הנוער לפולין. משה ניחן ביכולת מופלאה לספר את קורותיו לבני הנוער.

הינו מחנך מעולה, הממלא את שליחותו בדביקות, ברגישות, במסירות רבה והכל בהתנדבות.

משה קיבל מאות מכתבי תגובה מבני נוער. הוא כינסם בספר "קשר כל ינתק" - מכתבים אל "סבא משה". מהמכתבים, היגד למד, מה עוצמתה החינוכית-ערכית של מתן עדות בפני תלמידים.

כותבת אדווה: "אין לי שושלת משפחתית שהייתה בשואה ותמיד איכשהו באת מודע, זה הפריע לי. הרגשתי רע עם זה וקשה לי להסביר למה. זה נשמע ממש מוזר ואפילו אני לא מבינה את זה אבל ככה הרגשתי. וברגשות לא שולטים. כך שאף פעם לא שמעתי סיפורים מבני משפחה על מה שעבר עליהם 'שם' ולא יכולתי להתרגש איתם.

"כמסע הזה חשתי שבעצם כל עם יש ראל הוא מעין משפחה גדולה ומיוחדת תודות לך! במסע הזה. לאט לאט נבנתה לי תחושה שאני יכולה לפנות אליך בחר פשויות כמעט גמורה, לדבר איתך ולשתף אותך, ממש כמו סבא.

עכשיו אני מרגישה שאני אחת מצאצאי אי ניצולי השואה, ואני גאה בזה ומתכוונת לזכור זאת ולהזכיר לכולם".

הכותבת היא יו"ר הוועד המנהל של המכון ללימודי שואה ע"ש יה. אייב שיץ - חיפה.

גדעון רפאל בן-מיכאל

המדריך השלם למחנכי ישראל

החודש, חל יום הזיכרון לאדמו"ר מפיאסצ'נה, הרב קלונימוס קלמיש שפירא, שנרצח ב-ד' מרחשוון תש"ד במחנה טרוניקי ע"י לובלין שבפולין. האדמו"ר ידוע לרבים בזכות דרשותיו שניתנו בימי האימים בגטו ורשה וקובצו ב"ספר אש קודש".

האדמו"ר היה ידוע גם כמחנך מובהק וכתב ספרים תורניים בענייני חינוך. חשבתי שבימים אלה כאשר מערכת החינוך עסוקה בסוגיות של חינוך לערכים ומניעת אלימות חשוב להביא לקדמת הבמה את ספרו החשוב והמרתק "חובת התלמידים" כדי להשלים את החסר בחוק זכויות התלמיד, תשס"א-2000 שחוקק ע"י כנסת ישראל.

כאשר החוק חוקק, הופתעתי מתוכנו הלא-מושלם של החוק. בחוק נכתבו דברים חשובים לגבי זכויות התלמידים אך במקביל לא נכתבה אפילו מילה אחת על חובות התלמידים. רבים מהמחנכים התרעמו על כך. למרבה הצער עד היום לא נעשה דבר לתיקון המעוות.

ספרו של האדמו"ר משמש כמדריך נפלא לכל מחנך. בעיקרו, תכני הספר מופנים למחנכים דתיים, אך אין ספק שהמתודות החינוכיות הגלומות בספר זה ניתנות ליישום גם בחינוך הממלכתי.

האדמו"ר אינו מתעלם מזכויות התלמידים. להיפך, הוא מדגיש אותן ביתר שאת, אך בחוכמתו ובתבונתו החינוכית הוא שילב את זכויות וחובות התלמידים כמקשה אחת.

האדמו"ר ראה בתלמיד כמשתתף בתהליך החינוכי של עצמו וכך כתב: "לא די ללמד את הנער, רק שחוב עליו לשמוע לקול המחנך ותו לא, כי לא יועיל בזה בלבד, כי לבסוף יראה את רבו למתנגדו ועריץ זר עליו... העיקר הוא להכניס בלבו דעה זו, שידע שהוא, הנער בעצמו, הוא עיקר המחנך, לא קטן ונער הוא, רק נצר מטעי ה' בכרם בית ישראל הוא, ועליו הטיל ה' חוב זה לגדל ולחנך את הנצר הזה, את עצמו, לעץ גדול עץ החיים, ולעשותו לעבד ה' צדיק וגדול בתורה". בהמשך הוא מסביר לתלמידים, מדוע חובתם ללמוד. לא מתוך כפייה אלא מתוך צורך פנימי להשתלבותם בחיים היהודיים האמיתיים.

וכך ממשיך האדמו"ר: "דבר ה' אליך, נער ישראל, עשה אוזניך כאפרכסת לשמוע את תשובת אביך שבשמים לך, אשר שם בפי נביאיו וחכמיו בתורתו הקדושה, ואנחנו רק נלקט אחד לאחד את דבריו הקדושים כלהבות אש אליך, למען תתחזק להיעשות ארז מארזי הלבנון אשר נטע ה'".

האדמו"ר איננו מאמין בדרכי כפייה בחנוך "מטרה גדולה זו לנו, לא לכפות אותך שתלך בדרך ה' בעל כורחך, רק שגם בעצמך תרצה ללכת בו, כי לא בעשיותיך הטובות לבד אנו מסתפקים, רק שגם אתה בעצמך תהיה טוב אנו רוצים כפי שאמרנו לך".

האדמו"ר מטיל את אחריות החינוך על התלמידים ומציב בפניהם אתגר חשוב והוא המשך קיומו הרוחני של עם ישראל. "ואפשר כל אחד מכם על חבריו יסמוך ויאמר: גדולי ישראל משאר הבחורים זולתי, יצמחו. ואני אתרשל ואתעצל.

אבל אם להתרשל, גם חבריך כמוך יתרשלו והם עליך יסמוכו, ותורה מה תהא עליה, עם ישראל גוי קדוש מה יהא עליו, השכינה הקדושה מה תהא עליה. נער ובחור ישראל, לומד תורה ודורש את ה' כגדול כקטן, על כל אחד מכם החוב מוטל לגלות מקרבו את נשמת ישראל ולעשות את עצמו לעמוד, אשר בית ישראל ישען עליו, אין בכם אף אחד אשר יוכל לפטור את עצמו מן האחריות הזאת".

הבאתי רק מקצת דבריו העמוקים והמאירים של האדמו"ר. אני קורא לכל מחנך ומחנכת לעיין בספר זה. גם כיום, יכול ספר זה לשמש כמדריך אולטימטיבי לציבור מחנכי ישראל.

פורסם ב"מקור ראשון", טו חשוון תשס"ט, 2.11.09

המדריך השלם למחנכי ישראל

גדעון בן מיכאל

נער ישראל, עשה אוניך כאפרכסת לשמוע את תשובת אביך שבשמים לך, אשר שם בפי נביאיו חכמיו בתורתו הקדושה, ואנחנו רק נלקט אחד לאחד את דבריו הקדושים כל הבת אש אליך, למען תתחוק להיעשות ארוז מארזי הלבנון אשר נטע ה'".

האדמו"ר אינו מאמין בדרכי כפייה בחי" נוך: "מטרה גדולה זו לנו, לא לכפות אותך שתלך בדרך ה' בעל כורחך, רק שגם בעצמך תרצה ללכת בו, כי לא בעשיותך הטובות לבד אנו מסתפקים, רק שגם אתה בעצמך תהיה טוב אנו רוצים כפי שאמרנו לך".

האדמו"ר מטיל את אחריות החינוך על התלמידים ומציב בפניהם אתגר חשוב והוא המשך קיומו הרוחני של עם ישראל. "ואפי' שר כל אחד מכם על חבריו יסמוך ויאמר: גדולי ישראל משאר הבחורים וולתי, וצמחו. ואני אתרשל ואתעצל. אבל אם להתרשל, גם חבריך כמוך יתרשלו והם עליך יסמוך כו, ותורה מה תהא עליה, עם ישראל גוי קדוש מה יהא עליו, השכינה הקדושה מה תהא עליה. נער ובחור ישראל, לומד תורה ודורש את ה' כגדול כקטן, על כל אחד מכם החוב מוטל לגלות מקרבו את נשמת ישראל ולעשות את עצמו לעמוד, אשר בית ישראל ישען עליו, אין בכם אף אחד אשר יוכל לפטור את עצמו מן האחריות הזאת".

הבאתי רק מקצת דבריו העמוקים והמאירים של האדמו"ר. אני קורא לכל מחנך ומחנכת לעיין בספר זה. גם כיום, יכול ספר זה לשמש כמדריך אולטימטיבי לציבור מחנכי ישראל.

החודש חל יום הזיכרון לאדמו"ר מפיאסצ'נה, הרב קלונימוס קלמיש שפירא, שנרצח ביד מרחשוון תש"ד במרתנה טרוניקי על יד לובלין שבפולין. האדמו"ר דמו"ר ידוע לרבים בזכות דרשותיו שניתנו בימי האימים בגטו ורשה וקובצו ב"ספר אש קודש".

ספרו של האדמו"ר משמש כמדריך נפלא לכל מחנך. האדמו"ר אינו מתעלם מזכויות התלמידים. להיפך, הוא מדגיש אותן ביתר שאת, אך בחוכמתו ובתבונתו החינוכית הוא שילב את זכויות וחובות התלמידים כמקשה אחת.

האדמו"ר היה ידוע גם כמחנך מובהק, וכתב ספרים תורניים בענייני חינוך. חשיבותו שבימים אלה, כאשר מערכת החינוך עסוקה בסוגיות של חינוך לערכים ומגניעת אלימות, חשוב להביא לקדמת הבמה את ספרו החשוב והמרתק "חובות התלמידים" כדי להשלים את החסר בחוק זכויות הילד, למיד, תשס"א 2000 שחוקק על ידי כנסת ישראל.

כאשר החוק חוקק, הופתעתי מתוכנו הלא־מושלם. בחוק נכתבו דברים חסרי בים לגבי זכויות התלמידים, אך במקביל לא נכתבה אפילו מילה אחת על חובות התלמידים. רבים מהמחנכים התרעמו על כך. למרבה הצער עד היום לא נעשה דבר לתיקון המעוות.

ספרו של האדמו"ר משמש כמדריך

נפלא לכל מחנך. בעיקרו, תכני הספר מופיעים למחנכים דתיים, אך אין ספק שהמתרגמת החינוכית הגלומות בספר זה ניתנת ליישום גם בחינוך הממלכתי. האדמו"ר אינו מתעלם מזכויות התלמידים. להיפך, הוא מדגיש אותן ביתר שאת, אך בחוכמתו ובתבונתו החינוכית הוא שילב את זכויות

וחובות התלמידים כמקשה אחת. האדמו"ר ראה בתלמיד משתתף בתהליך החינוכי של עצמו, וכך כתב "לא די ללמד את הנער, רק שתובה עליו לשמוע לקול המחנך ותו לא, כי לא יועיל בזה בלבד, כי לבסוף יראה את רבו למתנגדו ועריץ זו עליו... העיקר הוא להכניס בלבו דעה זו, שידע שהוא, הנער בעצמו, הוא עיקר המדריך, לא קטן ונער הוא, רק צר מטעי ה' בכרם בית ישראל הוא, ועליו הטיל ה' חוב זה לגדל ולחנך את הנצר הזה, את עצמו, לעץ גדול עץ החיים, ולעשותו לעבד ה' צדיק וגדול בתורה". בהמשך הוא מסביר לתלמידים מדוע חובתם ללמוד. לא מתוך כפייה אלא מתוך צורך פנימי להשתלבותם בחיים היהודיים האמיתיים.

וכך ממשיך האדמו"ר: "דבר ה' אליך,

גדעון רפאל בו-מיכאל

שינוי ארגוני בציונות הדתית

ידוע לכל בר בי רב שהציונות הדתית כממסד נמצאת במשבר עמוק ואינה מצליחה לאחות את קרעיה. אנשים המזוהים עם הציונות הדתית פעילים ומצביעים לקשת מגוונת של מפלגות. מאידך, אנו יודעים היטב שאידיאולוגיה של הציונות שרירה וקיימת, פועמת ויוצרת. על פי נתוני משרד החינוך לומדים בשנה"ל תש"ע בחינוך הממלכתי הכללי כ-600,000 תלמידים ובחינוך הממלכתי דתי כ-200,000 תלמידים. זו הצבעת אמון גבוהה בדרכה של הציונות הדתית. יתכן, שאנו נמצאים עתה בתהליכי שינוי בדפוסי ההצבעה לכנסת. בסיטואציה זו, נשאלת השאלה: מי ידאג לצרכים של הציונות הדתית בחינוך ובהתיישבות? מי ייאבק על צביונה היהודי של המדינה? מי ידאג לכל המפעל המפואר של השירות הלאומי? מי ידאג לשיבות ההסדר והמכינות הצבאיות?

מתוך דאגה לעתידה של הציונות הדתית, אני מעלה רעיון שראוי לדיון ציבורי. אני מציע להקים מסגרת ארגונית חדשה שתיקרא: ההתאחדות הכללית של הציונות הדתית. מסגרת זו לא תהייה מסגרת פוליטית שתרופף לכנסת. במסגרת זו יהיו חברים המזדהים עם דרכה של הציונות הדתית, חבריה יהיו מוכנים לפעול ולסייע למימוש דרכה ולדאוג לצרכיה. כל חבר בהתאחדות זו יכול להשתייך לכל מפלגה בכנסת ישראל.

בשיחותיי עם הציבור, אני למד שהמשולש הערכי: תורת ישראל, עם ישראל וארץ ישראל נטוע בקרב הציבור הציוני הדתי כולו. נוכל להוסיף למשולש זה גם את הקשר הבל ינתק עם המדינה והשפעה על צביונה היהודי בכל מערכות החיים.

נראה לי, שעם בסיס משותף זה נוכל לאחד את כל הכוחות, צעירים ומבוגרים כאחד.

כיצד תפעל מסגרת זו? כל המזדהה עם האידיאולוגיה שהבאתי, יוכל להיות חבר בהתאחדות. כל חבר שיירשם ישלם מס חבר. מסי החבר ותרומות שיתקבלו יחזיקו את המסגרת הארגונית שתהייה צנועה מאד. מוסד העל של ההתאחדות תהייה המליאה שתמנה 70 חברים שייבחרו על בסיס אישי ולא מפלגתי. המליאה תבחר את הוועד המנהל ובעלי התפקידים. בהצעתי אני מביא

את המסגרת הכללית. אם הרעיון יתקבל, יתקיימו דיונים בין חבר המייסדים שיציעו את החזון ומטרות ההתאחדות, המבנה הארגוני, דרכי בחירה, תפעול ההתאחדות ועוד.

לחזוק דברי, אביא את דבריו הקולעים של הרב קאלישר ממבשרי הציונות הדתית שכתב בספרו דרישת ציון: "ועתה למה אנו מחשים, עד מתי לא נעשה גם אנחנו לביתנו. עד אנה נאהב זרים, נחבק אדמת נכר, ונחשוב כי בכוסף הלב לבד נעוף ההרה הר הקודש? לא כן אחי! כי אם בפוך ובלבבך לעשות, הכל לפי רוב המעשה, כי המחשבה בלי מעשה כנשמה בלי גוף. אם נתחזק בפועל כפינו, אם נגביה עוף אל אדמת קודש לנטוע ולבנות וליסד ולהצמיח, עינינו תחזינה כי צמחה יברך ויריק לנו ברכה עד בלי די, וישתבח בשבח ארץ הקדושה. ועל ידי זה מעט תסובב גאולת ישראל...בואו ונתחזקה בעד עמנו ובעד ארצנו ונייסד חברת ארץ נושבת, אשר בה יתחברו רעים אהובים. זה יאמר: לד' אני, ויקנה ארץ, וזה יתן ידו לד' אלקינו להרים תרומת צדקה איש כפי נדבת לבו ורוחו הטהורה ולפי הברכה אשר ברכו ד' ברב עושר, ויטעו כרמיה, ויעשו פרי לצדקה, ויחזיקו יד אחינו לעלות שמה ולישב שמה איש תחת גפנו ותחת תאנתו וזיתו, ולא לידי מתנת בשר ודם תהיינה עינינו נשואות, רק מתוקה שנת העובד אדמת קודש תהיה".

כתבתי את דברי, מכיוון שאני סבור, שהציונות הדתית חפצה מאד בקיומה ובהמשך דרכה. היא זקוקה לשינוי ארגוני כדי להעלותה על דרך המלך.

פורסם בעיתון "מקור ראשון", ז' מרחשוון תש"ע, 24.10.2009

שינוי ארגוני בציונות הדתית

גדעון רפאל בן-מיכאל

גתי. המליאה תבחר את הוועד המנהל ובעלי התפקידים. בהצעתו אני מביא את המסגרת הכללית. אם הרעיון יתקבל, יתקיימו דיונים בין חבר המייסדים שיציעו את החזון ומטרות ההתאחדות, המבנה הארגוני, דרכי בחירה, תפעול ההתאחדות ועוד.

לחיווק דבריו, אביא את דבריו הקולעים של הרב קלישר, ממבשרי הציונות הדתית, שכתב בספרו דרישת ציון: 'ועתה למה אנו מחשיים, עד מתי לא נעשה גם אנחנו לביטנו. עד אנה נאהב זרים, נחבק אדמת נכר, ונחשוב כי בכוסף הלב לבד נעוף ההרה הר הקודש? לא כן אהי! כי אם בפיך ובלבבך לעשות, הכל לפי רוב המעשה, כי המחשבה בלי מעשה כנשמה בלי גוף. אם נתחוק בפועל כפינו, אם נגביה עוף אל אדמת קודש לנטוע ולבנות וליסד ולהצ' מית, עינינו תחוינה כי צמחה יכרך וידיק לנו ברכה עד בלי די, וישתבח בשבת ארץ הקודש. ועל ידי זה מעט תסוכב גאולת ישראל... כואב ונתחוקה בעד עמנו ובעד ארצנו ונניסד חברת ארץ נושבת, אשר בה יתחברו רעים אוהבים. זה יאמר: לד' אני, ויקנה ארץ, וזה יתן ידו לד' אלקינו להורים תרומת צדקה איש כפי נדבת לבו ורוחו הטהורה ולפי הברכה אשר ברכו ד' ברב עושר, ויטעו כרמיה, ויעשו פרי לצדקה, ויחזיקו יד אחינו לעלות שמה ולישב שמה איש תחת גפנו ותחת תאגנו וזיתו, ולא לידי מתנת כשר דם תהיינה עינינו נשואות, רק מתוקה שנת העובד אדמת קודש תהיה'.

אני סבור שהציונות הדתית חפצה מאוד בקיומה ובהמשך דרכה. היא זקוקה לשינוי ארגוני כדי להעלותה על דרך המלך.

גרת זו לא תהיה פוליטית ולא תרוץ לכנסת. במסגרת זו יהיו חברים המזדהים עם דרכה של הציונות הדתית, כאלה שיהיו מוכנים לפעול ולסייע למימוש דרכה ולדאוג לצרכיה. כל חבר בהתאחדות זו יוכל להשתייך לכל מפלגה בכי נסת ישראל.

בשיחותי עם הציבור, אני למד שהמשולש הערכי תורת ישראל, עם ישראל וארץ ישראל, נטוע בקרב הציבור הציוני-דתי כולו. בעזרת הקמת המסגרת החדשה, נוכל להוסיף למשר

ידוע לכל בר בי רב שהציונות הדתית כממסד נמצאת במשבר עמוק ואינה מצליחה לאחות את קרעיה. אנשים המזדהים עם הציונות הדתית פעילים ומצביעים לקשת מגוונת של מפלגות. מאידך, אנו יודעים היטב שאידיאולוגיה של הציונות שרירה וקימות, פועמת ויוצרת. על פי נתוני משרד החינוך, לר מדיים בשנה ל' תש"ע בחינוך הממלכתי הכללי כ-600 אלף תלמידים, ואילו בחינוך הממלכתי תי דתי כ-200 אלף תלמידים. זו הצבעת אמוך

מתוך דאגה לעתידה של הציונות הדתית, אני מציע להקים מסגרת ארגונית חדשה שתיקרא "ההתאחדות הכללית של הציונות הדתית". מסגרת זו לא תהיה פוליטית ולא תרוץ לכנסת. במסגרת זו יהיו חברים המזדהים עם דרכה של הציונות הדתית, כאלה שיהיו מוכנים לפעול ולסייע למימוש דרכה ולדאוג לצרכיה

לש הוה גם את הקשר הבל ינתק עם המדינה והשפעה על צביונה היהודי בכל מערכות החיים.

נראה לי, שעם בסיס משותף זה נוכל לאחד את כל הכוחות, צעירים ומבוגרים כאחד. כיצד תפעל מסגרת זו? כל המזדהה עם האידיאולוגיה הדתית-לאומית, ויכול להיות חבר בהתאחדות. כל חבר שירשם ישלם מס חבר. מסי החבר ותרומות שיתקבלו יחזיקו את המסגרת הארגונית שתהיה צנועה מאוד. מוסד העל של ההתאחדות תהיה המליאה, שתמנה 70 חברים שייבחרו על בסיס אישי ולא מפל

גבוהה בדרכה של הציונות הדתית. יתכן, שאנו נמצאים עתה בתהליכי שינוי ברפסי ההצבעה לכנסת, ובסיטואציה זו, נש' אלת השאלה: מי ידאג לצרכים של הציונות הדתית בחינוך ובהתיישבות? מי ייאבק על צביונה היהודי של המדינה? מי ידאג לכל המפעל המפואר של השירות הלאומי? מי ידאג ליישבות ההסדר והמכינות הצבאיות?

מתוך דאגה לעתידה של הציונות הדתית, אני מעלה רעיון שראוי לדיון ציבורי. אני מציע להקים מסגרת ארגונית חדשה שתיקרא 'הה' תאחדות הכללית של הציונות הדתית'. מסי

גדעון רפאל בן-מיכאל

שכחנו את הגליל

הקפאת הבנייה הזמנית ביהודה ושומרון, אינה חייבת להרפות את ידינו. להיפך, במקביל למאבקים על גושי ההתיישבות ביהודה ושומרון, ניתן עתה להשקיע אנרגיה ומרץ רב גם להתיישבות היהודית בגליל. אם לא נפעל עתה ביתר שאת וביתר עוז להגברת ההתיישבות בגליל, תהייה זו בכייה לדורות. אנו עלולים לאבד חבל ארץ זה.

כאשר אנו מביטים במפת ארץ-ישראל, אנו מבחינים מיד בגושי התיישבות צפופים של הערבים בגליל. אם ימשך התהליך של עיבוי הישוב הערבי בגליל, יש חשש שבעוד מספר שנים יתבעו ערביי ישראל לא רק אוטונומיה תרבותית אלא יבקשו לעצמם גם אוטונומיה מנהלית על חבל ארץ זה.

ברצוני להבהיר, עלינו לדאוג לערביי ישראל, הם אזרחי מדינה בעלי זכויות וראויים לדיור הולם. הריבוי הטבעי שלהם, דורש להקים יחידות דיור נוספות, אך יש לתבוע מהם להקים ביישוביהם הגדולים גם בתים גבוהים יותר כמו בעיר הערבית נצרת. אני גם ממליץ להקים עיר ערבית חדשה. עד היום לא שמעתי על תכנון מעשי להקמת עיר ערבית. התוצאה של אי עשייה זו, מביאה ערבים רבים לרכוש דירות בערים כמו עכו, כרמיאל, נצרת עילית ועוד. אם מגמה זו תימשך, יתרחש האבסורד הגדול ביותר, ישובים יהודים שהוקמו בגליל כדי לעבות את הישוב היהודי וליצור רצף טריטוריאלי יהודי, בעוד מספר שנים יהיה בהם רוב ערבי.

יש לתבוע מהמשרדים ומהסוכנות היהודית להקצות משאבים לפיתוח הגליל. עלינו להקים ישובים כדוגמת "הושעיה" הנמצא בגליל התחתון ו"מורשת" הנמצאים בגוש שגב. הישובים הללו משמשים טריז ומונעים את הרצף הטריטוריאלי הערבי. אין די בשני הישובים הללו, יש צורך דחוף בהקמת ישובים נוספים לציבור הדתי וליציבור הכללי.

פיתוח ההתיישבות בגליל יהווה גם פתרון הולם לזוגות צעירים רבים, שידם אינה משגת לקנות דירות.

אחד האמצעים החשובים למשיכת זוגות צעירים לגליל הוא נגישות מהירה למקומות תעסוקה. בשנה האחרונה מתפתחת רשת הכבישים באזור. כביש 6 מגיע עד ליקנעם ועתה מתבצעות עבודה רחבת היקף בפיתוח כביש רחב מצומת אלונים עד צומת המוביל בגליל התחתון. במקביל מרחיבים גם את הכביש מצומת סומך (שפרעם) עד צומת המוביל.

יש צורך דחוף בהשקעת מאמצים ומשאבים ליצירת מקומות תעסוקה נאותים לצעירים הגדלים בגליל עצמו. עלינו לראות בדאגה את התופעה שצעירים שגדלו בגליל וסיימו את לימודי התיכון ורכשו השכלה גבוהה, נוהים למרכז הארץ ואינם חוזרים לביתם מכיוון, שאינם מוצאים תעסוקה הולמת להשכלתם.

יש לעניין תעשיינים, כמו סטף ורטהיימר, המשמש עבורנו דוגמה ומופת לתעשיין שהקים אזור תעשייה מצליח בתפן, שיעלו לעבר הגליל. אין ספק שימצאו כח אדם מעולה-מחד, ויתרמו לפיתוח הגליל- מאידך.

עתה, אני עומד ומתריע בשער בת-רבים. אנו נמצאים בנקודת זמן קריטית, שבה אנו עדיין יכולים לעשות רבות להתיישבות בגליל ולמנוע את השינוי הדמוגרפי בגליל.

אני מזכיר לכולנו כי בסיום מלחמת הקוממיות, הגליל נשאר בגבולות מדינת ישראל בזכות הישובים היהודים שהוקמו בחבל ארץ זה.

פורסם בעיתון "מקור ראשון", כט כסלו תש"ע, 16.12.2009

שכחנו את הגליל

רדעון רפאל בן מיכאל

משגת לקטת דירות. אחד האמצעים החשובים למשיכת זוגות צעירים לגליל הוא נגישות מקיפה למקומות תעסוקה. בשנה האחרונה מתפתחת רשת הכי בישים באזור. כביש 6 מגיע עד ליקנעם ועתה מתבצעות עבודת רחבת היקף בפיתוח כביש רחב מצומת אלונים עד צומת המוביל בגליל התחתון. במקביל מרחיבים גם את הכביש מצומת סומך (שפרעם) עד צומת המוביל. יש צורך דחוף בהשקעת מאמצים ומי שאבים ליצירת מקומות תעסוקה נאותים לצעירים הגדלים בגליל עצמו. עלינו לראות כדאגה את התופעה שצעירים שגדלו בגליל וסיימו את לימודי התיכון ורכשו השכלה גבוהה, נוהים למרכז הארץ ואינם חוזרים לביתם מכיוון שאינם מוצאים תעסוקה הרמת להשכלתם.

יש לעניין תעשיינים, כמו סטף ורטהיימר, המשמש עבודנו דוגמה ומופת לתעשיין שהקים אזור תעשייה מצליח בתפן, שיעלו לעבר הגליל. איז ספק שימצאו כח אדם מעור להימחד, ויתרמו לפיתוח הגליל מאידך.

עתה, אני עומד ומתריע בשער בת-רבים. אנו נמצאים בנקודת זמן קריטית, שבה אנו עדיין יכולים לעשות רבות להתיישבות בגליל ולמנוע את השינוי הדמוגרפי בגליל. אני מזכיר לכולנו כי בסיום מלחמת הקוממיות, הגליל נשאר בגבולות מדינת ישראל בזכות הישובים היהודים שהוקמו בחבל ארץ זה.

הקפאת הבנייה הזמנית ביהודה ושומרון, אינה חייבת להרפות את ידינו. להריץ במקביל למאבקים על גושי ההתיישבות ביהודה ושומרון, ניתן עתה להשקיע אנרגיה ומרץ רב גם להתיישבות היהודית בגליל. אם לא נפעל עתה ביתר שאת וביתר עוז להגברת ההתיישבות בגליל, תהיה זו בכייה לדורות. אנו עלולים לאבד חבל ארץ זה.

כאשר אנו מביטים במפת ארץ ישראל, אנו מבחינים מיד בגושי התיישבות צפופים של הערבים בגליל. אם ימשך התהליך של עיבוי הישוב הערבי בגליל, יש חשש שבי עוד מספר שנים יתבעו ערביי ישראל לא רק אוטונומיה תרבותית אלא יבקשו לעצמם גם

גבוהים יותר כמו בעיר הערבית נצרת. אני גם ממליץ להקים עיר ערבית חדשה. עד היום לא שמעתי על תכנון מעשי להקמת עיר ערבית. התוצאה של אי עשייה זו, מביאה ערבים רבים לרכוש דירות בערים כמו עכו, כרמיאל, נצרת עילית ועוד. אם מגמה זו תימשך, יתרחש האבסורד הגדול ביותר, ישובים יהודים שהוקמו בגליל כדי לעבות את הישוב היהודי וליצור רצף טריטוריאלי יהודי, בעוד מספר שנים יהיה בהם רוב ערבי.

יש לתבוע מהמשרדים ומהסוכנות היהודית להקצות משאבים לפיתוח הגליל. עלינו להקים ישובים כדוגמת "הושעיה", הנמצא בגליל התחתון ו"מורשת", הנמצא בגוש

אם ימשך התהליך של עיבוי הישוב הערבי בגליל, יש חשש שבעוד מספר שנים יתבעו ערביי ישראל לא רק אוטונומיה תרבותית אלא יבקשו לעצמם גם מנהלית על חבל ארץ זה

שגב. הישובים הללו משמשים טריז ומונעים את הרצף הטריטוריאלי הערבי. אין די בשני הישובים הללו, יש צורך דחוף בהקמת ישר בים נוספים לציבור הדתי ולציבור הכללי. פיתוח ההתיישבות בגליל יהווה גם פתח רחב להולם לזוגות צעירים רבים, שידם אינה

אוטונומיה מנהלית על חבל ארץ זה. ברצוני להבהיר, עלינו לדאוג לערביי ישראל, הם אורחי מדינה בעלי זכויות וראויים לדיוור הולם. הריבוי הטבעי שלהם, דורש להקים יחידות דיוור נוספות, אך יש לתבוע מהם להקים ביישוביהם הגדולים גם בתים

גדעון רפאל בן-מיכאל

תורה עם דרך ארץ

החודש, בכ"ט בטבת, חל יום הזיכרון לרב שמשון בן רפאל הירש (רש"ר), מנהיגה הדומיננטי של היהדות האורתודוקסית בגרמניה במאה ה-19 ואבי הגות השיטה "תורה עם דרך ארץ". הגות זו, משמשת עוגן חשוב לביסוס דרכה המחשבתית והחינוכית של הציונות הדתית. בימים אלה, חשוב שנעיין בספריו ונאמץ אל חיק ליבנו דברים רבים שכתב.

כאשר אני נדרש לתת שיעור בפרשת השבוע, אני מעיין תמיד בפירושו הנפלא והמעמיק לתורה. הרב מרדכי ברויאר, ממשיכי דרכו של רש"ר הירש כתב: "בפירושו ביקש להבין את פשוטו של המקרא רק כדי לעמוד מתוך כך על משמעותו של המקרא. הפשט היה בעיניו טפל, ואילו המשמעות הייתה עיקר. הוא לא ביקש לדעת רק מה כתוב כאן, אלא הוא שאל גם למה הוא כתוב, מה הוא מוסיף לנשמה, כיצד הוא מחנך את האישיות, במה הוא מחשל את האופי ומקרב את האדם אל בוראו. ואלו הם דברים שכל אדם הלומד תורה ומקיים מצוות זקוק להם ומרגיש בחסרונם. וזו היא אפוא הסיבה לכך, שפירוש רש"ר הירש היה פירוש עממי, שנתקבל בהערצה על ידי כל שכבות הציבור - גדולים וקטנים כאחד".

רש"ר הירש כתב גם את "אגרות הצפון", ספר שזכה לתפוצה רבה. ספר המכיל 19 איגרות המיועדים לצעירים ובהן הוא מביא דברי הגות והשקפה דתית לחיזוקם הרוחני של הצעירים.

הספר מכיל מכתבים של שני צעירים: מכתב אחד הוא של בנימין, שהוא כנראה שופרם של הספקנים, ושמונה עשר המכתבים האחרים הם של נפתלי, המייצג את היהדות המסורתית.

בשנת 1838 הוציא לאור את ספרו "חורב" על דבר חובות ישראל בגלות. ספר זה הוא כעין תוספת ל"איגרות הצפון". ב"חורב", רש"ר הירש מסביר בכלים מדעיים שעבודת ה' לפי התורה אינה "מיושנת". בתשובותיו לבנימין ב"איגרות הצפון" הוא משיב לא לחברו בלבד, אלא גם לאלה שעזבו את דרכי ה' וגם לשלומי אמוני ישראל. הוא דן בשאלת היחס בין תורת ישראל לבין מיטב התרבות העולמית. הוא אומר שאין למדוד את היהדות בקנה מידה יוניים אלא להפך,

למדוד את תרבות העולם בקנה מידה של תורת ישראל. לא לנטוש את התורה לפי רוח הזמן, אלא להרים את הזמן לתורה.

את משנתו "תורה עם דרך ארץ" יישם עם הקמת בית ספר יהודי שהקים בפרנקפורט בשנת 1852. בבית ספר זה למדו לימודי יהדות ולימודים כלליים ובסיומו קיבלו התלמידים תעודת בגרות.

חזון ביה"ס היה לימוד תורת ישראל ושילוב לימוד התרבות הכללית מתוך אספקלריה יהודית. ניתן לומר, שהייתה זו הישיבה התיכונית הראשונה. רש"ר הירש שלל את ההליכה לבית ספר גרמני כללי ומתן "שיעורי דת" על ידי מורים פרטיים. בתקופת השיא היו בבית ספרו כ-600 תלמידים.

על פי השקפתו עלינו לבדוק את המדע, האמנות וההשכלה לאור תורת ה'. התרבות הכללית אינה משלימה את התורה אלא יש להפעיל את רוח התורה בכל גילויי החיים ולשלב את תוכני התרבות הכללית בעזרת הכוח המעצב של התורה.

רש"ר הירש היה מחנך דגול, שהבין היטב את הבעיות שבפניהם ניצבים בני הדור הצעיר מול דעותיהם של הרפורמים והשפעות חיצוניות. בהגותו הוא הציע פתרונות לדילמות והפיתויים החיצוניים של העולם הגדול. רבים חשבו, שיש סתירה בין היהדות וההשכלה החילונית, הוא הוכיח כיצד ניתן להשתית את רוח היהדות על חיי המעשה והיצירה מתוך תודעה עמוקה השאובה ממעיינות התורה והמסורה.

פורסם בעיתון "מקור ראשון", יב בטבת תש"ע, 29.12.2009

משנת לקנות דירות. אחד האמצעים החשובים למשיכת זוגות צעירים לגליל הוא גנישות מהירה למקומות תעסוקה. בשנה האחרונה מתפתחת רשת הכ"בישים באזור. כביש 6 מגיע עד ליקנעם ועתה מתבצעות עבודה רחבת היקף בפיתוח כביש רחב מצומת אלונים עד צומת המוביל בגליל התחתון. במקביל מרחיבים גם את הכביש מצומת סומך (שפרעם) עד צומת המוביל. יש צורך דחוף בהשקעת מאמצים ומי שאבים ליצירת מקומות תעסוקה נאותים לצעירים הגדלים בגליל עצמו. עלינו לראות בדאגה את התופעה שצעירים שגדלו בגליל וסיימו את לימודי התיכון ורכשו השכלה גבוהה, נוהים למרכז הארץ ואינם חוזרים לביתם מכיוון, שאינם מוצאים תעסוקה ורימת להשכלתם.

יש לעניין תעשיינים, כמו סטף ורטוויי מר, המשמש עבודנו דוגמה ומופת לתעשיין שהקים אזור תעשייה מצליח בתפן, שיעלו לעבר הגליל. אין ספק שימצאו כח אדם מער להימחד, ויתרמו לפיתוח הגליל מאידך. עתה, אני עומד ומתריע בשער בתרבים. אנו נמצאים בקודת זמן קריטית, שבה אנו עדיין יכולים לעשות רבות להתיישבות בני ליל ולמנוע את השינוי הדמוגרפי בגליל. אני מזכיר לכולנו כי בסיום מלחמת הקוממיות, הגליל נשאר בנבולות מדינת ישראל בזכות הישובים היהודים שהוקמו בחבל ארץ זה.

גבוהים יותר כמו בעיר הערבית נצרת. אני גם ממליץ להקים עיר ערבית חדשה. עד היום לא שמעתי על תכנון מעשי להקמת עיר ערבית. התוצאה של אי עשייה זו, מביאה ערבים רבים לרכוש דירות בערים כמו עכו, כרמיאל, נצרת עילית ועוד. אם מגמה זו תימשך, יתרחש האבסורד הגדול ביותר, ישובים יהודיים שהוקמו בגליל כדי לעבות את הישוב היהודי וליצור רצף טריטוריאלי יהודי, בעוד מספר שנים יהיה בהם רוב ערבי.

יש לתבוע מהמשרדים ומהסוכנות היהודית להקצות משאבים לפיתוח הגליל. עלינו להקים ישובים כדוגמת "הושעיה", הנמצא בגליל התחתון ו"מורשת", הנמצא בגוש

הקפאת הבנייה הזמנית ביהודה ושומרון, איה חייבת להרפות את דינו. להריץ במקביל למאבקים על גושי ההתיישבות ביהודה ושומרון, ניתן עתה להשקיע אנרגיה ומרץ רב גם להתיישבות היהודית בגליל. אם לא נפעל עתה ביתר שאת וביתר עוז להגברת ההתיישבות בגליל, תהייה זו בכייה לדורות. אנו עלולים לאבד חבל ארץ זה.

כאשר אנו מביטים במפת ארץ ישראל, אנו מבחינים מיד בגושי התיישבות צפופים של הערבים בגליל. אם ימשך התהליך של עיבוי הישוב הערבי בגליל, יש חשש שבר עוד מספר שנים יתבעו ערביי ישראל לא רק אוטונומיה תרבותית אלא יבקשו לעצמם גם

אם ימשך התהליך של עיבוי הישוב הערבי בגליל, יש חשש שבעוד מספר שנים יתבעו ערביי ישראל לא רק אוטונומיה תרבותית אלא יבקשו לעצמם גם אוטונומיה מנהלית על חבל ארץ זה

שגב. הישובים הללו משמשים טריז ומונעים את הרצף הטריטוריאלי הערבי. אין די בשני הישובים הללו, יש צורך דחוף בהקמת ישרים נוספים לציבור הדתי ולציבור הכללי. פיתוח ההתיישבות בגליל יהווה גם פתרון הולם לזוגות צעירים רבים, שידם אינה

אוטונומיה מנהלית על חבל ארץ זה. ברצוני להבהיר, עלינו לדאוג לערביי ישראל, הם אורחי מדינה בעלי זכויות וראויים לדיוור הולם. הריבוי הטבעי שלהם, דורש להקים יחידות דיוור נוספות, אך יש לתבוע מהם להקים ביישוביהם הגדולים גם בתים

גדעון רפאל בן-מיכאל

קבלת שבת בדרך לאושוויץ

במסגרת עיסוקי בחקר השואה, אני מעיין בעדויות רבות. תמיד, אני נפעם ונרגש לקרוא עדויות של אנשים המתארים את עמידתם הרוחנית האיתנה בשואה ונתינת משמעות קיומית לאורח החיים והמסורת היהודית וכיצד הם שומרים על צלם האדם, בתקווה להישרד ממכונת ההשמדה הגרמנית. הנאצים יכלו לשלוט על גופו של האדם, אך הם לא יכלו לשלוט ברוחו ובנשמתו. זאת הסיבה, מדוע רוח האדם היהודי ניצחה בשואה.

לצערי הרב, העדויות החשובות על ניצחון הרוח של היהודים בשואה לא תמיד מגיעות לידיעת התלמידים ולציבור הרחב. בבתי הספר מלמדים את ההיסטוריה של השואה, אך לא מלמדים, כיצד יהודים הכריעו הכרעות מוסריות בדילמות שעמדו בפניהם או כיצד שמרו בדביקות על נכסי הרוח של העם היהודי. בכוחי

הדל, באמצעות ביטאון "שמירת זיכרון השואה" שאני עורך, אני משתדל להביא לידיעת קוראים רבים עדויות בנושא זה. כך אני עושה גם עתה.

הנה לפניכם, עדות קצרה של יעקב וינברג, אוד מוצל מאש, המספר לנו על "קבלת שבת" שהתקיימה בקרון רכבת דחוס וצפוף שהיה בדרכו מהונגריה למחנה המוות אושוויץ. היה זה בערב ראש חודש סיוון תש"ד.

"למרות המועקה שבלב, מתגברים לרגע קט על המשבר הנפשי בו אנו שרויים. ובעיקר – האימהות והאבות שבינינו! לאט לאט נשלפים מתוך "הפעקאליך" נרות שבת. לרגע נדמה שאנו חולמים בהקיץ... קשה מאוד לעצור את הרגשות שהשתלטו עלינו. אלה פורצים כמו להבה מתוך אש ואין איש שיהיה מסוגל לעצור בעדם..."

חזיון לא רגיל נתגלה לנגד עינינו – כשאימהות ואבות אינם מסתירים את רחשי-ליבם. כשדמעות חונקות את גרונותיהם. ולפתע אתה מגלה מחזה שטרם התנסית בו. כמעט בלי יוצא מהכלל, יושבי הקרונות מתייפחים כמו ילדים קטנים. קשה להאמין שאנו עדים למחזה יוצא דופן זה, והלב מסרב להשלים עם הגורל המר.

הקרון האפל למחצה וגדוש אנשים מתמלא לך פתאום תוכן חדש. אורות של שבת והרהורים. זה רגע שקשה להשתחרר ממנו. ולרגע אף נדמה לך שאתה שומע את קולו של אבא כפי שזה היה נהוג בבית הקורא בקול: "ילדים, איפה אתם?" "שלמה'לה, יענקע'לה, דויד'קה – בואו, בואו! ואל תשכחו לקחת איתכם את הסידור". "כן אבא" – חוזרים הדברים ומצלצלים באוזנינו כאילו קרה הדבר זה עתה. הפעם כאילו ביקשנו להרגיע את אבא ולומר לו: "הפעם לא נאחר! כן, אבא היקר! נזכור את דבריך".

כאילו אני מדמיין לעצמי ורואה בחלום את יום שישי בטרם מצאנו עצמנו כאן: בבית, על יד שולחנות ערוכים, זה עתה חוזרים הביתה מבית הכנסת, אווירת חג ושמחה מקבלת אותנו בכניסה הביתה. נרות השבת הדולקות ויין לקידוש מקדמים את פנינו. על השולחן שתי חלות מכוסות במפת "שבת שלום" ואבא פותח בשיר המסורתי "שלום עליכם", ואנו, הילדים, מצטרפים במקהלה ופוצחים בשירה אדירה "שלום עליכם"... ואימא מתגודדת במטבח ומכינה מעדנים לארוחה החגיגית. ניגון ה"שלום עליכם" מתמשך והולך. כולם בלי יוצא

מהכלל נסחבים בהתלהבות למעגל השירה שנשפך מתוך הלב כמו מעיין מתגבר. ולרגע אתה שוכח מה אדיר כוחו של שבת אחים גם יחד.

רגע אחד! האם אני חולם בהקיץ? והאם כל זה קרה במציאות? הלב מסרב להאמין שכל זה קרה אך אתמול... וכעת, אתה יושב בצוותא עם המשפחות בקרונות בקר ועושה דרכך לעבר אושוויץ."

הכותב הוא יו"ר הוועד המנהל של המכון ללימודי שואה ע"ש "ח.אייבשיץ" – חיפה.

פורסם ב"מקור ראשון", ה' טבת תש"ע, 30.12.2009

קבלת שבת ברכבת לאושוויץ
גדעון רפאל בן-מיכאל

במסגרת עיסוקי בחקר השואה, אני מעיין בעדויות רבות. תמיד אני נפעם ורגש לקרא עדויות של אנשים המתארים את עמידתם הרוחנית האיתנה בשואה ונתתי גת משמעות קיומית לאורח החיים והמסורת היהודית. הנאצים יכלו לשלוט על גופו של האדם, אך הם לא יכלו לשלוט ברוחו ובנשדו. זאת הסיבה לכך שרוח האדם היהודי ניצחה בשואה.

לצערי הרב, העדויות החשובות על ניד צחון הרוח של היהודים בשואה לא תמיד

במסגרת עיסוקי בחקר השואה, אני מעיין בעדויות רבות. תמיד אני נפעם ורגש לקרא עדויות של אנשים המתארים את עמידתם הרוחנית האיתנה בשואה ונתתי גת משמעות קיומית לאורח החיים והמסורת היהודית. הנאצים יכלו לשלוט על גופו של האדם, אך הם לא יכלו לשלוט ברוחו ובנשדו. זאת הסיבה לכך שרוח האדם היהודי ניצחה בשואה.

לצערי הרב, העדויות החשובות על ניד צחון הרוח של היהודים בשואה לא תמיד

ערב עשרה בטבת, לצערי הרב, העדויות החשובות על ניצחון הרוח של היהודים בשואה לא תמיד מגיעות לידיעת התלמידים ולציבור הרחב. בבתי הספר מלמדים את ההיסטוריה של השואה, אך לא מלמדים כיצד יהודים הכריעו הכרעות מוסריות ושמרו בדבקות על נכסי הרוח של העם היהודי

מסוגל לעצור בעדם... חזיון לא רגיל נתגלה לנגד עינינו - כש אימהות ואבות אינם מסתירים את רחשי-ליבם. כשדמועות חונקות את גרוניתיהם. ולפתע אותה מגלה מחזה שטרם התנסית בו. כמעט בלי יוצא מהכלל, יושבי הקרונות מתייפחים כמו ילדים קטנים. קשה להאמין שאנו עדים למחזה יוצא דופן זה, והלב מסרב להשלים עם הגורל המר.

"הקרן האפל למחצה וגדוש אנשים מת מלא לך פתאום תוכן חדש. אורות של שבת

מגיעות לידיעת התלמידים ולציבור הרחב. בבתי הספר מלמדים את ההיסטוריה של השואה, אך לא מלמדים כיצד יהודים הכריעו הכרעות מוסריות בדילמות שעמדו בפניהם או כיצד שמרו בדבקות על נכסי הרוח של העם היהודי. בכוחי הדל, באמצעות ביטאון "שמירת זיכרון השואה" שאני עורך, אני משתדל להביא לידיעת קוראים רבים עדויות בנושא זה. כך אני עושה גם עתה.

הנה לפניכם, עדות קצרה של יעקב ויני ברג, אוד מוצל מאש, המספר לנו על "קבלת

והרהורים. זה רגע שקשה להשתחרר ממנו. ולרגע אף נדמה לך שאתה שומע את קולו של אבא כפי שזה היה נהוג בבית הקורא בקול: "ילדים, איפה אתם?" "שלמה לך, יעקב לך", "לדוד לך", "בוא, בוא! ואל תשכחו לקחת אי-תכם את הסיידור". "כן אבא" - חוזרים הדברים ומצלצלים באוזנינו כאילו קרה הדבר זה עתה. הפעם כאילו ביקשנו להרגיע את אבא ולומר לו: "הפעם לא נאחר! כן, אבא היקר! נזכר את דבריך".

כאילו אני מדמיון לעצמי ודואה בחלום את יום שישי בטרם מצאנו עצמנו כאן, בבית, על יד שולחנות ערוכים, זה עתה חוזרים הביתה מבית הכנסת, אורית חג ושמותה מקבלת אר-תנו בכניסה הביתה. גרות השבת הדולקות ויין לקידוש מקדמים את פנינו. על השולחן שתי חלות מכוסות במפת "שבת שלום" ואבא פותח בשיר המסורתי "שלום עליכם", ואנו, הילדים, מצטרפים במקלה ופוצחים בשירה אדירה "שלום עליכם"... ואימא מתגודדת במטבח ומר-כינו מעדנים לארוחה החגיגית. ניגון ה"שלום עליכם" מתמשך והולך. כולם בלי יוצא מהכלל נסחבים בהתלהבות למעגל השירה שנשפך מתוך הלב כמו מעיין מתגבר. ולרגע אתה שוכח מה אדיר כוחו של שבת אחים גם יחד.

רגע אחד! האם אני חולם בהקיץ? והאם כל זה קרה במציאות? הלב מסרב להאמין שכל זה קרה אך אתמול... וכעת, אתה יושב בצוותא עם המשפחות בקרונות בקר ועושה דרכך לעבר אושוויץ."

הכותב הוא יו"ר הוועד המנהל של המכון ללימודי שואה ע"ש "ח.אייבשיץ" – חיפה.

גדעון רפאל בן-מיכאל

המדריך שלי, זבולון המר

בשנות החמישים של המאה הקודמת עברו ימי נעורי ב"חיפה האדומה", עיר חילונית מובהקת. הדתיים היו בה מתי מעט. כנער, המחפש תוכן ופעילות חברתית דתית, מצאתי את דרכי לסניף בני-עקיבא בחיפה, שפעילותו התקיימה בצריף גדול, שהיה בנוי כתבנית תיבת נח. בשנים הללו היו בסניף קומונרים בעלי שיעור קומה כמו, הרב חיים דרוקמן ויוסקה שפירא.

כאשר הייתי צעיר לימים בשבט מעפילים, מדריכי היה זבולון המר, נער יפה תואר ובלורית המתנופפת על מצחו. זבולון היה נער צעיר, מבוגר ממני בארבע שנים בלבד. כבר אז, התבלט בחוכמתו ובעמקות מחשבותיו. זכורות לי היטב הפעולות החינוכיות, שבהן הוא העלה סוגיות במחשבת ישראל ודרכנו התנועתית.

מנהיגותו הסוחפת בלטה מאד. אנו כחניכים הערצנו ואהבנו אותו. היינו קשובים לפעולותיו החינוכיות והערכיות שהעביר לנו. כל פעולה הייתה חוויה בפני עצמה וחשנו בעומקם של תכני הפעולה.

ביה"ס יבנה היסודי שבו למדתי וביה"ס העל-יסודי שבו למד זבולון שכנו באותו מבנה. אני זוכר היטב, כיצד בהפסקות, קפצתי לקומה העליונה כדי לפגוש את המדריך זבולון. היה זה קשר מיוחד שנקשר בין חניך צעיר למדריכו.

כצעיר, שהיה בתקופת עיצוב דרכו, מחשבתו ואישיותו, הייתה לזבולון תרומה משמעותית לנכסי צאן הברזל הערכיים שרכשתי.

כאן בחיפה, בהיותו מדריך בשבט מעפילים הוא הניח אבן יסוד לתחנתו הראשונה בחייו הציבוריים. לאחר שסיים הדרכתו בשבטנו הוא ריכז את חברי א ב' בסניף. גם כאן הוא התגלה כמנהיג ומחנך, הסוחף אחריו ציבור שלם. מכאן ואילך, הוא נשאב למעורבות ציבורית שנמשכה עד יום פטירתו.

זבולון חש בהערצה והחיבה שהעניקו לו חניכיו, אך הדברים הללו לא סנוורו את עיניו. הוא נשאר צנוע ולא מתנשא.

עד יום פטירתו שמרתי על קשר מיוחד. בכל צמתי החיים שלי היה קשר בינינו. לכל שמחה שאירעה במשפחתנו הוא תמיד כתב מכתב אישי לי ולשרה לרעייתי. שרה, במסגרת פעילותה הציבורית חברה עמו לרעיון ולדרך.

במסגרת לימודי באוניברסיטה כאשר התעניינתי במדיניות משרד החינוך בתקופת השר זבולון המר, איפשר לי זבולון ללא פקפוק לנבור בכל הפתקים וניירות העמדה שכתב בכתב ידו ונמצאו אז בלשכתו במשרד החינוך. היו אלה טיוטות שכתב לקראת הרצאותיו ונאומיו בפני פורומים רבים.

למדתי מהפתקים הללו על דרכו האידיאולוגית-המחשבתית של שר החינוך זבולון המר. הייתה זו משנה סדורה, שביטאה את ה"אני מאמין" שלו כאחד מקברניטי הציונות הדתית.

פעמים חשבתי, מה היה קורה לזבולון, אילו לא היה הולך לשדה הפוליטיקה. לדעתי, היה מוצא את דרכו לעולם האקדמי והיה מתמנה כפרופסור באוניברסיטה ומתבלט כאחד מאנשי הרוח בעלי המשמעות בעם ישראל.

כאשר זבולון חלה והיה קשה לבקרו כתבתי לו מכתב אישי ובו סיפרתי לו שהתפללתי להחלמתו במערת אליהו בחיפה כמנהג עדות ישראל האומרים: "מי שענה לאליהו בהר הכרמל הוא יעננו". הוא השיב לי מיד במכתב שכתב בכתב ידו. אביא רק ציטוט קצר מהמכתב: "הדברים נגעו ללבי, ואני אסיר תודה לך עליהם. תודה באמת על דבריך הטובים והחבריים ועל תפילתך למעני ולבריאותי – במערת אליהו הנ ביא". דרכי האל נפלאות מאתנו. תפילתי לא נענתה. זבולון הלך לבית עולמו והוא צעיר לימים. בימים הקשים שבהם נמצאת הציונות הדתית, עליה להמשיך ביתר שאת וביתר עוז בהמשך שליחותה הלאומית והערכית. מורשתו של זבולון המר לא תמה.

פורסם בעיתון "מקור ראשון", כ' טבת תש"ע, 5.1.2010

המדריך שלי, זבולון המר

גדעון רפאל בן מינאל

« השבוע חל יום הזיכרון לחבר הכ" נסת ואיש המפר"ל זבולון המר. זבולון היה המדריך שלי בסניף בני עקיבא בחיפה בשנות החמישים של המאה הקודמת. באותם ימים, היו הד" תיים בעיר האדומה מתי מעט. כנער המחפש תוכן ופעילות חברתית דתית, מצאתי את דרכי לסניף בני-עקיבא, שפעילותו התקיימה בצריף גדול, הללו היו בסניף קומונרים בעלי שיעור קומה כמו הרב חיים דרוקמן ויוסק'ה שפירא.

כאשר הייתי צעיר לימים בשבט מעפילים, מדריכי היה זבולון המר, נער יפה תואר שבלוית מתנופפת על

חוויה בפני עצמה וחשנו בעומקם של תכני הפעולה. כצעיר, שהיה בתקופת עיצוב דרכו, מחשבתו ואישיותו, היתה לזבולון תרומה משמעותית לנכסי צאן הברזל הערכיים שרכשתי.

כאן בחיפה, בהיותו מדריך בשבט מעפילים הוא הניח אבן יסוד לתחני תו הראשונה בחייו הציבוריים. לאחר שסיים הדרכתו בשבטנו הוא ריכז את חבריא ב' בסניף.

גם כאן הוא התגלה כמנהיג ומחנך, הסוחף אחריו ציבור שלם. מכאן ואילך, הוא נשאב למעורבות ציבורית שנמשכה עד יום פטירתו.

זבולון חש בהערצה והחיבה שה' עניקו לו חניכיו, אך הדברים הללו לא

ונמצאו אז בלשכתו במשרד החינוך. היו אלה טיוטות שכתב לקראת הרצאותיו ונאומיו בפני פורומים רבים. למדתי מהפתקים הללו על דרכו האידאולוגית-המחשבתית של שר החינוך זבולון המר. הייתה זו משנה סדורה, שביטאה את ה"אני מאמין" שלו כאחד מקברניטי הצינונות הדתיות.

פעמים חשבתי, מה היה קורה לזכר לון, אילו לא היה הולך לשרה הפוליטיקה. לדעתי, היה מוצא את דרכו לעולם האקדמי והיה מתמנה כפרופסור באר ניבטיטה ומתבלט כאחד מאנשי הרוח בעלי המשמעות בעם ישראל.

כאשר זבולון חלה והיה קשה לבקרו, כתבתי לו מכתב אישי ובו סיפרתי שהתפללתי להחלמתו כמערת אליהו בחיפה, כמנהג עדות ישראל האומרים: "מי שענה לאליהו בהר הכרמל הוא יע"ננו". הוא השיב לי מיד במכתב שכתב בכתב ידו.

אביא רק ציטוט קצר מהמכתב: "הדברים נגעו ללבי, ואני אסיר תודה לך עליהם. תודה באמת על דבריך הטובים והחבריים ועל תפילתך למעני ולכריאותי - במערת אליהו הנביא". דרכי האל נפלאות מאתנו, תפילתי לא נענתה. זבולון הלך לבית עולמו והוא צעיר לימים.

בימים הקשים שבהם נמצאת הציורנות הדתית, עליה להמשיך ביתר שאת וביתר עזו בהמשך שליחותה הלאומית והערכית. מורשתו של זבולון המר לא תמה.

כאשר הייתי צעיר לימים בשבט מעפילים, מדריכי היה זבולון המר, נער יפה תואר שבלוית מתנופפת על מצחו. זבולון היה מבוגר ממני בארבע שנים בלבד. כבר אז התבלט בחוכמתו ובעמקות מחשבותיו

סנוורו את עיניו. הוא נשאר צנוע ולא מתנשא. עד יום פטירתו שמרתי על קשר מיוחד. בכל צמתי החיים שלי היה קשר בינינו. לכל שמחה שאירעה במי שפחתנו הוא תמיד כתב מכתב אישי. במסגרת לימודי באוניברסיטה, כאשר התעניינתי על מדיניות משרד החינוך בתקופת השר זבולון המר, איפשר לי זבולון ללא פקפוק לגבור בכל הפתיים וניירות העמדה שכתב בכתב ידו

מצחו. זבולון היה מבוגר ממני בארבע שנים בלבד. כבר אז התבלט בחוכמתו ובעמקות מחשבותיו. זכורות לי היטב הפעולות החינריות, שבהן העלה סוגיות במחשבת ישראל ודרכנו התנועתית. מנהיגותו הסוחפת כלטה מאוד. אנו כחניכים הערצנו ואהבנו אותו. היינו קשובים לפעולותיו החינוכיות והערכיות שהעביר לנו. כל פעולה הייתה

גדעון רפאל בן מיכאל

יום ארץ ישראל

המציאות העכשווית, מחייבת אותנו להתמודד עם שאלת חינוכם של כלל בני הנוער – מהחינוך הממלכתי והממלכתי-דתי בסוגית אהבת הארץ-אהבת המולדת כאשר מספר חבלי ארץ לא נמצאים תחת ריבונות העם היהודי.

האם פירוש הדבר, שהפסקנו בכיסופינו ובתפילותינו לבקש מהקדוש-ברוך- הוא את השבת חבלי הארץ הללו לחיק עם ישראל? - ברור שלא. אנו מחויבים לאותם חבלי ארץ. הם נמצאים בטבורה של הארץ. הם חלק בלתי נפרד מארץ ישראל. קדושת הארץ חלה עליהם. ירקות ופירות, שגדלו וצמחו בחבלים אלה, תחול עליהם קדושת ארץ-ישראל ותחול עלינו החובה לקיים את המצוות התלויות בארץ.

נראה לי, שדווקא בימים אלה, יש צורך להכריז על יום ט"ו בשבט גם כיום ארץ ישראל. יהווה יום זה, יום שיא לתהליך חינוכי מתמשך. יום שבו כולנו עוסקים בנושאי ארץ ישראל, צעירים ומבוגרים, בבתי הספר ובקהילה. דתיים וחילוניים כאחד.

יהיה זה יום לימוד בסוגיות ארץ ישראל ממקורותינו: מארון הספרים היהודי ומספרי ההיסטוריה. כל ציבור יבחר לעצמו את התכנים שבהם ירצה לעסוק.

מערכת החינוך זקוקה לחידוש ורענון. שעור מולדת היה חלק בלתי נפרד מההוויה החינוכית של זרם העובדים והזרם הכללי בתקופת טרום המדינה.

הערגה לשיעורי מולדת באה לידי ביטוי בשיר "שיעור מולדת" שבוצע ע"י להקת כוורת המפורסמת ובספרו של יואב קוטנר "שיעור מולדת", המכיל בתוכו מאות שירי אהבה, כאב וכמיהה לארץ.

אפרים תלמי כתב בשירו "מה זאת מולדת": סבא! פנו אלי נכדיי, אמור לנו סבא, שמענו ב"קול ישראל" כי יצאנו להגן על המולדת, מה זאת מולדת? ותלו בי מבט שואל, עין בוחנת, מודדת. מולדת? – אמרתי בנפשי נרעדת, זה כל אדם וכל העם...".

אם אנו רוצים לחבר את ילדי ישראל לשורשיה של ארצנו-מולדתנו, עלינו לשוב לשיעור מולדת ולצקת בו תכנים שידברו אל לב הילדים והנוער.

יום השיא של שיעור מולדת יתקיים בט"ו בשבט, יום ארץ ישראל.

נראה לי, שגופים רבים העוסקים בחינוך לאהבת הארץ ואינם משתייכים למסגרות דתיות יסכימו להצטרף למימוש הרעיון, בתנאי, שפעילות חינוכית זו תהייה אֶל - פוליטית. חשוב שנקפיד שהמפלגות לא ינכסו לעצמם יום זה.

ליום ארץ ישראל, יש גם חשיבות בשיח היהודי-ערכי בין דתיים וחילוניים. אהבת ארץ ישראל אינה שייכת רק לדתיים. ארץ ישראל הינה ברית הגורל וברית הייעוד של כל העם היהודי. למרות חילוקי הדעות בקרב העם על גבולות הארץ היא יסוד מאחה ולא מפריד. אין לנו ארץ אחרת.

אני מציע לקיים ביום זה מפגשים בין חילוניים ודתיים בנושאי ארץ ישראל. אני סבור, שעיסוק בטכסטים יהודיים ודיון בשאלות רבות שצצות ועולות, יגבירו את ההבנה בין ציבורים שונים בחברה הישראלית. יתברר לנו שנמצא בפעילות זו הרבה מן המשותף יותר מהמפריד.

כפי שכתב הרב קוק זצ"ל: "הלב מתגעגע אחרי ההשגה של ארץ ישראל, אחרי האמונה של ארץ ישראל, אחרי הקדושה של ארץ ישראל. איה לוקחים את השמחה של ארץ ישראל, את השלווה הפנימית של ארץ ישראל, את הדבקות של ארץ ישראל, את האמת של ארץ ישראל, את העוז והאומץ של ארץ ישראל, את הביטחון של ארץ ישראל. חוסה ה', רחם נא א-ל רחום וחנון, חמול נא וזכני נא לשוב אליך בתשובה שלימה, והשיביני נא אל ארץ חמדתך, זכני נא לראות בשמחת גוייך, להתהלל עם נחלתך, רחם רחם, אב הרחמן, חוס נא הושיעה נא האל המושיע".

פורסם בעיתון "מקור ראשון", כה טבת תש"ע, 11.1.2010

יום ארץ ישראל

גדעון רפאל בן מיכאל

המציאות העכשווית, מחייבת אותנו להתמודד עם שאלת חינוכם של כלל בני הנוער בסוגיית אהבת הארץ, כאשר מספר תבלי ארץ לא נמצאים תחת ריבונות העם היהודי.

האם פירוש הדבר, שהפסקנו בכיסופינו ובתפילותינו לבקש מהקב"ה את השבת חבלי הארץ הללו לחיק עם ישראל? ברור שלא. אנו מחוייבים לאותם חבלי ארץ. הם נמצאים בטבורה של הארץ. הם חלק בלתי נפרד מארץ ישראל. קדושת הארץ חלה עליהם. ידקות ופירות, שגדלו וצמחו בחבלי ארץ אלה, תחול עליהם קדושת ארץ ישראל ותחול עלינו החובה לקיים את המצוות התי' ליות בארץ.

דווקא בימים אלה יש צורך להכיר על יום ט"ו בשבט כיום ארץ ישראל. יום זה יהווה שיא בתהליך חינוכי מתמשך. יום שבו כלנו

כנים שבהם ידצה לעסוק, מערכת החינוך וזקוקה לחידוש ורענון. שיעור מולדת היה חלק בלתי נפרד מההוויה החינוכית של זרם העובדים והזרם הכללי בתקופת טרום המדינה.

העריגה לשיעורי מולדת באה לידי ביטוי בשיר "שיעור מולדת" שבוצע על ידי להקת כוורת המפורסמת ובספרו של יואב קוטנר "שיעור מולדת", המכיל בתוכו מאות שירי אהבה, כאב וכמיהה לארץ.

אפרים תלמי כתב בשירו "מה זאת מולדת": "סבא! פנו אלי נכדי, אמור לנו סבא, שמענו בקול ישראל כי יצאנו להגן על המולדת, מה זאת מולדת? ותלו בי מבט שואל, עין בחנת, מורדת. מולדת? אמרתי בנפשי נרעדת, זה כל אדם וכל העם...".

אם אנו רוצים לחבר את ילדי ישראל לשורשיה של ארצנו-מולדתנו, עלינו לשוב

דווקא בימים אלה יש צורך להכיר על יום ט"ו בשבט כיום ארץ ישראל. יום זה יהווה שיא בתהליך חינוכי מתמשך. יום שבו כלנו עוסקים בנושאי ארץ ישראל, צעירים ומבוגרים, בבתי הספר ובקהילה. דתיים וחילוניים כאחד

עוסקים בנושאי ארץ ישראל, צעירים ומבוגרים, בבתי הספר ובקהילה. דתיים וחילוניים כאחד.

יהיה זה יום לימוד בסוגיות ארץ ישראל ממקורותיה: מארח הספרים היהודי ומספרי ההיסטוריה. כל ציבור יבחר לעצמו את התי'

לשיעור מולדת ולצקת בו תבנים שידברו אל לב הילדים והנוער.

יום השיא של שיעור מולדת יתקיים בט"ו בשבט, יום ארץ ישראל.

נראה לי שגופים רבים העוסקים בחינוך לאהבת הארץ ואינם משתייכים למסגרות

דתיות יסכימו להצטרף למימוש הרעיון, בתנאי, שפעילות חינוכית זו תהיה אל-פר ליטית. חשוב שנקפיד שהמפלגות לא ינכסו לעצמם יום זה.

ליום ארץ ישראל, יש גם חשיבות כשיח היהודי-ערבי בין דתיים וחילוניים. אהבת ארץ ישראל אינה שייכת רק לדתיים. ארץ ישראל הינה ברית הנורל וברית הייעוד של כל העם היהודי. למרות חילוקי הדעות בקרב העם על גבולות הארץ היא יסוד מאחה ולא מפריד. אין לנו ארץ אחרת.

אני מציע לקיים ביום זה מפגשים בין חילוניים ודתיים בנושאי ארץ ישראל. עדין סוק בטקסטים יהודיים ודיון בשאלות רבות שצצות ועולות, יגבירו את ההבנה בין צד בודים שונים בחברה הישראלית. יתברר לנו שנמצא בפעילות זו הרבה מן המשותף יותר מהמפריד.

כפי שכתב הרב קוק זצ"ל: "הלב מתגעגע אחרי ההשגה של ארץ ישראל, אחרי האמון נה של ארץ ישראל, אחרי הקדושה של ארץ ישראל. איה לוקחים את השמחה של ארץ ישראל, את השלוה הפנימית של ארץ ישראל, את הדבקות של ארץ ישראל, את האמת של ארץ ישראל, את העוז והאומץ של ארץ ישראל, את הביטחון של ארץ ישראל. חוסה ה', רחם נא א-ל-רחום ותנון, חמול נא חכמי נא לשוב אליך בתשובה שלימה, והשיביני נא אל ארץ חמדתך, זכני נא לראות בשמחת גייד, להתהלל עם נחלתך, רחם רחם, אב הרחמן, חוס נא הושיעה נא האל המושיע".

גדעון רפאל בן-מיכאל

הגדת השואה - תש"ה

הגדות רבות נכתבו לקראת חג הפסח בשנות השואה. יהודים רבים שביקשו לחגוג את ליל הסדר במסגרת המינמלית האפשרית באותם ימים שחורים, מרים וקשים.

אחת ה"הגדות" המיוחדות, היא הגדה שנכתבה על-ידי טובי טרקלטאוב, שנולדה בעיר מונקטאש שבהרי הקרפטים והועברה מהמשלוחים של מחנה ההשמדה "אושוויץ" למחנה "לנצינג" שבאוסטריה. מחנה "לנצינג" היה מחנה בת של המחנה המרכזי: "מאוטהאוזן".

מאמצע שנת 1944 הגיעו למחנה מאוטהואזן כ- 6000 יהודים שעברו סלקציה ב"אשוויץ". היה זה לקראת סיום המלחמה. אחריהם הגיעו 4600 יהודים ממחנה "פלשוב" שליד קרקוב-פולניה. הטיפול ביהודים היה אכזרי. הם הועסקו בכריית מנהרות למפעלי תעשיית הנשק.

העבודה התנהלה בשלוש משמרות, בקצב מזורז מאד, מדי חודש הגיעו אלפי אסירים חדשים, כמספר הנספים באותו פרק זמן.

ב- 25.1.45 עם הפינוי הכללי של "אשוויץ" החל להגיע למחנה מאוטהואזן משלוח נוסף של כ- 9000 אסירים והיהודים היו בהם רוב האסירים.

במחנה הבת "לנצינג" היו כ- 565 אסירות. היה זה מחנה של נשים שהוקם ב- 3.11.41.

ב- 9.5.45 שוחרר המחנה. במחנה זה, בתנאים קשים ומחפירים, בפסח, שנת 5705 לבריאת העולם, לפי המניין היהודי, לאמור בפסח, תש"ה - 1945, כתבה טובי טרקלטאוב הגדה זו. ממש, לפני שחרור המחנה. טובי לא ידעה שהשחרור כה קרוב.

מסמך זה מבטא בשיא התמציתיות את עיקר הגדת פסח, יש בה את זיכרון יציאת מצרים, יום שבו נהפכנו לעם, יום שבו קיבלנו את החירות הלאומית והזהות היהודית. טובי חיפשה את הרלוונטיות של ההגדה, כדברי רבן גמליאל: "בכל דור ודור חייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים". היא התפללה לאלוקים וביקשה את חירותה וזהותה היהודית.

טובי החליטה למסור את ההגדה לחברתה עליזה קליין, שעלתה לארץ-לאחר המלחמה.

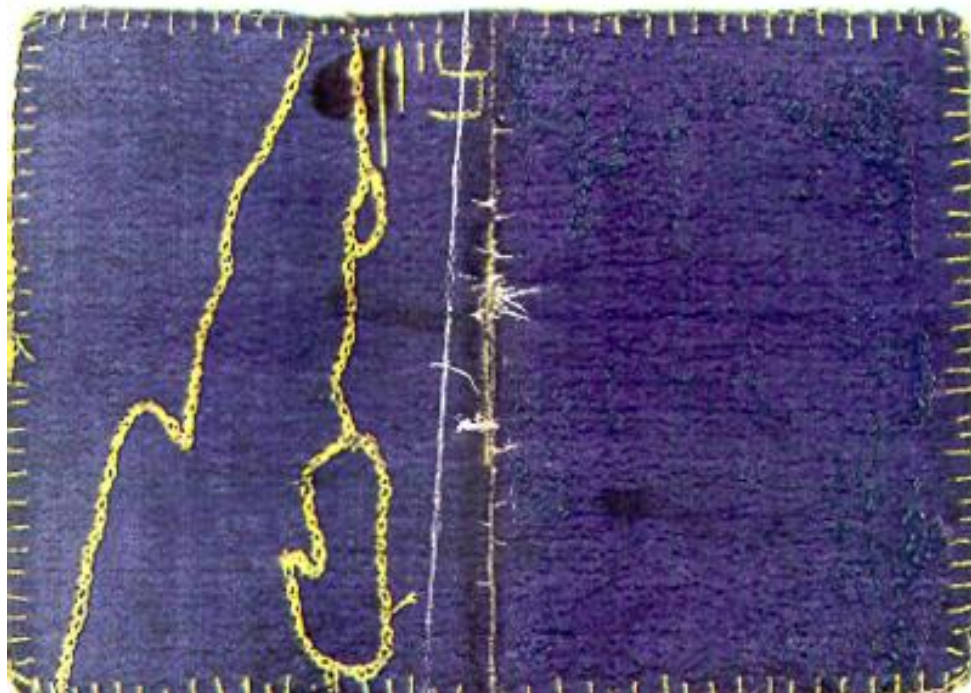
בשנות ה-80 עברה עליזה קליין ניתוח קשה. באותה עת חששה, כיצד תעבור את הניתוח ולכן, היה חשוב לה להפקיד את ההגדה למשמרת במוסד העוסק בהנחלת לקחי השואה. היא החליטה להפקיד את ההגדה במכון ללימודי השואה ע"ש חדווה אייבשיץ, הנמצא בשכונת "נווה שאנן" בחיפה.

ההגדה מכילה 5 עמודים בגודל ממוצע של קופסת גפרורים. לפי דברי עליזה קליין, דף הכריכה נעשה מסמרטוט כחול, שעליו רקמה טובי את מפת ארץ ישראל והמילה ציון בצידה הימני העליון של הכריכה. את חוטי הרקמה הוציאה

טובי משמלתה. הנייר שעליו נכתבה ההגדה, עשוי מנייר טואלט או מנייר ישן נושן.

עליזה מספרת, שטובי ואחיותיה הכירו היטב את לוח השנה העברי כולל שבתות וחגי ישראל. הן היו דתיות. חשוב היה להן לשמור על שבתות וחגים למרות התנאים הקשים ששררו במחנה. לכן, ידעה טובי לציין את שנת 5705 לבריאת העולם ב"הגדה" שכתבה.

"אנחנו רוצים לחגג" כותבת טובי, בהגדה שכתבה, אבל לא ניתן לה לקיים את חג הפסח כהלכתו. מה שנשאר לה הוא הזיכרון, הוא הכוח המניע לעתיד טוב יותר. טובי מסיימת את ההגדה הקצרה בתפילה ציבורית ולא פרטית: "ואם ה' גאל את אבותינו ממצרים יציל גם אותנו מעבודתנו המרה וישיבינו לארץ אבותינו".

כחולין מילתא
והיה עמא עמא
פילא מילתא
פילא מילתא
פילא מילתא
פילא מילתא

5705
100

פילא מילתא
פילא מילתא
פילא מילתא
פילא מילתא
פילא מילתא
פילא מילתא
פילא מילתא

פילא מילתא
פילא מילתא
פילא מילתא
פילא מילתא
פילא מילתא
פילא מילתא
פילא מילתא

כאשר עיינתי בהגדה, אנטנה סמויה שהייתה בליבי במשך שנים קלטה כברק מסמך זה. חשתי כי הגעתי למסמך המצביע בתמציתיות על גודל הגבורה והעמידה היהודית בשואה. כיצד ניתן היה לשמור במחנות על צלם אלוקים, על חיוניות יהודית בשואה.

לקראת יום השואה, שנת תש"ן - 1990, יצאתי עם בני נוער לפולין במסגרת הפעילות של משרד החינוך - מינהל חברה ונוער: "את אחי אנוכי מבקש". החלטתי לקחת עמי צילום של ההגדה למסע הקשה בפולין. לא לקחתי את המקור. לא רציתי שהגדה זו תיפגע. חשוב שתישמר מכל משמר. ההגדה ליוותה

אותי ב"מיידאנק", ב"טרבלינקה", בקברות האחים "בטיקוצ'ין", באתרים של גטו וארשה, ב"קרקוב היהודית" ב"חצר גור", בבתי קברות יהודיים, באתרי הנצחה של קהילות יהודיות שנכחדו בשואה ולבסוף הגעתי עמה למחנה "אשוויץ - בירקנאו".

בעת הטכס המרכזי שקיימנו עם התלמידים על הריסותיה של אחת המשרפות ב"אשוויץ - בירקנאו", לקחתי את ההגדה לידי ולפני תפילת הקדיש ושירת התקווה, סיפרתי לתלמידים את תולדותיה של הגדה זו. אמרתי לתלמידים, שהחלטתי להביא דווקא הגדה זו לכאן - לגיא ההרגה, כי יש בה מסר. טובי מסמלת בעיני את הגבורה הרוחנית של העם היהודי בשואה. אפשר לפגוע בגוף. את הנפש את הנשמה את המורשת היהודית לא ניתן לקחת.

המשכתי ואמרתי לתלמידים: במקום זה, במעמד התייחדות והזיכרון אני רוצה לומר לטובי, קבל עם ועולם. תפילתך נענתה. הוקמה מדינת ישראל. עם ישראל חי. עתה, כאשר נשיר את ההמנון הלאומי - "התקווה". זכרו, כי מורשתנו היהודית היא מקור כוחנו ועוצמתנו. כמו שכתוב בהמנון שלנו:

"כל עוד בלבב פנימה נפש יהודי הומייה"

מחרתיים נחזור ארצה-לארץ ישראל, "ולפאתי מזרח קדימה עין לציון צופיה" כשנגיע ונחזור לחיי השגרה, תגדל מחויבותנו לקיום העם, המדינה ומורשתנו היהודית-ציונית. אין לנו מקום אחר, זולת ארץ-ישראל. עליכם מוטלת המשימה למילוי התקווה.

"התקווה שנות אלפיים להיות עם חופשי בארצנו,

ארץ ציון ירושלים".

פורסם בעיתון "מקור ראשון", י"ד ניסן תש"ע, 29.3.2010

גדעון רפאל בן-מיכאל

בית כנסת שלי

אני מתפלל בבית כנסת מיוחד במינו. בית הכנסת "פאר ישראל" שבשכונת נווה-שאנן בחיפה. בית הכנסת שלי מורכב מפסיפס אנשי של החברה בישראל. מתפללים בו דתיים ומסורתיים, עולים חדשים וותיקים, צעירים ומבוגרים, אנשי תורה ואנשי עמל, אנשי מדע ושכירי יום, חוזרים בתשובה וגרים לשם שמים. בכל עת, כאשר אני מתבונן במתפללים, אני מתפעל מהרעות, אהבת ישראל והעזרה ההדדית השוררים בין המתפללים. דיבוק חברים מיוחד במינו, שממנו אני שואב השראה רוחנית רבה.

בשנות השבעים של המאה הקודמת הוקם בית הכנסת ע"י ניצולי שואה. בשנות השמונים הוחל בהקמת בנינו של בית הכנסת ע"י גבאים נפלאים ומסורים

בניצוחו של ר' אברהם מרמורשטיין ז"ל שיחד עם רעייתו רחל שתחי' הקימו בתוך בנין בית הכנסת מפעל חסד - מפעל ארוחת לנזקקים "כל דכפין".

רב בית הכנסת, הרב אריה כהן הינו דמות ייחודית בנוף הרבנות בישראל. יוזם ומעביר שיעורי תורה רבים המתקיימים מידי יום ביומו בבית הכנסת ומחוצה לו, מקרב מאד את הגרים ובעלי התשובה, מחזק ומדריך את באי בית הכנסת, מבקר חולים ועדיין לא סיפרתי את כל סגולותיו התרומיות. ראוי לציין, שהרב אינו מקבל שכר מבית הכנסת וגם מסרב לקבל שכר עבור סידור חופה וקידושין. כל מעשיו לשם שמים וללא תמורה חומרית. לצורכי פרנסתו הוא עובד כמהנדס מזון.

בכל יום שישי מתקיים בבית הכנסת כולל יום שישי. מתפללים משתלבים בהעברת שיעורי תורה בכלל ובבית הכנסת. הגבאי המסור ר' אריה שטיינמץ מעביר שיעורים בפרשת השבוע, בנושאים תורניים ובאגדות חז"ל, ר' נפתלי שטרן מעביר שיעורי הלכה משולחן ערוך-משנה ברורה, ר' עופר משען מעביר שיעורים בקבלה וגם אני משתלב בעשייה זו ומעביר מדי שבת לפני תפילת שחרית את משנה תורה לרמב"ם.

לקידושים בבית הכנסת יש חן ונופך מיוחד. בכל שבת מתקיים קידוש, גם אם אין שמחות. הקידוש נועד לגבש את המתפללים מיחידים לקהילה.

קידושי ההודיה על החסד שעשה הקב"ה למתפללים מתוך המניין, הינם קידושים מרגשים: קידוש הודיה של ניצול שואה בהגיעו לגבורות והמספר את קורותיו, קידוש הודיה של הורים שבנם החייל החלים מפצעיו או מתפלל שניצל מתאונה או החלים ממחלתו.

בית הכנסת עושה מאמצים רבים כדי לקיים בר מצווה לילדים ממשפחות חילוניות. ר' יצחק כהן ממתפללי בית הכנסת מכין את הנערים לקריאה בתורה ואמירת ההפטרה על פי טעמי המקרא. אביו של הבר מצווה מתחייב לבוא לבית הכנסת עם בנו מספר שבתות לפני הבר-מצווה כדי שהנער ואביו יכירו את התפילות ומנהגי בית הכנסת.

גבאי בית הכנסת עורכים קידוש חובה לבר-המצווה ומשפחתו. בקידוש משולבים דברי תורה ע"י רב בית הכנסת, ר' אריה שטיינמץ ור' עופר משען. לנער

מעניקים כתשורה סידור. בדברי ההקדשה קוראים המתפללים לנער לפקוד את בית הכנסת פעמים נוספות.

בשבת אחה"צ מתקיימת סעודת שלישית. מזון הסעודה נתרם ע"י מתפלל שיש לו יום זיכרון לאחד מבני משפחתו שחל סמוך לשבת. התפתח מנהג יפה, שלפני דברי התורה מספר התורם בקצרה על קורותיו ותכונותיו של הנפטר.

עם צאת שבת מלכתא, לאחר תפילת ערבית, מקפידים לקיים הבדלה בבית הכנסת עבור אותם בודדים שאינם מקיימים הבדלה בביתם.

זהו בית הכנסת שלי, אותו אני אוהב. הוא ביתי. אני חש בקרבי את קדושתו ושליחותו. זהו המקדש מעט שלי.

פורסם בעיתון "מקור ראשון", יב אייר תש"ע, 26.4.2010

בית הכנסת שלי
גדעון רפאל בן-מיכאל

אני מתפלל בבית כנסת מיוחד במינו. בית הכנסת "פאר ישראל" שבשכונת נווה-שאנן בחיפה. בית הכנסת שלי מורכב מפסיפס אנשי של החברה בישראל. מתפללים בו דתיים ומסורתיים, עולים חדשים וותיקים, צעירים ומבוגרים, אנשי תורה ואנשי עמל, אנשי מדע ושכירי יום, חוזרים בתשובה וגרים לשם שמים. ככל עת, כאשר אני מתבונן במתפללים, אני מתפעל מהרעות, אהבת ישראל והעזרה ההדדית השוררים בין

רב בית הכנסת, הרב אריה כהן, הינו דמות ייחודית בנוף הרבנות בישראל. יחם ומעביר שיעורי תורה, מקרב מאוד את הגרים ובעלי התשובה, מחזק ומדריך את באי בית הכנסת ומבקר חולים. ראוי לציין, שהרב אינו מקבל שכר מבית הכנסת

רעייתו רחל שתחי' הקימו בתוך בניין בית הכנסת מפעל חסד - מפעל ארוחת לנוקקים "כל דכפין". רב בית הכנסת, הרב אריה כהן, הינו דמות ייחודית בנוף הרבנות בישראל. יחם ומעביר שיעורי תורה רבים המתקיימים מדי יום ביומו בבית הכנסת ומחוצה לו, מקרב מאוד את הגרים ובעלי התשובה, מחזק ומדריך את באי בית הכנסת ומבקר חולים. ראוי לציין, שהרב אינו מקבל שכר מבית הכנסת וגם מסרב לקבל שכר

וגופך מיוחד. בכל שבת מתקיים קידוש, גם אם אין שמחות. הקידוש נועד לגבש את המתפללים מיחידים לקהילה. בית הכנסת עושה מאמצים רבים כדי לקיים בר-מצווה לילדים ממשפחות חילוניות. ר' יצחק כהן, מתפללי בית הכנסת, מכיין את הנערים לקריאה בתורה ואמירת ההפסדה על פי טעמי המקרא. אביו של הבר-מצווה מתחייב לבוא לבית הכנסת עם בנו מספר שבתות לפני הבר-מצווה כדי שהנער ואביו יכירו את התפילות ומנהגי בית הכנסת. בשבת אחה"צ מתקיימת סעודה שלישית. מזון הסעודה נתרם על ידי מתפלל שיש לו יום זיכרון לאחד מבני משפחתו שחל סמוך לשבת. התפתח מנהג יפה, שלפני דברי התורה מספר התורם בקצרה על קורותיו ותכונותיו של הנפטר. עם צאת שבת מלכתא, לאחר תפילת ערבית, מקפידים לקיים הבדלה בבית הכנסת עבור אותם בודדים שאינם מקיימים הבדלה בביתם. זהו בית הכנסת שלי, אותו אני אוהב. הוא ביתי. אני חש בקרבי את קדושתו ושליחותו. זהו המקדש מעט שלי.

עבור סידור חופה וקידושין. כל מעשיו לשם שמיים וללא תמורה חומרית. לצר' רכי פרנסתו הוא עובד כמהנדס מזון. בכל יום שיש מתקיים בבית הכנסת כולל יום שיש. מתפללים משתלבים בהעברת שיעורי תורה בכולל ובבית הכנסת. לקידושים בבית הכנסת יש חן

המתפללים. דיבוק חברים מיוחד במינו, שממנו אני שואב השראה רוחנית רבה. בשנות השבעים של המאה הקודמת הוקם בית הכנסת על ידי ניצולי שואה. בשנות השמונים הוחל בולקמת בניינו על ידי גבאים נפלאים ומסורים בניצוחו של ר' אברהם מרמורשטיין ז"ל שיחד עם

גדעון רפאל בן-מיכאל

חירות רוחנית בשואה

השעבוד הפיזי במחנות הריכוז וההשמדה היה קשה מנשוא ואכזרי. יהודים שנתפסו בפעילות רוחנית, גזר דינם היה מוות מידי. היהודים לא ויתרו וסיכנו את נפשם למען המשך החיים הרוחניים. הם ידעו היטב ששעבוד רוחני ע"י הגרמנים לא יצלח. הגרמנים לא הצליחו לשלול מהיהודים את החירות הרוחנית. במחנות לא הייתה כל אפשרות לקיים את סדר הפסח כהלכתו ואפילו לא בחלקו. האסירים היהודים לא ויתרו. הם רצו בכל מאוּדָם לשמור על זהותם היהודית בתנאים הקשים ביותר.

גולדה כ"ץ-קיבל מספרת בעדותה, כיצד "שמרו" על חג הפסח באמצעות הדמיון היוצר. היא וחברותיה קיימו את ליל הסדר "כהלכתו" בזכות נערה חסידית שהביאה עמה סידור תפילה למחנה אושוויץ. את היין, המצות, מאכלי "קערת הסדר" והסעודה עצמה העלו בדמיונם היוצר. זוהי דוגמא עילאית להישרדות באמצעים רוחניים ושמירת הזהות היהודית.

כך היא מספרת: "באשוויץ הכניסו אותנו לצריפים שהיו מיועדים מראש לנשים. ה'קאפואיות' או ה'שטובנדינסט' [הממונות על הצריפים], בלי הבדל אם היו גרמניות או יהודיות, התייחסו אלינו בלי רחמים, גידפו והרביצו, הרעיבו על כל דבר של מה בכך.

בין הנערות שהובאו באותה עת לאשוויץ – קיץ 1944 – הייתה נערה מבית חסידי. היא הביאה אתה סידור קטן שקיבלה מאביה החסיד. בצד העטיפה בפנים הודבק "לוח" יהודי בכתב-יד, בו פורטו כל חגי ומועדי ישראל. כל הנערות השגיוחו, בסודי-סודות, בשבע עיניים על האוצר הזה שחלילה לא תשלוט בו עינא בישא. בשעה שהיינו בטוחות שכל בעלי התפקידים נעלמו מן הצריף, הוציאה הנערה את האוצר והתחילה להקריא לפנינו פרקי תהילים. היא קראה את הפסוקים בהדגשה מיוחדת, כמו למשל, תיאור ההולם אותנו: 'כמוץ אשר תנדפנו רוח', וכולנו הקשבנו בנשימה עצורה. הנערה המשיכה לקרוא, ובעינינו הייתה נראית כמו דבורה הנביאה – "אז ישבו רשעים לשאולה", "וברשת זו טמנו, נלכדה רגלם"... היא ידעה לתרגם ולהסביר את משמעות הפסוקים. דבריה היו לנו כצרי, כתרופת-פלא, התעודדנו והתנחמנו. הזלנו דמעות של

רגיעה. באותן שעות הלילה פסוקי התהילים של הנערה מהונגריה, עוררו בנו תקווה.

ימים ספורים לפני חג הפסח, כפי שצוין ב"לוח", שאלנו את הנערה החסידית, מה היא חושבת, איך נוכל לערוך את ה"סדר" בתוך כל הסחי והלכלוך שבצריף? מצה אין לרפואה?

יום לפני פסח אמרה לנו הנערה, בשעות הערב המאוחרת, שהיא חושבת שמחר, בליל הסדר, נערוך את ה'סדר' לאחר חצות הלילה, בדיוק כפי שערכו את הסדר האנוסים בספרד. ואשר בנוגע למצות ושאר אביזרים השייכים לטקס הסדר, כל אחת תחשוב בדמיונה כאילו המצות, היין ושאר הדברים הנחוצים לסדר אמנם קיימים, כפי שהיינו רגילות, כל אחת אצל הוריה בבית. אני – אמרה הנערה מהונגריה – אקרא את ה"הגדה" מתוך הסידור. כל אחת מכן תדליק נרות החג בדמיונה. אני אקדש על הכוס, ואתן תלקקו באצבע על שפתותיכן, כאילו אתן שותות מיין הקידוש, ותאמרו 'אמן'!

אכן היה זה ליל-שימורים שיישאר חרות בזיכרוני לכל ימי חיי. ה'סדר' ארך עד אור הבוקר. בגלל השעה המאוחרת וכן בגלל הפחד שמא נופרע באמצע, דילגה הנערה החסידית על כמה קטעי פזמונים מן ה'ההגדה', וסיימנו ב"חסל סידור פסח כהלכתו" ו"לשנה הבאה בירושלים!".

**הכותב הוא יו"ר הוועד המנהל
של המכון ללימודי שואה ע"ש "ח.אייבשיץ" – חיפה.**

חירות רוחנית בשואה

גדעון רפאל בן-מיכאל

« השעבוד הפיזי במחנות הריכוז וההשמדה היה קשה מנשוא ואכזרי. יהודים שנתפסו בפעיל ות רוחנית, גזר דינם היה מוות מייד. היהודים לא ויתרו וסיכנו את נפשם למען המשך החיים הרוחניים. הם ידעו היטב ששעבוד רוחני על ידי הגרמנים לא יצלח. הגרמנים לא הצליחו לשלול מהיהודים את החירות הרוחנית. במחנות לא הייתה כל אפשרות לקיים את סדר הפסח כהלכתו ואפ"ל לא בחלקו. האסירים היהודים לא ויתרו. הם רצו בכל מאורם לשמור על זהותם היהודית בתנאים הקשים ביותר.

לנשים. ה'קאפואיות' או ה'שטובנדינ' סט' (הממונות על הצריפים), כלי הבדל אם היו גרמניות או יהודיות, התייחסו אלינו כלי רחמים, גידפו והרביצו, הר- עיבו על כל דבר של מה בכך. "בין הנערות שהובאו באותה עת לאושוויץ - קיץ 1944 - הייתה נערה מבית חסידי. היא הביאה איתה ס"ד דור קטן שקיבלה מאביה החסיד. בצד העטיפה בפינים הודבק 'לוח' יהודי בכתב-יד, בו פורטו כל חגי ומועדי ישראל. כל הנערות השגיוחו, בסודי-סודות, בשבע עיניים, על האוצר הזה שחלילה לא תשלוט בו עינא בישא. בשעה שהיינו בטוחות שכל בעלי

היו לנו כצרי, כתרופת-פלא, התערב דדנו והתנחמנו. הזלנו דמעות של רגיעה. באותן שעות הלילה פסקו התהלים של הנערה מהונגריה, עוררו בנו תקווה.

"ימים ספורים לפני חג הפסח, כפי שצוין ב'לוח', שאלנו את הנערה החסידית, מה היא חושבת, איך נוכל לערוך את ה'סדר' בתוך כל הסחי והלי- כלוד שבצריף? מצה אין לרפואה? יום לפני פסח אמרה לנו הנערה, בשעות הערב המאוחרת, שהיא חוזרת שבת שמחר, בליל הסדר, נערוך את ה'סדר' לאחר חצות הלילה, בדיוק כפי שערכו את הסדר האנוסים בספרד.

ואשר בנוגע למצות ושאר אביד רים השייכים לטקס הסדר, כל אחת תחשוב בדמיונה כאילו המצות, היין ושאר הדברים הנחוצים לסדר אמנם קיימים, כפי שהיינו רגילות, כל אחת אצל הוריה בבית. אני - אמרה הנערה מהונגריה - אקרא את ה'הגדה' מתוך הסידור. כל אחת מכן תדליק גרות החג בדמיונה. אני אקדש על הכוס, ואתן תלקו באצבע על שפתותיכן, כאילו אתן שותות מיון הקידוש, ות- אמרו 'אמן'!

"אכן היה זה ליל שימורים שישאר חרות בזיכרוני לכל ימי חיי. ה'סדר' ארך עד אור הבוקר. בגלל השעה המאוחרת וכן בגלל הפחד שמא נר- פרע באמצע, דילגה הנערה החסידית על כמה קטעי פזמונים מן ה'הגדה', וסיימנו ב'חסל סידור פסח כהלכתו' ולשנה הבאה בירושלים!"

הכותב הוא יו"ר הוועד המנהל של המכון ללימודי שואה ע"ש "ח.אייב" שיץ" - חיפה.

בין הנערות שהובאו באותה עת לאושוויץ, קיץ 1944, הייתה נערה מבית חסידי. היא הביאה איתה סידור קטן שקיבלה מאביה החסיד. בצד העטיפה בפינים הודבק 'לוח' יהודי בכתב-יד, בו פורטו כל חגי ומועדי ישראל. כל הנערות השגיוחו בשבע עיניים על האוצר הזה

גולדה כ"ץ-קיבל מספרת בעדותה, כיצד "שמרו" על חג הפסח באמצעות הדמיון היוצר. היא וחברותיה קיימו את ליל הסדר "כהלכתו" בזכות נערה חסידית שהביאה עמה סידור תפילה למחנה אושוויץ. את היין, המצות, מאכלי "קערת הסדר" והסעודה עצמה העלו בדמיונם היוצר. זוהי דוגמה ע"ל לאית להישרדות באמצעים רוחניים ושמירת הזהות היהודית. כך היא מספרת: "באושוויץ הכניסו אותנו לצריפים שהיו מיועדים מראש

התפקידים נעלמו מן הצריף, הוציאה הנערה את האוצר והתחילה להקריא לפנינו פרקי תהלים. היא קראה את הפסוקים בהדגשה מיוחדת, כמו למשל, תיאור ההולם אותנו: 'כמוץ אשר תגדפנו רוח', וכך- לנו הקשבנו בנשימה עצורה. הנערה המשיכה לקרוא, ובעינינו הייתה נר- אית כמו דבורה הנביאה - 'אז ישובו רשעים לשאולה', 'וברשת זו טמנו, נלכדה רגלם'... היא ידעה לתרגם ול- הסביר את משמעות הפסוקים. דבריה

גדעון רפאל בן-מיכאל

רבנות ללא מעמד

בעקבות פרשת הקמת חדר המיון בבית החולים ברחילי והעתקת הקברים על פי ההלכה, צצה ועולה השאלה, מה מעמדם של רבני הציונות הדתית בעולם ההלכה?

אקדים ואומר, אני מכבד כל פסק הלכה של רב בישראל. אנו יודעים היטב שבתולדות ההלכה היו פסקים שונים לגבי אותו מקרה שהובא לפני פוסקי הלכה. גם אין לי דבר נגד עמדתו של הרב יעקב ליצמן שהולך על פי פסיקת רבותיו.

יש לי טענה, כלפי הציבור הציוני-דתי? מדוע אין אנו נותנים רוח גבית חזקה לפסיקת הרבנים "שלנו". כבר נאמר במסכת אבות "עשה לך רב וקנה לך חבר".

מדוע אין אנו שומעים על התכנסויות תמיכה של הציבור הדתי-לאומי לגבי עמדתם של רבני צוהר התומכים בהעתקת הקברים מתוך הכרה שיש כאן עניין של פיקוח נפש.

מ"האיחוד הלאומי" שמענו קול ברור וצלול מח"כ אריה אלדד. חברי הכנסת הדתיים של ה"איחוד הלאומי" שתקו כדגים. קולם זעקתם לא נשמע.

מדוע לא שמענו עמדה נחרצת מרבני יש"ע היודעים לעמוד היטב על משמר שלמות ארץ ישראל על פי ההלכה?

"הבית היהודי" תמך בהחלטת הממשלה והצטרף להצעת הפשרה של השר בני בגין. מדוע לא שמענו דעה נחרצת התומכת בעמדת רבני צוהר והרב הראשי יונה מצגר?

אני זוכר היטב שבמלחמת ששת הימים חללי צה"ל שנפלו בחזית הצפון נקברו קבורה ארעית בבית קברות בעפולה ולאחר שנה הועתקו הקברים לעשרות בתי קברות ברחבי הארץ בתיאום עם משפחות הנופלים. כאשר פונה גוש קטיף נפסק להלכה שיש להעתיק את הקברים לתוככי הארץ. הרב הראשי לישראל, הרב שלמה עמאר, אישר הלכתית העלאת עצמותיו של נכדו של הרצל לקבורה בהר הרצל.

כדאי לדעת, שהיו אדמור"ים שנפטרו ונקברו במקום מושבם בחו"ל, ולאחר זמן הועלו עצמותיהם לישראל. האדמו"ר מויזניץ, הרב ישראל הגר נפטר ברומניה בשנת תרצ"ו, ובשנת תש"י הועלו עצמותיו לקבורה בבני ברק., האדמו"ר משאץ, הרב יואל מושקביץ נפטר ונקבר ברומניה בשנת תרמ"ו. בשנת תשל"ח נקברו עצמותיו בהר הזיתים. היריעה צרה מלהכיל דוגמאות נוספות.

לציבור הציוני-דתי יש בעיה. טרם סיגלנו לעצמינו תרבות של משמעת עצמית כלפי פסקי ההלכה של רבותינו. סמכות הרבנים תתחזק רק אם אנו ניתן אימון ותמיכה מלאה בפסיקתם.

תמיד יש בתוכנו החושבים שניתן לשנות פסיקות הלכתיות חדשות לבקרים. אביא רק דוגמה אחת. כאשר עמדת ממשלת ישראל לא הייתה בהתאם לקו הלאומי, הרשו לעצמם גבאי בתי כנסת רבים לשנות את נוסח התפילה לשלום המדינה שקבעו רבותינו הרב הרצוג זצ"ל והרב עוזיאל זצ"ל.

עלינו לשאוף להקמת גוף של מועצת רבנים של הציונות הדתית שיזכה לתמיכה מהציבור "שלנו". מועצה מעין זו תדע להנחיל את דעת ההלכה לציבור הרוצה להתחבר למדינה, לבניין הארץ ולבנות בתוכה חברה ברוח נביאי ישראל.

פורסם בעיתון "מקור ראשון, כ"ג ניסן תש"ע, 7.4.2010

רבנות ללא מעמד

גדעון רפאל בן-מיכאל

הנופלים. כאשר פונה גוש קטיף נפסק להלכה שיש להעתיק את הקברים לתוככי הארץ. הרב הראשי לישראל, הרב שלמה עמאר, אישר הלכתית העלאת עצמות נכדו של הרצל לקבורה בהר הרצל.

במקביל, היו אדמו"רים שנפטרו וניקברו במקום מושבם בחו"ל, ולאחר זמן הועלו עצמותיהם לישראל. האדמו"ר מוויז'ניץ, הרב ישראל הגר, נפטר ברומניה בשנת תרצ"ו, ובשנת תש"י הועלו עצמותיו לקבורה בבני ברק. האדמו"ר משאץ, הרב יואל מושקביץ, נפטר ונקבר ברומניה בשנת תרמ"ו. בשנת תשל"ח נקברו עצמותיו בהר הזיתים.

צרה מלהכיל דוגמאות נוספות. לציבור הציוני-דתי יש בעיה. טרם סיגלנו לעצמנו תרבות של משמעת עצמית כלפי פסקי ההלכה של רבותינו. סמכות הרבנים תתחוק רק אם ניתן אמון ותמיכה מלאים בפסיקותם.

תמיד יש בתוכנו החושבים שניתן לשייך נות פסיקות הלכתיות חדשות לבקרים. אביא רק דוגמה אחת. כאשר עמדת ממשלת ישראל לא הייתה בהתאם לקו הלאומי, הרשו לעצמם גבאי בתי כנסת רבים לשנות את נוסח התפילה לשלום המדינה שקבעו רבותינו הרב הרצוג זצ"ל והרב עובדיאל זצ"ל.

עלינו לשאוף להקמת גוף של מועצת רבנים של הציונות הדתית שיזכה לתמיכה מהציבור "שלנו". מועצה מעין זו תדע להנחיל את דעת ההלכה לציבור הרוצה להתחבר למדינה, לבניין הארץ ולבנות בתוכה חברה ברוח נביאי ישראל.

בהענת הקברים מתוך הכרה שיש כאן עניין של פיקוח נפש.

מ"האיחוד הלאומי" שמענו קול ברור וצלול מח"כ אריה אלדד אך חברי הכנסת הדתיים של התנועה שתקו כדגים. קולם לא נשמע.

מדוע לא שמענו עמדה נחרצת מרבני יש"ע היודעים לעמוד היטב על משמור שלמות ארץ ישראל על פי ההלכה?

"הבית היהודי" תמוך בהחלטת הממ"ד שלה והצטרף להצעת הפשרה של הש"ד בני בגין. מדוע לא שמענו דעה נחרצת התומכת בעמדת רבני צהר והרב הראשי יונה מצגר?

במלחמת ששת הימים נקברו חללי צה"ל שנפלו בחזית הצפון קבורה ארעית בבית קברות בעפולה. לאחר שנה הועתי קו הקברים לעשרות בתי קברות בחב"י הארץ בתיאום עם משפחות

בעקבות פירת הקמת חדר המיון בבית החולים ברוזילי והענקת הקברים על פי ההלכה, צצה ועולה השאלה, מה מעמדם של רבני הציונות הדתית בעולם ההלכה?

אקדים ואומר, יש לכבד כל פסק הלכה של רב בישראל. אנו יודעים היטב שב"תולדות ההלכה היו פסקים שונים לגבי אותו מקרה שהובא לפני פוסקי הלכה, ולכן זכותו המלאה של הרב יעקב ליצמן ללכת על פי פסיקת רבותיו.

מה שצריך לשאול הוא היכן במקרה הזה היה הציבור הדתי-לאומי? מדוע לא נתנו רוח גבית חזקה לפסיקת הרבנים "שלנו". כבר נאמר במסכת אבות "עשה לך רב וקנה לך חבר".

מדוע אין אנו שומעים על התכניסויות תמיכה של הציבור הדתי-לאומי לגבי עמדתם של רבני צהר התומכים

לציבור הציוני-דתי יש בעיה. טרם סיגלנו לעצמנו תרבות של משמעת עצמית כלפי פסקי ההלכה של רבותינו. סמכות הרבנים תתחוק רק אם ניתן אמון ותמיכה מלאים בפסיקותם

גדעון רפאל בן-מיכאל

שכול וזיכרון

בימים אלה הלכה לעולמה הניה אופנהיימר ע"ה, אלמנת צה"ל, אלמנתו של דובי אופנהיימר הי"ד בן המושב שדה יעקב ובוגר ישיבת בני"ע בכפר הרא"ה שנפל בקרב על רמת הגולן במלחמת ששת הימים. הניה נקברה בישוב הושעיה שבגליל התחתון. הניה הייתה אישה מיוחדת במינה. השכול והזיכרון היו שלובים באישיותה כמקשה אחת. הזיכרון נהפך לדומיננטי בחייה.

בילדותה למדה בחינוך הכללי. בגיל ההתבגרות חל מהפך בהשקפת עולמה והיא הצטרפה לתנועת בני עקיבא, שבט אמונים-סניף חיפה. עם הזמן עברה לבית הספר התיכון הדתי "לבנות מזרחי".

בזמנו, היה בחיפה מקום מפגש ייחודי לבוגרי בני-עקיבא וסטודנטים, שזה עתה סיימו את שרותם הצבאי. המקום נקרא "בית הנוער". באחד הימים, הגיע דב אופנהיימר למקום ושם הכיר את הניה לבית בודק. יחסיהם התהדקו ואהבתם פרחו. באותה תקופה, חברי בני עקיבא ובוגריו, פעלו ללא ליאות למען החינוך הדתי בצפון הארץ. הם היו זוג ערכי ואכפתי ולכן יצאו יחדיו לשליחות פעילה למען קידום החינוך הדתי בנצרת עילית. לא נקף הזמן, הם נישאו ותקעו יתד לביתם בבית שמש, שבאותה עת הייתה עיירת עולים. הניה הייתה מורה בחינוך המיוחד ולימים התמנה דובי למנהל ביה"ס התיכון הדתי שבמקום.

במלחמת ששת הימים, נקרא דובי לשרות מילואים במסגרת יחידת הצנחנים שבה שרת. דובי לא חזר ממלחמה זו. הוא נפל בקרב על כיבוש ג'לבינה ברמת הגולן. מאז חלפו 44 שנים. הניה לא נישאה בשנית. בשנים הללו נלחמה כלביאה על חינוך ילדיה והתמסרה טוטאלית לשימור זיכרון בעלה עד יום פטירתה.

אני מספר את סיפורה של הניה, אלמנת צה"ל, שמאז אותו יום מר ונמהר, השתנו חייה ללא הכר. לגביה, הזמן עמד מלכת בכל מה שקשור בבעלה דובי. הכרתיה היטב. אני יכול לומר עליה, שגם אחרי נפילתו לא נפרדה מאהוב חייה. היא התמסרה טוטאלית לשמירת זכרו של דובי. היא דאגה שבני משפחתה וגרעין החברים מתקופת היותה בבני-עקיבא, חבריו של דובי מהישיבה ומהצבא ושכניה בבית שמש לא ישכחו אותו.

במסירות נפש, דאגה במשך 44 שנים לקיום טקס האזכרה ביום השנה לנפילתו של דובי בבית העלמין בהר הרצל, שם הוא טמון. היא טלפנה לכל ידידי המשפחה שהזכרתי, כתבה להם מכתבים ובשנים האחרונות הפיצה את דבר האזכרה גם בדואר האלקטרוני. היא לא פסחה אפילו לא על שם אחד. רבים נענו לקריאתה והתייצבו סביב קברו של דובי ביום הזיכרון.

פעמים, ביום הזיכרון לפני הטקס, יזמה סיורים בתחנות חייו של דובי בשדה יעקב, כפר הרא"ה ובית שמש.

בל נטעה. הניה הייתה אישה פעילה, ערכית ודעתנית שבלעה ספרים רבים. הייתי יכול לשוחח עמה על כל נושא. היו לה דעות פוליטיות מוצקות. כמורה מחוננת למתמטיקה, אהבה להורות תלמידים חלשים. היה בה, יכולת מופלאה להשריש בהם את מקצוע המתמטיקה ולהביאם לפסגות לימודיות.

הניה הייתה כעין אנדרטה חיה ופעילה לזיכרון בעלה דובי. הניה ודובי – חד הם. כאשר הזכירו לי את השם הניה ראיתי לעיני רוחי את דובי וכן להיפך.

הילדים נועה ואיל היו פעוטים כאשר אביהם נפל במלחמה. זיכרון אביהם היה עמום מאד. הניה אמנם שימשה עבורם לפיד אש, המנחיל להם את זכרו ומורשתו הערכית של אביהם. תהא נשמתה צרורה בצרור החיים.

המאמר "שכול זיכרון" על הניה אופנהיימר ע"ה פורסם בעיתון "מקור ראשון", כה אב תש"ע, 5.8.2010

שכול זיכרון
דושן רפאל בן-חינאל

בימים אלה הלכה לעולמה הניה אופנהיימר ע"ה, אלמנת צה"ל, אלמנתו של דובי אופנהיימר הי"ד בן המושב שדה יעקב ובוגר ישיבת בני"ע בכפר הרא"ה שנפל בקרב על רמת הגר לן במלחמת ששת הימים. הניה נקברה בישוב הושעיה שבגליל התחתון. הניה הייתה אישה מיוחדת במינה. השכול הזיכרון היו שלובים באישיותה כמקשה אחת. הזיכרון נהפך לדומיננטי בחייה. בילדותה למדה בחינוך הכללי. בגיל ההתבגרות חל מהפך בהשקפת עולמה והיא הצטרפה לתנועת בני עקיבא, שבט אמונים-סניף חיפה. עם הזמן עברה לבית הספר התיכון הדתי "לבנות מזרחי". בזמנו, היה בחיפה מקום מפגש ייחודי לבוגרי בני-עקיבא וסטודנטים, שזה עתה סיימו את שרותם הצבאי. המקום נקרא "בית הנוער".

באחד הימים, הגיע דב אופנהיימר למקום ושם הכיר את הניה לבית בודק. יחסיהם התהדרקו ואהבתם פרחתה. באותה תקופה, חברי בני עקיבא ובוגריו, פעלו ללא לראות למען החינוך הדתי בצפון הארץ.

הם היו זוג ערכי ואכפתי ולכן יצאו יחדיו לשליחות פעילה למען קידום החינוך הדתי בנצרת עילית. לא נקף הזמן, הם נישאו ותקעו יתד לביתם בבית שמש, שבאותה עת הייתה עירית עולים. הניה הייתה מורה בחינוך המיוחד ולימים התמנתה דובי למנהל ביה"ס התיכון הדתי שבמקום.

במלחמת ששת הימים, נקרא דובי לשרות מילואים במסגרת יחידת הצנח

נים שבה שרת. דובי לא חזר ממלחמה זו. הוא נפל בקרב על כיבוש ג'לבינה ברמת הגולן. מאז חלפו 44 שנים. הניה לא נישאה בשנית. בשנים הללו נלחמה כלביאה על חינוך ילדיה והתמסרה טוטאלית לשימור זיכרון בעלה עד יום פטירתה. אני מספר את סיפורה של הניה, אל-

במלחמת ששת הימים, נקרא דובי לשרות מילואים במסגרת יחידת הצנחנים שבה שרת. דובי לא חזר ממלחמה זו. הוא נפל בקרב על כיבוש ג'לבינה ברמת הגולן. מאז חלפו 44 שנים. הניה לא נישאה בשנית. בשנים הללו נלחמה כלביאה על חינוך ילדיה והתמסרה טוטאלית לשימור זיכרון בעלה עד יום פטירתה

ערכית ודעתנית שבלעה ספרים רבים. הייתי יכול לשוחח עמה על כל נושא. כמורה מחוננת למתמטיקה, אהבה להורות תלמידי חלשים. היה בה, יכולת מופלאה להשריש בהם את מקצוע המתמטיקה ולהביאם לפסגות לימודיות. הניה הייתה כעין אנדרטה חיה ופעילה לזיכרון בעלה דובי. הניה ודובי – חד הם. כאשר הזכירו לי את השם הניה ראיתי לעיני רוחי את דובי וכן להיפך. הילדים נועה ואיל היו פעוטים כאשר אביהם נפל במלחמה. זיכרון אביהם היה עמום מאד. הניה אמנם שימשה עבורם לפיד אש, המנחיל להם את זכרו ומורשתו הערכית של אביהם. תהא נשמתה צרורה בצרור החיים.

גדעון רפאל בן-מיכאל

אחריותנו לצביונה היהודי של המדינה

אחזתנו וקיומנו בארץ ישראל אינה תלויה רק בעוצמתנו הצבאית. היא תלויה רבות גם בעוצמתם היהודית-רוחנית-מוסרית של אזרחי מדינת ישראל. אזרחים התלושים מהמורשת התרבותית המפוארת של עמנו ושורשיהם היהודיים רעועים, קשה יהיה להם לתקוע יתד איתן בארצנו. כל רוח מצויה תקעקע את רוחם בעת משבר.

נשאלת השאלה: מי ידאג להנחלת ערכי תרבות ישראל בקרב הציבור הכללי היושב בציון?

מי ידאג לצביונה היהודי של המדינה? תשובתי האחת: הציונות הדתית. למה? - כי הציונות הדתית קשורה בכל רמ"ח אבריה לציבור הכללי ואף זוכה להערכה רבה. יש לה את היכולת הסגולית להצליח במשימה זו. יש בה יכולת מופלאה של הידברות ללא התנשאות.

כאשר עבדתי במשרד החינוך, פנה אלי מנהל בי"ס תיכון כללי גדול וביקש ממני בכל לשון של בקשה לאתר מורים צעירים חובשי כיפות סרוגות לבית ספרו. הוא היה סבור, שחובשי הכיפות הסרוגות מסוגלים בדרכי נועם ובדוגמה אישית להנחיל את מורשת ישראל לנוער בחינוך הכללי. האתגר הניצב לפנינו הוא עצום ורב. עלינו לעמול ולפעול בשני מסלולים, האחד - במסלול ההסברתי והשני - במסלול החינוכי.

הציונות הדתית נועדה למלא שליחות חשובה זו. יש לנו אחריות רבה על שמירת צביונה היהודי של המדינה. זה אחד מייעודנו המרכזי.

המילה צדקה, שורשה מלשון צדק. מעשי הצדקה מביאים לצדק ולאיוון כלכלי וחברתי, לסגירת פערים וסיוע לחלשים בחברה. כך במקביל, נועד לנו תפקיד של צדקה רוחנית. עלינו לעשות רבות כדי שנביא לאיוון רוחני-ערכי-יהודי בקרב האומה. זו צריכה להיות הנחלה רוחנית של אמת והתחברות אמיתית ללב האומה. לא בדרכי הטפה והפחדה. עלינו לפעול בדרכי נועם ובדוגמה אישית. זה מחייב את הציונות הדתית להיות חברת מופת הראויה לחיקוי.

דוגמה להסברה: בכל עת, מעל במות ציבוריות רבות, אני שומע את שלושת המילים "מדינה יהודית ודמוקרטית". בכל וויכוח בין דתיים וחילוניים מועלית הטענה, שיהדות ודמוקרטיה הם תרתי דסתרי. הם לא יכולים לדור בכפיפה אחת. תורת ה' היא תורתנו. ולמרות הצהרה ברורה זו, אני אומר: הדמוקרטיה יכולה לדור בכפיפה אחת עם היהדות. חיבור זה הוא הכרחי ונחוץ לשמירת מרקם החיים המשותפים בין מגוון הציבורים במדינה. כיום, ללא משטר דמוקרטי אין קיום למדינה מוסרית וערכית.

נחוצה דרך הסברתית מושכלת שתמנע את החיכוך בין יהדות ודמוקרטיה. רק החורשים רעה כנגד מורשת ישראל מצביעים על הסתירה. הציונות הדתית יכולה להעמיד למערכת הסברה חשובה זו, אנשי תורה יחד עם משפטנים ואנשי אקדמיה דתיים המסוגלים לסייע בהסברה, ובעיקר למצוא משעולים מעשיים למניעת החיכוך.

בתחום החינוך עלינו לפעול בקרב צעירים ומבוגרים. עלינו להקים מספר מוסדות אשר יסייעו בידינו להוציא חזון זה מן הכח אל הפועל. ראוי, איזה מוסדות מפוארים עומדים לרשות הציבור הכללי עם תקציבים גדולים, כדוגמת מרכז רבין, מרכז פרס, מרכז בגין עוד... ועוד... – מרכזים המקיימים פעילות חינוכית והסברתית רבה. אין זה סביר, שלציונות הדתית אין מוסדות כנ"ל עם תקציבים, שיעדם העיקרי הוא להנחיל את מורשת ישראל למגוון האוכלוסייה במדינת ישראל. עלינו לפעול ביתר שאת וביתר עוז כדי להקים מוסדות בעלי מוניטין שיהוו בסיס פעולה למילוי החזון.

המוסדות הנ"ל יעסקו בהכנת תכנים מתאימים, הכשרת מנחים, השתלמויות מורים בתיאום עם משרד החינוך, הקמת תשתיות לבתי מדרש ומכוני בר מצווה ובת מצווה, מפגשים בין דתיים וחילוניים והכשרת מנחים מתנדבים שיעבירו באופן קבוע בימי שישי שיעור בפרשת השבוע בבתי הספר הממלכתיים. יכולתי למנות רעיונות נוספים. נשאר זאת לצוות העוסקים במלאכה.

במקום שרבים, מאסו באבן הבונים היהודית-שורשית, מסוגלת הציונות הדתית להיות לראש פינה רוחנית בהנחלת קנייני הרוח של העם היהודי במדינת ישראל. אם תגשים חזון זה. זו תהייה שעתה היפה ביותר.

המאמר פורסם בעיתון "מקור ראשון", ח' אלול תש"ע, 18.8.2010.

גדעון רפאל בן-מיכאל

הנחלת זיכרון השואה במערכת החינוך

בכאב רב קראתי את דו"ח מבקר המדינה האחרון העוסק בתחלואיה של מערכת החינוך הפורמאלית בהנחלת זיכרון השואה (ניתן לקרוא את הדו"ח במלואו באתר האינטרנט של משרד מבקר המדינה). מאד הופתעתי לחוסר התגובה הציבורית לדו"ח. התקשורת כמעט שלא עסקה בנושא. ציבור ניצולי שואה שחיים עדיין עמנו, לא השמיע את קולו. לא נשמע קולם של אנשי ציבור ומחנכים. זאת הסיבה, שהחלטתי להגיב ולהשמיע את קולי.

ממצאי הדו"ח העיקריים הם:

1. וועדה מיוחדת שהתמנתה בשנת 2009 ע"י מנכ"לית משרד החינוך קבעה שלא עוסקים בנושא השואה במוסדות להכשרת מורים. יוצא אפוא שמורים חדשים מגיעים לבתי הספר מבלי שהייתה להם נגיעה לנושא השואה במהלך הכשרתם.

2. הוועדה הצביעה, בין היתר, על אי-פיתוח תכנית לימודים רב-תחומית מחייבת מגן הילדים עד כיתה י"ב ועל העדר יחידת מטה במשרד, שלה האחריות להנחיה המקצועית להוראת השואה מהגיל הרך ועד כיתה י"ב.

3. חוזרי מנכ"ל משרד החינוך העוסקים בנושא השואה מפנים בין היתר לספרים, לסרטים, לתערוכות ולתכניות וידאו, אך הם אינם מפרטים למי הם מיועדים, אינם ממיינים אותם לפי גיל או מגזרים ואינם מפרטים את הפעילות הנוספת הנדרשת בכיתות הלימוד לאחר היחשפות להם.

4. הנתונים מלמדים כי המשרד לא הכין תכנית לימודים כוללת להוראת השואה אף לאחד מהמגזרים. המשרד אינו מחייב ללמד את הנושא ואינו מנחה את המורים והגננות כיצד לעשות זאת. רק בחטיבה העליונה מחויבים התלמידים ללמוד היבטים עיוניים של השואה במסגרת הוראת ההיסטוריה.

5. לדעת משרד מבקר המדינה, קיים פער ניכר בין החשיבות הציבורית הנובעת לנושא השואה, המובעת גם בדברי החקיקה, לבין העובדה שהוראת השואה בבתי ספר היא חובה רק לנבחנים בבחינת הבגרות בהיסטוריה. על המשרד לקבוע מדיניות הוראה ברורה לפי מגזרים וגילים.

הממצאים הללו מפתיעים מאד. אני יודע היטב שהנוער של היום מתעניין בשואה ורוצה לדעת יותר מבני הנוער של הדור הקודם. הביקוש הגדול של תלמידים לצאת לפולין מוכיח זאת. בדידי הוי עובדה. יזמתי מסגרת חינוכית הנקראת "נוער נאמן זיכרון השואה" הפועלת במכון ללימודי השואה ע"ש ח.אייבשיץ בחיפה. הנוער נענה לקריאתנו, מאות בני נוער התנדבו למסגרת זו.

רבים מבתי הספר פטרו את עצמם מהתמודדות עם נושא חשוב זה ושלחו את תלמידיהם למכוני השואה הנמצאים ברחבי הארץ. המכונים השכילו להשתמש במגוון מתודות. הפעילות עם התלמידים הייתה בעיקרה בסדנאות. כך נוצרה אינטראקציה חשובה בין המורה-המדריך לבין התלמידים. החומר הועבר בצורה חוויתית וריגושית. ברם, עלינו לזכור שעבודת המכונים צריכה להיות פעילות משלימה לעבודה הלימודית-חינוכית החשובה שתתנהל בכותלי בתי הספר.

התענינות הגוברת והולכת של בני הנוער בקורות השואה, הינה תשתית חשובה לקידום פעילות לימודית-חינוכית בנושא.

השר גדעון סער הוכיח, שיש לו יכולת להציב אתגרים למערכת החינוך ולפעול ליישומם. אני מצפה משר החינוך שימנה בהקדם צוות מיוחד לביצוע המלצות דו"ח מבקר המדינה ובהקדם.

עד שמשדר החינוך יתחיל לפעול, אני קורא למנהלים, מורים ומחנכים ליישם את דו"ח מבקר המדינה בבית ספרם, עוד בשנה"ל תשע"א. בכוחכם ובאמונתכם החינוכית, אתם מסוגלים לקדם את נושא הנחלת זיכרון השואה במוסדכם.

הכותב הוא יו"ר הוועד המנהל של המכון ללימודי שואה ע"ש "ח.אייבשיץ" – חיפה.

מאמר זה פורסם בעיתון "מקור ראשון", טו אלול תש"ע, 25.8.2010

הנחלת זיכרון השואה במערכת החינוך
גדעון רפאל בן-מיכאל

נכאב רב קראתי את דו"ח מבקר המדינה האחרון העוסק בתחלואיה של מערכת החינוך הפורמאלית בהנחייתו של השר גדעון סער לקרוא את הדו"ח במלואו באתר האינטרנט של משרד מבקר המדינה. מאד הופתעתי מחוסר התגובה הציבורית לדו"ח. התקשורת כמעט שלא עסקה בנושא. ציבור ניצולי שואה שחיים עדיין עמנו, לא השמיע את קולו. לא נשמע קולם של אנשי ציבור ומחנכים. זאת הסיבה, שהחלטתי להגיב ולהשמיע את קולי.

ממצאי הדו"ח העיקריים הם:

1. ועדה מיוחדת שהתמנתה בשנת 2009 ע"י מנכ"לית משרד החינוך קבעה שלא עוסקים בנושא השואה במוסדות להכשרת מורים. יוצא אפוא שמורים חדשים מגיעים לבתי הספר מבלי שהייתה להם נגיעה לנושא השואה במהלך הכשרתם.
2. הוועדה הצביעה, בין היתר, על אי-פיתוח תכנית לימודים רב-תחומית מחייבת מגן הילדים עד כיתה י"ב ועל היעדר יחידת מטה במשרד, שלה האחריות להנחיה המקצועית להוראת השואה מהגיל הרך ועד כיתה י"ב.
3. חזרי מנכ"ל משרד החינוך העריסקים בנושא השואה מפנים בין היתר לספרים, לסרטים, לתערוכות ולתכניות וידאו, אך הם אינם מפרטים למי הם מיועדים, אינם ממינים אותם לפי גיל או מגורים ואינם מפרטים את הפעילות הנוספת הנדרשת בכיתות הלימוד לאחר היחשפות להם.
4. הנתונים מלמדים כי המשדר לא הכין תכנית לימודים כוללת להוראת השואה אף לאחד מהמגזרים. המשדר

ההתענינות הגוברת והולכת של בני הנוער בקורות השואה, הינה תשתית חשובה לקידום פעילות לימודית-חינוכית בנושא

יודע היטב שהנוער של היום מתעניין בשואה ורוצה לדעת יותר מבני הנוער של הדור הקודם. הביקוש הגדול של תלמידי מידים לצאת לפולין מוכיח זאת. בידי הנוער יומתי מסגרת חינוכית הנקראת "נוער נאמן זיכרון השואה" הפועלת במכון ללימודי שואה ע"ש ח.אייבשיץ בחיפה. הנוער נענה לקריאתנו, מאות בני נוער התנדבו למסגרת זו.

רבים מבתי הספר פטרו את עצמם מהתמודדות עם נושא חשוב זה ושולחו את תלמידיהם למכוני השואה הנמצאים ברחבי הארץ. המכוני השכילו להשתמש במגוון מתודות. הפעילות עם התלמידים הייתה בעיקרה בסדנאות. כך נוצרה אינטראקציה חשובה בין המורה-המדריך לבין התלמידים. החומר הועבר בצורה חווייתית וריגושתית. ברם, עלינו לזכור שעבודת המכוני צריכה להיות פעילות משלימה לעבודה הלימודית-חינוכית החשובה שתתנהל בכיתות ובתוך הספר. ההתענינות הגוברת והולכת של בני הנוער בקורות השואה הינה תשתית חשובה לקידום פעילות לימודית-חינוכית בנושא. השר גדעון סער הוכיח שיש לו יכולת להציב אתגרים למערכת החינוך ולפעול ליישומם. אני מצפה משר החינוך שימנה בהקדם צוות מיוחד לביצוע המלצות דו"ח מבקר המדינה ובהקדם.

עד שמשדר החינוך יתחיל לפעול, אני קורא למנהלים, מורים ומחנכים ליישם את דו"ח מבקר המדינה בבית ספרם, עוד בשנה"ל תשע"א. בכוחכם ובאמונתכם החינוכית, אתם מסוגלים לקדם את נושא הנחלת זיכרון השואה במוסדכם.

הכותב הוא יו"ר הוועד המנהל של המכון ללימודי שואה ע"ש ח.אייבשיץ – חיפה.

גדעון רפאל בן-מיכאל

לזכור ולא לשכוח!

עתה, לקראת יום הקדיש, אני ניצב מול פני ארון הספרים שבו נמצאים ספרי הזיכרון לקהילות הקודש שנחרבו והושמדו בשואה. ספרים המזדקרים כמצבות, המספרות את עולם הרוח של הקהילות וקורותיהן בתקופת השואה. "מסדר הנופלים" של 6 מיליון יהודים.

מתי מעט ששרדו את השואה, כתבו את דבריהם מדם ליבם. הם, בעדותיהם משמשים הם פה לנרצחים וזועקים את זעקתם.

אני מושיט ידי לארון הספרים ונוטל לידי באופן מקרי את ספר הזיכרון לקהילת מוסטי-ויאָלקה. אני עובר דף אחר דף וקורא את העדויות המזעזעות. באחד הדפים, אני מוצא את שירו של אברהם אקנר: "אנו חבים לכם". כאשר קראתי את השיר, חשתי מיד ששיר זה מבטא את חובתנו כלפי הנרצחים: לזכור ולא לשכוח! עלינו מוטלת החובה לומר קדיש לעילוי נשמתם. כך כתב:

אנו חבים לכם מצבה – לא משיש ולא מגזית,
לא באותיות זהב חרותה
וגם לא יבער בה לפיד.

לא הובלנו אֶתְכֶם לקבר ישראל
ולא השתטחנו עליו בחודש אלול,
מקום קבורתכם לא נודע –
ייסורינו הם בלי גבול.

את קברותיכם לא פקדנו, לא אמרנו קדיש-יתום.
ימי שבעה לא ישבנו – אי הקבר ואי המקום?

טמנו אתכם בתוך גופינו הפצועים,
עמוק בליבותינו חרוטה הדמות.
צער ויגון מלווים דרכינו,
אבלנו מתמיד – וכל יום התייחדות.

לא הקימונו לכם מצבה, לא משיש ולא מגזית,
רק מדמעות שקפאו בעינינו
יוקדת בלבנו אש התמיד.

דוניה רוזן כשהייתה בת 12, הסתתרה ביער לאחר רצח בני משפחתה. בתאריך 23.6.1943 כתבה ביומנה ("ידידי היער", הוצא' יד ושם):
"מוכרחה אני לכתוב, מוכרחה, כי גם לאחר מותי רוצה אני לשוחח אתכם, אתכם בני-אדם שנגאלתם כבר. רוצה אני שמילים אלו יקשרוני אליכם. רוצה אני לבקשכם שלא תשכחו את המתים. רוצה אני להתחנן לפניכם ולבקשכם בכל לשון של בקשה שתנקמו את נקמתנו, שתקחו נקם באותם הפושעים שידם האכזרית הוציאה אותנו מן החיים. רוצה אני שתקימו יד לנו – מצבה שתגיע עד השמים, ציון שיראה אותו העולם כולו – פסל לא משיש ולא מאבן, אלא ממעשים טובים. כי מאמינה אני באמונה שלימה, שרק מצבה כזאת עשויה להבטיח לכם ולילדיכם עתיד טוב יותר, ואז לא ישוב אותו רשע שהשתלט על העולם והפך את החיים לגיהנום".

הרב חיים רבינוביץ, רבה האחרון של שידלובצה. בהיותו עם עדתו באחת מרכבות המוות לטרבלינקה חיזק את עדתו בדברי תורה ונחמה ודרש את דרשתו האחרונה. הקרונות היו קרונות להובלת בהמות ומוקפות בתיל דוקרני כדי למנוע בריחה. עדיין הם נוסעים שלושה ימים ומים לא באו אל פיהם. מותשים היו. בקרון אחר, ר' יצחק שטיימן שהיה עסקן בשידלובצה הוציא נרות מכיסיו, חילק אותם והדליקם. וכך אמר: "אחים יהודים, היות ולא יישאר מי שיאמר 'קדיש', לכן אחים, הבה ונתפלל את תפילתנו האחרונה, וכולנו ביחד, נאמר 'קדיש-יתום', אחרי-עצמנו אנו. מיד התכנסו כולם, והתפללו בהתלהבות עצומה 'תפילת מנחה', ואמרו 'קדיש', תוך בכייה גדולה, בפעם האחרונה בחייהם 'יתגדל ויתקדש שמה רבא' " (י.אייבשיץ: "ככתבם").

רויטל וינר, תלמידה מישראל, בעת מסעה עם בני-נוער לפולין, בהיותה באתר מחנה טרבלינקה, עמדה נוכח 17,000 מצבות אבן לזכר הקהילות היהודיות שהושמדו בשואה, מצבות אשר המחישו לה את גודל אסון השואה. במקום הארוך הזה, התבשלו המילים לשיר שכתבה לאחר ששבה ארצה. כך כתבה:

יושבת כאן מול אלפי קהילות,
קהילות של יהודים שהושמדו.
הן הושמדו עד האיש האחרון.
כמעט.

כי כמעט לכל קהילה יש את האדם שלה,
הקבוצה, אלו ששרדו, ניצלו, ברחו.

אני מקווה שלכל קהילה באמת נשאר שריד,
אך מה שבטוח, לקהילה היהודית נשאר שריד!

כי כל יהודי ששרד, הוא חלק מקהילה יהודית שלמה,
קהילה שהנאצים ניסו להשמיד, אך לא הצליחו.

הנאצים לא הצליחו להשמיד את כולנו,
כי כולנו ביחד היינו חזקים.

וגם אם לכל ניצול וניצול,
יש את הסיפור שלו,
כל הסיפורים יחד, משולבים לפאזל אחד,
שמשותף לכל העם היהודי,
זוהו סיפור על מלחמה,
על אומץ, על העזה.
סיפור על גבורה.

מזכור ביום זה את כל אחינו בית ישראל שנרצחו בשואה. רובנו לא יודעים את יום מיתתם של הקדושים הי"ד, לכן ראוי שכל משפחה תדליק בביתה נר זיכרון ואחד מבני המשפחה שמותר לו לומר 'קדיש' יאמר 'יתגדל ויתקדש שמה רבא...!'

הכותב הוא יו"ר הוועד המנהל של המכון ללימודי השואה ע"ש ח.אייבשיץ, חיפה

פורסם בעיתון "מקור ראשון", יג טבת תשע"א, 20.12.2010

לזכור ולא לשכוח

גדעון רפאל בן-מיכאל

יהודים, היות ולא יישאר מי שיאמר 'קדיש', לכן, אחים, הבה ונתפלל את תפילתנו הא-חרונה, וכולנו ביחד, נאמר 'קדיש יתום' אחרי-עצמנו את, מיד התכנסו כולם, והי-תפללו בהתלהבות עצומה 'תפילת מנחה', ואמר 'קדיש', תוך בכייה גדולה, בפעם האחרונה בחייהם 'תגדל ויתקדש שמה רבא' (י. אייבשיץ: 'ככתבם').

ריטל וינר, תלמידה מישראל, בעת מסעה עם בני-נוער לפולין, בהיותה באתר מחנה טרבלינקה, עמדה נוכח 17,000 מצבות אבן לזכר הקהילות היהודיות שהושמדו בשואה, מצבות אשר המחישו לה את גדול אסון השואה. במקום הארוך הזה, הבי-שילו המילים לשיד שכתבה לאחר ששבה ארצה, וכך כתבה: "ישבת כאן מול אלפי קהילות, קהילות של יהודים שהושמדו. הן הושמדו עד האיש האחרון. כמעט. כי כמעט לכל קהילה יש את האדם שלה, הקבוצה, אלו ששרדו, ניצלו, ברחו. אני מקווה שלכל קהילה באמת נשאר שריד, אך מה שבטוח, לקהילה היהודית נשאר שריד!"

כי כל יהודי ששרד, הוא חלק מקהילה יהודית שלמה, קהילה שהנאצים ניסו להשמיד, אך לא הצליחו. הנאצים לא הצליחו להשמיד את כולנו, כי כולנו ביחד היינו חזקים. וגם אם לכל ניצול ניצול, יש את הסיפור שלו, כל הסיפורים יחד, משולבים לפאזל אחד, שמשותף לכל העם היהודי, חוהו סיפור על מלחמה, על אומץ, על העזה. סיפור על גבורה.

נזכור את כל אחינו בית ישראל שני-רצחו בשואה.

מיד - וכל יום התייחדות. לא הקימונו לכם מצבה / לא משיש ולא מגזית, רק מדמעות שקפאו בעינינו / יוקרת בלבנו אש התמיד".

דוניה רחן, כשהייתה בת 12, הסתתרה ביער לאחר רצח בני משפחתה. בתאריך 23.6.1943 כתבה בזימנה ('ידידי היער', הוצאת 'יד ושם'):

"מוכרחה אני לכתוב, מוכרחה, כי גם לאחר מותי רוצה אני לשוחח אתכם, אתכם בני-אדם שגנאלתם כבר. רוצה אני שמילים אלו יקשרוני אליכם. רוצה אני לבקשכם שלא תשכחו את המתים. רוצה אני להתחנן לפניכם ולבקשכם בכל לשון של בקשה שתגמרו את נקמתנו, שתיקחו נקם באותם הפושעים שידם האכזרית הו-ציאה אותנו מן החיים. רוצה אני שתקימו יד לנו - מצבה שתגיע עד השמים, ציון שיראה אותו העולם כולו - פסל לא משיש ולא מאבן, אלא ממעשים טובים. כי מא-מינה אני באמונה שלמה שרק מצבה כזאת עשויה להבטיח לכם ולילדיכם עתיד טוב יותר, ואז לא ישוב אותו רשע שהשתלט על העולם והפך את החיים לגיהנום".

"הרב חיים רבינוביץ, רבה האחרון של שידלובצה. בהיותו עם עדתו באחת מר-כבות המוות לטרבלינקה, חיזק את עדתו בדברי תורה ונחמה ודרש את דרשתו האחרונה. הקרונות היו קרונות להובלת בהמות ומוקפות בתיל דוקרני כדי למנוע בריחה. עדיין הם נוסעים שלושה ימים ומים לא באו אל פיהם. מותשים היו בקרון אחר, ר' יצחק שטיימן, שהיה עסקן בשידלובצה הוציא נרות מכיסיו, חילק אותם והדליקם. וכך אמר: 'אחים

ע-תה, כשעבר יום הקדיש הכל-לי בצום עשרה בטבת (יום שיש האחרון), זיכרנו עדיין בראשי. אני ניצב מול פני ארון הספרים שבו נמצאים ספרי הזיכרון לקהילות הקודש שנחרבו והוש-מדו בשואה. ספרים המזדקרים כמצבות המספרות את עולם הרוח של הקהילות וקורותיהן בתקופת השואה. "מסדר הנו-פלים" של 6 מיליון יהודים. מתי מעט ששרדו את השואה, כתבו את דבריהם מפה ליבם. הם, בעודיותיהם, משמשים פדס לנרצחים הועקים את זעקתם.

אני מושיט יד לארון הספרים ונוטל לידי באופן מקרי את ספר הזיכרון לקהילת מוסטי-יאָלקה. אני עובר דף אחר דף וקורא את העדויות המזועזעות. באחד הדפים, אני מוצא את שירו של אברהם אקט: 'אנו חבים לכם'. כאשר קראתי את השיר, השתי מיד ששיר זה מבטא את חובתנו כלפי הנרצחים: לזכור ולא לשכוח! עלינו מוטלת החובה לומר קדיש לעילוי נשמתם. וכך כתב: "אנו חבים לכם מצבה / לא משיש ולא מגזית

לא באותיות זהב חרותה וגם לא יבער בה לפיד.

לא הוכלנו אָתכם לקבר ישראל / ולא השתחננו עליו בחודש אלול,

מקום קבורתכם לא נודע / ייסוריני הם בלי גבול.

את קבורתיכם לא פקדנו / לא אמרנו קדיש יתום.

ימי שבעה לא ישבנו / אי הקבר ואי המקום?

טמנו אתכם בתוך גופינו הפצועים/ עמוק בליבותינו חרוטה הדמות. צער ויגון מלווים דרכינו / אבלנו מת"

הכותב הוא יו"ר הוועד המנהל של המכון ללימודי השואה ע"ש ח.אייבשיץ, חיפה

גדעון רפאל בן-מיכאל

הגיבורים הנשכחים

כאשר אני קורא את העדויות מגיאיות ההריגה וממחנות ההשמדה המתעדים את ייסורי העם היהודי באירופה תחת שלטון קלגסי הנאצים - הגרמנים, עולים וצצים מראות שואה קשים של השמדת גברים, נשים, זקנים וטף.

נוכח מעשי ההרס והזוועה ורמיסת המוסר האנושי של השלטון הנאצי, אני מוצא את עצמי יום אחד, מעיין וחוקר את קורותיהם ומעשיהם של אותם מעטים-מצילים- חסידי אומות העולם, שהצילו יהודים באומץ לב תוך כדי סיכון חיים ובהכרעה אישית מוסרית - לסייע בהצלת יהודים.

עלינו לדעת היטב כי מספר חסידי אומות העולם היה מזערי מאד לנוכח הצרכים המרובים והדחופים להצלת יהודים.

הרוב המכריע של אוכלוסיית אירופה עמד מנגד בפאסיביות ואדישות נוראה. לא רק שלא הצילו יהודים, אפילו לא מחו והתנגדו. מאמצי ההצלה היו נדירים. המצילים לא היו מנהיגי החברה או מנהיגים פוליטיים. רוב המצילים היו מפשוטי העם. אנשים נדירים, אצילי נפש, בעלי נורמות ערכיות מוסריות גבוהות.

במחקרי, מצאתי חסידי אומות עולם שקיבלו את האות על מעשיהם **בהיותם ילדים**.

ניצול השואה יורם שנקר-מרון, יליד העיר ז'יצ'וב ע"י לבוב סיפר כי בהיותו ילד בשנים

1943-1944 ניצל ונשאר בחיים הודות למשפחת לביצקי.

אלכסנדר לביצקי הייה מעביר אותו ממקום מגורים אחד לשני והחביא אותו מפני הגרמנים. נכדתו, **ירוסלאבה לביצקי**, שהייתה אז בת **8-9** שיחקה עמו, כאילו הייתה אחותו.

כאשר המצב הייה מסוכן, הביאה לו אוכל למקום מחבואו בתוך תיק של בית הספר.

זאת עשתה גם כשהיו גרים עוד בגטו. היא הייתה נכנסת לגטו עם תיק בית הספר, מתחמקת מידי שוטרים גרמנים ואוקראינים ומביאה מצרכי מזון. במעשים אלה סיכנה את עצמה ואת משפחתה. בזכותה שרד ונשאר בחיים.

בתוככי גטו ורשה, גרה משפחת שאלוג, משפחה נוצרית יחידה שנשארה לגור ב"גטו הקטן" בין היהודים. בנה יאז'י, **שהיה בן 10** התחיל את שנת לימודיו מחוץ לגטו – בצד "הארי". הוא קיבל מהשלטון הגרמני רישיון מעבר, כדי שיוכל להמשיך בלימודיו. יהודי הגטו ניצלו סיטואציה זו. באמצעות יאז'י היו מעבירים לצד ה"ארי" מכתבים והודעות למכריהם והוא הביא חזרה את תשובותיהם לגטו. יחד עם התשובות הביא ליהודי הגטו דברי מאכל שונים.

כך פעל יאז'י במשך שנתיים עד דצמבר 1942, עד חיסולו של ה"גטו הקטן". משפחתו הועברה בתוקף צו גרמני לצד ה"ארי".

השומרים הגרמנים אשר עמדו ליד שער הגטו, היו בודקים בצורה יסודית את כל היוצאים והחוזרים. הביקורת הייתה קשה. כאשר נתפס אדם עם "משלוח" שיועד לגטו, השומרים היו מתנהגים אליו בטירוף דעת, מכים ומענים אותו באכזריות רבה. כך קרה ליאז'י. יום אחד הגרמנים תפסו אותו עם ה"משלוח". כדרכם, הם עינו אותו קשות וגרמו לחבלות חמורות בגופו.

בדצמבר 1942 הועברו יאז'י והוריו לצד ה"ארי". הוא לא הפסיק את מעשיו והמשיך להושיט את עזרתו הברוכה ליהודי הגטו ובמקום מוסכם היה מופיע על יד חומת הגטו ודרך חור מוסתר היה מעביר למכרים וידידים יהודים מזון ודברים נוספים.

כך פעל יאז'י ואמו עד פרוץ המרד הפולני בחודש אוגוסט 1944.

כאשר יחידות ס.ס ביצעו פוגרום בגטו חמלניצקי שאוקראינה, הצליחה סוניה ברנשטיין ואמה לשרוד בדרך נס.

מיד לאחר הפוגרום הגיעה אלכסנדרה מלניק, שהייתה אמה של אחת מחברותיה של סוניה לשער הגטו. תוך כדי סיכון רב, לקחה אותה ואת אמה למקום מסתור. אלכסנדרה הייתה אוקראינית והמעשה אותו ביצעה, היה מעשה של גבורה מיוחדת.

בגלל מעשה מעין זה, היו נוהגים הגרמנים לחסל את כל משפחת המצילים עם ילדיהם וכמובן, היו מחסלים את אותם היהודים אשר אותם ניסו להציל. החיסול היה מתבצע בכיכר המרכזית של העיר בנוכחות ההמון.

משפחת מלניק כללה ארבע נפשות, האם אלכסנדרה ושלושת ילדיה: הבת הבכורה טאיסיה בת 16, **הבן ויקטור בן 13** והבת גלינה **בת 10**. אב המשפחה נרצח ב-1938 בחיסולים שביצע ממשל סטאלין.

משפחת מלניק הייתה משפחה נזקקת. חיו בעוני מחריד. הם היו מתחלקים עם סוניה ואמה בכל אשר היה להם - אוכל, בגדים ומגורים. המשפחה ידעה המון כאב וצער, אך את צלם האנוש לא איבדה לעולם. ילדי משפחת מלניק גילו בגרות יוצאת דופן ועזרו לסוניה ואמה להסתתר במשך כל תקופת המלחמה ושמרו על שתיקה, גם כאשר שכנים סקרניים ניסו לסחוט מהם מידע כלשהו, לאחר שחשדו באמם שהיא מסתירה יהודים. הן הסתתרו אצל משפחת מלניק כל תקופת המלחמה. בימים מסוכנים במיוחד הובילו אותם הילדים ליערות ומקומות מסתור והיו מביאים להם אוכל כל מספר ימים. לאחר מכן, היו באים לקחת אותם חזרה לביתם.

מעשי הילדים היו כרוכים בסכנת חיים, אך הילדים עשו הכל עם לב פתוח תוך כדי אתגר - לעזור ולהציל!.

**הכותב הוא יו"ר הוועד המנהל
של המכון ללימודי שואה ע"ש "ח.אייבשיץ" - חיפה.**

המאמר פורסם בעיתון "מקור ראשון", ד' שבט תש"ע, 19.1.2011

הגיבורים הנשכחים

גדעון רפאל בן-מיכאל

« כאשר אני קורא את העיזיות מגיאות הריגה ומחוננות ההשמדה המתעדים את ייסורי העם היהודי באירופה תחת שלטון קלנסי הנאצים – הגרמנים, עליהם נצצים מראות שואה קשים של השמדת גברים, נשים, זקנים וטף.

נוכח מעשי הדרס החוועה ורמיסת המוסר האנושי של השלטון הנאצי, אני מוצא את עצמי יום אחד מעיין וחוקר את קורותיהם ומעשיהם של אותם מעשים – חסידי אומות העולם, שהצילו יהודים באומץ לב תוך כדי סיכון חיים. עלינו לדעת היטב כי מספר חסידי אומות העולם היה מועתי מאוד לנוכח הצרכים המרד

נכדו, ירוסלאבה לביצק, שהייתה או בת שטר נה או תשע, שיחקה עמו כאילו הייתה אחותו. כאשר המצב נהיה מסוכן, הביאה לו אוכל למקום מחבוא, בדרך תיק של בית הספר. זאת עשתה גם כשהיו גרים עוד בגטו. היא הייתה נכנסת לגטו עם תיק בית הספר, מתחמקת מידי שר טרים גרמנים ואוקראינים ומביאה מצרכי מזון. במעשים אלה סיכנה את עצמה ואת משפחתה. בזכותה שרד ונשאר בחיים.

בתוככי גסו ורשוה, גרה משפחת שאלוג, משפחה נוצרית יחידה שנשארה לגדו ב"גטו הקטן" בין היהודים. בנה יאלי, שהיה בן עשר, התחיל את שנת לימודיו מתוך לגטו - בצד

כך קרה לאו"י, יום אחד הגרמנים תפסו אותו עם ה"משלוח".

בדצמבר 1942 הועברו יאלי וחורו לצד ה"ארי". הוא לא הפסיק את מעשיו והמשיך להושיט את עזרתו ליהודי הגטו. במקום מוסכם היה מופיע על ידי חומת הגטו ודרך חור מוסתר היה מעביר למכרים וידידים יהודים מזון רב רים נוספים. כך פעלו יאלי ואמו עד פרוץ המרד הפולני בחודש אוגוסט 1944.

כאשר יחידות אסאס ביצעו פיגועים בגטו הצולניצקי שבאוקראינה, הצליחו סוניה ברנש טיין ואמה לשרוד בדרך נס. מיד לאחר הפיגוע הגיעה אלכסנדרה מלניק, שהייתה אמה של אחת מתברותיה של סוניה לשעבר הגטו. תוך סיכון רב לקחה אותה האם למקום מסתור.

מדובר היה במעשה גבורה יחודי. הגרמנים נהגו לחסל משפחות של מצילים דוגמת מלניק עם ילדיהם ומזונם, היו מחסלים את היהודים. החיסול היה מתבצע בכיכר המרכזית של העיר בנכותות המזון.

משפחת מלניק כללה ארבע נפשות, האם אלכסנדרה ושלושת ילדיה: הבת הבכורה טאטיה בת 16, הבן יקטור בן 13 והבת גלנה בת 10. אב המשפחה נרצח ב-1938 בחיסולים שבצעו גמזל סטאלין.

משפחת מלניק הייתה משפחה נוקבת. חיו בעוני מתוריר. הם היו מתחילים עם סוניה ואמה בכל אשר היה להם – אוכל, בגדים ומגורים. המ שפחה ידעה המון כאב ועצ, אך את צלם האנושי לא אירבה לעולם. גם הילדים עזרו לסוניה ואמה להסתתר במשך כל תקופת המלחמה ושמו על שתיקה. בעת משפחת ברנשטיין הסתתרו אצל משפחת מלניק כל תקופת המלחמה.

הכותב הוא יריד הונגרי המגזל של המכון ללימודי שואה ע"ש יז. אייבשיץ – חיפה.

” בדצמבר 1942 הועברו יאלי וחורו לצד ה"ארי". הוא לא הפסיק את מעשיו והמשיך להושיט את עזרתו ליהודי הגטו. במקום מוסכם היה מופיע על ידי חומת הגטו ודרך חור מוסתר היה מעביר למכרים וידידים יהודים מזון דברים נוספים. כך פעל יאלי ואמו עד פרוץ

ביום והדחופים להצלת יהודים. הרוב המכריע של אוכלוסיית אירופה עמד מנגד בפאסיביות ואדישות נוראה. לא רק שלא הצילו יהודים, אפילו לא מנעו והתנגדו. רוב המצילים היו מפ שוטף העם. אנשים נדירים, אצילי נפש, בעלי נדמות ערכיות מוסריות גבוהות.

במחקר, מצאנו חסידי אומות עולם שקיב לו את האת על מעשיהם בהיותם ילדים. ניצול השואה יורם שנקר-מרון, יליד העיר ויצוב שעל יד לטוב סיפר כי בהיותו ילד בשנים 1943-1944 ניצל ונשאר בחיים הודות למשפחת לביצקי. אלכסנדר לביצקי היה מעביר אותו ממקום מגורים אחד לשני והוביא אותו מפני הגרמנים.

הארי". הוא קיבל מהשלטון הגרמני רישיון מעבר כדי שיוכל להמשיך בלימודיו. יהודי הגטו ניצלו סיטואציה זו. באמצעות יאלי היו מעבירים לצד ה"ארי" מכתבים וחדעות למכריהם והוא הביא חזרה את תשובותיהם לגטו. כך פעל יאלי במשך שנתיים, עד דצמבר 1942, עד חיסולו של ה"גטו הקטן". משפחתו הועברה בתוקף צו גרמני לצד ה"ארי".

השומרים הגרמנים אשר עמדו ליד שער הגטו, היו בודקים בצורה יסודית את החבאים והחוזרים. הביקורת הייתה קשה. כאשר נתפס אדם עם "משלוח" שיועד לגטו, השומרים היו מתנגדים אליו בטרודף דעת, מכים ומענים אותו.

גדעון רפאל בן-מיכאל

בני הסה ז"ל – איש החסד והאמת

הכרתי את בני משחר ילדותנו. נולדנו בחיפה וגדלנו באותן ערוגות ערכיות של יוצאי גרמניה ("היקים") שעלו לפני השואה לארץ-ישראל, התיישבו בחיפה והקימו בה קהילה אורתודוקסית ברוח רבי שמשון בן רפאל הירש על פי המוטו "תלמוד תורה עם דרך ארץ".

בשרותו הצבאי, שירת בני ברבנות הצבאית והיה קצין מצטיין. הוא היה בין מקימי יחידת הקבורה הפיקודית של פיקוד צפון, פיקד עליה בדרגת סא"ל

במשך שנים רבות. ברגישות ובחוכמת הלב הוא טיפל בקבורתם של מאות חללי צה"ל במלחמת יום-הכיפורים ובמלחמת שלום הגליל.

אותם יוצאי גרמניה, נטלו על עצמם מצוות חסד גדולה כאשר הקימו את חברה קדישא בחיפה. זכור לי היטב, כיצד הגברים והנשים קיימו בהתנדבות את מצוות חסד של אמת ועסקו בטהרת המתים.

אביו של בני, יוסה (יהושע) ז"ל היה "הרוח החיה" של אותה חברה קדישא. גם אמו אלישבע ז"ל פעלה למען נזקקים. כל פעולותיה היו מתן בסתר. מהם ספג בני את ערכי החסד האמת והאמונה.

טבעי הדבר, כאשר הדור הקודם הלך לעולמו וחלקו הזדקן, החליטו הנותרים לפנות לבני, שיקבל על עצמו את ניהול חברה קדישא.

בשעות הקשות של האבל הכבד שעטף את משפחות הנפטרים, עמד מולם אדם, שברגישות ובצניעות רבה טיפל בנושאי הקבורה והטהרה. בני היה אוהב אדם וניהל את חברת הקדישא בכישרון ניהולי, ברגישות, בחן ובאהבת אדם. הכניס דפוסי עבודה מודרניים והיה חלוץ בתחום הקבורה העתיקה (בקומות), דאג לניקיונו ועיצבו המעורר כבוד של בית העלמין בחיפה.

בני הקפיד לנהל את חברה קדישא ביושר, על פי כללי המינהל התקין ועל פי אמות מידה מוסריות. כאשר הוחלט שבחיפה תקום ועדה קרואה למועצה הדתית, נקרא בני לדגל ומונה לשמש כחבר במועצה הדתית הקרואה עד שתיבחר מועצה כחוק.

נראה, שמעטים סרבו לקבל את החלטותיו והתנכלו לו. לפני כשמונה שנים, אלמונים שפכו חומצה על פניו וגרמו נזק רב לראייתו ונזקק לטיפולי עיניים גם בחו"ל. לא די היה בכך, אותם אלמונים הציתו גם את ביתו. בני לא נכנע לתכתיבים שהיו בניגוד לכללי המינהל התקין ולמרות תופעות חמורות אלו המשיך לעמוד על משמרתו.

לפתע, הגיע היום המר והנמהר. ביום ראשון בערב, יב שבט תשע"א (16.1.11), הגיע בני יחד עם רעייתו חנה למפתן הבית. רוצח שפל, ארב לו בפתח ביתו ורצח אותו נפש.

כאשר הגיעה שמועת הירצחו לחבריו וידידיו הרבים, נעו אמות הסיפים. חיפה הייתה מזועזעת. איש תם וישר נרצח כאשר עמד על משמרתו.

בני השתייך לקהילה הציונית-דתית בחיפה והיה מקובל על הדתיים-לאומיים, החרדים והחילוניים כאחד. הייתה לו היכולת להכיל בתוכו את מגוון הדעות ולנווט את פעילותו מבלי לפגוע בכבודו של איש.

בני היה שליח ציבור רב-מוניטין ועבר לפני התיבה בבית הכנסת "אליהו הנביא" שבשכונת אחוזה. היה לו קול ערב וייחודי. בימים נוראים, רבים נהרו לשמוע את תפילותיו. בחגים, בעת מעמד תפילת יזכור, התפלל את תפילת "אל מלא רחמים" לעילוי נשמת חללי צה"ל. הייתה זו תפילה שיצאה מהמיית הלב והרטיטה לבבות. זעקתו הגיעה לגנזי מרומים ופתחה שערי שמים. רק אדם שראה את "מסדר הנופלים" מול עיניו וטיפל בהם בקדושה ובטוהרה, יכול היה להרים תפילה זו לדרגת קדושה עילאית.

בני היה איש משפחה למופת. יחד עם רעייתו חנה גידל את שני בניו ושתי בנותיו ברוח הציונות הדתית. בני וחנה הנחילו לילדיהם את ערכי הנתינה של חסד אמת וערגת הנפש של הנשמה היתרה. בשבתות, שירת מזמורי השבת של המשפחה המלוכדת, הייתה בוקעת מחוץ לביתם. שכנים רבים, היטו אוזניהם מתחת החלונות כדי להאזין למנגינות הערבנות שבקעו מביתם.

מיד, עם צאת השבת קיבל בני הודעות טלפוניות ממשפחות נפטרים, שפנו אליו אישית כדי שיטפל בקבורתם של הנפטרים. כאשר קיבל את השיחות, אמירתו הראשונה הייתה "ברוך דיין אמת". אבידן בנו, בהיותו ילד קטן כאשר שמע את אביו אומר את צידוק הדין, חשב בתמימות, שאמירה זו היא חלק בלתי נפרד מהריטואל המסורתי של מוצאי-שבת. זו הייתה האווירה בביתו של בני למרות שלא סיפר לילדיו על פעילותו הקשה בחברה קדישא. שני בניו למדו בישיבת הר עציון. הוא זכה בחייו לראות גם נכדו לומד בישיבה זו.

למרות ההתנכלויות הרבות הוא לא שמר טינה לאיש. הוא חש כי עליו מוטלת עליו שליחות של חסד ואמת. שליחות שאין לה שיעור ונעשית ללא חשבון. בעומדו על משמר שליחותו עלה בסערה השמימה.

ת.נ.צ.ב.ה

המאמר פורסם בעיתון "מקור ראשון", כא שבט תשע"א, 26.1.2011

בני הסה ז"ל - איש החסד והאמת

גדעון רפאל בן-מינאל

הכרתי את בני משמר ילדותו. נולדנו בחיפה וגדלנו באותן ערוגות עריכות של יוצאי גרמניה ("הייקים") שעלו לפני השואה לארץ-ישראל, התיישבו בחיפה והקימו בה קהילה אורתודוקסית ברוח רבי שמשון בן-רפאל הירש, על פי המוטו "תלמוד תורה עם דרך ארץ".

בשירותו הצבאי שירת בני ברבנות הצבאית והיה קצין מצטיין. הוא היה בין מקימי יחידת הקבורה הפיקודית של פיקוד צפון, פיקד עליה בדרגת סא"ל במשך שנים רבות. ברגישות ובחוכמת הלב הוא טיפל בקבורתם של מאות חללי צה"ל במלחמת יום הכיפורים ובמלחמת שלום הגליל.

הולי, ברגישות, בחן ובאהבת אדם. הוא הכניס דפוסי עבודה מודרניים והיה חלוץ בתחום הקבורה העתיקה (בקומות). כמו כן דאג לניקיונו ועיצובו המעורר כבוד של בית העלמין בחיפה.

בני הקפיד לנהל את חברה קדישא ביושר, על פי כללי המינהל התקין ועל פי אמות מידה מוסריות. כאשר הוחלט שבחיפה תקום ועדה קרואה למועצה הדינית, נקרא בני לדגל ומונה לשמש חבר במועצה הדתית הקרואה עד שתיבחר מועצה כחוק. נראה, שמעטים סירבו לקבל את החלטותיו והתנכלו לו. לפני כשמונה שנים, אלמונים שפכו חומצה על פניו וגרמו נזק רב לראייתו והוא נזקק לטיפולי

” התחושה ברורה לחלוטין, גם אם יהיה תירוץ לעבירה כזו או אחרת. אם לאיש אין עכבות מוסריות משלו, ואם ההתנהלות שלו אינה ישרה, מה לי גדר ליד ביתו או משלוח חטיבת טנקים למשימה חסרת סיכוי

איתם יוצאי גרמניה נטלו על עצמם מצוות חסד גדולה כאשר הקימו את חברה קדישא בחיפה. זכור לי היטב כיצד הנגרים והנשים קיימו בהתנדבות את מצוות חסד של אמת ועסקו בטהרת המתים. אביו של בני, יוסה (יהושע) ז"ל, היה "הרוח החיה" של אותה חברה קדישא. גם אמו, אלישבע ז"ל, פעלה למען נזקקים. כל פעולותיה היו מתן בסתר. מהם ספג בני את ערכי החסד האמת והאמונה.

טבעי הדבר שכאשר הדור הקודם הלך לעולמו וחלקו הודקן, החליטו הנותרים לפנות לבני, שיקבל על עצמו את ניהול חברה קדישא. בשעות הקשות של האבל הכבד שעטף את משפחות הנפטרים, עמד מולם אדם שברגישות ובצניעות רבה טיפל בנושאי הקבורה והטהרה. בני היה אוהב אדם וניהל את חברה קדישא בכישרון ניי

עיינים גם בחז"ל. כאילו לא די היה בכך, אותם אלמונים הציתו גם את ביתו. בני לא נכנע לתכתיבים שהיו בניגוד לכללי המינהל התקין, ולמרות תופעות חמורות אלו המשיך לעמוד על משמרתו.

לפתע, הגיע היום המר והנמהר. ביום ראשון בערב, ב"ב בשבט תשע"א (16.1.11), הגיע בני יחד עם רעייתו חנה למפתן הבית. רוצח שפל, ארב לו בפתח ביתו ורצח אותו נפש. כאשר הגיעה שמועת הירצחו לחבריו וידידיו הרבים, נעו אמות הסיפים. חיפה הייתה מוזעזעת. איש תם וישר נרצח כאשר עמד על משמרתו. בני השתייך לקהילה הציונית-דתית בחיפה והיה מקובל על הדתיים-לאומיים, החרדים והחילוניים כאחד. הייתה לו היכולת להכיל בתוכו את מגוון הדעות ולנווט את פעילותו מבלי לפגוע בכבודו

גדעון רפאל בן מיכאל

העברת לפיד הזיכרון

משפט אייכמן התקיים שש-עשרה שנה לאחר סיום מלחמת העולם השנייה. הציבור בישראל ובעולם כולו נחשף, באמצעות עדויות מצמררות ומרגשות, למעשי הרצח והזוועה של הגרמנים בשואה מחד, ולמעשי גבורתם ועמידתם הרוחנית של היהודים מאידך.

עד למשפט הייתה רתיעה של שרידי השואה מסיפור קורותיהם, מחשש שהציבור – ואפילו בני משפחתם – לא יאמינו לסיפורים, וכן מתוך רצון לסוכך על ילדיהם מתיאור הסבל והזוועות הקשות שעברו. במקביל, בציבור הישראלי בן הארץ לא הורגשה פתיחות לשמוע את קולותיהם של מי שהגיעו מן התופת.

על הרקע הזה, משפטו של אייכמן היווה שינוי בתודעת זיכרון השואה וציון דרך משמעותי בהנצחתה. לפתע, רבים מהשרידים פתחו את סגור ליבם ונוצרה פתיחות לשמוע ולהאזין לדבריהם. לפתע, נוצרה אלומת אור שהבהירה לעם ישראל ולעולם כולו שנספי השואה לא הלכו כצאן לטבח.

לאחר המשפט, שרידים רבים כתבו את קורותיהם בשואה בספרים, בחוברות ומסרו עדויות ל"יד ושם". השרידים אזרו עוז ותעצומות נפש, וסיפרו גם את סיפורם האישי בפני תלמידי בתי-הספר. הם היו מוקד מרכזי בימי עיון במכונים ללימודי השואה הפזורים בארצנו.

החל משנות השמונים, כאשר התחילו לצאת משלחות הנוער לפולין, הצטרפו הניצולים למשלחות השרידים ושימשו אנשי עדות שסיפרו את סיפורם האישי בגטאות, בגאיות ההריגה ובמחנות ההשמדה.

עדויותיהם היו אותנטיות ומרגשות מאוד. אותם ניצולי שואה, שהביעו נכונות לספר את סיפורם בפני תלמידים, תרמו נדבך חשוב ומשמעותי בשימור הזיכרון.

לצערנו הרב, רבים מהשרידים הלכו לבית עולמם, אחרים הזדקנו מאוד, מדרך העולם. רק מתי-מעט נשארו מסוגלים לשמש כאנשי עדות. לקראת יום השואה והגבורה, שאלתי את עצמי: מי יחזיק את לפיד זיכרון השואה של אנשי העדות מעתה? שאלה זו לא נתנה לי מנוח. חיפשתי תשובה ונדמה לי כי מצאתיה.

הגיעה העת להעביר את לפיד זיכרון השואה לבני הנוער כדי שיעבירו אותו לדורות הבאים, ולהפקיד אותם על שימור הזיכרון. בני-הנוער יעבירו את זיכרון השואה לעמיתיהם ולתלמידי הכיתות הנמוכות בבית ספרם.

במסגרת הפעילויות החינוכיות שיוזם המכון ללימודי השואה, כתבנו תוכנית שתיקרא: 'קולות מהשואה' – בני נוער מספרים לחבריהם עדויות שואה. התלמידים שיעבירו את התוכנית יהיו מתנדבים בעלי יכולת דיבור והדרכה מקרב תלמידי כיתות י' ו-י"א המשמשים מדריכים צעירים בתנועות הנוער, במועדוני נוער, מדריכי של"ח צעירים ופעילי מועצות תלמידים. כל אחד מהתלמידים יאמץ עדות כתובה של ניצול, עדות שהוא חש הזדהות עמה, וילמדה היטב. זו עדות שיש בה 'הד מעד', ומתוקף ההזדהות הרגשית של הנער עמה, יוכל להנחיל אותה בשכנוע ובכישרון לכיתות הנמוכות בבית ספרו.

אלחנן אלקס, מנהיג היודנראט בגטו קובנה, אמר בצוואתו לבניו לפני שעלה למוקד: "זכרו שניכם את אשר עשה לנו עמלק. זכרו הכול. אל תשכחו עד סוף ימיכם והעבירו הלאה כצוואה קדושה לדורות הבאים, שה גרמנים הרגו, טבחו ורצחו אותנו". התכנית החדשה תנסה למלא, ולו במשהו, אחר צוואתו.

גדעון רפאל בן מיכאל הוא חוקר במכון ללימודי שואה – חיפה ועורך הביטאון "שמירת זיכרון השואה".

גדעון רפאל בן-מיכאל

העברת לפיד הזיכרון

לפיד זיכרון השואה לבני הנוער כדי שיעבירו אותו לדורות הבאים, ולהפקיד אותם על שימור הזיכרון. בני-הנוער יעבירו את זיכרון השואה לעמיתיהם ולתלמידי הכיתות הנמוכות בבית ספרם.

במסגרת הפעילויות החינוכיות שיוזם המכון ללימודי השואה, כתבנו תוכנית שתיקרא: 'קולות מהשואה' – בני נוער מספרים לחבריהם עדויות שאהא.

התלמידים שיעבירו את התוכנית יהיו מתנדבים בעלי יכולת דיבור והדרכה מקרב תלמידי כיתות י' ו-י"א המשמשים מדריכים צעירים בתנועות הנוער, במועדוני נוער, מדריכי של"ח צעירים ופעילי מעצות תלמידים. כל אחד מהתלמידים יאמץ עדות סתובה של ניצול, עדות שהוא חש הודות עמה, וילמדה היטב. זו עדות שיש בה 'הד מעד', ומתוקף ההודות הרגשית של הנער עמה, יוכל להנחיל אותה בשכנוע ובכישרון לכיתות הנמוכות בבית ספרו.

אלחנן אלקס, מנהיג היודנראט בגטו קובנה, אמר בצוואתו לבניו לפני שעלה על המוקד: "זכרו שניכם את אשר עשה לנו עמלק. זכרו הכול. אל תשכחו עד סוף ימיכם והעבירו הלאה כצוואה קרושה לדורות הבאים, שהגרמנים הרגו, טבחו ורצחו אותנו". התכנית החדשה תנסה למלא, ולו במשהו, אחד צוואתו.

גדעון רפאל בן מיכאל הוא חוקר המכון ללימודי שואה – היפה ועורך הביטאון 'שמירת זיכרון השואה'

בשואה בספרים ובחברות, ומסרו עדויות ל'יד ושם'. השרידים אורו עוז ותעצומות נפש, וסיפרו את סיפורם האישי גם בפני תלמידי בתי-הספר. הם היו מוקד מרכזי בימי עיון במכונים ללימודי השואה הפזורים בארצנו.

החל משנות השמונים, כאשר התחילו לצאת משלחות הנוער לפולין, הצטרפו הניצולים למשלחות השרידים ושימשו אנשי עדות שסיפרו את סיפורם האישי בגטאות, בגאיות ההריגה ובמחנות ההשמדה.

עדויותיהם היו אותנטיות ומרגשות מאוד. אותם ניצולי שואה, שהביעו נכונות לספר את סיפורם בפני תלמידים, תרמו נדבך חשוב ומשמעותי בשימור הזיכרון.

לצערנו הרב, רבים מהשרידים הלכו לבית עולמם,

שפט אייכמן התקיים שש-עשרה שנה לאחר סיום מלחמת העולם השנייה. הציבור בישראל ובעולם כולו נחשף, באמצעות עדויות מצמררות ומרגשות, למעשי הרצח והזוועה של הגרמנים בשואה מחד, ולמעשי גבורתם ועמידתם ורוחנית של היהודים מאידך.

עד למשפט הייתה רתיעה של שרידי השואה מסיפור קורותיהם, מחשש שהציבור – ואפילו בני משפחתם – לא יאמינו לסיפורים, וכן מתוך רצון לסוכך על ילדיהם מתיאור הסבל והזוועות הקשות שעברו. במקביל, בציבור הישראלי בן הארץ לא הורגשה פתיחות לשמוע את קולותיהם של מי שהגיעו מן התופת.

על הרקע הזה, משפטו של אייכמן היווה שינוי בתודעת

רבים משרידי השואה הלכו לבית עולמם, אחרים הזדקנו מאוד. הגיעה העת להעביר את לפיד זיכרון השואה לבני הנוער כדי שיעבירו אותו לדורות הבאים. כל אחד מהתלמידים יאמץ עדות כתובה של ניצול וינחיל אותה לכיתות הנמוכות בבית ספרו

אחרים הזדקנו מאוד, מדרך העולם. רק מתיימעט נשאר מסוגלים לשמש כאנשי עדות.

לקראת יום השואה והגבורה, שאלתי את עצמי: מי יחזיק את לפיד זיכרון השואה של אנשי העדות מעתה? שאלה זו לא נתנה לי מנוח. חיפשתי תשובה ונדרמה לי כי מצאתיה.

הגיעה העת להעביר את

זיכרון השואה וציון דרך משמעותי בהנצחתה. לפתע, רבים מהשרידים פתחו את סגור ליבם ונוצרה פתיחות לשמוע ולהאזין לדבריהם. לפתע נוצרה אלומת אור שהבהירה לעם ישראל ולעולם כולו שנספי השואה לא הלכו כצאן לטבח.

לאחר המשפט, שרידים רבים כתבו את קורותיהם

גדעון רפאל בן מיכאל

להגדיל תורה ולהאדיר

בשנים האחרונות, אני נחשף לדברי תורה ובפסקי הלכה מעמיקים הנאמרים בשעורי תורה ע"י רבנים מהציונות הדתית. אני חש, כיצד באה לידי ביטוי תפארתה של תורה ע"י תלמידי חכמים אלה המביאים כבוד ויקר לציונות הדתית. לצערי הרב, קולם לא נשמע ברבים, הציבור שלנו לא שומע עליהם. לעיתים, אני מופתע מההתבטלות של הציבור שלנו. רבים סוברים, אנו בפועל "דתיים לייט". רק אצל הציבור החרדי נמצאים גדולי התורה, במקומותינו חסרים לנו גדולי תורה.

אני בא להשמיע את קולי ברמה ולומר לציבור, הסתכלו פנימה אל העולם הרבני של הציונות הדתית ותמצאו שם גדולי תורה. המאזינים להם, יוצאים משיעוריהם מלאי התפעלות ומתבשמים מזיוה של תורה. דבריהם נשמע בצמא ועל פי פסקי ההלכה שלהם, הם נוהגים.

שלא תצא שגגה בכתיבתי. יש לי יחס של כבוד והערכה לגדולי התורה של היהדות החרדית, גם מהם אני לומד ועל פי פסקי ההלכה שלהם אני נוהג. כולנו נוהגים על פי ההלכה היהודית. ברם, לפתחם של רבני הציונות הדתית עומדים אתגרים הלכתיים נוספים, רבים וקשים כגון, יחס למדינה ולחברה, כיצד ננהג כציבור דתי בחברה פתוחה, שמיטה בזמן הזה, קרוב גרים, היחס לנוכרים, שילוב תלמוד תורה עם דרך ארץ עוד ועוד. סמכותם של רבנינו לא יקבע מכח השררה וממנויים שנעשים ע"י רשויות המדינה אלא מתוך גדלותם בתורה, צניעותם והדוגמה האישית שהם יקרינו. מדרך חיים זו, אמון הציבור ברבנים ילך ויגדל. פסיקתם ההלכתית תהווה "מקור מים חיים" עבורנו.

מוטלת עלינו החובה לדאוג גם להצמחת דור העתיד של רבנינו. עלינו לחזק את הישיבות, הכוללים הציוניים ולפתח מוסדות מחקר תורניים שיעסקו בסוגיות הלכתיות. אם תגדל המודעות לצורך החיוני של הצמחת מנהיגות תורנית-ציונית, ישתתף גם הציבור בתרומות כספיות למוסדות התורה וזאת מעבר לחובתם של שליחי הציבור הפוליטיים לדאוג להתפתחותם החומרית של מוסדות התורה. האתגרים והצפיות הם רבות. בידינו הדבר לעשותו – להגדיל תורה ולהאדיר.

גדעון רפאל בן מיכאל

להגדיל תורה ולהאדיר

של רבני הציונות הדתית עומדים אתגרים הלכתיים נוספים, רבים וקשים כגון, יחס למדינה ולחברה, כיצד נגהג כציבור דתי בחברה פתוחה, שמיטה בזמן הזה, קרוב גרים, היחס לנוכרים, שילוב תלמוד תורה עם דרך ארץ עוד ועוד. סמכותם של רבנינו לא תקבע מכח השררה וממנויים שנעשים ע"י רשויות המדינה אלא מתוך גדלותם בתורה, צניעותם והדוגמה האישית שהם יקרינו. מדרך חיים זו, אמון הציבור ברבנים ילך ויגדל. פסיקתם ההלכתית תהווה "מקור מים חיים" עבורנו.

מוטלת עלינו החובה לדאוג גם להצמחת דור העתיד של רבנינו. עלינו לחזק את הישיבות, הכוללים הציוניים ולפתח מוסדות מחקר תורניים שיעסקו בסוגיות הלכתיות. אם תגדל המודעות לצורך החיוני של הצמחת מנהיגות תורנית ציונית, ישתתף גם הציבור בתרומות כספיות למוסדות התורה וזאת מעבר לחובתם של שליחי הציבור הפוליטיים לדאוג להתפתחותם החומרית של מוסדות התורה.

האתגרים והצפיות הם רבים. בידינו הדבר לעשותו – להגדיל תורה ולהאדיר.

בשנים האחרונות, אני נחשף לדברי תורה ובפסקי הלכה מעמיקים הנאמרים בשעורי תורה ע"י רבנים מהציונות הדתית. אני חש, כיצד באה לידי ביטוי תפארתה של תורה ע"י תלמידי חכמים אלה המביאים כבוד ויקר לציונות הדתית. לצערי הרב, קולם לא נשמע ברבים, הציבור שלנו לא שומע עליהם. לעיתים, אני מופתע מההתבטלות של הציבור שלנו. רבים סוברים, אנו בפועל "דתיים לייט". רק אצל הציבור החרדי נמצאים גדולי התורה, במקומותינו חסרים לנו גדולי תורה.

אני בא להשמיע את קולי ברמה ולומר לציבור, הסתכלו פנימה אל העולם הרבני של הציונות הדתית ותמצאו שם גדולי תורה. המאזינים להם, יוצאים משעוריהם מלאי התפעלות ומתבשמים מזיוה של תורה. דבריהם נשמע בצמא ועל פי פסקי ההלכה שלהם, הם נוהגים.

שלא תצא שגגה בכתיבתי. יש לי יחס של כבוד והערכה לגדולי התורה של היהדות החרדית, גם מהם אני לומד ועל פי פסקי ההלכה שלהם אני נוהג. כולנו נוהגים על פי ההלכה היהודית. ברם, לפתחם

גדעון רפאל בן-מיכאל

הבהלה לדרכונים זרים

בתקופה האחרונה, אנו שומעים השכם והערב על כמיהתם של אזרחים ישראלים לקבל דרכון זר. על פי הנתונים שנמסרו בתוכנית הטלוויזיה "הבהלה לדרכון", כ-700,000 ישראלים מחזיקים דרכון זר.

בעת הזאת, אני עוסק במחקר מסוים בנושא השואה ואני מוצא ביומנו של מעפיל ששרד את השואה, מנסה להגיע בספינת מעפילים לחוף מבטחים, והנה הבריטים מחזירים את הספינה לאירופה וכך הוא כותב ביומנו: "...הביאו לנו הודעה והכרזות ממשלת צרפת. חושבני, שנצא להרבצות. אנו לא נרד מן הספינות, לא בצרפת נרד על היבשה, **אלא בארץ-ישראל! נלחם!** אין אנו רוצים לרדת. הממשלה הצרפתית שלחה משלחת אל האוניות. קיבלנו אותם בשירת ה"תקווה" והודינו לצרפתים, **אבל אמרנו להם שרוצים אנו רק לארץ-ישראל.** אני נחלשתי מאד. כאן, כאן למטה בתחתית, יחד עם 1600 נושמים, המחנק הוא כה גדול שאין יותר להחזיק מעמד. אני נחנק..."

בכל שנות גלותנו, ארץ הכיסופים הייתה ארץ-ישראל. והנה יש לנו מדינה משלנו, חזקה ביטחונית ויציבה מבחינה כלכלית והנה צעירינו חשים שאין מדינת ישראל משמשת עבורם חוף מבטחים.

ב- Ynet מתאריך 10.2.2014 מראיינים את רועי וכך כותב הכתב: "הקשר האירופי של רועי (32) מחולון הוא דרך אשתו, שמחזיקה בדרכון גרמני. גם לשני ילדינו יש דרכון גרמני, דרך סבתה של אשתי. לי, לעומת זאת, אין דרכון זר, אבל בזכות הדרכון של אשתי התגוררנו בגרמניה במשך שלוש שנים. הדרכון שלה אפשר לי לגור שם ולעשות הכול, מלבד להצביע בבחירות". הוא דווקא מודה שהאפשרות להגר ולא לשוב הייתה על הפרק: 'כשעברנו לגרמניה המחשבה הייתה לרדת לצמיתות כי בארץ קשה מאוד לחיות. שם החיים הם הרבה יותר נוחים וקלים כלכלית - פחות שעות עבודה, אתה קונה הרבה יותר עם הכסף שאתה מביא הביתה, המוצרים בסופר עולים הרבה פחות מאשר בארץ. חזרנו בגלל מזג האוויר והמרחק מהמשפחה ומהחברים. לישראלי קשה בחו"ל. נכון שמבחינה כלכלית קל יותר, אבל מבחינה תרבותית

ומנטאלית, יש הבדלים מהותיים. בכל מקרה, אם תהיה אפוקליפסה כלכלית וביטחונית יש לנו לאן לברוח".

לי אישית, אין בעיה לקבל דרכון גרמני, הורי נולדו בגרמניה ולמרות זאת, אין בדעתי להוציא דרכון גרמני. עבורי, ארץ-ישראל, הינה הארץ המובטחת. התנ"ך הוא הקושאן, שבו הבטיח הקב"ה לאבותינו את ארץ-ישראל.

אני מצרף למאמרי, צילום מדרכונו הגרמני של סבי ליאפולד (יהודה) מישל, שבו מוטבעת בצבע אדום ובולט האות **J**, שפירושו יודן-יהודי. מיד לאחר "ליל הבדולח", סבי ברח מגרמניה לארץ-ישראל.

אל לנו לנהור אחרי דרכונים זרים. נלחמנו בחירוף נפש על עצמאות המדינה. רבבות נפלו במלחמות ישראל. אני שואל את כל מבקשי הדרכונים: האם שכחתם את רדיפות היהודים ברחבי אירופה? האם לא הגיע לאוזניכם שהאנטישמיות פורחת באירופה? ראו את יהודי צרפת. בגלל האנטישמיות הם עוזבים את צרפת.

אין לנו ארץ מבטחים אחרת אלא מדינת ישראל. הבהלה לדרכונים פוגעת בחוסן החברתי. זוהי מציאות קשה. מערכת החינוך חייבת לשנס מותניים ולהגביר את החינוך לאהבת הארץ.

יש לי רק דרכון אחד, שבו אני גאה ובוטח בו. דרכון מדינת ישראל!

המאמר פורסם בעיתון "מקור ראשון" במדור "דעות" בתאריך י"ח אייר תשע"ד, 18.5.2014

גדעון רפאל בן-מיכאל

הבהלה לדרכונים זרים

לגרמניה המחשבה הייתה לרדת לצמיתות כי בארץ קשה מאוד לחיות. שם החיים הם הרבה יותר נוחים וקלים כלכלית – פחות שעות עבודה, אתה קונה הרבה יותר עם הכסף שאתה מביא הביתה, המוצרים בסופר עולים הרבה פחות מאשר בארץ. חודרנו בגלל מזג האוויר והמרחק מהמשפחה ומהחברים. לישראלי קשה בחו"ל. נכון שמבחינה כלכלית קל יותר, אבל מבחינה תרבותית ומנטאלית, יש הבדלים מהותיים. בכל מקרה, אם תהיה אפוקליפסה כלכלית וביטחונית יש לנו לאן לברוח".

לי אישית, אין בעיה לקבל דרכון גרמני, הודי נולדו בגרמניה ולמרות זאת, אין ברעתי להוציא דרכון גרמני. עבדי, ארץ-ישראל, הינה הארץ המוכתרת. התנ"ך הוא הקושאן, שבו הבטיח הקב"ה לאבותינו את ארץ-ישראל.

אל לנו לנהדר אחי דרכונים זרים. נלחמנו בחירוף נפש על עצמאות המדינה. רבבות נפלו במלחמות ישראל על קיום המדינה. אני שואל את כל מבקשי הדרכונים: האם שכתתם את רדיפות היהודים ברחבי אירופה? האם לא הגיע לאזרחים שהאנטישמיות פורחת באירופה? ראו את יהודי צרפת. בגלל האנטישמיות הם עוזבים את צרפת.

אין לנו ארץ מבטחים אחרת אלא מדינת ישראל. הבהלה לדרכונים פוגעת בחוסן החברתי. זוהי מציאות קשה. מערכת החינוך חייבת לשנס מותניים ולהגביר את החינוך לאהבת הארץ.

יש לי רק דרכון אחד, שבו אני גאה ובוטח בו. דרכון מדינת ישראל!

דברתב הינו יו"ר התנהלה של המכון ללימודי השואה נ"ש ח.אייבשיץ – חיפה

בתקופה האחרונה, אנו שומעים השכם והערב על כמיהתם של אזרחים ישראלים לקבל דרכון זר. על פי הגותנים שנמסרו בתוכנית הטלוויזיה "הבהלה לדרכון", כ-700,000 ישראלים מחזיקים דרכון זר. בעת הזאת, אני עוסק במחקר מסוים בנושא השואה ואני מוצא ביומנו של מעפיל ששרד את השואה, מנסה להגיע בספינת מעפילים לחוף מבטחים, והנה הבריטים מחזירים את הספינה לאירופה וכך הוא כותב ביומנו: "...הביאו לנו הודעה החכוחת ממשלת צרפת. חושבני, שנצא להדבצות. אנו לא נרד מן הספינות, לא בצרפת נרד על היבשה, אלא בארץ-ישראל! נלחמו אין אנו רוצים לרדת. הממשלה הצרפתית שלחה משלחת אל האוניות. קיבלנו אותם בשירת ה"תקווה" והודינו לצרפתים, אבל אמרנו להם שרוצים אנו רק לארץ-ישראל. אני נחלשתי מאד. כאן, כאן למטה בתחתית, יחד עם 1600 נוסעים, המחנק הוא כה גדול שאין יותר להחזיק מעמד. אני נתקם..."

בכל שנות גלותנו, ארץ הכיסופים הייתה ארץ-ישראל. והנה יש לנו מדינה משלנו, חוקה ביטחונית ויציבה מבחינה כלכלית והנה צעירינו חשים שאין מדינת ישראל משמשת עבורם חוף מבטחים. בכלי תקשורת ישראלי ראינו את רועי וכך כותב הכתב: "הקשר האירופי של רועי (32) מחולקן הוא רדך אשתו, שמחזיקה בדרכון גרמני." גם לשני ילדינו יש דרכון גרמני, רדך סבתה של אשתי. לי, לעומת זאת, אין דרכון זר, אבל בזכות הדרכון של אשתי התגודדנו בגרמניה במשך שלוש שנים. הדרכון שלה אפשר לי לגרר שם ולעשות הכול, מלבד להצביע בבחירות. הוא דווקא מודה שהאפשרות להגר ולא לשוב הייתה על הפרק: 'כשעברנו

גדעון רפאל בן מיכאל וּלְיִשְׂרָי לֵב שְׂמַחָה

בחירתו של ראובן ריבלין לנשיא העשירי של מדינת ישראל מציינת כוון דרך חדש בבחירתם של מנהיגים. ריבלין זכה גם לקולותיהם של חברי כנסת ממפלגות השמאל, שדעותיהם המדיניות שונות מדעותיו של ריבלין. למרות עובדה זו - בחרו בו. שלי יחימוביץ ציינה, שהמניע המרכזי שלה לבחירתה את ריבלין הוא ניקיון כפיו ויושר לבו. כך חשבו מתנגדי השקפתו המדינית שהצביעו עבורו.

ממקורותינו, נוכל לשאוב קודים מוסריים להתנהגותו של מנהיג. ידועה המחלוקת בין מנהיגי עם ישראל לבין קורח ועדתו ביציאתם ממצרים כך נאמר בפסוקים (במדבר טז, א-טו): "וַיִּקַּח קֹרַח, בֶּן-יִצְהָר בֶּן-קֹהֵת בֶּן-לוֹי; וְדָתָן וְאַבִּירָם בְּנֵי אֱלִיאָב, וְאוֹן בֶּן-פֹּלֵת בְּנֵי רְאוּבֵן. וַיִּקְמוּ לִפְנֵי מֹשֶׁה, וְאֲנָשִׁים מִבְּנֵי-יִשְׂרָאֵל חֲמָשִׁים וּמְאֹתָיִם, נְשִׂאֵי עֵדָה קְרָאִי מוֹעֵד, אֲנָשֵׁי-שֵׁם". הללו, באו בטענה למשה ואהרון שהם מתנשאים על העם. "וַיִּקְהָלוּ עַל-מֹשֶׁה וְעַל-אַהֲרֹן, וַיֹּאמְרוּ אֲלֵהֶם רַב-לָכֶם-כִּי כָל-הָעֵדָה כָּלָם קְדָשִׁים, וּבְתוֹכְכֶם הִי; וּמִדּוֹעַ תִּתְנַשְּׂאוּ, עַל קַהֵל ה'?"

משה נפגע מאוד מהדברים והוא "נפל על פניו". הם מוסיפים ואומרים למשה: "הֲמַעַט, כִּי הֶעֱלִיתֵנוּ מֵאֶרֶץ זִבְתַּחֲלָב וּדְבָשׁ, לְהַמִּיתֵנוּ, בַּמִּדְבָּר: כִּי-תִשְׁתַּרַר עָלֵינוּ, גַּם-הַשְׁתַּרַר". כאן הפגיעה במשה המנהיג הייתה קשה ביותר. הדברים חרו למשה וכך הוא אמר לקב"ה: "וַיִּחַר לְמֹשֶׁה, מְאֹד, וַיֹּאמֶר אֶל ה', אֵל-תִּפְּן אֶל-מִנְחָתָם; לֹא חֲמוֹר אֶחָד מֵהֶם, נִשְׂאתִי, וְלֹא הִרְעֵתִי, אֶת אֶחָד מֵהֶם". משה מדגיש לפני ה' את דרכו המוסרית כמנהיג-את ניקיון כפיו.

שמשון, בימי מנהיגותו כשופט, לא ניצל את מעמדו כדי לקבל שירותים מיוחדים. שמשון פונה לקדוש ברוך הוא ומבקש את עזרתו מידי שוביו הפלישתים. וכך אמר שמשון בתפילתו: "וַיִּקְרָא שְׁמִשׁוֹן אֶל-ה', וַיֹּאמֶר: אֲדֹנָי אֱלֹהִים זְכַרְנִי נָא וְחֲזַקְנִי נָא אֲךָ הִפַּעַם הַזֶּה, הָאֱלֹהִים, וְאֲנִקְמָה נָקָם-אֶחָת מִשְׂתֵּי עֵינַי, מִפְּלִשְׁתִּים" (שופטים טז, כח). על הדברים הללו, אומר **האמורא רב**: "אמר רב: אמר שמשון לפני הקב"ה: ריבונו של עולם, זכור עשרים ושתים שנה

ששפטתי את ישראל ולא אמרתי לאחד מהם, העבר לי מקל ממקום למקום" (סוטה י, ע"א).

שמואל הנביא, בשלהי חייו, פונה אל עם ישראל ואומר להם (שמואל א, יב, א-ו): "הנה שמעתי בקלכם, לכל אשר-אמרתם לי; ואמליך עליכם, מלך. ועתה הנה המלך מתהלך לפניכם, ואני זקנתי ושבתי, ובני, הנם אתכם; ואני התהלכתי לפניכם, מנערי עד-היום הזה.

הנני ענו בי נגד ה' ונגד משיחו, את-שור מי לקחתי וחמור מי לקחתי ואת-מי עשקתי את-מי רצותי, ומיד-מי לקחתי כפר, ואעלים עיני בו; ואשיב, לכם. ויאמר, לא עשקתנו ולא רצותנו; ולא-לקחת מיד-איש, מאומה. ויאמר אליהם עד ה' בכם, ועד משיחו היום הזה כי לא מצאתם בידי, מאומה; ויאמר, עד.

נחמיה, שהיה מנהיג העם ושימש כפחה מטעם השלטון הפרסי בתחילת תקופת בית שני, מעיד על עצמו, כיצד לא לקח מהעם תגמולים אישיים. "גם מיזם אשר-צוה אותי, להיות פחם בארץ יהודה, משנת עשרים ועד שנת שלשים ושתים לארתחשסתא המלך, שנים שנים עשרה-אני ואחי, לחם הפחה לא אכלתי" (נחמיה ה, יד). לאמור, למרות שנחמיה היה יכול לגבות מסים מהעם מתוקף תפקידו כפחה, כדי לכלכל את בית הפחה, הוא לא גבה מסים, בעוד שהפחות אשר היו לפניו, הכבידו על העם "והפחות הראשנים אשר-לפני הכבידו על-העם, ויקחו מהם בלחם ניין אחר כסף-שקלים ארבעים גם נעריהם, שלטו על-העם; ואני לא-עשיתי כן, מפני יראת אלוקים" (שם טו-טז).

יתרה מזאת, נחמיה ממשיך ואומר: "גם במלאכת החומה הזאת, החזקתי, ושדה, לא קנינו; וכל-נערי-קבוצים שם, על-המלאכה" (שם טז), גם בבניין חומות ירושלים, שהיו הרוסות לאחר חורבן בית ראשון, עסקתי בשיקום החומות יחד עם נערי במשאבים שלי. אני ונערי לא רכשנו כל שדה מאחינו היהודים ובוודאי לא לקחנו שדות כעירבון תחת הכסף שהגיע לי כפחה מן המסים שיכולתי לגבות. גם מאה וחמישים איש, שהיו מסגל הפחה, אכלו משולחני ולא ממסי העם.

נחמיה התנהג בצניעות, משאביו לא היו מרובים, מכיוון, שהיה קשה לו לגבות מסים מהעם בגלל מצבם הקשה. יתרה מזאת, הוא שילם מכספו הפרטי עבור הוצאות פקידיו ועובדיו.

"ואשר היה נעשה ליום אחד, שור אחד צאן שש-בררות וצפרים נעשו-לי, ובין עשרת ימים בכל-יון, להרבה; ועם-זה, לחם הפכה לא בקשתי - כי-כבדה העבדה, על-העם הזה. זכרה-לי אלוקי, לטובה-כל אשר-עשיתי, על-העם הזה" (שם יח-יט).

רבי יהודה הנשיא, בעת ששכב על ערש הדווי, היה חשוב לו לומר לפני הקדוש ברוך הוא, שלא ניצל את סמכותו, עושרו וידיעתו בתורה לקבלת תגמול אישי.

הדברים מובאים בגמרא במסכת כתובות: "בשעת פטירתו של רבי (רבי יהודה הנשיא) זקף עשר אצבעותיו כלפי מעלה, אמר: ריבוננו של עולם, גלוי וידוע לפניך שיגעתי בעשר אצבעותיי בתורה ולא נהייתי אפילו באצבע קטנה. יהי רצון מלפניך שיהא שלום במנוחתי. יצתה בת קול ואמרה: 'יבוא שלום, ינוחו על-משכבותם' (ישעיה נז, ב)" (כתובות קד, ע"א).

טובות הנאה שמקבלים מנהיגים, משחיתות את השלטון. מתמנים אנשים לא ראויים לתפקידים שלטוניים, מכיוון שהרעיפו טובות הנאה על המנהיגים, והמנהיגים היו חייבים לתגמל אותם או את מקורביהם במשרות שלטוניות. שלטון מושחת כזה מביא לאנרכיה ולשקיעתו של השלטון. הגמרא, במסכת סוטה מז, ע"ב, מתייחסת לעניין זה: "משרבו 'מקבלי טובתך' ומחזיקני טובותיך, רבו 'איש הישר בעיניו, יעשה' (שופטים יז, ו), שפלים הוגבהו והגבוהים הושפלו, ומלכותא אזלא ונולא (ומלכות הולכת ומתנוולת)".

תפקידו של המנהיג (המושל) לשרש את נגע הרע. על המנהיג להיות בעל כוח מוסרי פנימי, כדי לעמוד בפיתויים, שנדיבים ועשירים ירצו לתת לו. כך כותב **בן-סירא** : "אל תבקש להיות מושל, אם אין לך חיל להשבית זדון, פן תגור מפני נדיב, ונתונה בצע בתמימותך" (ספר בן-סירא ז, ו).

הכותב הוא מחבר הספר:

"ערכי יסוד במנהיגות והנהג ציבורית במקורות ישראל".

פורסם בעיתון "מקור ראשון" ב-י"ד סיוון תשע"ד, 12.6.2014

וְלִישְׂרָי לֵב שִׁמְחָה

(סוטה י, ע"א). שמחאל הנביא, בשלהי חייו, פונה אל עם ישראל ואומר להם (שמחאל א, יב, ארז): "הֲנִי עָנִי כִּי נִגְדָה וְנִגְדָה מִשִּׁיחִי, אֶת־שׂוֹד מִי לְקַחְתִּי חֲמוֹד מִי לְקַחְתִּי וְאֶת־מִי עֲשִׂיתִי אֶת־מִי רְצוֹתִי, וּמִדְרָמִי לְקַחְתִּי כֶּסֶף, וְהָעֲלִים עֵינַי בּוֹ; וְהָשִׁיב, לְכֶם. וְיֹאמְרוּ, לֹא עֲשִׂיתֶנּוּ וְלֹא רְצוֹתֵנּוּ; וְלֹא־לְקַחְתֶּם מִי־אִישׁ, מֵאִמְרוֹ."

נחמיה, מעיד על עצמו, כיצד לא לקח מהעם תגמולים אישיים. "גַּם מִיּוֹם אֲשֶׁר־צִוִּיתִי, לַיהוָה פָּתַח בְּאָרְץ יְהוּדָה, מִשְׁנַת עֲשָׂרִים וְעַד שְׁנַת שְׁלֹשִׁים וְשֵׁשִׁים לְאֶרֶץ־חֲשִׁמְטָא הַמְּלָחָה, שְׁנַיִם שָׁנִים עֲשָׂרֵה־אָנִי וְאֶחָד, לְחַם הַפֶּתַח. לֹא אֶקְלָתִי" (נחמיה ה, יד). לאמרו, למרות שנחמיה היה יכול לגבות מסים מהעם מתוקף תפקידו כפונה, כדי לכלכל את בית הפתח, הוא לא גבה מסים. יתרה מזאת, נחמיה ממשיך ואומר: "גַּם בְּמִלְאֶכֶת הַחֹמָה הַזֹּאת, הַחֹקֵתִי, וְשֹׂרְדִי, לֹא קָבִיעַ; וְכָל־עֲרֻקְבוּצִים שָׂם, עַל־הַמְּלָאכָה."

רבי יהודה הנשיא, בעת ששכב על ערש הדווי, היה חשוב לו לומר לפני הקדוש ברוך הוא, שלא ניצל את סמכותו, עושרו וידועתו בתורה לקבלת תגמול אישי.

הדברים מובאים בגמרא במסכת כתובות: "בשעת פטירתו של רבי (רבי יהודה הנשיא) זקף עשר אצבעותיו כלפי מעלה, אמר: ריבוננו של עולם, גלוי וידוע לפניך שיגעתי בעשר אצבעותיי בתורה ולא נהניתי אפילו באצבע קטנה."

טובות הנאה שמקבלים מנהיגים, משחיתות את השלטון. הגמרא, במסכת סוטה מז, ע"ב, מתייחסת לעניין זה: "מִשְׂרָבֵי מִקְבְּלֵי טוֹבֵתָר' וּמְחֻזְקֵי טוֹבֵתָר', רַבֵּי אִישׁ הִלְשָׁר בְּעֵינָיו, יַעֲשֶׂה (שופטים יז, ו), שפלים הוגבהו והגבוהים הושפלו, ומלכותא אֶזְלָא (נולא ומלכות הלכת ומתנוללת)."

הכותב הוא מחבר הספר: "ערכי יסוד במנהיגות והנהג ציבורית במקורות ישראל".

בחירתו של ראובן ריבלין לנשיא העשירי של מדינת ישראל מציינת כוח רדך חדש בבחירתם של מנהיגים. ריבלין זכה גם לקולותיהם של חברי כנסת ממפלגות השמאל, שדעותיהם המדיניות שונות מדעותיו של ריבלין. למרות עובדה זו – בחזו בו. שלי יחימוביץ ציינה, שהמניע המרכזי שלה לבחירתה את ריבלין הוא ניקוח כפיו ויושר לבו. כך חשבו מתנגדי השקפתו המדינית שהצביעו עברו.

ממקורותינו, נוכל לשאוב קודים מוסריים להתנהגותו של מנהיג. ידועה המחלוקת בין מנהיגי עם ישראל לבין קורח ועדתו ביציאתם ממצרים.

הללו, באו בטענה למשה ואהרן שהם מתנשאים על העם. "וַיִּקְהֻלוּ עַל־מֹשֶׁה וְעַל־אַהֲרֹן, וַיֹּאמְרוּ אֲלֵהֶם רַב־לְכַסְּפֵי כָל־הָעֵדָה בָּלֶם קְדָשִׁים, וּבְתוֹכְכֶם ה'; וּמְרוּעַ תִּתְנַשְּׂאוּ, עַל קְהַל ה'?"

משה נפגע מאוד מהדברים והוא "נפל על פניו". הם מוסיפים ואומרים למשה: "הֲמַעַט, כִּי הֶעֱלִיתֵנוּ מֵאֶרֶץ זְבַת חֶלֶב וְחֵבֶשׁ, לְהַמְיִתֵנוּ, בְּמִדְבָּר; כִּי־חֲשַׁתָּרֵד עֲלֵינוּ, גְּמַהֲשַׁתָּרֵד". כאן הפגיעה במשה המנהיג הייתה קשה ביותר. הדברים חזרו למשה וכך הוא אמר לקב"ה: "וַיִּחַד לְמֹשֶׁה, מֵאֵל, וַיֹּאמֶר אֵל ה', אֲלֵתֶּפֶן אֶל־מִנְחַתְכֶם; לֹא חֲמוֹד אֶחָד מֵדָם, נִשְׁאַתִּי, וְלֹא דַעַתִּי, אֶת אֶחָד מֵהֶם". משה מדגיש לפני ה' את הדבר המוסרי כמנהיג את ניקוח כפיו.

שמשון, בימי מנהיגותו כשופט, לא ניצל את מעמדו כדי לקבל שוחדים מיוחדים. וכך אמר שמשון בתפילתו: "וַיִּקְרָא שְׁמוֹן אֱלֹהֵי, וַיֹּאמֶר: אֲרֵנִי אֱלוֹקִים וְסִדְנִי נָא וְחֻזְקִי נָא אֵל הַפֶּעַם הַזֶּה, הָאֱלוֹקִים, וְהַנְּקָמָה נִקְמָתֵךְ מִשְׁתִּי עֵינַי, מִפְּלִשְׁתִּים" (שופטים טו, כח). על הדברים הללו, אמר האמורא רב: "אמר רב: אמר שמשון לפני הקב"ה: ריבוננו של עולם, זכור עשירים ושתיים שנה ששפסתי את ישראל ולא אמרתי לאחד מהם, העבר לי מקל ממקום למקום"

גדעון רפאל בן מיכאל

"דף קרבי" - בעת הזו

מאז הקמתו של צה"ל נהגו מפקדי החטיבות להוציא "דף קרבי" לחייליהם. ב"דף הקרבי" היו מסרים חשובים ובהם החדרת מוטיבציה בקרב החיילים ועם נימוקים של צדקת הדרך וכן ציפיות מהחיילים שיתנהגו בנורמות מוסריות כיאה לחייל יהודי.

והנה, גם בימים אלה במבצע "צוק איתן", מוציאים מפקדי החטיבות הלוחמות "דפים קרביים".

הגיע לידי "דף מפקד לקרב", שכתב מפקד חטיבת גבעתי אל"מ עופר וינטר. כאשר קראתי את הדף הקרבי והשווייתי אותו עם "דפים קרביים", שהוציאו בעבר מפקדי צה"ל במלחמות ישראל, מצאתי הבדל דק אבל חשוב. לנגד עינינו צומח דור מפקדים חדש בצה"ל מערוגות החינוך הממלכתי-דתי, בעל יכולת לשלב את המסורת היהודית עם יכולת פיקודית מרשימה. וכך כתב מפקד חטיבת גבעתי:

מפקדים ולוחמים יקרים,

זכות גדולה נפלה בחלקנו לפקד ולשרת בחטיבת גבעתי בעת הזו. **ההיסטוריה בחרה בנו להיות בחוד החנית** של הלחימה באויב הטרוריסטי "העזתי" אשר מחרף מנאץ ומגדף, אלוקי מערכות ישראל. נערכנו והתכוננו לעת הזו ואנו מקבלים על עצמנו את המשימה מתוך שליחות וענווה גמורה ומתוך שאנו מוכנים להסתכן ולמסור את נפשנו על מנת להגן על משפחותינו, על עמנו ועל מולדתנו.

נפעל **יחד** בנחישות ובעוצמה, יוזמה ותחבולה ונחתור למגע עם האויב. נעשה הכל בכדי **לעמוד במשימה** על מנת להכרית אויב ולהסיר את האיום מעם ישראל. אצלנו, "לא חוזרים מבלי לבצע".

נפעל ונעשה הכל בכדי **להחזיר את בחורינו בשלום**. תוך שימוש בכל האמצעים העומדים לרשותנו ובכל עוצמה שתידרש.

אני סומך עליכם, על כל אחד ואחד מכם כי תפעלו ברוח זו, רוח של לוחמים ישראלים ההולכים חלוץ לפני המחנה. **"הרוח ששמה גבעתי"**. אני נושא עיניי לשמיים וקורא עמכם **"שמע ישראל ה' אלוקינו ה' אחד"**. ה' אלוקי ישראל היה נא מצליח דרכנו, אשר אנו הולכים ועומדים להילחם למען עמך ישראל כנגד האויב המנאץ את שמך. בשם לוחמי צה"ל ובפרט לוחמי החטיבה והמפקדים, עשה ויתקיים בנו מקרא שכתוב " כי ה' אלוקיכם ההולך עמכם להילחם לכם עם אויבכם להושיע אתכם" ונאמר אמך.

"יחד ורק יחד ננצח".

עופר וינטר
מפקד חטיבת גבעתי

תוכנו של דף זה, מבטא את השילוב של אמונה יהודית צרופה עם יכולת מקצועית גבוהה של מפקד בכיר דתי להנהיג את חייליו בשדה הקרב ואינו חושש להעביר לחייליו את ערכיו, המחזקים את עוז הרוח ותעצומות הנפש של חייליו.

פורסם ב"מקור ראשון", טז תמוז תשע"ד, 14.7.2014

"דף קרבי" – בעת הזו

נפעל יחד בנחישות ובעוצמה, יחמה ותחבולה ונחתור למגע עם האויב. נעשה הכל בכדי לעמוד במשימה על מנת להבטיח אויב ולהסיר את האיום מעם ישראל. אצלנו, "לא תחזרים מבלי לבצע". נפעל ונעשה הכל בכדי להחזיר את בחודינו בשלום. תוך שימוש בכל האמצעים העומדים לרשותנו ובכל עוצמה שתידרש.

אני סומך עליכם, על כל אחד ואחד מכם כי תפעלו ברוח זו, רוח של לחמים ישראלים החולכים חלוץ לפני המחנה. "הרוח ששמה גבעתי". אני נושא עיניי לשמיים וקורא עמכם "שמע ישראל ה' אלוהינו ה' אחד". ה' אלוהי ישראל היה נא מצליח ודכנו, אשר אנו חולכים ועומדים להילחם למען עמך ישראל כנגד האויב המנאץ את שמך. כשם לחמי צה"ל ובפרט לחמי החטיבה והמפקדים, עשה ויתקיים בנו מקרא שכתוב "כי ה' אלוהיכם החלך עמכם להילחם לכם עם אייבכם להזשע אתכם" ונאמר אמן. "יחד ורק יחד ננצח" עופר וינטר. אל"מ מפקד חטיבת גבעתי. תוכנו של דף זה, מבטא את השילוב של אמנה יהודית צדופה עם יכולת מקצועית גבוהה של מפקד בכיר דתי להנהיג את חייליו בשדה הקרב ואינו חושש להעביד לחייליו את ערכיו, המזווקים את עוז הרוח ותעצמות נפש של חייליו.

מאז הקמתו של צה"ל נהגו מפקדי החטיבות להציא "דף קרבי" לחייליהם. ב"דף הקרבי" היו מסרים חשובים ובהם הודעת מוטיבציה בקרב החיילים ועם נימוקים של צדקת הדרך וכן ציפיות מהחיילים שיתנהגו בנחמנות מוסריות כראה לחייל יהודי. והנה, גם בימים אלה במבצע "צוק איתן", מוציאים מפקדי החטיבות האוחזות "דפים קרביים". הגיעה לידי "דף מפקד לקרב", שכתב מפקד חטיבת גבעתי אל"מ עופר וינטר. כאשר קראתי את הדף הקרבי והשוויתי אותו עם "דפים קרביים", שהוציאו בעבר מפקדי צה"ל במלחמות ישראל, מצאתי הברל רק אבל חשוב. לנגד עינינו צומח דוד מפקדים חדש בצה"ל מעוזנות והזנך הממלסתי דתי, בעל יכולת לשלב את המסורת היהודית עם יכולת פיקודית מרשימה. וכך כתב מפקד חטיבת גבעתי: מפקדים ולוחמים יקרים, זכות גדולה נפלה בחלקנו לפקד ולשרת בחטיבת גבעתי בעת הזו. ההיסטוריה בודה בנו להיות בחד העצית של האומה באויב הסרודיסטי "העזתי" אשר מזדף מנאץ ומגוף, אלוקי מערכות ישראל. גערבנו והתכוננו לעת הזו ואנו מקבלים על עצמנו את ובמשימה מתוך שליחות וענוה גמודה ומתוך שאנו מוכנים להסתכן ולמסוד את נפשנו על מנת להגן על משפחותינו, על עמנו ועל מולדתנו.

גדעון רפאל בן-מיכאל

לווייתו של חייל

ביום שני לפנות ערב מתקשרת אלי גיסתי ומבקשת ממני להשתתף בלווייתו של החייל הבודד סמ"ר שון (ניסים) כרמלי. היא אומרת לי: "אין לחייל בני משפחה בארץ, יש חשש שמספר האנשים בלוויה יהיה מועט". העבר הודעה זו גם למתפללי בית הכנסת ושתף אותם בקריאה זו.

חשתי חובה פנימית להגיע ללוויה. כל בוקר אנו מתפללים, "אלו דברים שאין להם שיעור..." ואחד מהם הוא לוויית המת. למרות שאין אנו עוסקים בקבורתו של החלל, ראיתי בעניין השתתפותי בלוויה גם קיום ההלכה של "מת מצווה".

כשהגעתי לפאתי בית העלמין הצבאי בחיפה, ראיתי שיירה אחת ארוכה וצפופה של המוני בית ישראל ההולכים בדבקות, בהליכה מהירה לעבר בית העלמין. בדיעבד, נודע לי שהמסר הועבר גם בכל הרשתות החברתיות.

לפי דברי המשטרה השתתפו כעשרים אלף אנשים בלוויה. אני עובר בדוחק בין האנשים כדי להגיע לחלקת הקבר ומה שהפתיע אותי, זו הדממה המוחלטת של קהל המלווים. טקס הקבורה מתחיל, תפילה וסתימת הגולל. האב אומר קדיש. כאשר הגיע האב לאמירת "יהא שמה רבא מברך לעלם ולעלמי עלמאי יתברך". לפתע, מתוך הדממה המוחלטת, אתה שומע קריאה עצומה של קידוש שם שמים. הקהל משיב וחוזר ואומר: "יהא שמה רבא מברך לעלם ולעלמי עלמאי יתברך" - בעוצמה רבה, בדבקות ובקול רם ונישא.

אני עומד נדהם ונפעם. רוב רובו של קהל האלפים אינו משתייך לשלומי אמוני ישראל, והנה בשעה קשה זו, מפעפעת ממעמקים האמונה היהודית. לנגד עינינו, מתגלית עוצמתו הרוחנית של עמנו, הנותנת לנו כח ותעצומות נפש לעמוד מול אויבינו הרוצים לכלותינו.

החייל שון (ניסים) כרמלי הי"ד בנפילתו כחייל גיבור, צווה לנו את החיים. לווייתו איחדה את כל עם ישראל על כל פלגיו. תהא נשמתו צרורה בצרור החיים.

גדעון רפאל בן-מיכאל

לווייתו של החייל

ביום שני לפנות ערב מתקשרת אלי גיטתי ומבקשת ממני להשתתף בלווייתו של החייל הבודד סמ"ר שון (ניסים) כרמלי. היא אומרת לי: "אין לחייל בני משפחה בארץ, יש חשש שמספר האנשים בלוויה יהיה מועט". העבר הודעה זו גם למתפללי בית הכנסת ושתף אותם בקריאה זו. חשתי חובה פנימית להגיע ללוויה. כל בוקר אנו מתפללים, "אלו דברים שאין להם שיעור..." ואחד מהם הוא לוויית המת.

הקבר ומה שהפתיע אותי, זו הרממה המוחלטת של קהל המלווים. טקס הקבורה מתחיל, תפילה וסתימת הגולל. האב אומר קדיש. כאשר הגיע האב לאמירת "יהא שמה רבא מברך לעולם ולעלמי עלמאי יתברך". לפתע, מתוך הרממה המוחלטת, אתה שומע קריאה עצומה של קידוש שם שמים. הקהל משיב וחוזר ואומר: "יהא שמה רבא מברך לעולם ולעלמי עלמאי יתברך" – בעוצמה רבה, בדבקות ובקול רם

החייל שון (ניסים) כרמלי הי"ד בנפילתו כחייל גיבור, צווה לנו את החיים. לווייתו איחדה את כל עם ישראל על כל פלגיו

למרות שאין עוסקים בקבורתו של החלל, ראיתי בעניין השתתפותי בלוויה גם קיום ההלכה של "מת מצווה". כשהגעתי לפאתי בית העלמין הצבאי בחיפה, ראיתי שיירה אחת ארוכה וצפופה של המוני בית ישראל ההולכים בדבקות, בהליכה מהירה לעבר בית העלמין. בדיעבד, נודע לי שהמסר הועבר גם בכל הרשתות החברתיות.

לפי דברי המשטרה השתתפו כעשרים אלף אנשים בלוויה. אני עובר בדוחק בין האנשים כדי להגיע לחלקת

ונישא. אני עומד נדהם ונפעם. רוב רובו של קהל האלפים אינו משתייך לשלומי אמוני ישראל, והנה בשעה קשה זו, מפעפעת ממעמקים האמונה היהודית. לנגד עינינו, מתגלית עוצמתו הרוחנית של עמנו, הנותנת לנו כח ותעצומות נפש לעמוד מול אויבינו הרוצים לכלותינו. החייל שון (ניסים) כרמלי הי"ד בנפילתו כחייל גיבור, צווה לנו את החיים. לווייתו איחדה את כל עם ישראל על כל פלגיו. תהא נשמתו צרורה בצרור החיים.

גדעון רפאל בן מיכאל

לימוד השואה במערכת החינוך

לקראת פתיחת שנת הלימודים התראיינה ב"קול ישראל", פרופ' יערה בר-און, נשיאת מכללת אורנים וכך אמרה: "צריך להעצים את המורה ואת המנהל. אנחנו רוצים קהילות חזקות ובתי ספר במרכזן של קהילות. צריך קודקוד שיודע להגיד בצורה מאד ברורה מהם קווי המדיניות. אני כמורה להיסטוריה **לא רוצה להדגיש את השואה**, אני חושבת שהילדים צריכים השכלה רחבה, הם צריכים להבין את העולם כדי לא לשנוא, כדי לא לפחד, כדי לא להיות בורים, כי זה מביא לגזענות בסופו של דבר. אני רוצה ללמד אותם על העולם הגדול, לתת למורים לפתח את התוכניות שלהם. אני לא רוצה פחדנות ואני לא רוצה צייתנות במערכת, אני רוצה אנשים שחושבים חשיבה ביקורתית".

הופתעתי מאד מדבריה של יערה בר-און על נושא לימוד השואה. המורה להיסטוריה צריך להדגיש בפני תלמידיו את האירועים ההיסטוריים שהייתה להם השפעה מכריעה על העם היהודי ועל האנושות כולה. בשואה נרצחו כ-6 מיליון יהודים, שליש מעמנו נכחד. האם ניתן לעמעם את קורות השואה? עלינו להפיק לקחים מהשואה. בשואה לא היה לעם היהודי מדינה. לא היה ליהודים מקלט בטוח. לא היה להם צבא שילחם על זכותם לחיים. הקמת המדינה הינה אחת מלקחי השואה. ניתן גם ללמוד מהשואה עד להיכן הידרדר רוע האדם ומזה להקיש, שעלינו להיות בעלי דרגה מוסרית גבוהה. תמיד יש מה לתקן וכך אנו נוהגים.

כאשר נלחמתי במלחמת ששת הימים, הייתי תחת אש חזקה שנורתה לעבר הזחל"ם שעליו פיקדתי. באותו רגע נוצר בי דחף חזק שעלי להתקרב לעבר האויב. לנגד עיני עמדה השואה, אמרתי לעצמי, שואה שנייה לא תתחולל. עם שוך הקרבות ראיתי את עיניהם האוחזות פחד של הערבים, שמא יעונה להם דבר רע. גם כאן עמדה לנגד עיני השואה. באותו מעמד הייתה התנהגותם של חיילי צה"ל למופת. לא נגעו באיש לרעה.

קראתי עדויות רבות מהשואה. ברובן, נשמע קולם המדהדד: "אל תשכחו את זיכרוננו, אל תשכחו את מה שעוללו לנו הגרמנים". לקריאתם נואשת, אנו מנסים לתת מענה, לזכור ולא לשכוח! זיכרון השואה הוא ערך חשוב בחינוך ילדינו.

האם תוכניות מערכת החינוך מגדילות את החינוך לשנאה? ניקח לדוגמה את היחס לערבים. רוב רובו של עם ישראל אינו גזעני ואינו שונא ערבים. להיפך, ראו את פעילות מערכת החינוך בישראל, אין בתוכניות הלימוד בדל של גזענות ושנאה לערבים. מה שלא קורה במערכת החינוך הפלסטינאית. שם מפתחים שנאה תהומית לעם ישראל.

מניסיוני, בהנחלת זיכרון השואה, אוכל לומר, שבני הנוער מתעניינים מאד בקורות השואה. הם גם נחשפים לעולם יהודי עשיר בתוכנו הרוחני, שגם הוא נכחד בשואה, ועתה, אנו עדיין נמצאים בתהליך שיקומו. לבוא ולומר, שעיסוק יתר בנושא השואה, מחנך לגזענות ולשנאת הזר, הם דברי סרק וכך יש להתייחס לדבריה של פרופ' יערה בר-און.

**הכותב הוא יו"ר הוועד המנהל
של המכון ללימודי שואה ע"ש "ח.אייבשיץ" – חיפה**

**המאמר פורסם בעיתון "מקור ראשון",
16.9.2014, כ"א אלול תשע"ד**

לימוד השואה במערכת החינוך

כאשר נלחמתי במלחמת ששת הימים הייתי נתון תחת אש חזקה שנורתה לעבר החול"ם שעליו פיקדתי. באותו רגע נצד בי חץ חזק שעליו להתקרב לעבר האויב. לנגד עיני עמדה השואה, האמיתי לעצמי כי שואה שנייה לא תתחלל. עם שוך הקרבות ראיתי את עיניהם מלאות הפחד של הערבים, שמא יאונה להם רב רע. גם כאן עמדה לנגד עיני השואה. באותו מעמד הייתה התנגותם של חיילי צה"ל למופת, לא נגענו באיש לדעת. קראתי עדויות רבות מהשואה, וברובן נשמע קול מהדהד – "אל תשכחו את זיכרוננו, אל תשכחו את מה שעוללו לנו הגרמנים". לקריאה הנראשת אנו מנסים לתת מענה – לזכור ולא לשכוח. זיכרון השואה הוא ערך חשוב בחינוך ילדינו.

מניסיוני בהנחלת זיכרון השואה אוכל לומר שבני הנוער מתעניינים מאוד בקורות השואה. הם גם נחשפים לעולם יהודי עשיר בתוכנו הרוחני שגם הוא נכחד בשואה, ועתה אנו עדיין נמצאים בתהליך שיקומו. לבוא ולומר שעיסוק יתר בנושא השואה מתנגד לגזענות ולשנאת הזר – הרי אלו דברי סרק, וכך יש להתייחס לדבריה של פרופ' יערה בראון.

הכותב הוא יוצר הוועד המנהל של המכון ללימודי שואה על שם ת.אייבשיץ בחיפה

לקראת פתיחת שנת הלימודים התראיינה בקול ישראל פרופ' יערה בראון, נשיאת מכללת 'אדנים', וכך אמרה: "צריך להעצים את המודעה את המנהל. אנחנו רוצים קהילות חזקות ובתי ספר במרכזן של קהילות. צריך קדקוד שיודע להגיד בצורה ברורה מאוד מהם קוד המדיניות. כמורה להיסטוריה אני לא רוצה להדגיש את השואה. אני חושבת שהילדים צריכים השכלה רחבה. הם צריכים להבין את העולם כדי לא לשנוא, כדי לא לפחד, כדי לא להיות בודים – כי זה מביא לגזענות בסופו של דבר. אני רוצה ללמד אותם על העולם הגדול, לתת למורים לפתח את התוכניות שלהם. אני לא רוצה פחדנות ואני לא רוצה צייתנות במערכת, אני רוצה אנשים שחושבים חשיבה ביקורתית".

הפתעתי מאד מרבירה של יערה בראון. מורה להיסטוריה צריך להדגיש בפני תלמידיו את האירועים ההיסטוריים שהייתה להם השפעה מכרעת על העם היהודי ועל האנושות כולה. בשואה נרצחו כ-6 מיליון יהודים. האם ניתן לעמעם את קורות השואה? עלינו להפיק לקחים ממנה. בשואה לא הייתה לעם היהודי מדינה, לא היה ליהודים מקלט בטוח, לא היה להם צבא שיילחם על זכותם לחיים. הקמת המדינה היא 'אחד מלקחי השואה'. ניתן גם ללמוד מהשואה עד להיכן הידרדר רוע האדם, ומוה להקיש שעלינו להיות בעלי דוגמה מוסרית גבוהה. תמיד יש מה לתקן, וכך אנו נוהגים.

נשיאת מכללת אורנים קראה לצמצם את לימודי השואה

פרופ' יערה בר-און הציעה בתוכנית לא לשים דגש על לימודי השואה כדי לא לעודד גזענות ושנאה בקרב הדור הבא ■ דבריה עוררו תגובות סוערות בדף הפייסבוק של ארגון "לוקחים את ישראל בידיים" ומנגד גם תמיכה ■ פרופ' בר-און: כבת לניצולי שואה אני מרשה לעצמי לומר שעדיף ללמד מהי תרבות ולהרחיב את הידע בהיסטוריה של מלחמת העולם הראשונה. הגיע הזמן שלא נרגיש קורבנות

בר-און: "אני חושבת שיש להרחיב אופק קים לתלמידים והגיע הזמן שלא נרגיש קורבנות. כבת לניצולי שואה אני מרשה לעצמי לומר שעדיף ללמד מהי תרבות, להרחיב את הידע בהיסטוריה של מלחמת העולם הראשונה, כדי שיבינו מרוע פרצה מלחמת העולם השנייה. כך אולי יבינו גם את נושא השואה".

פרופ' יערה בר-און

פרופ' בר-און סיפרה: "התקשר אליי איש חינוך בכיר מהמשרד לאחר קראיון ואמר שהוא שמח על אומץ ליבי ועל-כך שלא פחדתי להתראיין בביקורת על שר החינוך. זה הפתיע אותי. הופתעתי מהפתעו. עניתי לו שפשוט אמרתי את דעתי, שגראית לי חלק מריון ציבורי ראוי המכבד את שר החינוך במסגרת חופש הביטוי והבעת הרעה במדינה דמוקרטית".
דוברת שר החינוך מיכל צדוקי מסרה בתגובה: "משרד החינוך מברך על קיומו של שיח מגוון ופורה המייצג קשת רחבה של דעות. שיח שכזה מהווה תעודת כבוד למערכת החינוך שמקדמת ערכים של פלורליזם וטובלנות".

קבוצה הנקראת "לוקחים את ישראל בידע" לא אחרה להגיב ופירסמה בדף הפייסבוק קריאות נגד פרופ' בר-און בטענה שהיא לכאורה כיוונה לגזענות נגד ערכים. הרברים עוררו הובילו לתגובות מתלהמות נגד נשיאת מכללת אורנים, בהן "מי שלא יודע מאיפה הוא בא, בטוח לא יידע לאן הוא הולך. לזכרם של 6 המיליונים שלא איתנו",

"בגלל אנשים כמוך השנאה לעם היהודי מתגברת בעולם", "צריך להוציא אותה מבית הספר כדי לחסוך שנהא ליהודים כשיתבגרו", והיה גם מי שהבטיח שיגיע עד שר החינוך עם הסיפור הזה: "אני פונה לשר החינוך מיד. צריך לערוך לפרופסור המלומדת שיחת הבהרה במשרד החינוך. מה שהיא אמרה חמור מאוד גם לאזרח מן השורה ועל אחת כמה וכמה כשנושאים משרה חינוכית ציבורית".
פרופ' בר-און אינה חוזרת בה מדבריה אלא להיפך. "ידיעות חיפה" היא מסבירה כי היא עומדת על דבריה ובהתאם לחופש הייבו, מחובתה להבהיר כי היא חושבת על הרחבת הידע של התלמידים. פרופ'

מאת אורנה נירנפלד

דבריה של נשיאת מכללת אורנים לחינוך פרופ' יערה בר-און, שנאמרו ברביון לקול ישראל לקראת פתיחת שנת הלימודים, הצליחו לעורר את חמתם של גולשים בדף הפייסבוק של המכי"ל. ללא בריון קראה פרופ' בר-און לצמצם לימודי השואה ומנגד להרחיב את לימודי ההיסטוריה הכללית.
לאור החלטת שר החינוך שי פירון להתחיל ללמד על השואה כבר בגן הילדים, התראיינה פרופ' בר-און, מומחית בחינוך ובעלת תואר בהיסטוריה שהתמחתה במאה ה-17, בקול ישראל ואמרה בין השאר את הדברים הבאים: "צריך להעצים את המורה ואת המנהל. אנחנו רוצים קהילות חזקות ובתי ספר במרכזן של קהילות. צריך קורקור שיוודע להגיד בצורה מאוד ברורה מהם קווי המדיניות. אני כמורה להיסטוריה לא רוצה להרגיש את השואה, אני חושבת שהילדים צריכים להשכלה רחבה, הם צריכים להבין את העולם כדי לא לשנוא, כדי לא לפחד, כדי לא להיות כורים, כי זה מביא לגזענות בסופו של דבר. אני רוצה ללמד אותם על העולם הגדול, לתת למורים לפתח את התוכנית שלהם. אני לא רוצה פחרנות ואני לא רוצה צייתנות במערכת, אני רוצה אנשים שחושבים חשיבה ביקורתית".

מאמרים מ"עלון שאנן"

אמר רבי כרומסכדאי בשם רבי יוחנן שלוש ספרים נכתבו בראש השנה אחד של עוונות ומורוים אחד של השעים ומורוים אחד של בנינויים של צדקים ומורוים נכתבו ונחתמים מיד לחיים של רשאים ומורוים נכתבו ונחתמים מיד למוות ובינויים תלויים ושומדים בראש השנה ועד יום הכיפורים וכי - כותבים אותם לחיים לא יכרי - כותבים אותם למיתה

עלון שאנן

מרכז תרבות דתי

נוה שאנן

'אהל בליצען
בליסע יתדותיו לגנח
וכל חכליו בל ינותקו'
(ישעיהו לג ב')

מרכז תרבות דתי

נוה-שאנן חיפה

רח' התיכון 39

טל' 8320087

8231068

8226517

שנה ל"ז
גליון מס' 152
תשרי תשע"א

דפוס: מ. לוימן בע"מ

גדעון רפאל בן-מיכאל

אחד המאבקים על זהותה היהודית של מדינת ישראל בעת הקמתה

אחד המסמכים הערכיים החשובים שהוציאה מדינת ישראל היא מגילת העצמאות (ההכרזה על הקמת המדינה). יש לה ערך הצהרתי רב חשיבות, הנקרא: "רוח מגילת העצמאות".

שלושים ושבעה אנשים חתומים על מגילת העצמאות: דתיים וחילוניים, ימניים ושמאלניים.

צבי ברנזון, שבאותם ימים, כיהן כיועץ המשפטי של ההסתדרות ולימים התמנה לשופט בית המשפט העליון, התבקש על ידי פליקס רוזנבליט (פנחס רוזן), שר המשפטים המיועד של מדינת ישראל לנסח את נוסח מגילת העצמאות בתמציתיות. הניסוח הראשוני שלו עסק בעניין הכמיהה של העם היהודי בכל הדורות לארץ ישראל, ההתיישבות היהודית בארץ והצהרה חברתית של המדינה בדבר ערכי חירות, צדק ושלום שמהם ייהנו אזרחיה. בנוסח זה, לא הוזכר שמו של בורא עולם. הייתה זו טיוטה ראשונה שהוגשה למשה שרת.

התנהלו וויכוחים רבים על ניסוח מגילת העצמאות. הניסוח האחרון הופקד בידי וועדה שחבריה היו: דוד בן-גוריון הרב יהודה ליב הכהן פישמן (מימון), אהרון ציזילינג ומשה שרתוק (שרת). הוועדה גיבשה הצעה. אולם הרב מימון התנגד להצעת הניסוח. הוויכוח על ניסוח מגילת העצמאות לא היה פשוט. היה זה מאבק על זהותה של המדינה כמדינה יהודית.

בבוקר יום ההכרזה יום השישי, ה באייר, 14.5.1948 נסב עיקר הוויכוח על הפיסקה "מתוך ביטחון **בצור ישראל** הננו חותמים". הרב מימון דרש להוסיף את המילה וגואלו, לאמור: "צור ישראל **וגואלו**". ציזילינג (מפ"ם) דרש להשמיט לגמרי מילים אלו. לבסוף התקבלה ההצעה "**צור ישראל**" בלבד.

מועצת העם שזומנה בצוהרי יום השישי, אישרה את נוסח ההכרזה כפי שהיא נמצאת בידינו היום. תוקפו של המנדט הבריטי פקע בחצות אותו יום – ליל שישי, שהוא ערב שבת. מפאת קדושת השבת הוחלט להכריז על המדינה לפני כניסת השבת. הייה זה ביום שישי בשעה 4:00 אחה"צ. לאחר שבן-גוריון סיים

את הקראת נוסח מגילת העצמאות, ביקש מהקהל לקום ואז הרב מימון, שכולו רעד מהתרגשות ודמעות זלגו מעיניו, בירך בשם ומלכות: "שהחיינו וקיימנו והגענו לזמן הזה". לקראת סיום הטקס, ניגשו חברי מועצת העם שהיו נוכחים בשעה גדולה זו וחתמו על מגילת העצמאות.

כאן המקום לציין, שרבים...רבים לא יודעים, שהרב מימון הוסיף לפני חתימת ידו על מגילת העצמאות את ראשי התיבות: **בעז"ה**. זכות גדולה נפלה בידיו של הרב מימון כאשר קידש שם שמים ברבים. מילה זו, כביכול נבלעה בשלל החתימות. זאת הסיבה, שקשה להבחין בכיתוב חשוב זה. הגדלתי את רשימת החתימות במגילת העצמאות וצינתי בחיצים את המקום שבו כתב הרב מימון את ראשי התיבות **בעז"ה**.

לצערנו, גם בשעה גדולה זו, רצו יהודים, אומנם מעטים, למנוע את הזכרת שמו של בורא עולם במגילת העצמאות. דרכם לא צלחה. הם חשבו שצמד המילים **"צור ישראל"** אינו מבחינת הזכרתו של הקדוש ברוך הוא. הם טעו. הללו לא העלו בדעתם שהשם **"צור ישראל"**, הינה בחירה מוצלחת מאד. היה זה מדרכי ההשגחה.

צור הוא אחד משמותיו של הקב"ה. מהיכן אנו לומדים זאת? ממסכת ברכות דף ה, ע"ב.

אבא בנימין מביא בסוגיה את הפסוק: "ויעתק **צור** ממקומו" {איוב יח, ד} ודורשו: "ואין **צור** אלא הקב"ה שנאמר: **"צור** ילדך תשי" {דברים לב, יח}.

כאשר אנו מסמיכים גאולה לתפילה בתפילת שחרית, אנו מזכירים את שמו של הקב"ה במילים **"צור ישראל"**. וכך אנו מתפללים: **"צור ישראל** קומה בעזרת ישראל ופדה כנאמך יהודה וישראל ונאמר ה' צבאות שמו, קדוש ישראל, ברוך אתה ה' **גאל ישראל"**.

מתקני התפילה לשלום המדינה פתחו את תפילתם בלשון: "אבינו שבשמים **צור ישראל וגואלו** ברך את מדינת ישראל...". בזה הם פרעו חוב והשלימו את בקשתו של הרב מימון להוסיף את המילה וגואלו ל"**צור ישראל**" במגילת העצמאות.

הרמב"ם, כאשר תיאר את קרבתו של משה רבינו לקב"ה, ציין שמו של הקב"ה **כ"צור עולמים"**. וכך הוא כותב: "ומשה רבינו לא חזר לאוהלו הראשון, לפיכך

פירש מן האישה לעולם ומן הדומה לו ונקשרה דעתו **לצור עולמים** ולא נסתלק מעליו ההוד לעולם וקרן אור ונקדש כמלאכים" }הלכות יסודי תורה, פרק ז, הלכה ו}. בהלכות מזוזה כותב הרמב"ם: "וידע שאין דבר העומד לעולם ולעולמי עולמים אל ידיעת **צור העולם** ומיד הוא חוזר לדעתו והולך בדרך מישרים" }הלכות מזוזה, פרק ו הלכה יג}.

הרמב"ם, במורה נבוכים פרק טז, מתייחס לשם **צור** כשם נרדף לאלוקים וכך הוא כותב:

"**צור** שם משותף, הוא שם ההר: "והכית בצור". והוא שם אבן קשה, כגון החלמיש: "חרבות צורים". והוא שם המחצב אשר ממנו חוצבים אבני המתכות: "הביטו אל צור חצבתם". ומן העניין הזה האחרון הושאל שם זה ליסוד כל דבר ומוצאו, ולפיכך אמר אחר אמרו "הביטו אל **צור** חצבתם הביטו אל אברהם אביכם" וכו', כאלו פירש כי הצור אשר חוצבתם ממנו, הוא אברהם אביכם, ולכן, לכו בעקבותיו ויהיה דתכם דתו, והתנהגו במידותיו. כי טבע המתכת הכרחי שיהא מצוי בדבר שנחצב ממנו. ועל פי העניין הזה האחרון **נקרא ה' יתעלה צור** כי הוא המוצא והסיבה העושה לכל מה שזולתו. ונאמר: "הצור תמים פעלו", "צור ילדך תשי", "צורם מכרם", "ואין צור כאלוקינו", "צור עולמים", "ונצבת על הצור".

הוספת הכינוי "**צור**" כמילה נרדפת לאלוקים מופיעה פעמים רבות בתנ"ך (ראה קונקורדנציה).

בתפילת חנה נאמר: "ותתפלל חנה ותאמר עלץ לבי בה', רמה קרני בה', רחב פי על אויבי כי שמחתי בישועתך. אין קדוש כה' כי אין בלתך ואין **צור כאלוהינו**" }ספר שמואל א, א-ב}.

הגמרא במסכת ברכות דף י, ע"א מתייחסת לפסוק הנ"ל כדלקמן: "והיינו דאמרה חנה: 'אין קדוש כה' כי אין בלתך ואין **צור** כאלוקינו. שואלת הגמרא: מאי 'אין צור כאלוקינו? משיבה הגמרא: - "אין צייר כאלוקים". לאמור, אין צייר כאלוקים, הבונה את גוף האדם ומכניס בו רוח חיים ונשמה.

אם נצרף לדברים שהבאתי, קטעים ממגילת העצמאות, נוכל לומר שמבחינתנו, יש כאן הצהרה על הקמת **מדינה יהודית, שצביונה יהודי**, הפועלת באופן דמוקרטי ונותנת זכויות מלאות ליושבים בתחומי המדינה.

ההכרזה על הקמת המדינה, הינה פועל יוצא מאירוע קודם, שהתרחש ב-29 בנובמבר 1947 והוא: החלטת האומות המאוחדות על הקמת המדינה היהודית. המתח לקראת ההצבעה הייה רב.

עד הרגע האחרון לא ידענו, כיצד תצבענה האומות המשתתפות בהצבעה. היינו זקוקים הרבה מאד – לסייעתא דשמיא.

באותה עת, החליט הרב הראשי לישראל הריא"ה הרצוג זצ"ל לחבר תפילה מיוחדת לקראת ההצבעה הצפויה באומות המאוחדות. התפילה נאמרה על יד שריד בית מקדשנו - בכותל המערבי. {נוסח התפילה מובא ב"תחומין" כא, תשס"א, עמ' 64}.

שימו לב לקטע הסיום של התפילה. הרב הרצוג זצ"ל בסיום תפילתו, משתמש בקטע הסיום של תפילת גאולת ישראל, שאנו אומרים בתפילת שחרית.

הוא פונה לקדוש ברוך הוא בשם: **צור ישראל**. כינוי לקדוש ברוך הוא שהתגלגל למגילת העצמאות.

אבינו שבשמים, שמע תפילתנו,
והאר פניך אל שארית ישראל,
כחזקיהו עבדך נקרא היום וניוושע,
באו בנים עד משבר וכוח אין ללדת.

פתח שערי שמים

ללב עמך כל בית-ישראל בכל קצווי תבל
הדופק בחזקה ביום הנורא והנשגב הלזה.
בחרדת הדורות ובצפיית הגאולה.
אנא, תיראה לפניך אש התמיד אשר תוקד
על מזבח קידוש שמך מאז מעולם.

זכור נא עקידת העקידות בימינו לעינינו.

אתה, אשר בידך לב עמים, מלכים ושרי האומות
היושבים היום כסאות למשפט, וידעו ויכירו את צדקת ישראל,

ומלאו את דבר קודשך ביד משה עבדך:

הרנינו גויים עמו וכיפר אדמתו עמו.

צור ישראל

קומה בעזרת ישראל ופדה כנאמך יהודה וישראל

אמן ואמן.

אכן, **צור ישראל** נענה לתפילות עם ישראל. ב-כ"ט בנובמבר התקבלה החלטה משמעותית לגבי עתידו של עם ישראל בארצו. וב-ה באייר הוקמה מדינת ישראל.

אנו תפילה, שצור ישראל יופיע בהדר גאון עוזו על כל יושבי תבל ארצו וכל אשר נשמה באפו יאמר: "ה' אלוקי ישראל מלך ומלכותו בכל משלה, אמן סלה".

פורסם ב"עלון שאנן", גיליון 142, תשרי תשס"א

גדעון רפאל בן-מיכאל

דילמות מוסריות בשואה

בשלוש השנים האחרונות, אני עוסק גם בחקר נושאים שונים בשואה. כאשר אני מעיין בעדויות הניצולים, אני עומד משתאה נוכח גילויי גבורה ועמידה יהודית שלא הגיעו לידיעת הציבור.

אנו ההורים, נעשה הכל כדי לשמור על שלומם של ילדינו מכל משמר. נהייה מוכנים לוותר על דברים רבים כולל כניסתנו לסכנת מוות כדי להציל את ילדינו.

לקראת ימים הנוראים, ברצוני לעסוק בשתי דילמות מוסריות קשות מאד שהתרחשו בשואה:

א. האם ההורים רשאים על פי ההלכה להציל את ילדיהם ממוות וכתוצאה מהצלה זו, יעלו על

המוקד ילדים אחרים – וירצחו?

ב. האם מותר להורים לסתום את פיו של ילד בוכה שעלול לגרום למותו, שמא יביאו קולות

הבכי את הגרמנים למקום המסתור שיגרום לגילויים של המסתתרים וכתוצאה מכך כל המסתתרים ירצחו?

דילמת "עקידת יצחק" שהתחוללה באושוויץ והכרעתה

כאשר קראתי את עדותו של הרב צ"ה מייזליש מהונגריה המופיעה בספרו של הרב יהושע גרינוולד: "מקדשי השם", עמ' ח'. עמדתי משתאה נוכח החלטה

מוסרית עילאית של אב שאינו מתכוון להציל את בנו מרצח, מכיוון שאם יציל את בנו, ירצח ילד אחר במקומו.

זוהי דילמה קשה ואיומה לאב הרוצה להציל את בנו מרצח. זוהי אמונה עילאית המבטאת, דביקות דתית ורמה עליונה של מוסר יהודי שבא לידי ביטוי בשואה.

"הנה בערב ראש השנה תש"ה נקבצו ונלקחו יד מאות נערים [1400] לבלוק מבודד וסגור. למחרת, ביום א' דראש השנה, נפשטה השמועה בכל המחנה [באושוויץ], שלעת ערב ייקחו את הנערים לבית מוקד [לתאי הגאזים], והרבה אנשים במחנה היו להם בנים יחידים שנשארו להם לפליטה, והמה רצו כל היום בראש מבולבל סביב לבלוק הסגור, אולי יפתח איזה קרן אור להציל משם את הנער היקר להם.

והנה ניגש אלי איש יהודי, שהיה נראה יהודי פשוט מאויבערלאנד, לפי תמימות הדברים שלו, אמר לי כדברים האלה:

רבי! הבן היחיד שלי, היקר לי מבבת-עיני, נמצא שמה בין הנערים הנידונים לשריפה, ויש בידי את היכולת לפדותו, והיות שידוע לנו בלי ספק, שהקאפוס יתפסו [ילד] אחר במקומו, על כן אני שואל את הרבי שאלה, להלכה למעשה, לפסוק לי הדין על-פי התורה, אם אני רשאי לפדותו, וכאשר יפסוק כן אעשה.

ואני בשומעי השאלה הלז, רעדה אחזתני לפסוק בדיני נפשות והשבתי לו: איך אוכל לפסוק הלכה ברורה על שאלה כזו במצב כזה, הלא בזמן שבית המקדש היה קיים הייתה שאלה כזו, שהיא בדיני נפשות, עולה על שולחן הסנהדרין, ואני כאן באושוויץ, בלי שום ספר הלכה, ובלי עוד רבנים אחרים, ובלי ישוב הדעת, מרוב התלאות והצרות. והנה אם היה דרך הרשעים להוציא מקודם הנפדה ואח"כ ליקח אחר במקומו, היה מקום לצדד קצת להתיר...

אכן הפציר בי מאד האיש הנ"ל בבכייה רבה ואמר: רבי, אתם מוכרחים לפסוק לי כעת את ההלכה. ואני באחת מתחנן לפניו: הרף ממני בשאלה זאת, כי לא אוכל לומר לך.

כשראה שאני עומד בשלי ואינני רוצה לענות לו דבר הלכה, אמר לי ברגש ובהתלהבות: רבי, אני עשיתי את שלי ונהגתי כפי שהתורה מחייבת אותי. אני הצגתי את השאלה לפני רב, ורב אחר אין כאן בנמצא. ואם אתם לא יכולים להורות לי שמותר לי לפדות את הבן שלי, הרי סימן הוא שאינכם שלמים עם

ההלכה להתיר. שכן אילו היה מותר בלי כל פקפוק בוודאי הייתם מתירים לי. פירוש הדבר בשבילי הוא, כי לפי ההלכה אסור לי לפדות את בני. זה מספיק בשבילי וילדי יישרף, אפוא על פי התורה וההלכה. ואני מקבל זאת באהבה ובשמחה, ואין בדעתי לעשות דבר כדי לפדותו, משום שכך ציוותה עלי תורתנו... והיה כל יומא דראש-השנה, הולך ומדבר לעצמו בשמחה, שזוכה הוא להקריב את בנו יחידו ל- ה', אף כי ביכולתו לפדותו, עם כל זאת אינו פודהו, מחמת שרואה הוא שהתורה לא התירה לו לעשות כזאת ויהי' נחשב לפני השי"ת כעקידת יצחק אבינו שהייתה גם כן ביום ר"ה".

בקוראי עדות מצמררת זו, אוכל לומר, שבמעשה קידוש השם הזה, מסמל אותו יהודי פשוט את החיוניות היהודית בשיא טהרתה. זו עדות אחת מני רבות.

למען יחיו אחי – הקרבתי את בני דוידל

בעדות הבאה, אנו עומדים בפני הדילמה הנוראה: האם אב רשאי לחנוק למוות את בנו הקטן נוכח בכיו, העלול לחשוף יהודים רבים המסתתרים במסתור? אם יתגלו, כולם ירצחו. אם התינוק ימות, השאר ינצלו.

יצחק נימצוביץ, ראיין את יוסף קרמר ניצול שואה. עדותו של יוסף מצמררת. זוהי עדותו של אדם החונק את אחייניתו התינוקת ואת בנו הקטן ומסביר את הסיבות שהכריעו אותו לנקוט במעשים הנוראיים שעשה כדי להציל אנשים שהתחבאו במסתור.

הנה העדות כפי שסופרה ליצחק נימצוביץ:

הדברים נאמרו תוך בכייה חרישית ומלווים היו אנחות שיצאו מלב שבור ורצוף. ישבנו שנינו בחדר דירתו של יוסף קרמר, בשיכון רמת-יוסף שבבת-ים. עצבות קודרת אפפה את הכל. האווירה היתה ספוגה הדי טרגדיה איומה שעברה על האיש נמוך-הקומה ורחב הכתפיים שישב ממולי, עליו ועל משפחתו. מאורעות המלחמה נגולו לפני בכל מוראן ובעוד שב"בית העם" בירושלים החלו מופיעים העדים הראשונים, שתיארו את הזוועות שבהן היה מעורב אדולף אייכמן, חשף לפני יוסף קרמר את הטרגדיה הפרטית שפקדה אותו במלחמה.

גג היה יוסף, יליד העיירה דולהינב שעל יד וילנה, עובר בכפרי הסביבה בעגלתו עמוסת-הזכוכית, מתקין זגוגיות בחלונותיהם של האיכרים הפולנים, כזה

הכירוהו כל כפריי הסביבה, "ירוק" - קראו לו האיכרים.

עם פרוץ המלחמה גוייס יוסף לצבא הפולני ונלקח, כעבור ימים ספורים, בשבי על ידי הרוסים, אך שוחרר כעבור שנה וחזר לביתו ולמשפחתו. בפרוץ מלחמת רוסיה-גרמניה גוייס לצבא האדום ובמשך שמונה חודשים נלחם בחזיתות העקובות מדם. על יד סמולנסק נשבה עם עוד 20 אלף חיילים רוסים ונכלא במחנה שבויים.

התאכזרותם של הגרמנים לשבויים לא ידעה גבול. הגרמנים היו יורים בכל שבוי שהיה חשוד בבריחה, ויוסף לא פקפק אף לרגע בגורל הצפוי לו ולחבריו, השבויים היהודים, במחנה זה. הוא ארגן קבוצה של ארבעים שבויים יהודים ותוך סכנת נפשות עלה בידם להימלט מהמחנה. במשך שבועות, מחופש כפולני עונד צלב על צווארו, עשה יוסף את דרכו בלילות, במטרה אחת ויחידה להגיע לעיירתו, לביתו ולמשפחתו. לא אחת ראה את המוות לנגד עיניו ובאחד הלילות התחמק כצל ממשמרות הגרמנים שהקיפו את העיירה, דפק על דלת ביתו ומצא, להפתעתו ולשמחתו, את משפחתו בריאה ושלימה.

הגרמנים החלו בפעולותיהם האכזריות נגד היהודים מספר ימים אחרי בואו לעיירתו. יוסף נתפס, יחד עם עוד 150 מצעירי היהודים, והובל אל החומה המקיפה את גן ביתו של הכומר הפולני ושם הועמדו לקיר, להיירות. אך בעוד החיילים הגרמנים מתעללים באסיריהם ומתקינים עצמם להמית את היהודים, בא במרוצה, כשהוא מתייפח ובוכה, ישראל הקטן, בנו בן החמש של יוסף, נפל לרגלי הקצין הגרמני, נשק ידיו ורגליו והתחנן לפניו שישחרר את אביו. עד היום אין יוסף מבין מה קרה לו לקצין הגרמני, שלרגע חזרה אליו דמות האדם והוא פנה בקריאה ליהודים האומללים: "אביו של הילד הזה ירים את ידו!" "הרמתי את ידי", אמר יוסף, "ואז פנה אלי הקצין הגרמני ואמר: 'יש לך מזל, בנך הציל את חיך, קחהו ולך הביתה'", וכך ניצל יוסף ממוות בטוח, מיד לאחר מכן השמיע הקצין הגרמני פקודה וכל היהודים הומתו.

יוסף, שחזה מבשרו מה עוללו הגרמנים ליהודים, החל בבניית בונקר, שם החביא 46 יהודים, וביניהם היתה גם אשתו גניה וילדיו, דוידל בן 18 חודש, ישראל בן 5 השנים וברטה, בת השלוש וכן אחיו יצחק ומשפחתו. 5000 יהודים היו אז בדולהינוב, מהם 2000 פליטים מהעיירות והכפרים הסמוכים.

השחיטה ההמונית הראשונה ביהודים בוצעה על ידי הגרמנים בפסח 1942. באקציה זו נהרגו 3000 יהודים. אחריה באו עוד שתי שחיתות – בל"ג בעומר ובשבועות של אותה שנה. הרוצחים הגרמנים בחרו להם תמיד דווקא ימי חג יהודיים, כדי לבצע בהם את ההרג. מיד לאחר השחיטה הראשונה עברו חברי היודנראט המקומי מבית לבית והכריזו: "יהודים רחמנים בני רחמנים, צאו ממחבואיכם והביאו לקבורות את הקדושים היהודים". יוסף לא יכול היה להבליג, לבו התפלץ מצער וכאב, כשברחובות דולהינוב מונחות גוויותיהם של מאות ואלפי יהודים, רבים מהם עטופי טליתות ואין מביא אותם לקבורה. הוא יצא איפוא מהבונקר ויחד עם יהודים אחרים הביא לקבורה את אלפי אחיו, בעוד השוטרים הפולנים והאוקראינים מאיצים בהם ועיניו של יוסף רואות בשוד שביצעו האיכרים והתושבים הנוצרים של עיירה זו, בעקדם שיני זהב מפיותיהם של הקרבנות ובהורידם מהם את מלבושיהם, כשהם מטעינים שלל על עגלות.

יוסף הצליח לחזור לבונקר כשבלבו החלטה נחושה לברוח, לברוח מיד. אך עוד הוא מתכנן את הבריחה והנה בוצעה השחיטה השנייה, בל"ג בעומר. הגרמנים עברו מבית לבית וחיפשו יהודים, בעזרת הפולנים בני העיירה. הפולני וינקר קראצ'יסקי נכנס לביתו, ויחד עם כמה גרמנים הפכו את הבית אך לא מצאו יהודים. **רק בעגלת-ילדים מצאו את ברכה'לה, בתו בת ארבעת החודשים של אחיו יצחק. יושבי הבונקר לא הספיקו להכניסה ולהחביאה. חייל גרמני קרב אליה, פרץ בצחוק וירה בתינוקת. הכדור פצע אותה קשה ובמשך שעות היא צעקה צעקות איומות שזעזעו את יושבי הבונקר. יוסף הרהיב עוז בנפשו ויצא מהבונקר לעבר ביתו. הוא לא מצא שם את הרוצחים. התינוקת שכבה פצועה קשה, מתבוססת בדמה, ולא היה לאל ידו להושיעה. כאשר הבחין לפתע שהגרמנים חוזרים לביתו, נטל כר וחנק את התינוקת - במו ידיו החזיר את נשמתה הקדושה לבוראה.**

כשכולו מזועזע הספיק להיכנס לבונקר לפני שהגרמנים הבחינו בו. בנו דוידל החל לפתע, גם הוא, להתייפח ולבכות. יושבי הבונקר נתקפו בהלה והיו חוששים שעוד מעט יגלו אותם הגרמנים. הכל עצרו נשימתם, אך דוידל, בן הזקונים, וחביבם של יוסף וגניה, מאן להירגע. נקישות מגפי הגרמנים נשמעו כבר בבירור והן הולכות וקרבות לבונקר, כשסכנה וכליון צפויים ליושבו. יוסף העיף מבט על יושבי הבונקר ונרעד כולו; **הוא קרא את מחשבתם והבין את תחנוניהם: "עליך לחנוק את בנך, אם אינו יכול להירגע".** אגלי זיעה קרה

כיסו את פניו של יוסף; הוא ניסה שוב ושוב להרגיע את דוידל תכול-העיניים, אך התינוק הוסיף לבכות. עיני יושבי הבונקר הופנו שוב ליוסף, גורלם היה בידיו, כך, על כל פנים, האמינו. גניה אשתו ישנה מאובנת כשהיא מחבקת את שני ילדיה האחרים. **לפתע נשמעה הלמות פטישים: הגרמנים ניסו לברר אם לא התחבאו יהודים במקום, ודוידל מוסיף לבכות ולהתייפח. עד היום הזה אין יוסף יודע להסביר לעצמו מנין בא לו הכוח הנפשי להתגבר על רגשותיו: לפתע לפת בידו את צוואר בנו ודוידל פסק מלבכות.**

עם מותו של דוידל ניצלו יושבי הבונקר ממוות בטוח. דוממים, חנוקים מבכי, התאבלו יושבי הבונקר על מות הפעוט האומלל. **במשך שעות אמרו פרקי תהילים ויוסף אמר קדיש לזכרו.** אשתו גניה מיאנה להירגע והתעלפה כמה פעמים. בלילה נטל יוסף את גופתו הקרה של בנו, יצא מהבונקר וכרה לו קבר בגן ביתו, כשהוא מבקש סליחה ומחילה מאלוקים.

אגלי זיעה מופיעים עתה על פניו של יוסף. הוא אינו פוסק מלבכות וממלמל:

"אתה מבין, במו ידי הרגתי את בני; ואילו היה בחיים, היה כיום בן 21 שנה. יפה היה דוידל, לעולם לא אשכח את עיניו החולמות, צלו רודף אחרי כל הזמן"

הדלת נפתחה ונכנס בנו ישראל, בחור בן 24, שהצילו בשעתו מידיו של הקצין הגרמני. ישראל בחור יפה תואר, עובד כיום בבית חרושת "הארגז". הוא מתיישב ליד השולחן וסיפור האימים של האב נמשך כשנשמתו של דוידל כמו מרחפת בחלל החדר.

[המקור: נימצוביץ יצחק: **"בזכותם - דמויות מן הפנקס"**, משרד הביטחון, תשכ"ח-1968, עמ' 33-38]

* * * * *

במסכת ראש השנה דף ט"ז, עמ' א' נכתב: "למה תוקעין בשופר של איל. אמר הקדוש ברוך הוא, תקעו לפני בשופר של איל כדי שאזכור לכם עקידת יצחק בן אברהם ומעלה אני עליכם כאילו עקדתם עצמכם לפני".

כאשר נתייחד עם בוראנו ונזכיר בתפילה וגם בקריאת התורה ביום השני של ראש השנה את מעשה עקדת יצחק, **זכרו!** היו עוד עקדות בתקופת השואה ובתולדות עם ישראל. העלו את זכרם בתפילותיכם.

לנוכח העדויות הללו מקבלת תפילת "ונתנה תוקף" - משנה תוקף:

וְכָל בָּאֵי עוֹלָם יַעֲבֹרוּן לְפָנֶיךָ כְּבָנֵי מְרוֹן, כְּבִקְרַת רוּעָה עֶדְרוּ מַעֲבִיר צֶאֱנוּ תַּחַת
שְׁבֹטוֹ

כֵּן תַּעֲבִיר וְתִסְפֹּר וְתִמְנֶה וְתִפְקֹד נֶפֶשׁ כָּל חַי וְתַחֲתֹךְ קִצְבָה לְכָל בְּרִיָּה וְתִכְתֹּב
אֶת גְּזֵר דִּינָם. בְּרֵאשׁ הַשָּׁנָה יִכְתְּבוּן וּבִיּוֹם צוֹם כְּפֹר יִחַתְמוּן. כַּמָּה יַעֲבֹרוּן וְכַמָּה
יִבְרָאוּן. מִי יַחֲיֶה וּמִי יָמוּת. מִי בְּקִצּוֹ וּמִי לֹא בְּקִצּוֹ. מִי בְּמִים וּמִי בְּאֵשׁ. מִי בְּחָרֵב
וּמִי בְּחַיָּה. מִי בְּרָעַב וּמִי בְּצָמָא. מִי בְּרַעַשׁ וּמִי בְּמַגָּפָה. מִי בְּחִנְיָקָה וּמִי
בְּסִקִּילָה. מִי יְנוּחַ וּמִי יְנוּעַ. מִי יִשְׁקֹט וּמִי יִטְרַף. מִי יִשְׁלוּ וּמִי יִתְיַסֵּר.

מִי יַעֲנֵי וּמִי יַעֲשִׂיר. מִי יִשְׁפַּל וּמִי יָרוּם וְתִשׁוּבָה וְתִפְלָה וְצְדָקָה מַעֲבִירִין אֶת
רַע הַגְּזֵרָה.

פורסם ב-"עלון שאנן", גיליון 144, ערה"ש תשס"ז

גדעון רפאל בן-מיכאל

השמים שמים לה' והארץ נתן לבני אדם

לפני כחודש, השתתפתי בסעודת מצווה של "שבע ברכות". כאשר נכנסו החתן והכלה לאולם, קיבל אותם הציבור בשירה הבאה: "שאו שערים ראשיכם והינשאו פתחי עולם ויבוא מלך הכבוד..." מתוך מזמור בספר תהילים (כד, ז).

לעיתים, אנו עדים גם לתופעה, שמנהיג הנכנס לאולם או לאתר, שבו ממתין ציבור המעריץ את המנהיג, נוהג הציבור לשיר למנהיג את הפסוקים ממזמור זה.

תמוה מאד, כיצד נוצרה תקלה, שבה נהפכו היוצרות, שמזמור שיר הלל ושבח לקב"ה, שר הציבור לבני האדם?

אני מביא בפניכם את הדברים הנאמרים במדרש תנחומא, שמהם נוכל ללמוד, שלא ראוי לערוך "קבלת פנים" עם דברי שבח המיועדים לקב"ה.

וכך נאמר במדרש תנחומא פרשת בהעלותך, ט:

"זה שאמר הכתוב, שאו שערים ראשיכם והינשאו פתחי עולם (שם כד ז). בשעה שהכניס שלמה את הארון לבית המקדש, התחיל שלמה אומר, שאו שערים ראשיכם וגו', שהיו הפתחים שפלים, ואמר, הינשאו פתחי עולם ויבא מלך הכבוד. אמרו לו השערים, מי הוא זה מלך הכבוד. בקשו השערים לירד עליו ולרוץ את ראשו, אלולי שאמר, ה' צבאות הוא מלך הכבוד סלה. חזר ואמר, ה' עוז וגבור וגו', שאו שערים ראשיכם. אמר להם, התגדלו שמלך הכבוד עליכם. מיד חלקו לו כבוד ונשאו עצמן ונכנס הארון. אמר להם הקדוש ברוך הוא, אתם חלקתם לי כבוד, חייכם, כשאחריב את ביתי אין אדם שולט בכם".

במסכת שבת (ל, ע"א), קיימת מקבילה:

כשבנה שלמה המלך את בית המקדש ביקש להכניס הארון לבית קודשי הקודשים. שלמה לא הצליח במשימה. שערי בית המקדש דבקו זה בזה ולא איפשרו לו להכניס את הארון לבית המקדש.

"אמר שלמה עשרים וארבעה רננות (תפילות, תחנונים) ולא נענתה תפילתו. שערי בית המקדש לא נפתחו. הוסיף שלמה תפילה ואמר: "שאו שערים

ראשיכם והינשאו פתחי עולם ויבא מלך הכבוד". מיד השערים רצו לבלוע את שלמה. השערים "חשבו" שבפסוק זה הוא מתכוון אל עצמו.

שאלו אותו השערים: מי הוא זה מלך הכבוד? השיב להם שלמה: "ה' עזר וגיבור". חזר שלמה ואמר: "שאו שערים ראשיכם ושאו פתחי עולם ויבא מלך הכבוד מי הוא זה מלך הכבוד ה' צבאות הוא מלך הכבוד סלה" גם תפילה זו לא נענתה. שערי בית המקדש לא נפתחו. חזר ואמר תפילה נוספת: "ה' אלוקים אל תשב פני משיחך זכרה לחסדי דוד עבדך". (דברי הימים ב, ו, מב) - מיד נענה. שערי בית המקדש נפתחו. שלמה הכניס את ארון הברית לבית המקדש.

המסקנה המתבקשת מדברי חז"ל, שאין לשיר מילים ממזמור זה לבני האדם. הרוצים לקבל פני חתן וכלה לפני מנהיגים בשירה, עליהם למצוא שירים, המבטאים את מידת הצניעות והענווה הראויה.

פורסם ב-"עלון שאנן", גיליון 135, ערה"ש תשס"א.

גדעון בן מיכאל

יובל מדינת ישראל והיובל בתורה

שנת תשנ"ח היא שנת היובל להקמת מדינת ישראל. מקור השם "יובל" מצוי בספר ויקרא, פרשת "בהר", פרק כ"ה, א' - י"ד. כאשר עיינתי בפסוקים הללו, מיד עלתה במוחי המחשבה, כיצד לקשר בין ה"יובל" במקרא ליובל מדינת ישראל.

עם הקמת המדינה, מייסדי המדינה כתבו את **מגילת העצמאות**. כותביה קישרו בין התנ"ך וההצהרה על הקמת מדינת ישראל. בפתיחת מגילת העצמאות נכתב: **"בארץ ישראל קם העם היהודי, בה עוצבה דמותו הרוחנית הדתית והמדינית, בה חי חיי קוממיות ממלכתית, בה יצר נכסי תרבות לאומיים וכלל אנושיים והוריש לעולם כולו את ספר הספרים"**.

בהמשך, בתמצית, ממשיכה מגילת העצמאות ומספרת לנו את תולדות הציונות, השואה הנוראה שעברה עלינו, החלטת עצרת האו"ם בכ"ט בנובמבר 1947 והקמת המדינה ב- ה' באייר תש"ח.

בהמשך כתוב: "מדינת ישראל...תהא מושתת על יסוד החירות, הצדק והשלום
**לאור חזונם של נביאי ישראל, תקיים שוויון זכויות חברתי ומדיני גמור
לכל אזרחיה בלי הבדל דת גזע ומין, תבטיח חופש דת, מצפון, לשון,
חינוך ותרבות".**

הייתי מגדיר את מגילת העצמאות כמסמך המגדיר את הזהות היהודית-ציונית
של המדינה ומבטיח שלטון דמוקרטי ושוויון זכויות לכל המעוטים.

יסודותיה של מגילת העצמאות משמשות כנדבך ראשון בחוק היסוד: "**כבוד
האדם וחירותו".**

בסעיף 1, עקרונות היסוד, כתוב בחוק: "זכויות היסוד של האדם בישראל
מושתתות על ההכרה בערך האדם, בקדושת חייו ובהיותו בן-חורין, והן יכובדו
ברוח העקרונות שבהכרזה על הקמת מדינת ישראל".

בסעיף 1 א: "חוק יסוד זה, מטרתו להגן על כבוד האדם וחירותו, כדי לעגן
בחוק יסוד את **ערכיה של מדינת ישראל כמדינה יהודית ודמוקרטית".**

כדי לא להרחיב את היריעה, לא הבאתי דוגמאות של חוקים נוספים כגון, חוק
הרבנות הראשית, בתי דין רבניים, נישואין וגירושין וכיו"ב, כדי להראות כיצד
חוקים מסוימים מבטאים את הצהרת המחוקק על אופייה היהודי של המדינה.

לאחר שהבהרנו בקצרה את אופייה היהודי-ציוני-דמוקרטי של המדינה, נתחיל
לקשר בין המקורות והפרשנות של שמיטה ויובל [הכרוכים זה בזה] ליובל מדינת
ישראל. במאמר זה נעסוק בעניינים הרעיוניים ולא ההלכתיים.

ראשית, נביא את הפסוקים **מהתורה:**

"וידבר ה' אל משה לאמר, דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם כי תבואו אל
הארץ אשר אני נותן לכם ושבתה הארץ שבת ל-ה'. שש שנים תזרע שדך ושש
שנים תזמור כרמך ואספת את תבואתה, ובשנה השביעית שבת שבתון יהיה
לארץ שבת ל-ה', שדך לא תזרע וכרמך לא תזמור את ספיח קצירך לא תקצור
ואת ענבי נזירך לא תבצור שנת שבתון יהיה לארץ והייתה שבת הארץ לכם
לאוכלה לך ולעבדך ולאמתך ולתושביך הגרים עמך... וספרת לך
שבע שבתות שנים, שבע שנים, שבע פעמים והיו לך שבע שבתות השנים תשע
וארבעים שנה, והעברת שופר תרועה בחודש השביעי בעשור לחודש ביום

הכיפורים תעבירו שופר בכל ארצכם וקידשתם את שנת החמישים שנה וקראתם דרוֹר בארץ לכל יושביה יובל היא תהיה לכם ושבתם איש אל אחוזתו ואיש אל משפחתו תשובו... יובל היא שנת החמישים שנה תהייה לכם... כי יובל הוא קודש תהיה לכם מן השדה תאכלו את תבואתה. בשנת היובל בזאת תשובו איש אל אחוזתו".

שני שיאים קיימים בשמיטה. **השיא הראשון**, בכל שנה שביעית "שבתה הארץ ל-ה'" **והשיא השני**: אחרי ספירה של שבע שנות שמיטה, שהם ארבעים ותשע שנים, באה **שנת היובל**, שהינה **שנת שיא**: "וקראתם דרוֹר בארץ לכל יושביה יובל היא תהייה לכם ושבתם איש אל אחוזתו ואיש אל משפחתו תשובו... בשנת היובל הזאת תשובו איש אל אחוזתו".

הערה: חלק מהמקורות נמצאים בהרחבה בספרה של **נחמה ליבוביץ**: "עיונים בספר דברים", פרשת "בהר".

ערכים, אידיאולוגיה, אחווה ושלוֹם

עם תום שנת השמיטה, אנו חייבים **במצוות "הקהל"**. בספר דברים, ל"א, י' - י"ג נכתב: "ויצו משה אותם לאמור, מקץ שבע שנים במועד שנת השמיטה בחג הסוכות, בבוא כל ישראל לראות את פני ה' אלוֹקֵיךְ במקום אשר יבחר תקרא את התורה הזאת נגד כל ישראל באזניהם **הקהל** את העם האנשים והנשים והטף וברך אשר בשערִיךְ למען ישמעו ולמען ילמדו ויראו את ה' אלוֹקֵיכם ושמרו לעשות כל דברי התורה הזאת".

לאמור, **בתום שנת השמיטה משננים ולומדים את הערכים הגלומים בתורה**. ערכים שיש להפנימם ואח"כ להשתדל להגשימם.

בעל "**כלי יקר**", בפירושו לפסוק י"ב כותב: "הקהל" שנת השמיטה גורס גם כן **ההקהלה והשלוֹם**, ע"י שלא ייזרע ולא יצמח בו ואכלו אביוני עמו, כי אינו רשאי להחזיק בתבואת שנת השבע כבעל הבית, וזה בלי ספק **סיבת השלוֹם**. כי כל דברי ריבות נמשכים ממידת "שלי - שלי" וזה אומר "כולו שלי" וזה אומר "כולו שלי" ובשנה השביעית הכל שווין **וזה באמת ענין השלוֹם**."

הרב קוק במאמרו "**שבת הארץ**" כותב את הדברים הבאים:

היחיד מתנער מחיי החול לפרקים קרובים - בכל שבת... את אותה הפעולה שהשבת פועלת על כל יחיד, פועלת היא השמיטה על האומה בכללה. צורך מיוחד הוא לאומה זו (שהיצירה האלוקית נטועה בקרבה באופן בולט ונצחי). כי מזמן לזמן יתגלה בתוכה המאור האלוקי שלה (=השבת) בכל מלוא זהרו, אשר לא ישביתוהו חיי-החברה-של-חול עם העמל והדאגה, הזעף והתחרות אשר להם, למען תוכל להתגלות בקרבה פנימה טהרת נשמתה בכללותה כמו שהיא, ואם אותה האביריות (= קשיחות הלב) המוכרחת להתלוות על כל סדר של חיי ציבור קבועים, גורמת להקטין את עדינות החיים המוסרית, והניגוד המתמיד שבין השמיעה האידיאלית להכרזה של **חסד ואמת, חמלה ורחמים**, לבין הנגישה והכפייה ולחץ הקפידה של קניין ורכוש, המוכרחים להיראות בעולם המעשי, גורם הרחקה לאור האלוקי מתכונת הכרתה הציבורית של האומה...הנה הפסקת הסדר החברתי בצדדים ידועים, מתקופה לתקופה, **מביאה לאומה זו, כשהיא מסודרת על מכונה, לידי עלייתה העצמית למרומי התכונות הפנימיות שבחיים המוסריים והרוחניים, מצד התוכן האלוקי שבהם**, העומד למעלה למעלה מכל תכסיס וסדר חברתי והוא מעבד ומעלה את הסדרים החברתיים ונותן להם שלמותם.

שנת שבתון מוכרחת היא לאומה ולארץ **שנת שקט ושלוה**, באין נוגש ורודה. "לא יגוש את רעו ואת אחיו, כי קרא שמיטה לה' ". **שנת שיויון ומרגוע**, התפשטות הנשמה כהרחבתה של היושב האלוקי, המכלכל חיים בחסד, אין רכוש פרטי מסויים ולא זכות קפדנית, **ושלום אלוקי שורר על כל אשר נשמה באפו** "והיתה שבת הארץ לכם לאכלה, לך ולעבדך ולאמתך ולשכירך ולתושבך הגרים עמך, ולבהמתך ולחיה אשר בארצך תהיה כל תבואתה לאכול".

אין חילול קודש של קפדנות רכוש פרטי בכל תוצאות יבולה של שנה זו, וחמדת העושר, המתגרה על ידי המסחר, משתכחת - "לאכלה - ולא לסחורה", עין טובה והוקרה נאמנה באה לכל ברכת ה' אשר בפרי הארץ. "לאכלה - ולא להפסד", (פסחים נ"כ, ע"ב:שאסור להפסיק פרי הראוי לאכילה). האדם חוזר אל טבעו הרענן, עד אשר לא יצטרך לרפואות למחלות, שהן באות ברובן על ידי הריסת (שיווי) המשקל של החיים, בהתרחקם מטהרת הטבע הרוחני והחומרי: "לאכלה - ולא למלוגמא (רש"י: רפואה), לאכלה - ולא לעשות ממנה

אפיקטוזין (שלוקחין להקיא המאכל) (סוכה מ, ע"ב), רוח קדושה ואצילות שפוך על פני כל "שבת שבתון יהיה לארץ, שבת לה'".

היציאה מן ההשתקעות בחומרנות

שנת השמיטה באה להוציא את האדם מן ההשתקעות בחומרנות. הסכנה בעבודה, שאדם יעבוד ללא גבול, ללא הפסק - האדם יהיה משועבד לעבודה. בשעבוד מעין זה, יש חשש שהאדם לא יהיה פנוי גם לעניינים שברוח.

בעל "**עקדת יצחק**" כותב בענין זה:

"העניין השני...כי במספר שבע שני העבודה ושבתת השביעיות העיר את לבנו, כי לא שולחנו הנה להיות עבדים נמכרים לאדמה, **כי אם לתכלית אחר נכבד ונפלא ממנו**. ושלא נתכוון בעבודתה רק לכדי צורך אוכל נפש ושאר הסיפוקים, **בעוד שעלינו להשתדל בהשגת התכלית העליון**: וזאת היא כוונת מתנת הארץ הזאת אל זאת האדמה, שכניסתן לארץ אינה להשתעבד לה ולעבודתה ולהוציא תועלתיה וליצור בארצותם (בראשית לד, כא): "וישבו בארץ ויסחרו אותה והארץ הנה רחבת ידים לפניכם". רק הכוונה כדי שיעמדו על עצמם וידרשו שלמותם, כפי רצון בוראם, ובין כך יסתפקו מאשר יצטרכו לכדי חיותם.

ולקיים ולחזק זה העניין ההכרחי להם נכתב ונמסר בידם לסימן גדול, שיעבדו אותה שש שנים וישמטוה בשביעית, כדי שיוודע להם, **כי לא בכוח עבודת האדם יגבר איש**, אבל שעבודתם היא דבר ששובתין ממנה לשם ה', כמו שפרש ואמר: "והיתה שבת הארץ לכם לאכלה, לך ולעבדך ולאמתך ולשכירך ולתושבך הגרים עמך" - כדי שיוודע לך שאין המכוון לך מעבודתה רק מה שיצטרך לכם לאכלה לך ולעבדך ולאמתך ולשכירך ולתושבך הגרים עמך, שהם אביוני העם, והיותר מזה ראוי להחרימו ולתת מאכל לבהמת השדה ולחיית הארץ".

עניין החמלה

הרמב"ם ב"מורה נבוכים" ג', פרק ל"ט מקשר את שמיטה ויובל לחמלה:

"ואמנם כל המצווה אשר ספרנום בהלכות שמיטה ויובל מהם **לחמלה על בני אדם** והרחבה לבני אדם כולם, כמו שאמר: "ואכלו אביוני עמך ויתרם תאכל

חית השדה" (שמות כ"ג, י"א) ושתוסיף הארץ תבואתה ותתחזק בעומדה בשמיטה.

בעל "**מנחה בלולה**" כותב בענין זה: "ושבתה הארץ" - לא גזרה התורה המצווה הזאת אלא **לחמלה על בני אדם**, שאין להם שדות וכרמים, שיהיו **שמחים** בשנת השמיטה, כמו שהעשירים שמחים בשאר השנים".

בעל "**משך חוכמה**" מדגיש את **ענין הטבה לזולת** וכך הוא כותב: " שש שנים" -

עניין השנים כימי בראשית וכך אמרו (ב"תורת כהנים"): כשם שנאמר "שבת ל-ה' ". בשבת בראשית - כן בשמיטה. ולזה ביום השלישי וביום השישי נאמר "**כי טוב**", **שתי פעמים!**".

צבירה רוחנית מיובל ליובל

הרב קוק במאמרו "**שבת הארץ**" רואה בשנת היובל, שנת שיא, שנה של שיא הצבירה הרוחנית. כך הוא כותב במאמרו:

"וספרת לך שבע שבתות שנים שבע שנים שבע פעמים, והיו לך ימי שבע שבתות השנים תשע וארבעים שנה". ומצינור החיים של היובל...הולך ומתעלה הוא הרוח, **עד שנצבר כוח גדול ועצום**, שיש בו די אונים לא רק לגלות את הטוב שישנו במזומן באוצר חיי האומה, (שיש בו לא רק) לשמור את צביון החיים, כמידתה של השמיטה, כי אם גם ליישר את המעקשים והקלקולים של העבר **ולהעמיד את מצב חיי האומה על פי הווייתה המקורית**, להשיבם לימי העלומים ברעננות מטעה... "והעברת שופר תרועה בחדש השביעי בעשור לחדש ביום הכפורים תעבירו שופר בכל ארצכם". רוח אל-עליון של הסליחה הכללית, הפוגשת את כל יחיד בכל יום הכיפורים, מתעלה כאן בקדושת היובל בצביון כללי, בהתלבש האומה ברוח סליחה ותשובה ליישר את כל עיוותי-העבר".

הרב שמשון רפאל הירש בפירושו לויקרא, פרק כ"ב כותב:

"שבע שבתות שנים - אך לא שבע שנים רצופות, **אלא שבע שנים שבע פעמים**: שבע תקופות-שבת בנות שבע שנים, כפי שנקבעו בפסוקים הקודמים (תורת כהנים).

זמן זה הנמשך שבע תקופות-שבת הוא גם תקופה רצופה של תשע וארבעים שנה. וכעין זה מצאנו גם בספירת העומר; אף היא כוללת שתי ספירות: ספירה של שבע שבתות וספירה של תשעה וארבעים יום עד ליום החמישים. ספירת העומר היא ספירת היחיד; ואילו ספירת שמיטה ויובל היא ספירת האומה, וזו משמעות ספירת העומר של היחיד: בשבע שבתות הוא נכנע לה' וממליכו כבורא וכמלך; **ועל יסוד זה הוא חותר שבע פעמים לקראת חירות מוסרית**, ועל ידי כך יהא ראוי לקבלת תורה (שבע שבתות ותשעה וארבעים יום). וזו משמעות ספירת שמיטה ויובל של האומה: בשבע שנות-שבת היא נכנעת לה', שאדמתה הלאומית קנויה לו; **ועל יסוד זה היא חותרת שבע פעמים לקראת חירות מדינית פנימית, ועל ידי כך תהא ראויה לתחיית היובל של המדינה** (שבע שבתות שנים ותשע וארבעים שנה - ראה להלן פסוקים ט' - י'). נמצאת זו משמעות הפסוק שלנו: ספור לך שבע שבתות שנים; ואותן שבע תקופות תהיינה יחד עם זה רק תקופה אחת של תשע וארבעים שנה".

דרור, חופש וחרות

שנת היובל מבטאת את החופש במעלתו הגבוהה והצרופה. "וקידשתם את שנת החמישים שנה וקראתם דרור בארץ לכל יושביה יובל היא".

נשאלת השאלה מה הקשר בין דרור ליובל ? ר' אברהם בדרשי בספרו "חותם תוכנית" מבחין בין המושג חופש למושג דרור, וכך הוא כותב: "שניהם הפכים לעבדות, ואולם דרור נכבד, מאשר הנחתו זכות וטהרה ועל זה יאמר דרור על כל דבר שהוא בלי זיוף ובלי תערובת...וכן באומרו **"וקראתם דרור"**, לא אמר: **"וקראתם חופש"**, כי ענין החופש אינו כי אם הסרת השעבוד הגדול, אבל דרור הוא ההצלה מן העבדות לגמרי... ולא תמצא חופש כי אם לנמכר לשש והחופש ההוא אינה ההסרה מן העבדות לגמרי, שאם ירצה האדון לרצוע אוזנו, יעבדנו עד שנת היובל, אבל ליציאת העבדים ביובל אמר "וקראתם דרור", שאין דרך לאדון להשתעבד בו עוד ועל זה אמר בו לשון "דרור". **ר' שלמה אהרון ורטהיימר** שעסק בשמות נרדפים כתב: **"חופש"** הוא הפך שעבוד העבדות והמלאכה ו"**דרור**" הוא החרות, הפך השעבוד לאיש ואדנותו עליו, כי הוא בן חורין ואדון לעצמו".

לסיכום, נוכל לומר, שנת ה- 50 למדינת ישראל היא שנה של "**חשבון נפש**" - חשבון נפש לאומי וחשבון נפש פרטי. שנת ה- 50 היא גם שנה של אופטימיות. בשנה זו, אנו מישרים מבטינו קדימה. רעיונותיהם של הפרשנים שהבאנו, יכולים לשמש מראה דרך לביסוס שאיפותינו. באם אמקד את דבריהם, נוכל לומר לעצמנו, לילדינו ולתלמידינו, מהם המאויים העיקריים שלנו בפרוס שנת ה- 50 למדינת ישראל:

* שאיפה לעלייה רוחנית.

* שאיפה לאחדות ישראל.

* שאיפה לתיקון החברה והצדק חברתי.

* שאיפה לשלום פנימי ושלום חיצוני.

בוודאי ישנן שאיפות רבות ונוספות בתחומי החברה והכלכלה. הבאתי רק את הדברים הנ"ל כי הם קשורים לרעיונות הערכיים הטמונים בשנת היובל בתורה.

דתיים וחילוניים חיים בכפיפה אחת במדינת ישראל. אנו יכולים, ואנו צריכים לחיות יחדיו. הדבר אפשרי. עלינו לדעת כי רק שילוב של ערכי יהדות ודמוקרטיה הם הבסיס לדו קיום בין דתיים וחילוניים.

אסיים בדברי הנחמה של הנביא ישעיהו (ישעיהו נ"א ז - ח):

"מה נאוו על ההרים רגלי המבשר משמיע שלום מבשר טוב משמיע ישועה, אומר לציון מלך אלוקיך. קול צופיך נשאו קול, יחדיו ירננו כי עין בעין יראו בשוב ה' ציון".

פורסם ב-"עלון שאנן", גיליון 4, ערה"ש תשנ"ז.

גדעון רפאל בן-מיכאל

מסכת אבות דרבי נתן

בכוונתי לחשוף בפניכם מסכת עלומה, שרק מעטים לומדים אותה והיא מסכת אבות דרבי נתן. מסכת זו נמצאת בקובץ של המסכתות הקטנות, הנמצאות בדרך כלל בסוף מסכת נזיקין. מסכת זו שייכת לתחום המוסר ועולם הערכים היהודי ומומלץ ללומדה וללמדה.

מסכתות קטנות הן קבוצת חיבורים הערוכים בסגנון המשנה. הן נחשבות בדרך כלל כברייתות (כלומר ספרות השייכת לתקופת התנאים), אולם חלקן נכתב בתקופות מאוחרות יותר. המסכתות הקטנות נבדלות מן התוספתא בכך שחלק מהן מאוחרות, ובכך שבניגוד לתוספתא - רובן אינן ערוכות לפי סדר המסכתות המשנה.

מסכת אבות דרבי נתן היא מעין ברייתא או תוספתא למשניות פרקי אבות. המסכת מיוחסת לרבי נתן הבבלי שחי לפני דורו של רבי יהודה הנשיא. המסכת הזאת, ככל המסכתות הקטנות הירושלמיות, מכילה מאמרים מלוקטים על דרך הלמוד והמוסר. בין החוקרים קיימת מחלוקת בדבר זהותו וזמנו של רבי נתן. וכן קיימות שתי נוסחאות של הספר אבות דרבי נתן א' ואבות דרבי נתן ב'. עם דיכוי מרד בר כוכבא על-ידי הרומאים, מצב היהודים בארץ ישראל הורע אף יותר. בבבל, לעומת זאת, לא הגיעה ידם הארוכה של הרומאים. שם קם מרכז יהודי חדש שהתבסס בעיקר בעיר נהרדעא, שם ישב ה"ריש גלותא".

רבי נתן הבבלי היה בנו של ה"ריש גלותא". למרות הצרות שתכפו את ארץ ישראל, עזב רבי נתן את ביתו ומעמדו המכובד ועלה ארצה כדי ללמוד תורה ולשמש את התנאים הגדולים בדורו. כשהוא הגיע לארץ ישראל הוא התפעל עמוקות מנכונותם של יושבי הארץ למסור את נפשם על קידוש השם. גם אנשים פשוטי עם מתו מות גיבורים כי שמרו את מצוות התורה.

וכך הוא מספר במכילתא, שמות כ על מאורעות אותם הימים: "לאוהבי ולשומרי מצוותי, אלו ישראל שהם יושבים בארץ ישראל ונותנים נפשם על המצוות. מה לך יוצא ליהרג? על שמלתי את בני! מה לך יוצא להישרף? על שקראתי בתורה! מה לך יוצא ליצלב? על שאכלתי מצה! מה לך לוקה מאה פרגול (מלקות)? על שנטלתי את הלולב".

במשך זמן נאלץ רבי נתן לנדוד מארץ ישראל והוא סייר בארצות הסמוכות. רק כשעלה לשלטון הקיסר החדש, אנטוניוס פיוס והמצב הוקל, הוא חזר לארץ-ישראל.

באותם הימים היה רבי שמעון בן גמליאל (השני) נשיא הסנהדרין. שמו של רבי נתן התפרסם כאחד החכמים הגדולים של הדור, והוא נתמנה לאב בין הדין ורבי מאיר התמנה לראש הישיבה. בני הישיבה והעם הפשוט כיבדו את רבי נתן ורבי מאיר במידה שווה כפי שכיבדו את הנשיא, אולם רבי שמעון בן גמליאל הנשיא סבר כי יש להבדיל בין נושא המשרה העליונה לבין יתר ממלאי התפקידים. הוא הוציא הוראה לפיה כאשר הוא נכנס אל בית המדרש על כל התלמידים לקום על רגליהם, אך כאשר רבי נתן או רבי מאיר נכנסים, רק חלק מהנוכחים יקומו.

ביום בו פורסמה ההוראה החדשה נעדרו רבי נתן ורבי מאיר מבית המדרש. למחרת כשבאו והבחינו בשינוי, נאמר להם כי הנוהג החדש הוא בהתאם לצו הנשיא. למרות שהם כשלעצמם היו מוותרים על כבודם, הם לא רצו לוותר על כבוד התורה מאחר שידעו שידיעתם בתורה עולה על זו של הנשיא. הם ביקשו להעביר את הנשיא מתפקידו, אך לבסוף נמנעו ממחלוקת ולא ביצעו את החלטתם.

הם "נענשו" על-ידי הנשיא שהחליט כי מכאן ולהבא לא ייאמרו הלכות בשם שני התנאים. הלכה שתיאמר על-ידי רבי נתן תיקרא בשם "יש אומרים", ומשנה משמו של רבי מאיר תיאמר בשם "אחרים אומרים". הנשיא הוסיף והטיף מוסר לרבי נתן ואמר לו: בזכות ייחוס אביך התמנית לאב בית הדין, היה שבע רצון ואל תחתור למשרת הנשיא!

כאשר רבי, בנו של רבי שמעון עלה לכס הנשיאות, היה כבר רבי נתן זקן ובא בימים. הוא הספיק לעזור לרבי בסידור המשניות וחתימתן.

* * * * *

לקראת הימים הנוראים, אני מביא בפניכם מספר פסקאות ממסכת אבות דרבי נתן, שראוי לשננם לקראת ימי הרחמים והסליחות.

כוחה של מצוות הצדקה

לפי דברי רבותינו ז"ל קיום מצוות צדקה מתמשכת-ללא הפסק וכן מילוי התפקיד של גבאי צדקה משמשים תריס מפני פורעניות ומחלות.

"מעשה בחסיד אחד **שהיה רגיל בצדקה**. פעם אחת הלך וישב בספינה. בא הרוח וטיבע ספינתו בים. ראהו רבי עקיבא, ובא לפני בית דין להעיד על אשתו להינשא. עד שלא הגיע עת לעמוד, בא אותו האיש ועמד לפניו. אמר לו: את הוא שטבעת בים? אמר לו: הן. - ומי העלך מן הים? אמר לו: צדקה שעשיתי היא העליתני מן הים.

אמר לו: מאין אתה יודע? אמר לו: כשירדתי למעמקי מצולה, שמעתי קול רעש גדול מגלי הים, שזו אומר לזו וזו אומר לזו: רוצו ונעלה את האיש הזה מן הים, שעשה צדקה כל ימיו.

באותה שעה פתח רבי עקיבא ואמר: ברוך אלוקים אלקי ישראל שבחר בדברי תורה ובדברי חכמים. שדברי תורה ודברי חכמים קיימין הם לעולם ולעולמי עולמים. שנאמר: (קהלת יא) "שלח לחמך על פני המים כי ברוב הימים תמצאנו". ועוד כתיב (משלי י) "וצדקה תציל ממות".

מעשה בבנימין הצדיק שהיה **ממונה על קופה של צדקה**. ובאתה אישה אחת לפניו. אמרה לו: רבי פרנסני. אמר לה: העבודה שאין בקופה של צדקה כלום. אמרה לו: רבי אם אין אתה מפרנסני הנני מתה וארבעה בנים. עמד ופרנסה משלו.

לימים חלה בנימין הצדיק והיה מצטער על המיטה. אמרו מלאכי השרת לפני הקדוש-ברוך-הוא: ריבונו של עולם, אתה אמרת 'כל המקיים נפש אחת מישראל (מעלה עליו הכתוב) כאילו קיים עולם מלא'. בנימין הצדיק שקיים אלמנה וארבעה בנים על אחת כמה וכמה. והוא מצטער בצער חולי זה על המטה? מיד בקשו עליו רחמים וקרעו לו גזר דינו והוסיפו לו עשרים ושנים שנה על שנותיו. [פרק שלישי, פסקאות ט-י]

כוחה של תפילת צדיקים

תפילתו של נקדימון בן גוריון דומה לתפילתו של חוני המעגל. תפילה העוסקת במחסור במי גשמים. פעמיים הוא פונה לקב"ה וכל פעם תפילתו נענתה - הגשמים הגיעו. הקדוש ברוך הוא הרעיש את עולמו בגלל צדיקותו של נקדימון בן גוריון.

"ולמה נקרא שמו נקדימון בן גוריון? מפני שנקדה לו חמה בעבורו.

פעם אחת עלו ישראל לרגל לירושלים, ולא היה להם מים לשתות. הלך אצל שר אחד ואמר לו: הלויני שתיים עשרה עיינות מים מכאן ועד יום פלוני. אם איני נותן לך שתיים עשרה מעיינות מים, אני נותן לך שתיים עשר ככר כסף. וקבע לו זמן.

כיון שהגיע זמן שלח לו: שגר לי שתיים עשרה מעיינות מים או שתיים עשרה ככר כסף. אמר לו: עדיין שהות ביום. ליגלג עליו אותו השר ואמר: כל השנה כולה לא ירדו גשמים, ועכשיו ירדו גשמים?

נכנס אותו השר לבית המרחץ שמח, ונקדימון בן גוריון לבית המדרש. נתעטף ועמד בתפילה, ואמר לפניו: ריבוננו של עולם, גלוי וידוע לפניך שלא לכבודי עשיתי, ולא לכבוד בית אבא עשיתי, אלא לכבודך עשיתי, כדי שיהיה מים לעולי הרגל. מיד נתקשרו שמים בעבים וירדו גשמים עד שנתמלאו שתיים עשרה מעיינות מים והותירו.

שלח לאותו השר: שגר לי דמי מים יתירים שיש לי בידך. אמר לו: כבר שקעה חמה ומים ברשותי ירדו. חזר ונכנס לבית המדרש, ונתעטף ועמד בתפילה. אמר לפניו: ריבוננו של עולם, עשה לי נס באחרונה כבראשונה. מיד נשבה הרוח ונתפזרו העבים זרחה חמה. ופגעו זה בזה. ואמר לו: יודע אני שלא הרעיש הקדוש-ברוך-הוא את עולמו אלא בשבילך". [פרק שישי, פיסקה ג]

אהבת ישראל

כידוע, מצוות שבין אדם לחברו קודמות למצוות שבין אדם למקום. חז"ל ראו באהרון הכהן את הדמות המובהקת של מנהיג המשרה אהבת ישראל ומשכין שלום בקרב עמו.

"אוהב שלום, כיצד?"

מלמד שיהא אדם אוהב שלום בישראל בין כל אחד ואחד, כדרך שהיה אהרן אוהב שלום בין כל אחד ואחד. שנאמר: (מלאכי ב) "תורת אמת הייתה בפיהו, ועולה לא נמצא בשפתיו, בשלום ובמישור הלך אתי, ורבים השיב מעון". רבי מאיר אומר: מה תלמוד לומר 'ורבים השיב מעון'? - כשהיה אהרן מהלך בדרך, פגע בו באדם רשע, ונתן לו שלום. למחר ביקש אותו האיש לעבור עבירה. אמר: אוי לי, היאך אשא עיני אחר כך ואראה את אהרן, בושתי הימנו שנתן לי שלום נמצא אותו האיש מונע עצמו מן העבירה. וכן שני בני אדם שעשו מריבה זה עם זה, הלך אהרן וישב אצל אחד מהם. אמר לו: בני, ראה חברך מהו אומר, מטרף את לבו וקורע את בגדיו, אומר אוי לי היאך אשא את עיני ואראה את חברי, בושתי הימנו שאני הוא שסרחתי עליו. הוא יושב אצלו עד שמסיר קנאה מלבו. והולך אהרן ויושב אצל האחר, ואומר לו: בני ראה חברך מהו אומר, מטרף את לבו וקורע את בגדיו, ואומר אוי לי היאך אשא את עיני ואראה את חברי, בושתי הימנו שאני הוא שסרחתי עליו. הוא יושב אצלו עד שמסיר קנאה מלבו. וכשנפגשו זה בזה, גפפו ונשקו זה לזה. לכך נאמר (במדבר כ) 'ויבכו את אהרן שלשים יום כל בית ישראל' ". [פרק שנים עשר, פיסקה ג]

אהבת הבריות

כאן ניתנים לנו הנחיות ערכיות-מוסריות, כיצד האדם צריך להתנהג כלפי חברו.

"אוהב את הבריות כיצד?"

מלמד שיהא אדם אוהב את הבריות, ולא יהא שונא את הבריות. שכן מצינו באנשי דור הפלגה, שמתוך שאוהבין זה את זה, לא רצה הקדוש ברוך הוא לאבדן מן העולם, אלא פזרן בארבע רוחות העולם. אבל אנשי סדום, מתוך שהיו שונאים זה את זה, איבדן הקדוש ברוך הוא מן העולם הזה ומן העולם הבא, שנאמר: (בראשית יג) "ואנשי סדום רעים וחטאים לה' מאד" וחטאים זה גילוי עריות, לה' זה חילול ה', מאד שמתכווין וחוטאים. הא למדת, מתוך

ששונאין זה את זה, איבדן הקדוש ברוך הוא מן העולם הזה ומן העולם הבא".
[פרק שנים עשר, פיסקה ז]

"והוי מקבל את כל האדם בסבר פנים יפות כיצד?"

מלמד שאם נתן אדם לחברו כל מתנות טובות שבעולם ופניו כבושים בארץ, מעלה עליו הכתוב כאילו לא נתן לו כלום. אבל המקבל את חברו בסבר פנים יפות, אפילו לא נתן לו כלום, מעלה עליו הכתוב כאילו נתן לו כל מתנות טובות שבעולם.

יהי כבוד חברך חביב עליך כשלך כיצד?

מלמד שכשם שרואה את כבודו, כך יהא אדם רואה את כבוד חברו. וכשם שאין אדם רוצה שיהא שם רע על כבודו, כך יהא אדם רוצה שלא להוציא שם רע על כבודו של חברו.
דבר אחר: יהי כבוד חברך חביב עליך כשלך כיצד? בזמן שיש לו לאדם מאה רבוא ונוטלים את כל ממונו, אל יפגום את עצמו בשווה פרוטה". [פרק שלושה עשר, פיסקה ד]

צניעותם של רבנים ותלמידי חכמים

ידועים סיפורים רבים על גדולי ישראל שלא ביקשו לעצמם תפקידי שררה. רק לחץ הקהילה הביא אותם לכס הרבנות בגלל חוכמתם, צדיקותם וידיעתם הרבה בים התורה וההלכה. חז"ל משננים לנו היטב, שעל תלמידי חכמים לנהוג בצניעות באורח חייהם ולא להתהדר בידיעתם הרבה בדברי תורה. סופו של רודף השררה שמשפילים אותו.

"ושנא את הרבנות, כיצד?"

מלמד שלא יניח אדם עטרה מעצמו בראשו, אבל אחרים יניחו לו, שנאמר: (משלי כז) "יהלך זר ולא פיר, נכרי ואל שפתיך". אמר רבי עקיבא: כל המגביה עצמו על דברי תורה למה הוא דומה? לנבלה מושלכת בדרך. כל עובר ושב מניח ידו על חוטמו ומתרחק ממנה והולך, שנאמר: (שם ל) "אם נבלת בהתנשא ואם זמות יד לפה". אמר לו בן עזאי: דרשהו מעניינו - אם מנבל אדם עצמו על דברי תורה, ואוכל תמרים חרובים, ולובש בגדים צואים, ויושב ומשמר על פתח של חכמים - כל עובר ושב אומר 'שמא שוטה הוא זה'. לסוף אתה מוצא כל

התורה כולה עמו. רבי יוסי אומר: רד מטה למעלה ולמעלה למטה: כל המגביה עצמו על דברי תורה - סוף שמשפילין אותו. וכל המשפיל עצמו על דברי תורה - סוף שמגביהין אותו". [פרק אחד עשר, פיסקה ב]

טיפ ללומדי תורה

רבי אלעזר בן שמוע אומר לנו, שאַל נהייה "שטחיים" בלימוד התורה. עלינו ללמוד ולהעמיק בקשת רחבה של עולם התורה: במדרש, הלכות, אגדות ותוספות.

"רבי אלעזר בן שמוע אומר: שלוש מדות בתלמידי חכמים אבן גזית אבן פינה אבן פיספס. אבן גזית כיצד? זה תלמיד ששנה מדרש. בזמן שתלמיד חכם נכנס אצלו, שואלו במדרש אומר לו, זהו אבן גזית שאין לה אלא פה אחת. אבן פינה כיצד? זה תלמיד ששנה מדרש והלכות. בזמן שתלמיד חכם נכנס אצלו, שואלו במדרש אומר לו. בהלכות אומר לו, זהו אבן פינה שיש לו שתי פיות בלבד. אבן פיספס כיצד? זה תלמיד ששנה מדרש והלכות ואגדות ותוספות. כשתלמיד חכם נכנס אצלו, שואלו במדרש אומר לו, בהלכות אומר לו, בתוספות אומר לו, באגדות אומר לו. זהו אבן פיספס שיש לה ארבע פיות מארבע רוחותיה". [פרק שמונה ועשרים, פיסקה ט]

להידבק במידותיו של הקב"ה

חז"ל מדגישים בפנינו את דרכי הבריאה של הקב"ה ואת המידות המשמשות לפני כסא הכבוד. עלינו לשאוף להתרומם ולהגיע למידות הללו, מבחינת "ואתם הדבקים ב-ה' חיים כולכם היום".

"בשבעה דברים ברא הקדוש ברוך הוא את עולמו. אלו הן: בדיעה, בבינה, ובגבורה, בחסד, וברחמים, בדין, ובגערה. וכענין שברא הקב"ה את עולמו, כך ברא שבעה: אבות שלושה ואמהות ארבעה. **שבע מדות שמשמשות לפני כסא הכבוד** אלו הן: חכמה, צדק ומשפט, חסד ורחמים, אמת ושלוה, שנאמר: (הושע ב) וארשתוך לי לעולם וארשתוך לי בצדק ובמשפט ובחסד וברחמים וארשתוך לי באמונה וידעת את ה'. רבי מאיר אומר: מה תלמוד לומר "וידעת את ה'"? אלא מלמד שכל אדם שיש בו כל מדות הללו, יודע דעתו של מקום". [פרק שבעה ושלושים, פיסקאות ו-ח]

אסיים את דברי בפיסקה האחרונה המסיימת את המסכת [פרק אחד וארבעים, פיסקאות טז-יז]: כל מה שברא הקדוש ברוך הוא בעולמו לא ברא אלא לכבודו, שנאמר: (ישעיה מג) "כל הנקרא בשמי ולכבודי בראתיו יצרתיו אף עשיתיו". ואומר (שמות טו) "ה' ימלוך לעולם ועד".

אמר רבי חנניא בן עקשיא: רצה הקדוש ברוך הוא לזכות את ישראל, לפיכך הרבה להם תורה ומצות, שנאמר: (ישעיה מב) "ה' חפץ למען צדקו יגדיל תורה ויאדיר".

לכם הקוראים היקרים, אני אומר, ואידך זיל גמור...!

פורסם ב-"עלון שאנן" גיליון 148, תשרי תשס"ט.

גדעון רפאל בן-מיכאל

נתינה למען הזולת

כאשר אומרים בציבור הדתי את המושג "קהילת נווה-שאנן", לאיזה ציבור אנו מתכוונים? עד לפני עשר שנים, הייתי מגדיר את הקהילה, כציבור חובשי הכיפות הסרוגות הגורסות אורח חיים דתי-ציוני-לאומי כאשר מרכז תרבות דתי לנוער משמש כעוגן לחיי הקהילה.

בעזה"ש, בשנים האחרונות הקהילה התרחבה ונוספו לקהילת נווה-שאנן מוקדי ציבור נוספים כמו, אנשי "ישיבת "נחלת הלויים", אנשי מרכז "זיו התורה" בהנהגתו של הרב מאיר פרץ ואנשי ישיבת "אור וישועה" בהנהגתו של הרב אליהו זיני.

הרב סולביצ'יק בדבריו על הקהילה כותב: "לכל יחיד סגולה משלו, יקרת המציאות שאינה נודעת לזולתו, לכל איש בשורה מיוחדת להעבירה, צבע מיוחד להוסיפו למגוון הקהילתי. אדם בודד המצטרף לקהילה מוסיף מימד חדש לתודעה הציבורית, תרומה בלעדית משלו. הוא מעשיר את הציבור מבחינה קיומית, ואין לו תמורה".

למרות מגוון הדעות וההשקפות, אני מוצא בסיס ערכי משותף לכלל הציבור הדתי של קהילת נווה שאנן, כפי שבא לידי ביטוי במסכת אבות נאמר [פרק א, משנה ב]: "שמעון הצדיק היה משיירי כנסת הגדולה, הוא היה אומר: על שלושה דברים העולם עומד: על התורה, על העבודה ועל גמילות חסדים". המהר"ל מפראג בפירושו על משנה זו כותב: "אין די שהאדם יהיה שלם וטוב לבוראו, חשוב שהאדם יהיה טוב עם זולתו... וזהו ע"י גמילות חסדים כאשר **הוא עושה חסד חנינם לזולתו**". לאמור, כדי שיהודי יגיע לשלמות, עליו למלא שלושה יעדים:

א. על התורה - זאת על ידי לימוד תורה. להגביר את הידע התורני.

ב. על העבודה - לא די לדעת את התורה אלא יש גם צורך להגשימה. ההגשמה נעשית ע"י קיום המצוות.

שני היעדים הנ"ל, הם מבחינת "וצריך שיהיה האדם שלם וטוב לבוראו".

ג. ועל גמילות חסדים - לא די לדעת את התורה ולקיים מצוות. צריך לתרום למען הזולת. כפי שכותב המהר"ל: "וכנגד הג' שצריך שיהיה האדם שלם וטוב עם זולתו, וזהו ע"י גמילות חסדים, **כאשר הוא עושה לזולתו חסד חנינם**, הנה אין ספק שבזה הוא טוב לזולתו – ואז הוא טוב לגמרי".

* * * * *

המושגים: צדקה, גמילות חסדים, ואהבת לרעך כמוך והתנדבות, מגלמים בתוכם את המסר הערכי של נתינה למען הזולת. מסר שלאורו, אנו מחנכים את ילדינו על פי מוסר התורה, הנביאים וחז"ל.

הגיעה השעה, שהציבור ידע, ובעיקר בני הנוער על הפעילות הענפה של קהילת נווה-שאנן במעשיה למען הזולת. נעשים מעשים רבים וחשובים שרק מתי מעט יודעים עליהם. חשיפת מעשיהם הטובים של אנשי הקהילה רק יחזקו את הקהילה ויעודדו רבים להצטרף למעשי החסד. זאת הסיבה, **שמרכזו תרבות דתי לנוער יקיים שבוע מיוחד לחשיפת מעשי ההתנדבות וגמילות חסדים הנעשים ע"י חברי הקהילה**.

אין אנו רוצים להתפאר במעשי החסד אלא לחנך לאורם. עלינו לזכור תמיד את חשיבות המסר של "מתן בסתר". לכן, לא נחשוף את המקבלים. דברי **בעל**

"שולחן ערוך" עומדים לנגד עינינו: ".. צריך הנותן שלא יתפאר בצדקה שנותן, ואם מתפאר - לא דיו שאינו מקבל שכר על מה שנותן אלא שמענישין אותו".
[בית יוסף, יורה דעה, סימן רמז].

* * * * *

על נתינה, צדקה וגמילות חסדים ביהדות נכתבו מאות ספרים ומאמרים. אני מביא במאמרי מספר מקורות "על קצה המזלג" כדי להאיר את עינינו לעולם ערכים מופלא זה.

גמילות חסדים היא אחת מדרכיו של הקדוש ברוך הוא שעלינו לדבוק בה. ידועה הגמרא המפורסמת, המביאה פסוקים מן התורה ודורשת אותם כדי שנהלך אחר מידותיו של הקב"ה.

וכך נאמר במסכת סוטה, יד, ע"א: "ואמר רבי חמא ברבי חנינא מאי דכתיב: 'אחרי ה' אלהיכם תלכו' [דברים יג], וכי אפשר לו לאדם להלך אחר שכינה והלא כבר נאמר 'כי ה' אלהיך אש אוכלה הוא' [דברים ד], אלא להלך אחר מידותיו של הקב"ה. מה הוא מלביש ערומים, דכתיב: 'ויעש ה' אלהים לאדם ולאשתו כתנות עור וילבישם' [בראשית ג], אף אתה הלבש ערומים, הקב"ה ביקר חולים, דכתיב: 'וירא אליו ה' באלוני ממרא' [בראשית יח], אף אתה בקר חולים. הקב"ה ניחם אבלים, דכתיב: 'ויהי אחרי מות אברהם ויברך אלהים את יצחק בנו' [בראשית כה], אף אתה נחם אבלים. הקב"ה קבר מתים דכתיב: 'ויקבר אותו בגיא אף אתה קבור מתים' [דברים לד]".

כל הנותנים יודעים היטב שהם גם מקבלים בנתינתם. הם חשים זאת ברוחם ובנפשם.

הרב אליהו דסלר בספרו מכתב מאלהיו כותב: "שמחה באה ממילוי החיסרון, על כן כערך השאיפה כן ערך השמחה במילואה. כוח הנתינה איננו שונה כי אם על השמח בחלקו. הנותן הוא יראה בכל דבר גדול, וגם בקטן, את חסדי ה' יתברך ואת טובותיו אשר אין קץ להן. ויהיה בראותו כי כן, הלוא ישמח במתנות האלה שמחה רבה ויהיו חייו מאושרים תמיד. מן השמחה והאושר האלו נובעות הנתינה והאהבה". רבי לוי יצחק מברדיצ'ב ביטא זאת יפה, **וכך כתב: "צו החיים, תן וקח כך נברא העולם. שכל אחד יהיה משפיע ומקבל, ומי שאין בו שניהם כאחד, הרי הוא אילן סרק."**

המילה צדקה באה מלשון צדק. עלינו לעשות הכל לתיקונו של עולם. לעשות צדק בעולמו של הקב"ה ואם הקב"ה נתן לבריותיו דברים קצובים, את האחד

עשיר ואת השני העני, כיוון אותנו למצוות הצדקה כדי להשלים את החסרון של החלש בחברה.

למילה צדקה יש גם משמעות של זכות. בספר בראשית נאמר על אברהם אבינו, "וְהָאֵמִין בֵּה' וַיַּחֲשֶׁבֶה לּוֹ צְדָקָה" [טו,ו], לאמור, מצוות הצדקה היא חובה אך גם זכות גדולה למי שמקיימה.

ייעודו של עם ישראל "לַעֲשׂוֹת צְדָקָה וּמִשְׁפָּט" [בראשית יח, יט] נמסר כבר לאברהם אבינו. הנביאים ראו בהגשמתו של ייעוד זה את הבסיס לקיומו של עם ישראל וחלמו על צדק הזורם בארץ כמים: "וַיִּגַּל כְּמַיִם מִשְׁפָּט וְצְדָקָה כְּנַחַל אֵיתָן" [עמוס ה, כד].

צמד המושגים "משפט וצדקה" אינו מתכוון רק לתהליכי דין ומשפט, אלא גם להטבת מצבם של מעוטי היכולת.

המילה צדקה בתנ"ך מתכוונת לצדק כאידיאל מוסרי, ובמשמעות זו מקביל לה המושג משפט: "צִיּוֹן בְּמִשְׁפָּט תִּפְדֶּה וְשָׁבִיהָ בְּצְדָקָה" [ישעיהו א, כז]. הצדקה היא אפוא גם חובת היחיד - "בְּאֹרֶחַ צְדָקָה חַיִּים" [משלי יב, כח] וגם אידיאל לחברה כולה - "בְּצְדָקָה תִּכְוֶנֶי רַחֲמֵי מְעוֹשֶׁק" [ישעיהו נד, יד]. הצדקה והמשפט בתנ"ך מאפיינים את הנהגתו של הקב"ה בעולם, המבוססת על חסד ורחמים. ומכאן התביעה להתנהגות מוסרית של צדקה ומשפט המופנית לחברה וליחיד בישראל: "כֹּה אָמַר ה' עֲשׂוּ מִשְׁפָּט וְצְדָקָה וְהָצִילוּ גְזוּל מִיַּד עֲשׂוֹק וְגַר יְתוֹם וְאַל־מָנֶה אֶל תּוֹנוּ אֶל תִּחְמוֹסוּ" [ירמיהו כב, ג].

כידוע, מצוות עשה מן התורה ליתן צדקה לעני, שנאמר: "כי פתוח תפתח את ירך לוי" [דברים טו, ח] "והחזקת בו גר ותושב וחי עמך" [ויקרא כה, לה], "וחי אחיך עמך" [שם לו].

הרמב"ם כותב על חשיבות מצווה זו [זרעים, הלכות מתנות עניים, פרק י, הלכה א]: חייבין אנו להיזהר במצות צדקה יותר מכל מצות עשה, שהצדקה סימן לצדיק זרע אברהם אבינו, שנאמר: "כי ידעתיו למען אשר יצווה את בניו... לעשות צדקה" [בראשית יח, יט] ... ואין כסא ישראל מתכוונן, **ודת האמת עומדת, אלא בצדקה**, שנאמר: "בצדקה תכוונני" [ישעיהו נד, יד]. ואין ישראל נגאלין אלא בצדקה, שנאמר: "ציון במשפט תפדה, ושביה בצדקה" [שם א, כז]

בדרך הטבע, הצדקה נמסרת מן הנותן אל המקבל. ומנה הרמב"ם שמונה מעלות בצדקה [פרק י, הלכות ז-יד]: "שמונה מעלות יש בצדקה זו למעלה מזו. מעלה גדולה שאין למעלה ממנה זה המחזיק ביד ישראל שמך [=שְהֶעֱנִי], ונותן לו מתנה או הלוואה... פחות מזה הנותן צדקה לעניים ולא ידע למי נתן, ולא ידע העני ממי לקח, שהרי זו מצווה לשמה... וקרוב לזה הנותן לתוך **קופה של צדקה**. ולא יתן אדם לתוך קופה של צדקה אלא אם כן יודע שהממונה נאמן ויודע להנהיג כשורה, כר' חנניה בן תרדיון. פחות מזה שידע הנותן למי יתן, ולא ידע העני ממי לקח".

* * * * *

בגלל "קוצר היריעה" של מאמרי, אביא בפניכם שלושה סיפורים של נתינה, האחד – מחז"ל, ושני סיפורים שאותם חוויתי אישית.

ידוע הסיפור על אותו בנימין הצדיק שפירנס אלמנה מכספו, ובוודאי לא ציפה לתמורה כלשהי. הנתינה לאלמנה היה עיקר המעשה. למרות שלא ביקש תמורה עבור מעשיו, כאשר חלה, מלאכי השרת התפללו לפני הקב"ה למען אותו צדיק והצליחו להאריך את חייו.

תניא [שנינו]: "אמרו עליו על בנימין הצדיק שהיה ממונה על קופה של צדקה, פעם אחת באתה [באה] אישה לפניו בשני [בשנת] בצורת, אמרה לו: רבי פרנסני! אמר לה: העבודה [העובדה] שאין בקופה של צדקה כלום. אמרה לו: רבי אם אין אתה מפרנסני הרי אישה ושבעה בניה מתים. **עמד ופרנסה משלו**. לימים חלה ונטה למות. אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה: ריבוננו של עולם, אתה אמרת, כל המקיים נפש אחת מישראל כאילו קיים עולם מלא ובנימין הצדיק שהחיה אישה ושבעה בניה ימות בשנים מועטות הללו. מיד קרעו לו גזר דינו תנא [שנו] הוסיפו לו עשרים ושתים שנה על שנותיו" [בבא בתרא יא, ע"א].

ר' אברהם מרמורשטיין ממייסדי מפעל הארוחות "כל דכפין" שע"י בית הכנסת "פאר ישראל" סיפר לי את הסיפור הבא:

יום אחד הופיע אדם לאכול ארוחת צהרים בבית התמחוי. ר' אברהם הופתע שאותו אדם הגיע עם מכוניתו לבית התמחוי. הוא שאל את עצמו: האם אדם שיש לו מכונית זקוק למעשה חסד כדי לאכול ארוחת חנם? האם אין לו אמצעים כדי לכלכל את עצמו? ר' אברהם החליט לא לשאול אותו מאומה. לנגד עיניו עמדה ההלכה, כפי שפסק הרמב"ם "עני שאין מכירין אותו ואמר: רעב אני

האכילוני – אין בודקין אחריו שמא רמאי הוא, אלא מפרנסים אותו מיד" [מתנות עניים פרק י, הלכה ו]. לאחר שהלה סיים ארוחתו ליווה אותו אל מכוניתו, והנה פתאום הוא פתח את תא המטען של המכונית ור' אברהם ראה כעין חבילה גדולה בתא המטען ושאלו שאלה שיגרתית, מה יש בחבילה זו? והוא השיב, אני חולה כליות וזה מכשיר הדיאליזה שאני חייב לקחת עמי לכל מקום. **אמר לי ר' אברהם, מעולם לא שאלתי את מצבם הכלכלי של באי בית התמחוי. אירוע זה הוכיח לי כמה צדקה ההלכה היהודית.**

לפני מספר שנים, ביקרתי בבית העלמין בקרית ענבים. כדרכי, כאשר אני נמצא בבתי עלמין, אני אוהב להסתובב בין המצבות, כדי לקרוא את "הסיפורים" שנכתבו על גבי המצבות. כך גם נהגתי בקרית ענבים, והנה הגעתי לקברם של רחל וחיים עפרוני ז"ל. בנם כתב דברים רבים על הוריו שנחקקו על אבן המצבה הגדולה. העתקתי מספר משפטים מהמצבה הקשורים לנתינה. משפטים המדברים ללבו של כל אדם. וכך כתב הבן ע"ג המצבה: "לעיניהם [= לעיני ההורים] קמה מדינת ישראל מתוך העוני, הלחץ והחלום שפגשו בחוף יפו עם עלייתם ארצה בשנת 1921. במאבק להקמת המדינה שיכלו את היקר להם מכל את הבן יצחק בן קריית ענבים הקבור בסמוך.

כל חייהם עבדו ונתנו וסרבו לקבל. נתינתם, הישגיהם וחייהם העשירים והמגוונים – היו שכרם."

אסיים בדברי הנביא ישעיהו: "כה אָמַר יְהוָה שְׁמְרוּ מִשְׁפָּט וַעֲשׂוּ צְדָקָה כִּי קְרוֹבָה יְשׁוּעָתִי לְבּוֹא וְצְדָקָתִי לְהַגְלוֹת". [ישעיהו נ, א]
"אִישׁ אֶת רַעְהוּ וְעִזְרוּ וּלְאַחִיו יֹאמַר חֲזֵק". [ישעיהו מא, ו]

פורסם ב-"עלון שאנן" גיליון 140, ניסן תשס"ט.

גדעון בן-מיכאל

מנהיגות "על קצה המזלג" – ממקורות ישראל

בתקופה האחרונה, השסע החברתי-פוליטי-רוחני מעמיק בחברה הישראלית. אין ספק שלמנהיגי הדור על רבדיו השונים, ישנה השפעה מכרעת על אופי תרבות המחלוקת בחברה הישראלית. במסגרת עבודתי במשרד החינוך, אני עוסק גם בטיפוח מנהיגות צעירה בקרב הנוער.

באחד הימים, נדרשתי לתת הרצאה לציבור גדול של תלמידים הממלאים תפקיד של מנהיגות בקרב הנוער. כשהכנתי את הרצאתי ועיינתי במאמרים מדעיים, החלטתי שבמקביל, אבדוק את התייחסות מקורות ישראל למנהיג ומנהיגות. עלי לציין, שמצאתי "נכסי צאן ברזל" ערכיים ומשמעותיים בנושא המנהיגות במקורותינו. במאמר זה, אני מביא את המקורות "על קצה המזלג". הרוצה להתעמק בסוגיה, אני אומר: "ואידך זיל גמור...". בגיליונות הבאים של "עלון שאנן" אפרסם מאמר נוסף.

מיהו מנהיג? מנהיג - הוא אדם בעל תודעת שליחות, שיש לו מסרים אידיאולוגיים, העוסק בשליחות לשמה (לא עסקן), בעל יכולת להנהיג ציבור אנשים הרוצה לקדם דברים, להביא לשינויים ומוכן לפעול למען החברה והזולת.

עלינו להבחין בין מנהיג למנהל. הספרות המדעית מבחינה בין שני המושגים.

מנהיגות וניהול

באס (1975), ברנס והאוס (1976) מבחינים בין מנהיג ומנהל.

מנהיג: יהיה זה שמחולל את השינוי.

מנהל: יהיה זה שמצליח לשמר את הקיים.

ההבחנה בין מנהיג ומנהל, באה לומר, כי ישנם מנהיגים שביכולתם לא רק להסתגל למצבים ולהיות אפקטיביים, אלא יש להם את היכולת לעצב ציפיות של אנשים, ליצור אצלם ציפיות חדשות, ציפיות שלא היה להם בתחילת הקשר עם המנהיג. מתברר שיש צורך במשמעות לעשייה. המנהיג מציג חזון בעל

משמעות לאנשים. זוהי מנהיגות הבאה עם בשורה לאנשים וגורמת להם להאמין שהם יכולים אחרת. מנהיג מציג דרכים חדשות ומאתגרות של תפישת המציאות, כמו, **הפיכת משבר** - להזדמנות, **כשלון** - ללמידה, **הצלחה** - לציון דרך.

דמות המנהיג

מנהיג הרוצה להנהיג ציבור, לא מכח השררה, חייב לקבל אמון והערכה מהציבור. אישיותו ויכולתו של המנהיג להיות איש חזון, בעל שאר רוח, משמש דוגמא אישית בהליכותיו ובמעשיו - יוצרים את דמות המנהיג.

ה' אומר למשה לפני מותו - העבר את המנהיגות בצורה מסודרת לבא אחריו. האיש אשר יחליף אותך יהיה יהושע בן-נון. ה' מזכיר רק תכונה אחת מהתכונות הרבות שיש ליהושע. היא כוללת בתוכה עוצמה רבה - "**איש אשר רוח בו**".

וכך נאמר בפסוק: "קח לך את יהושע בן-נון **איש אשר רוח בו**" (במדבר כז, יח) - המטען הפנימי-הרוחני, "נכסי צאן הברזל" הערכיים של המנהיג הם אבן היסוד במנהיגות ציבורית, כפי שכתב בעל המדרש (**ספרי פנחס**) על המשפט: "**איש אשר רוח בו**:" שיכול להלך כנגד רוח של כל אחד ואחד".

הפרשן בעל "**העמק דבר**" כותב: "רוחו, היינו דעתו בפני עולם ואינו נמשך אחרי נטייה רצונית להנאת עצמו או הנאת אחרים".

לאמור, מנהיג המציב לעצמו חזון ושואף לממשו, עליו להאמין בצדקת דרכו - באדיאלים שהציב לעצמו.

דמות מופת

הרמב"ם ראה בנביא **דגם מופת של מנהיג**. על המנהיג ללמוד ולהתנהג ברמה מוסרית גבוהה כהכנה לשליחותו.

הרמב"ם נותן פירוש אלגורי לפסוק בספר בראשית כח, יב: "**ויחלום והנה סולם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה והנה מלאכי אלוקים עולים ויורדים בו**".

כותב הרמב"ם: "**העלייה** קודם **הירידה**, כי אחר העלייה וההגעה אל מעלות ידועות מן הסולם תהיה הירידה, במה שפגש מן הענין - להנהיג אנשי הארץ ולימודם".

העלייה נועדה לעלות במדרגות הלימוד והחוכמה והנבואה - להתקרב לדרגתו של הקב"ה. באופן טבעי, האנשים שיגיעו לרמה הגבוהה במימוש האידיאל

הרוחני, ירצו להישאר בשלבים הגבוהים של הסולם ולא ירצו לרדת. דווקא בשעה זו, שעה שהגיעו אל השיא, עליהם למלא את חובתם לעם ולחברה. אחרי העליה מוטלת עליהם שליחות בגלל הפוטנציאל הרוחני והמוסרי הטמון בהם – שליחות "להנהגת אנשי הארץ ולימודם". זוהי 'הירידה'. **ירידה לשם תרומה ונתינה למען העם והחברה.**

התנהגות המנהיג

הרמב"ם בספר שופטים, סנהדרין פרק כה כותב: **"אסור לאדם לנהוג בשררה על הציבור ובגסות רוח [ביהירות] אלא בענוה ויראה.** וכל פרנס [מנהיג] **המטיל אימה על הציבור** שלא לשם שמים – נענש". הרמב"ם מסתמך על הכתוב במסכת סנהדרין צב, ע"א : **"כל פרנס שמנהיג את הציבור בנחת,** זוכה ומנהיגם לעולם הבא". בהמשך אומר הרמב"ם : **"וכן אסור לו [לפרנס] לנהוג בהם [בציבור] קלות ראש** אע"פ שהם עמי הארץ [אינם בני תורה] ולא יפסיע [ולא יפסע] על ראשי עם הקודש [בהשאלה] , אע"פ שהם הדיוטות ושפלים – בני אברהם יצחק ויעקב... **וסובל טורח הציבור** ומשאם כמשה רבנו, שנאמר בו: 'כאשר ישא האומן את היונק' " (במדבר יא, יב).

"וישמע יהושע...ויאמר אל משה קול מלחמה במחנה, ויאמר אין קול ענות גבורה ואין קול ענות חלושה, קול ענות אנוכי שומע" (במדבר לב, יז-יח).

על הפסוק אומר **"החפץ חיים"** - יש בדברים אלה תוכחה מוסתרת של משה כלפי יהושע העתיד לרשת ממנו את עול המנהיגות. מנהיג חייב להיות מצויד באזן קשובה ורגישה היודעת לאבחן נכונה את הקולות העולים מן העם "לנטרל" את קולות הרעש הנוצרים ע"י רעשנים מקצועיים המתיימרים לדבר בשם העם.

על המנהיג להקשיב בכל תשומת הלב אל אנחות הכאב האמיתיות ולהחליט בסופו של דבר, רק מתוך שיקול דעת של טובת העם - גם במחיר התעלמות זמנית ממצוקת היחיד.

מנהיג הרוצה להצליח במנהיגותו, עליו לנתב את דבריו ופעילותו בגמישות מבלי לוותר על עקרונותיו. מניסיון החיים למדנו, ש"מנהיג קשה" - לא צלחה דרכו.

"שנו רבותינו: **לעולם יהא אדם רך כקנה ואל יהא קשה כארז, קנה זה** עומד במקום מים וגזעו מחליף, ושורשיו מרובים ואפילו כל הרוחות שבעולם ונושבות בו, אין מזיזות אותו ממקומו, אלא הוא הולך ובא עמהן. כיון שדממו הרוחות עמד הקנה במקומו. **ארז זה** אינו עומד במקום מים ואין גזעו מחליף ושורשיו מועטים ואפילו כל הרוחות שבעולם באות ונושבות בו, אין מזיזות אותו ממקומו. כיון שנשבה בו רוח דרומית מיד עוקרתו והופכתו על פניו" (תענית כ', ע"א).

מנהיג חייב לומר לציבור דברי אמת, לא לטיח, לא להסתיר דברים, אבל עליו לזכור, באם הוא רוצה שדבריו היוצאים מן הלב – יגיעו אל הציבור תוך כדי הקשבה והאזנה לדבריו, עליו להקפיד להשתמש בלשון נקייה ולא להשתלח כלפי הציבור.

"מעשה ברוכל, שהיה מחזר בעיירות הסמוכות לציפורי והיה מכריז ואומר: מי מבקש ליקח סם חיים? היו הכל מתכנסים ובאים אצלו, ואומרים לו: **תן לנו סם חיים**. היה רבי ינאי יושב ופושט בטרקלינו, שמע שמכריז: מי מבקש סם חיים? אמר לו: בוא ועלה לכאן ומכור לי. אמר לו: לא לך ולא לשכמותך. סירהב [הפציר] בו ועלה אצלו. הוציא לו ספר תהילים והראה לו פסוק: **"מי האיש החפץ חיים"** (תהילים לד, יג), מה כתוב אחריו: **"נצור לשונך מרע"**, אמר רבי ינאי, אף שלמה מכריז ואומר: **"שומר פיו ולשונו שומר מצרות נפשו"** (קוהלת ג, ז).

אמר רבי ינאי: "כל ימי הייתי קורא את הפסוק הזה ולא הייתי יודע היכן הוא פשוט, עד שבא רוכל זה והודיע". (ויקרא רבה טז).

ענוותנותו של המנהיג

"אמר רב יהודה אמר רב: **כל המתייהר**, אם חכם הוא - חוכמתו מסתלקת ממנו, ואם נביא הוא - נבואתו מסתלקת." (פסחים טו, ע"ב).

כאשר אתה מנהיג, זכור! יש לך שותפים בעשייה. כאשר אתה מדווח על פעילותך – אל תשכח להזכיר את אלה שסייעו לך.

"אמר רבי יוחנן משום רבי יוסי בן זמרא: **כל התולה בזכות עצמו**, תולין לו בזכות אחרים, וכל התולה בזכות אחרים תולה לו בזכות עצמו. **משה** תלה בזכות אחרים, שנאמר: 'זכור לאברהם ליצחק ולישראל עבדיך' (שמות לב,

(יג), תלו לו בזכות עצמו, שנאמר: 'ויאמר להשמידם לולי משה בחירו עמד בפרץ לפניו להשיב חמתו מהשחית' (תהילים קו, כג).

חזקיהו תלה בזכות עצמו, דכתיב: 'זכור נא את אשר התהלכתי לפניך' (ישעיהו לח, ג), תלו לו בזכות אחרים, שנאמר: 'וגנותי אל העיר הזאת להושיעה למעני ולמען דוד עבדי'. (מלכים ב, יט, לד). [ברכות י, ע"ב].

כאשר אתה מנהיג אנשים – **הימנע מאד מלהיות גס רוח**.
"אמר רב חסדא [ויש האומרים מר עוקבא]: **כל אדם שיש בו גסות-הרוח** אמר הקב"ה: אין אני והוא יכולים לדור בעולם, שנאמר: 'גבה-עיניים ורחב לבב אותו לא אוכל' (תהילים קא, ה), אל תקרא 'אותו' אלא 'איתו'. [סוטה ה, ע"א].
"סימן לגסות הרוח – עניות תורה". (סנהדרין כד, ע"א).

תכונות המנהיג אצל הרמב"ם

התכונות הנדרשות ממנהיג, כפי שמשתקפות בדברי חכמינו, נוכל להביא מדברי הרמב"ם, המובאים בספרו "היד החזקה", ספר שופטים, הלכות סנהדרין פרק ב, הלכה ז. עלי להדגיש שבתקופת זו, היו הדיינים גם מנהיגים ולכן התכונות הנדרשות מדיין, הינן התכונות הנדרשות ממנהיג.

כך מובאים הדברים:

" בית דין של שלושה אף על פי שאין מדקדקין בהם בכל אלו הדברים (שיהיו בעלי מראה, נבונים, ידעו לשונות וכיו"ב), צריך שיהא בהם בכל אחד מהם **שבעה דברים**, ואלו הם:

חוכמה וענוה ויראה ושנאת ממון ואהבת הבריות להם, ובעלי שם טוב.

וכל אלו הדברים מפורשין הן בתורה, הרי הוא אומר:

"אנשים חכמים ונבונים" (דברים א, יג), הרי בעלי חוכמה...

"וידועים לשבטיכם" (דברים א, לד), אלו שרוח הבריות נוחה מהם, ובמה יהיו אהובים לבריות? בזמן שיהיו, בעלי עין טובה ונפש שפלה וחברתן טובה, ודיבורן ומשאן בנחת עם הבריות.

על הפסוק: **"ואתה תחזה מכל העם אנשי חיל, יראי אלוקים, אנשי אמת, שונאי בצע"** [שמות יח, כא], כותב הרמב"ם:

"אנשי חיל", אלו שהם גיבורים במצוות ומדקדקים על עצמם וכובשין את יצרם עד שלא יהא להם שום גנאי ולא שם רע ויהא פרקן נאה, ובכלל, **"אנשי חיל"** – שיהא להם לב אמיץ להציל עשוק מיד עושקו, כעניין שנאמר: **"ויקום משה ויושיען"** (שמות ב, יז) ומה משה רבנו **עניו** – אף כל דיין צריך להיות עניו.

"יראי אלוקים" – כמשמעו.

"שונאי בצע" – אף ממון שלהם אינם נבהלין עליו, ולא רודפין לקבץ הממון, שכל מי שהוא נבהל להון חסר יבואנו.

"אנשי אמת" – שיהיו רודפין אחר הצדק מחמת עצמם ומדעתם, אוהבין את האמת ושונאין את החמס ובורחין מכל מיני העול".

אין לי ספק, באם המנהיגים שכשלו, היו מתנהגים על פי הנורמות הערכיות שהציבו הרמב"ם וחז"ל, היו הם יכולים לשמש דוגמא ומופת למנהיגות ערכית.

תדמית המנהיג

מנהיג הרוצה להוליך ציבור עליו להיות ללא רבב, הוא חייב לשמור על שמו הטוב ותדמיתו.

"רבי שמעון אומר: שלושה כתרים הם: כתר תורה וכתר כהונה וכתר מלכות – וכתר שם טוב עולה על גביהם" (אבות ד).

"אתה מוצא שלושה שמות נקראו לו לאדם: אחד מה שקוראים לו אביו ואמו, ואחד מה שקוראים לו בני אדם, ואחד מה שקונה הוא לעצמו. טוב מכולם, מה שקונה הוא לעצמו" (תנחומא ויקהל).

"טוב שם טוב משמן טוב" (קוהלת ז, א), כמה הולך **שמן טוב**? מקיטון לטרקלין **ושם טוב** הולך מסוף העולם ועד סופו" (שמות רבה מח).

לפני כניסת בני-ישראל לארץ, פונה משה לבני גד וראובן, שיסייעו לשבטים לכבוש את הארץ ואומר להם: **"ויאמר אליהם משה אם תעשון את הדבר הזה, אם תחלצו לפני ה' במלחמה ועבר לכם כל חלוץ את הירדן... ונכבשה הארץ לפני ה' ואחר תשובו והייתם נקיים מה' ומישראל..."** (במדבר לב, כ-כב).

"אמר רבי שמואל בר נחמן בשם רבי יונתן: בתורה ובנביאים ובכתובים מצאנו
שאדם צריך לצאת ידי הבריות כדרך שהוא צריך לצאת ידי המקום.
בתורה מניין ? שנאמר: "והייתם נקיים מה' ומישראל" (במדבר לב, כב).
בנביאים מניין ? שנאמר: "אל אלוקים ה' ... הוא ידע" (יהושע נב, כב).
בכתובים מניין ? שנאמר: "וימצא חן ושכל טוב בעיני אלוקים ואדם" (משלי, ג,
ד). גמליאל שאל לרבי יוסי בר ר' בון: **איזהו המחזור שבכולם ?** אמר לו:
"והייתם נקיים מה' ומישראל" (ירושלמי, שקלים פ"ג, ה"ב) .

בתלמוד מסופר על משפחת הכהנים מבית אבטינס שהיו ממונים על מעשה
הקטורת בבית המקדש, שהקפידו על שמם הטוב וגם על מראית עין. "ועל דבר
זה מזכירין אותם לשבח, מעולם לא יצאה כלה מבושמת מבתיהן, וכשנושאים
אשה ממקום אחר, היו מתנין עמה שלא תתבסם, שלא יאמרו ממעשה הקטורת
מתבסמין, לקיים מה שנאמר **והייתם נקיים מה' ומישראל**" (יומא לח, ע"א).

שמשון בימי מנהיגותו כשופט, לא ניצל את מעמדו כדי לקבל שירותים
מיוחדים. שמשון פונה לקב"ה ומבקש עזרתו מידי שוביו הפלישתים, וכך אמר:
"ויקרא שמשון אל ד' ויאמר אלי זכרני נא וחזקני נא אך הפעם הזה ואנקמה נקם
אחת משתי עיני מפלשתים" (שופטים טז, כח). על הדברים הללו אומר
האמורא רב: "אמר רב: אמר שמשון לפני הקב"ה: ריבונו של עולם, זכור עשרים
ושתים שנה ששפטתי את ישראל ולא אמרתי לאחד מהם, העבר לי מקל ממקום
למקום" (סוטה י, ע"א).

מקובל על הבריות

"מרגלא (= רגיל) בפיו של אביי: לעולם יהא אדם ערום ביראה, 'מענה רך
משיב חמה' (משלי טו, א) ומרבה שלום עם אחיו ועם קרוביו **ועם כל אדם**,
ואפילו עם נוכרי בשוק, **כדי שיהא אהוב למעלה, ונחמד למטה ויהא
מקובל על הבריות אמרו עליו, על רבן יוחנן בן-זכאי שלא הקדימו אדם
שלום ואפילו נכרי בשוק**" (ברכות יז, ע"א).

בחירת מנהיג

אדם לא יכול להנהיג את הציבור, אם אין מקבלים את הסכמת הציבור.
"אמר רבי יצחק: אין מעמידין **פרנס (מנהיג)** על הציבור **אלא אם כן נמלכין
בציבור**, שנאמר: 'ויאמר משה אל בני ישראל ראו קרא ה' בשם בצלאל' (שמות

ל"ה, ט) אמר לו הקב"ה למשה, משה, הגון עליך בצלאל? אמר לו: ריבונו של עולם, אם לפניך הגון – לפני לא כל שכן. אמר לו: אף-על-פי-כן לך אמור להם. הלך ואמר להם לישראל: הגון עליכם בצלאל? אמרו לו: משה... אם לפני הקב"ה ולפניך הוא הגון – לפנינו לא כל שכן". (ברכות נה, ע"א).
לא רק שצריך את הסכמת הציבור לאישור הפרנס, על המנהיג להקפיד לא לדחוף את עצמו לתפקידי מנהיגות.

"שמעיה אומר: שנא את הרבנות – כיצד? **מלמד שלא יניח עטרה מעצמו לראשו אבל אחרים יניחו לו.**" (אבות דרבי נתן יא).

המנהיג והציבור

מנהיג זקוק לחוסן נפשי כדי לעמוד בלחצים, בביקורות, "קיתונות של רותחין" וירידה לנשמתו ע"י הציבור. בירושלמי, פאה פ"ח, ה"ו, מסופר על רבי עקיבא שרצו למנותו כפרנס (מנהיג). כאשר נציגי הציבור פנו אליו, אמר להם, אלך ואמלך עם בני ביתי. הלכו אחריו לביתו, ושמעו את בני משפחתו אומרים לו: על מנת שישפילוך ויבזוך, קבל עליך שררה זאת.

"תנו רבנן: למה לא נתפרשו שמותם של הזקנים הללו (שהיו עם משה רבנו) – שלא יאמר אדם: פלוני כמשה ואהרון (האם דיין פלוני שבדורי הוא כמשה ואהרון?), פלוני כנדב ואביהוא, פלוני כאלדד ומידד (ולכן לא הזכרו שמות הזקנים, שלא נוכל לדעת אם הזקנים בדורו של משה היו טובים מהמנהיגים-הדיינים בדורנו), ואומר 'ויאמר שמואל אל העם ה' אשר עשה את משה ואת אהרון' (שמואל א', יב, ו) ואומר: 'וישלח ה' את ירובעל ואת בדתן ואת יפתח ואת שמואל' [שם יג]... **ואומר: 'משה ואהרון בכוהניו ושמואל בקוראי שמו'** (תהילים צט, ו), שקל הכתוב שלושה קלי עולם (שמשון, גדעון ויפתח) כשלושה חמורי עולם (גדולי ישראל), לומר לך: **ירובעל בדורו** (חשוב לציית לו) – **כמשה בדורו, בדתן בדורו – כאהרון בדורו, יפתח בדורו – כשמואל בדורו.**

ללמדך, שאפילו קל שבקלין ונתמנה כפרנס (מנהיג) על הציבור – הרי הוא כאביר שבאבירים (גדול וחשוב שצריך לשמוע בקולו). ואומר: 'ובאת אל הכהנים הלויים ואל השופט אשר יהיה בימים ההם' (דברים יז, ט), וכי תעלה

על דעתך שאדם הולך אצל הדיין שלא היה בימיו? הא אין לילך אלא אצל שופט שבימיו.

(אצל שופט שבימיו **אומר הריא"ף**: 'שאף שיש חכמים גדולים יותר באותו דור – מכל מקום צריך לציית למי שנתמנה מנהיג לציבור) ואומר: 'אל תאמר מה היה שהימים הראשונים היו טובים מאלה!'. "**אומר התוספות במקום**: "שהימים הראשונים היו טובים מאלה – ולכך יש לשמוע לראשונים יותר מהאחרונים – אל תאמר כך, דאין לך אלא שופט שהיה בימיו". לאמור, בכל דור יש לקבל את הוראת מנהיגי אותו הדור. (ראש השנה, כה, ע"א).

נשאלת השאלה: האם המנהיג ראוי לדור, או שהדור ראוי למנהיג? "**זה דור דורשיו מבקשי פניך יעקב סלה'** (תהילים כד, י) – פליגי בה (נחלקו בה) רבי יהודה נשיאה וחכמים, חד אמר: דור לפי פרנס [מנהיג], וחד אמר פרנס לפי דורו". בשולי גליון הגמרא כותב רבינו גרשום: "זה דור דורשיו" לאמור, כדור – כן דורשיו, היינו מנהיגיו.

בהמשך הסוגייה אומרת הגמרא, אם הדור עז – מעמיד להם הקב"ה פרנס עז, ואם הדור נוחין זה לזה – מעמיד להם הקב"ה פרנס המנהיגם בנחת. (ערכין יז, ע"א).

אסיים מאמר זה בדבריו של רבן שמעון בן גמליאל ומפסוק מספר תהילים: "רבן שמעון בן גמליאל אומר: על שלושה דברים העולם עומד: **"על הדין ועל האמת ועל השלום"** (אבות א).

במסכת דרך ארץ זוטא בפרק השלום כתוב: "אמר רבי מונא, ושלושתן דבר אחד, שנאמר: 'אמת ומשפט שלום שפטו בשעריכם' (זכריה ח, טז). **כל מקום שיש משפט – יש שלום, וכל מקום שיש שלום – יש משפט**".

* * * * *

"חסד ואמת נפגשו, צדק ושלום נשקו, אמת מארץ תצמח, וצדק משמים נשקף". [תהילים פה, יא-יג]

פורסם ב-"עלון שאנן" גיליון 133, תשרי תשס"א.

גדעון בן-מיכאל

מעורבות שותפות ואחריות של הורים בחיי בית הספר

בשנים האחרונות, אנו עדים לתופעה הולכת וגוברת של מעורבות הורים בחיי בית הספר. לדעתי, יש לעודד ולחזק את ציבור ההורים להיות שותפים בתהליכים החינוכיים המתרחשים בתוך בית הספר.

כבר בפתיח, אני רוצה לומר שהמעורבות של ההורים אינה חד סטרית, עליהם להגיע להבנה ודיאלוג עם הנהלת בית הספר וצוות המורים.

דיאלוג זה יצמיח שותפות אמיתית. השותפות תוכל להתקיים רק עם יקבלו ההורים אחריות לתהליכי המעורבות והשותפות.

על ההורים לזכור, שחשוב מאד שיהיו מעורבים ושותפים אך לא מתערבים.

עלינו לפתח תקשורת גלויה, פתוחה ואמינה בין ההורים וביה"ס ולא להפוך את ביה"ס לזירת התגוששות.

על פי חוק חינוך ממלכתי, התשי"ג – 1953, שר החינוך מוסמך לקבוע את תוכניות הלימודים בבית הספר וכך נעשה הדבר היום. המשרד מוודא ביצוע החלטות השר באמצעות תקנות סדרי פיקוח במערכת החינוך.

החוק מאפשר לקיים תוכנית השלמה שתוצע ע"י ההורים, וכך נכתב בתיקון לחוק (התשט"ו, התשמ"א): "רצו הורים של תלמידים במוסד מסוים לדרוש לאותו מוסד, או לחלק ממנו תוכנית השלמה אחרת מזו שנקבעה ע"י השר, ינהגו כך: 75% של הורים בדרגת כיתה אחת יוכלו לפנות אל מנהל המוסד ולפרט בפניו בכתב את הצעת תוכנית ההשלמה שבה הם רוצים".

מבחינת החוק, זה המצב הקיים. אני סבור שעל ההורים להיות מעורבים ושותפים בעיקר בתהליכים החינוכיים-ערכיים-חברתיים של בית הספר.

משרד החינוך מעודד את מעורבותם של ההורים. הדבר בא לידי ביטוי בהוצאת חוזר מנכ"ל מיוחד (חוזר מיוחד יז', אייר תשנ"ו, מאי 1996) הנקרא: "בית הספר וההורים".

החוזר עוסק בהסדרת דרכי הקשר בין המורים להורים כשותפים לעשייה החינוכית, תוך מודעות למתח הקיים בין תפיסת ההורים את תפקידם ורצונם

להיות מעורבים בחינוך ילדיהם לבין כיבוד האוטונומיה של אנשי החינוך כאנשי מקצוע.

הניסיון המעשי המצטבר, וכן גם הספרות המחקרית, מעידים שתלמידים מפיקים תועלת מכך שבין הבית ובין בית הספר שוררים יחסים של כבוד הדדי וקיימים ביניהם ערוצי תקשורת פתוחים.

מגע רציף בין הורים למורים עשוי להפוך את בית הספר למוסד קרוב ומוכר עבור ההורים, המאפשר להם להשפיע על צביונו ולהיות מושפעים ממנו. ההורים מודעים היום יותר מאי פעם למקומם בבית הספר ולחלקם בתהליכים המתרחשים בו.

מערכת החינוך רואה את ההורים כשותפים מלאים בתהליך החינוכי המתרחש בבית הספר. בהיות ההורים האפוטרופוסים החוקיים של ילדיהם מוטלת עליהם האחריות לקידום החינוכי והחברתי האופטימאלי. מכיוון שחלק ניכר מעבודת החינוך מתרחשת בבית הספר, אין תמה שהורים מבקשים להיות מעורבים במתרחש בבית הספר. להורי התלמידים משאבי ידע וניסיון העשויים לשפר ולהעשיר את עבודת המוסד החינוכי.

עם זאת, המורים והצוות החינוכי הם אנשי מקצוע בתחום החינוך, ועל כן מוטלת עליהם האחריות לקידום הלימודי, החברתי והרגשי של התלמידים בבית הספר. כדי שיוכלו לעמוד במשימה מורכבת זו יש לכבד את האוטונומיה המקצועית שלהם ולאפשר להם להפעיל שיקולי דעת מקצועיים ללא התערבות החיצונית. אך יש לזכור שדיאלוג עם ההורים לא רק שאינו מפחית ממקצועיות המורה, אלא להפך, מחייב רמה מקצועית גבוהה יותר.

מערכת היחסים בין ההורים למורים משמשת דוגמה עבור התלמידים, ולכן חשוב שתהיה זו דוגמה של כבוד הדדי ושל תקשורת משמעותית, שכן מערכת החינוך מעוניינת בשיתוף פעולה מתמשך, סדיר ומכובד בין בית הספר להורים.

כדי לקבוע את מהות היחסים בין בית הספר לבין ההורים יש צורך

באמנה בית ספרית, שתיצור תשתית להידברות ויחסי גומלין. תפקידה של האמנה לקבוע את דרכי העבודה וההידברות בין צוות בית הספר וההורים על בסיס הצרכים הייחודיים של התלמידים, ההורים וצוות בית הספר.

האמנה צריכה להיכתב במשותף, כחלק מההידברות בין הורים, מורים ותלמידים, אף שלמורים ולהורים מטרה משותפת – קידום חינוכו והתפתחותו של התלמיד, לא ניתן להימנע מעימותים ביניהם, משום שמדובר בקבוצות בעלות נקודת מוצא שונות.

עם זאת, חשוב להגיע לפתרון של מחלוקות, כי כך ניתן לשפר את מערכת היחסים בין הורים למורים. הדרך שבה עימות נפתר חשובה לא פחות מהפתרון עצמו.

פתרון מוסכם מקדם את תהליך ההידברות והכבוד ההדדי, בעוד שפתרון בדרך של ניצחון או הפסד גורם לנסיגה בתהליך. עימות מזמן אפוא הזדמנות לצמיחה, בעוד שהעדר עימותים במערכת יחסים כה מורכבת עלול להעיד על ניכור או אף על ניתוק.

עימותים מאפשרים לבחון את יעילותה של האמנה ולאתר בקיעים או נושאים שנשמטו ממנה. עימותים גם מזמנים הזדמנות לשפר את האמנה ולהרחיבה, באופן שתשקף את מכלול היחסים בין הורים למורים.

חשוב להגדיר את מטרות שיתוף ההורים בחיי בית הספר. להלן מטרות שיתוף ההורים:

- א. לשתף את ההורים באחריות לחינוך ילדיהם בבית-הספר.
- ב. להניח בסיס ליחסי אמון בין הורים למורים.
- ג. לקרב בין התפיסות החינוכיות של הבית לאלו של בית-הספר:
 1. לאפשר לבית-הספר להכיר את הערכים של ההורים ולהתחשב בהם.
 2. לאפשר להורים להכיר את מערכת השיקולים הפדגוגיים של בית-הספר.
 3. לאפשר להורים להכיר את התהליך החינוכי שאותו עוברים ילדיהם.
- ד. לאפשר להורים להיות גורם מסייע לשיפור החינוך וההוראה בבית-הספר.
- ה. להשפיע על יחסם החיובי של התלמידים לבית-הספר.
- ו. לסייע לקידום החינוכי של התלמידים ולהגברת הישגיהם הלימודיים.

- ז. לספק תשובה לנושאים אקטואליים מיוחדים ולהגביר את הזיקה לחיי יום יום.
- ח. לסייע להתמודדות בית-הספר עם השפעות שליליות שמחוצה לו.
- ט. להגביר את מעורבותם של התלמידים בחיי הקהילה ובסיוע לה.
- י. לתרום לאופיו הייחודי של בית-הספר ולאוטונומיה החינוכית שלו.
- יא. לבסס את מעמדו של בית-הספר בקהילה.

לסיכום, חשוב לשמוע את קול ההורים והמורים. אנו מצפים לתגובות בכתב. התגובות יפורסמו ב"עלון שאנן" הבאים.

פורסם ב-"עלון שאנן" גיליון 128, שבט תשנ"ט.

גדעון רפאל בן מיכאל

קול קורא למתנדבים בקהילה

מאמרי "נתינה למען הזולת", עלון שאנן, פסח ה'תשס"ט [גיליון 149], משמש עוגן אידיאולוגי לקול קורא זה.

התנדבות עניינה התעוררות לעשיית מעשה שאין עמו כורח וחובה וכל כולו ברצון פנימי, ללא תגמול כלשהוא, כמו שמצינו לגבי מלאכת המשכן: "כָּל-אִישׁ אֲשֶׁר יִדְבְּנוּ לְבוֹ" (שמות כ"ה, ב). לאמור, כל איש ואישה יתרמו למען הציבור מתוך תחושת לב אמיתית וללא הוראה מלמעלה. לימים במקדש נאמר: "וַיִּשְׁמְחוּ הָעָם, עַל-הַתְּנַדְּבָם, כִּי בָּלַב שָׁלֵם, הַתְּנַדְּבוּ ל-ה' ". (דבה"א כ"ט, ט).

בשירת דבורה, ההתנדבות מקבלת משמעות רחבה יותר. התנדבות למען קיום עם ישראל, כפי שנאמר בשירה: "בְּהַתְּנַדֵּב עָם, בְּרָכוּ ה' " [שופטים ה, ב]. פירש רש"י: עם ישראל זכה לישועות כתוצאה ממעשה ההתנדבות. כאשר העם התנדב למען הציבור באה ישועת ה' ולכן יש צורך לברך את ה'.

במסגרת פעילות מרכז תרבות דתי לנוער, אנו רוצים לטפח, לעודד ולחזק את הפעילות ההתנדבותית בעיר חיפה.

ידוע לי, שרבים מחברי הקהילה מתנדבים בצנעה ומתוך תודעה של מצוות גמילות חסדים. בתהליך החינוכי, אנו מדגישים תמיד את חשיבות הדוגמה האישית ומעשי המופת. הגיעה השעה, שבה נחשוף בפני הקהילה את מגוון הפעילויות ההתנדבותיות של בני נוער, צעירים ומבוגרים. אלה הם מעשי מופת וראוי להביאם לידיעת הציבור. פעילות התנדבותית, בונה ומחזקת קהילה. מעשי המופת שייחשפו, נועדו להגברת הפעילות החינוכית בקהילה, לשמש כלי למידה לפעילי ההתנדבות וגם נועדה לעודד הצטרפותם של חברים נוספים בקהילה למעגל ההתנדבות.

תהליך החשיפה ייעשה בשנת תש"ע באמצעות האינטרנט, ימי עיון, פעילויות ובדברים שבכתב. בסיום השנה, נקיים אירוע התנדבות חגיגי לחיזוק נושא ההתנדבות בקהילה.

המשורר חיים נחמן ביאליק ביטא את ערך ההתנדבות בשירו "למתנדבים בעם".
להלן קטע מהשיר:

לְעִזְרַת הָעָם! לְעִזְרַת הָעָם!

בְּמָה? אֵל-תִּשְׁאַלוּ – בְּאִשֶּׁר נִמְצְאָה!

בְּמִי? אֵל-תִּבְדְּקוּ – כָּל לְבוּ יִדְבְּנוּ!

מִי צָרַת הָאֵמָה בְּלִבּוֹ נִגְעָה –

הַמַּחְנָה יֵאָסֶף, אֵל-נָא נִבְדִּילְנוּ!

כָּל-קֶרֶבֶן – יִרְצָה, כָּל-מַתָּת – נֶאֱמָנָה:

בשלב ראשון, נקיים סקר לקבלת מידע. אנו נפיץ שאלונים בבתי הכנסת שבשכונה ולחברי בני-עקיבא. אנו נעבד את השאלונים ואח"כ נפנה לאנשים כדי לקדם את הנושא. אנו מצפים מכם לשיתוף פעולה כדי לקדם נושא חשוב זה.

יבורכו המתנדבים בעם. ברכו ה'!

בברכת שנה טובה

גדעון רפאל בו-מיכאל

יו"ר הנהלת מרכז תרבות דתי לנוער

